

Ds 2008:74

Utvärdering av lagen om grupprättegång

REGERINGSKANSLIET

Justitiedepartementet

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.

Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/>

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2008

ISBN 978-91-38-23071-8
ISSN 0284-6012

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Genom beslut den 14 juni 2007 uppdrog Regeringskansliet åt hovrättsrådet Marianne Wasteson att utvärdera lagen om grupprättegång (Ju 2007:F) i enlighet med en promemoria av samma datum (Ju 2007/5800/P).

Uppdraget gällde ursprungligen fr.o.m. den 15 juni 2007 t.o.m. den 31 mars 2008, men förlängdes sedan att gälla t.o.m. den 31 maj 2008.

Marianne Wasteson har varit anställd i Justitiedepartementet under sammanlagt sex veckor, den 1 – 21 oktober 2007 och den 25 februari – 15 mars 2008 och har under den tiden arbetat på heltid med uppdraget, som i övrigt utförts vid sidan av ordinarie domartjänst.

Utredaren överlämnar härmed Utvärdering av lagen (2002:599) om grupprättegång.

Stockholm den 31 maj 2008

Marianne Wasteson

Innehåll

1	Sammanfattning.....	11
1.1	Uppdraget.....	11
1.2	Utvärderingen	12
1.2.1	Målgenomgång.....	12
1.2.2	Enkätundersökning.....	12
1.2.3	Möten	13
1.2.4	Internationell utblick.....	14
1.3	Resultat	15
1.3.1	Allmänna överväganden.....	15
1.3.2	Förslag	15
2	Författningsförslag.....	19
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (2002:599) om grupprättegång	19
2.2	Förslag till förordning om ändring i förordningen (2002:814) om behörighet för tingsrätter att handlägga mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång, m.m.....	27
3	Ärendet och dess beredning	29
3.1	Bakgrund.....	29
4		

3.1.1	Grupptalanutredningen.....	29
3.1.2	Beredning i departementet m.m.	31
3.2	Uppdragspromemoria.....	34
4	Internationell utblick.....	37
4.1	Norden	37
4.1.1	Finland.....	37
4.1.2	Norge.....	40
4.1.3	Danmark.....	43
4.2	EU.....	46
4.2.1	Konsumenträtt.....	46
4.2.2	Konkurrensrätt	48
5	Allmänna överväganden	57
5.1	Inledning.....	57
5.2	Farhågor.....	59
5.3	Förhoppningar	60
5.4	Sammanfattning	62
6	Gruppens bestämning.....	65
6.1	Gällande ordning.....	65
6.2	Utvärdering	67
6.2.1	Mål.....	67
6.2.2	Samrådsmöte med företrädare för näringslivet.....	67
6.2.3	Samrådsmöte med konsumentföreträdare m.fl.....	67
6.2.4	Hearing med partsombud	68
6.2.5	Konsumentverket/Konsumentombudsmannen	69
6.2.6	Nordiska förhållanden.....	69
6.3	Överväganden och förslag.....	70

7	Underrättelseförfarandet	73
7.1	Gällande ordning	73
7.1.1	Vem som ska sköta underrättelseförfarandet	73
7.1.2	Hur underrättelseförfarandet ska gå till	75
7.2	Utvärdering	76
7.2.1	Röster från samrådsmöte med företrädare för näringslivet	76
7.2.2	Röster från samrådsmöte med konsumentföreträdare	77
7.2.3	Röster från diskussionsmöte med handläggande domare	77
7.2.4	Möte med Konsumentverket/Konsumentombudsmannen	78
7.3	Överväganden och förslag	78
7.3.1	Vad som ska framgå av underrättelsen om att grupprättegång har inletts	78
7.3.2	Vem som ska sköta underrättelseförfarandet	79
7.3.3	Hur underrättelseförfarandet ska gå till	80
8	Särskilda processförutsättningar	83
8.1	Nuvarande ordning	83
8.1.1	Behovet av särskilda processförutsättningar vid grupptalan?	83
8.1.2	Anspråk som grundas på gemensamma eller likartade omständigheter	84
8.1.3	Ej olämplig på grund av att grunderna för vissa anspråk skiljer sig väsentligt från övriga anspråk	84
8.1.4	De flesta anspråken kan inte göras gällande genom individuell talan	85
8.1.5	Gruppen lämpligt bestämd	86
8.1.6	Käranden lämplig grupp-företrädare	87

8.2	Utvärdering	90
8.2.1	Mål	90
8.2.2	Möten	99
8.3	Överväganden och förslag	101
8.3.1	Anspråk som grundas på gemensamma eller likartade omständigheter	103
8.3.2	Ej olämplig på grund av att grunderna för vissa anspråk skiljer sig väsentligt från övriga anspråk	105
8.3.3	De flesta anspråken kan inte göras gällande genom individuell talan	106
8.3.4	Gruppen lämpligt bestämd	107
8.3.5	Käranden lämplig gruppöreträdare	108
8.3.6	Grupprättegången ska kunna föras på ett effektivt och ändamålsenligt sätt	111
9	Obligatoriskt tillståndsbeslut	115
9.1	Nuvarande ordning	115
9.2	Utvärdering	116
9.2.1	Mål	116
9.2.2	Möten	117
9.3	Överväganden och förslag	119
9.3.1	Obligatoriskt tillåtande- eller avvisningsbeslut	119
9.3.2	När prövningen ska göras	121
9.3.3	Stämningsansökans innehåll och kommunicering	123
9.3.4	Beslutets utformning och omfattning	125
9.3.5	Beslutets betydelse för målets fortsatta handläggning	127
9.3.6	Överklagande	129
10	Rättegångskostnader	131

10.1	Nuvarande ordning	131
10.1.1	Särbestämmelser i lagen om grupprättegång	131
10.1.2	Gällande regler i rättegångsbalken	134
10.1.3	Kostnadsansvaret för gruppföreträdaren	135
10.2	Utvärdering	140
10.2.1	Rättshjälp	140
10.2.2	Rättsskydd	141
10.2.3	Mål	146
10.2.4	Möten	149
10.2.5	Enkät	151
10.2.6	Nordiska förhållanden	153
10.3	Överväganden och förslag	154
10.3.1	Allmänna överväganden	154
10.3.2	Ersättningsgilla kostnader	156
10.3.3	Rättegångskostnadernas fördelning mellan parterna	157
10.3.4	Gruppmedlemmarnas ansvar för rättegångskostnader	158
10.3.5	Rättsskydd	158
10.3.6	Offentligt stöd till grupptalan	159
10.3.7	Riskavtal	162
10.3.8	Sammanfattning	179
11	Utvidgning av offentlig grupptalan m.m.	181
11.1	Inledning	181
11.2	Grupptalan i konkurrensförhållanden	182
11.2.1	Skadestånd enligt konkurrenslagen	182
11.2.2	Forum	184
11.3	Grupptalan i diskrimineringsärenden	185
12	Författningskommentar	189

Bilaga 1	201
Utvärdering av lagen om grupprättegång	201
Bilaga 2	211
Målgenomgång	211
Grupptalan mot Skandia ./.. Försäkringsaktiebolaget Skandia (publ.).....	211
Konsumentombudsmannen ./.. Stävrullen Finans AB (tidigare Kraftkommission i Sverige AB).....	215
Bo Åberg ./.. Elfeterios Kefales	221
Peter Lindgren ./.. Botkyrka kommun m.fl.	228
Devitor Aktiebolag ./.. TeliaSonera Sverige Aktiebolag...	229
Pär Wihlborg ./.. Staten genom Justitiekanslern.....	231
Carl de Geer m.fl. ./..Luftfartsverket.....	236
Linus Broberg m.fl. ./.. Aftonbladet Nya Medier AB	239
Lars Elner o.a. ./.. Göteborgs Egnahems AB	241
Guy Falk o.a. ./.. NCC Aktiebolag	242
Bilaga 3	249
Enkätundersökning.....	249
Enkät om effekterna av lagen om grupprättegång.....	249
Vad är syftet med enkäten?	250
Enkätsvaren	255
Bilaga 4	265
Mötesförteckning.....	265
Bilaga 5	269
Finländsk lagstiftning	269
Lag om grupptalan 2007/444.....	269
Bilaga 6	277

Norsk lagstiftning	277
Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)	277
Kapittel 35. Gruppesøksmål	277
Bilaga 7	287
Dansk lagstiftning	287
Retsplejeloven	287
Kapitel 23 a	287

1 Sammanfattning

1.1 Uppdraget

Den företagna utvärderingen av lagen (2002:599) om grupprättegång har, i enlighet med uppdraget, syftat till att försöka klarlägga huruvida de syften – bland annat att stärka enskildas reella tillgång till rättsväsendet – som låg till grund för införandet av lagen har tillgodosetts. Vidare har undersökts vilka effekter införandet av lagen om grupprättegång har fått för företag. Den i Justitiedepartementet upprättade promemorian i vilken uppdraget att utvärdera lagen om grupprättegång formulerades finns i bilaga 1.

Utredaren har haft i uppdrag att lämna förslag på författningsändringar, om utredaren kommer fram till att det finns behov av sådana. Förslag till ändringar i lagen om grupprättegång lämnas i kapitel 2, Författningsförslag.

En beskrivning av ärendet, från Grupptalanutredningens förslag och framåt lämnas i kapitel 3.

För att utföra utvärderingsuppdraget har bl.a. en genomgång gjorts av de mål som i något avseende handlagts enligt lagen om grupprättegång, en enkät har skickats ut till 677 advokatbyråer med affärsjuridisk inriktning, samrådsmöten har genomförts med företrädare för näringsliv och konsumentintressen m.fl., en hearing med partsombud som agerat i mål om grupprättegång har hållits, lagen har diskuterats på ett möte med domare som

handlagt grupprättegångar och ett antal enskilda möten har hållits med myndigheter, organisationer och personer.

1.2 Utvärderingen

1.2.1 Målgenomgång

Under hösten 2007 skickades en förfrågan ut till samtliga fastighets- och miljödomstolar, d.v.s. de domstolar som kan handlägga mål om grupptalan, för att ta reda på i vilken omfattning det förekommit sådana mål. Därefter inhämtades akterna från samtliga instanser där dessa mål förekommit genomgicks. Information har även sökts via Internet om de mål som förekommit samt om sådana fall där grupptalan har nämnts som ett alternativ. En utförlig genomgång av de tio fall av grupptalan som hittills väckts vid allmän domstol återfinns i bilaga 2. Hur olika frågor behandlats i de skilda målen redovisas även i de särskilda ämneskapitlen 6-11.

1.2.2 Enkätundersökning

I ett försök att utröna framför allt om det utom rätta förekommit någon form av legal blackmail, d.v.s. obehöriga påtryckningar i syfte att framtvunga orättfärdiga uppgörelser, samt om företags investeringsvilja i Sverige påverkats av införandet av lagen om grupprättegång, utsändes en enkät till 677 advokatbyråer med affärsjuridisk inriktning. Urvalet av mottagande byråer gjordes av Sveriges advokatsamfund, som även var behjälplig med adresser. I enkäten ställdes även frågor om vilken, om någon, erfarenhet som fanns av lagen om grupprättegång på byrån samt vilken uppfattning som fanns om

vilken effekt som lagen haft. I bilaga 3 redovisas en sammanställning av den genomförda enkäten.

1.2.3 Möten

Fyra större sammankomster har hållits inom ramen för denna utvärdering.

Företrädare för näringslivet m.fl. inbjöds att delta i ett samrådsmöte den 16 januari 2008. Representanter för 13 organisationer hörsammade inbjudan. Vid mötet redogjorde deltagarna för sina respektive organisationers erfarenheter av effekterna av lagen om grupprättegång samt lämnade sina synpunkter på lagens utformning.

Den 23 januari 2008 inbjöds till ett samrådsmöte med företrädare för konsumentorganisationer, fackförbund, myndigheter mot diskriminering m.fl. Sju representanter infann sig och delade med sig av erfarenheter och åsikter.

Alla som varit ombud för part i en grupprättegång inbjöds till en hearing som hölls i Stockholm den 6 februari 2008. Inbjudan hörsammandes av 13, varav 7 advokater. Även representanter för Justitiekanslern samt Konsumentombudsmannen inställde sig.

Den 4 mars hölls ett diskussionsmöte med domare som handlagt mål om grupprättegång. De 6 närvarande domarna vid mötet bidrog med sina erfarenheter av handläggningen av grupprättegångar samt bidrog med vissa synpunkter de lege ferenda.

Enskilda möten har hållits med Konsumentverket/Konsumentombudsmannen, Konkurrensverket, Försäkringsförbundet, Advokatsamfundet, professor Per Henrik Lindblom och professor Jan Kleineman. Per Henrik Lindblom har vänligen gett utredaren tillgång till utkast till hans kommande bok i ämnet: Grupptalan i Sverige. Bakgrund och kommentarer till lagen om grupprättegång, Norstedts Juridik. Professor Lars Heuman har låtit utredaren ta del av manus till en uppsats i Svensk Juristtidning JT nr 4 2007/2008, "Bör reglerna om grupptalan ändras?".

Rättshjälpnämnden och Rättshjälpmyndigheten har varit behjälpliga genom att svara på ett antal frågeställningar via e-post. Mötesförteckning finns i bilaga 4.

1.2.4 Internationell utblick

Även om detta inte ingått i uppdraget har vissa internationella aspekter medtagits i utvärderingen. Stora förändringar har skett i nordisk lagstiftning och inom Europa diskuteras frågan om grupptalan livligt.

I Finland infördes en lag om grupprättegång den 1 oktober 2007. Därefter har även Norge och Danmark fått lagregler som tillåter grupptalan per årsskiftet 2007/2008.

Inom EU pågår ett tämligen omfattande arbete på både konsumenträtts- och konkurrensrättsområdet. Under det portugisiska ordförandeskapet hölls en konferens om representativ process i Lissabon där utredaren närvarade.

Den 12–14 december 2007 hölls en internationell konferens i Oxford med deltagare från den akademiska världen samt domare och advokater.

En internationell utblick – som visserligen inte uttryckligen omfattas av uppdraget, men som ändå har ansetts erforderlig – har också företagits. I kapitel 4 redovisas innehållet i gällande lagstiftning om grupptalan i övriga Norden samt en beskrivning av utvecklingen på området inom EU. Den finska, norska och danska lagstiftningen om grupprättegång redovisas i bilagorna 5–7.

1.3 Resultat

1.3.1 Allmänna överväganden

I kapitel 5 görs en allmän utvärdering av lagen om grupprättegång. Svar söks på frågorna om förhoppningarna och/eller farhågorna som uttalades i samband med införandet av lagen om grupprättegång har infriats.

Utvärderingen har gjorts på ett tidigt stadium och underlaget i fråga om mål har inte varit särskilt omfattande. Det är därför i många avseenden för tidigt att uttrycka några säkra slutsatser. Det har dock inte framkommit uppgifter som tyder på att de farhågor som uttalades för företagens del har infriats. Således torde lagen inte ha missbrukats för att framtvunga orättmätiga förlikningar utom rätta. Inte heller har framkommit att lagen på ett negativt sätt påverkat investeringsviljan i Sverige. Lagen om grupprättegång måste anses ha ökat den enskildes tillgång till rättsväsendet. Ett antal grupprättegångar pågår för att genomdriva anspråk som den enskilde troligen annars inte skulle göra gällande. På grund härav får möjligheten till grupptalan ses som ett positivt tillskott till den svenska processrätten. Lagen kan dock hittills inte sägas ha infriat förhoppningarna när det gäller effektivitet. Särskilt gäller detta hanteringen av de särskilda processförutsättningarna som har visat sig vara tämligen svåra att tillämpa.

1.3.2 Förslag

Ett av de problem som visat sig är att prövningen om det föreligger processhinder enligt 8 § lagen om grupprättegång tenderar att bli omständlig och i tiden utdragen. I anledning härav föreslås vissa justeringar i formuleringarna av de särskilda processförutsättningarna. Dessa justeringar innebär bl.a. att kraven på likhet i gruppens anspråk i viss mån ökar samt att det

införs ett krav på att rättegången ska kunna handläggas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt för att tillåtas. Den viktigaste förändring som föreslås är dock att domstolen alltid ska ta ställning till tillåtligheten av en grupptalan i ett beslut i vilket omfattningen av grupptalan, definitionen av gruppen och vad som krävs för medlemskap i gruppen. Om det inte redan av innehållet i stämningsansökningen står klart att denna ska avvisas ska rätten, enligt förslaget, förelägga svaranden att yttra sig i frågan om rättegångshinder och därefter besluta om grupptalan ska tillåtas eller avvisas. Om grupptalan tillåts ska ramarna för processen bestämmas genom domstolens tillåtandebeslut.

Det föreslås ingen förändring i fråga om att det krävs en anmälan för att bli gruppmedlem. Kraven på dessa anmälningar föreslås dock kunna bli mer omfattande genom domstolens förordnande genom att även uppgifter om respektive gruppmedlems specifika anspråk, den konkreta grunden härför samt omständigheter av betydelse för gruppens indelning i undergrupper kan infordras. Det föreslås att rätten ska ha möjlighet att låta käranden sköta underrättelsen om grupprättegången till gruppen. Käranden har därefter att redovisa resultatet härav i enlighet med rättsens instruktioner.

För att försöka öka lagens genomslagskraft och effektivitet har en genomgång åter gjorts av möjligheterna att fördela kärandens ansvar för rättegångskostnader, så att inte grupp företrädaren ensam får bära hela risken. Denna genomgång har lett fram till ett förslag att utöka möjligheterna till riskavtal på så vis att så kallade provisionsavtal ska godkännas under vissa omständigheter. Vidare föreslås att en översyn ska göras av rätthjälpen i syfte att höja beloppsgränsen för det ekonomiska underlaget samt utöka antalet ersättningstimmar när det gäller grupptalan.

Analysen har måst begränsas till vad som bedömts vara de mest centrala frågeställningarna. Vissa områden har inte omfattats av utvärderingen, som t.ex. grupptalan enligt miljöbalken, eftersom tid och resurser inte funnits till detta.

Andra delar, som t.ex. grupptalan inom konkurrensrätten och i diskrimineringsärenden har av samma skäl endast berörts mycket ytligt.

På de områden där den allmänna utvärderingen visat att det finns särskild anledning att närmare analysera bestämmelserna i lagen har särskilda utvärderingar genomförts. I kapitlen 6-10 återfinns de särskilda utvärderingarna av i tur och ordning gruppens bestämning, underrättelseförfarandet, särskilda processförutsättningar, obligatoriskt tillståndsförfarande och rättegångskostnader. Dessa kapitel är alla uppbyggda på samma sätt. I den första delen, Nuvarande ordning, redogörs för gällande rätt och de huvudsakliga motiven härför. I den andra delen, Utvärdering, redovisas vad som framkommit vid målgenomgången, i enkäten, under mötena samt ibland vad som gäller enligt den övriga nordiska lagstiftningen. I den tredje och sista delen, Överväganden och förslag, görs sedan bedömningar av respektive område. Detta är de centrala delarna i skrivelsen och den som vill läsa koncentrerat kan således fokusera på de avsnitt där överväganden och förslag redovisas. Genomgående gäller att förarbetena till lagen om grupprättegång och den diskussion som fördes i samband med dess införande redovisas i vissa delar. Syftet med detta är att öka förståelsen för nu aktuella resonemang samt att läsaren inte nödvändigtvis behöver ha tillgång till eller ta del av det omfattande materialet i betänkandet, anteckningarna från samrådsmöte, departementspromemorian, två omgångar med remissyttranden och yttrande från Lagrådet.

Övergripande tankar i vissa övriga frågor, såsom forumval vid grupptalan i konkurrensskademål samt grupptalan i diskrimineringsfrågor, redovisas i kapitel 11.

I kapitel 12 kommenteras lämnade författningsförslag.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2002:599) om grupprättegång

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2002:599) om grupprättegång

dels att 8, 9, 13, 14, 39 och 50 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 9 a och 13 a §§, samt närmast före 9 a § en ny rubrik, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 §

En grupptalan får tas upp till prövning om

1. talan grundas på omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk, 1. talan grundas på omständigheter som är gemensamma eller *väsentligen* likartade för gruppmedlemmarnas anspråk,

2. en grupprättegång inte framstår som olämplig på grund av att vissa gruppmedlemmars anspråk till sina grunder skiljer sig väsentligt från övriga anspråk,

3. merparten av de anspråk som talan avser inte lika väl kan göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva,

4. gruppen med hänsyn till storlek, avgränsning och övrigt 4. gruppen *och eventuella undergrupper* med hänsyn till

är lämpligt bestämd samt

5. käranden med hänsyn till sitt intresse i saken, sina ekonomiska förutsättningar att föra en grupptalan och förhållandena i övrigt är lämpad att företräda gruppmedlemmarna i målet.

storlek, avgränsning och övrigt är lämpligt och tillräckligt precist bestämda samt

5. grupprättegången kan handläggas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.

9 §

En ansökan om stämning skall, utöver vad som sägs i 42 kap. 2 § rättegångsbalken, innehålla uppgifter om

1. den grupp som talan avser,
2. de omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk,

3. de för käranden kända förhållanden som har betydelse för prövningen av endast vissa gruppmedlemmars anspråk samt

4. andra omständigheter som har betydelse för frågan om anspråken bör handläggas i en grupprättegång.

En ansökan om stämning ska, utöver vad som sägs i 42 kap. 2 § rättegångsbalken, innehålla uppgifter om

2. vilka typer av rättssubjekt och hur många som kan komma att omfattas av denna gruppbeskrivning,

3. de omständigheter som är gemensamma eller väsentligen likartade för de potentiella gruppmedlemmarnas anspråk,

4. de för käranden kända förhållanden som ha betydelse för prövningen av endast vissa av de potentiella gruppmedlemmars anspråk,

5. hur grupptalan lämpligen kan föras i undergrupper,

6. hur de potentiella gruppmedlemmarna kan underrättas om grupptalan, samt

7. andra omständigheter som

har betydelse för frågan om anspråken bör handläggas i en grupprättegång.

Käranden *skall* i ansökan ange namn och adress på *samtliga* gruppmedlemmar. Sådana uppgifter får utelämnas om de inte behövs för målets handläggning. *Käranden skall dessutom lämna upplysningar om förhållanden i övrigt av betydelse för underrättelse till gruppmedlemmarna.*

Käranden *ska* i ansökan ange namn och adress på *dem som vid tiden för talans väckande anmält sig som gruppmedlemmar. Namn och adress ska även anges på samtliga övriga potentiella gruppmedlemmar.* Sådana uppgifter får i det senare fallet utelämnas om de inte behövs för målets handläggning.

Beslut om tillåtande eller avvisande av grupptalan

9 a §

Rätten ska så snart som möjligt meddela särskilt beslut om grupptalan ska tillåtas eller avvisas. Om det inte är uppenbart obehövt ska motparten först föreläggas att yttra sig i denna fråga.

Om grupptalan tillåts ska rätten i sitt beslut definiera gruppen, ange inom vilken tid anmälan om medlemskap i gruppen ska ske och vart en sådan anmälan ska skickas. Rätten kan härvid föreskriva att en anmälan om medlemskap till gruppen för sin giltighet ska innehålla uppgifter om den

potentiella gruppmedlemmens specifika anspråk och att de närmare grunderna härför ska anges.

Rätten kan i sitt tillåtandebeslut beskriva de potentiella gruppmedlemmarna och vilka anspråk som kan omfattas av grupptalan på annat sätt än vad käranden gjort i stämningsansökan, dock inte utan att parterna givits möjlighet att först yttra sig häröver. Grupptalan får inte göras vidare än vad käranden angett utan att käranden godkänt detta.

13 §

<p>Avvisas inte kärandens ansökan om att inleda en grupprättegång, gruppmmedlemmarna under rättas om rättegången.</p>	<p>Avvisas inte kärandens ansökan om att inleda en grupprättegång, <i>skall</i> de potentiella gruppmmedlemmarna underrättas om rättegången.</p>
---	--

<p>Underrättelsen <i>skall</i> efter vad domstolen finner lämpligt innehålla</p>	<p>Underrättelsen <i>ska</i> efter vad domstolen finner lämpligt innehålla</p>
--	--

1. en kortfattad redogörelse för ansökan, 2. upplysningar om a) grupprättegången som handläggningsform, b) medlemmarnas möjligheter att själva delta i rättegången, c) rättsverkan av en dom i en grupprättegång, och d) vad som gäller i fråga om rättegångskostnader, 3. uppgifter om kärandens och ombudets namn och adress, 4. besked om tiden som rätten bestämmer för anmälan	4. besked om tiden som rätten bestämmer för anmälan

enligt 14 §, samt

5. uppgifter om andra förhållanden som har betydelse för gruppmedlemmarnas rätt.

enligt 14 §,

5. besked om vad som enligt 14 § krävs för att en anmälan om medlemskap i gruppen ska vara gällande,

6. besked om var en anmälan om medlemskap skickas, samt

7. uppgifter om andra förhållanden som har betydelse för gruppmedlemmarnas rätt.

13 a §

Rätten får förordna att käranden ska ombesörja underrättelsen till de potentiella gruppmedlemmarna om grupptalan enligt 13 § samt, i sådant fall, fastslå på vilket eller vilka sätt potentiella gruppmedlemmar sålunda ska underrättas om grupptalan. Rätten ska föreskriva inom vilken tid som käranden ska inkomma med uppgifter om samtliga gruppmedlemmars namn och adresser samt, i förekommande fall, med preciserade yrkanden för var och en av gruppmedlemmarna, de närmare grunderna för respektive anspråk, uppgifter om eventuell lämplig indelning i undergrupper samt på lämpliga och villiga företrädare för dessa. Käranden ska inom samma tid

redovisa sådana anmälningar som kommit in för sent samt de anmälningar som inte uppfyller de enligt tillåtandebeslutet enligt 9 a § ställda villkoren på innehåll. Även senare inkomna anmälningar ska utan dröjsmål redovisas till domstolen.

Käranden har rätt till ersättning av allmänna medel för sina kostnader för underrättelseförfarandet. Efter ansökan kan förskott på sådan ersättning utgå.

14 §

En gruppmedlem som inte skriftligen inom den tid som rätten bestämmer har anmält till domstolen att han eller hon vill omfattas av grupptalan skall anses ha trätt ur gruppen.

Den som omfattas av definitionen av gruppen enligt rättsens beslut att tillåta grupptalan enligt 9 a § och som skriftligen i en egenhändigt undertecknad handling inom den tid och till den rätten bestämt anmält sitt intresse om medlemskap i gruppen samt, om så föreskrivits av rätten, därvid angett sitt preciserade anspråk och den närmare grunden härför, är gruppmedlem.

39 §

Ett riskavtal får godkännas endast om avtalet är skäligt med hänsyn till sakens beskaffenhet. Avtalet skall vara upprättat i skriftlig form. Av

Ett riskavtal får godkännas endast om avtalet är skäligt med hänsyn till sakens beskaffenhet. Avtalet skall vara upprättat i skriftlig form. Av

avtalet skall framgå på vilket sätt arvodet är avsett att avvika från ett normalarvode om gruppmedlemmarnas anspråk bifalls eller ogillas helt. Avtalet får inte godkännas om arvodet grundas enbart på tvisteföremålets värde.

avtalet skall framgå på vilket sätt arvodet är avsett att avvika från ett normalarvode om gruppmedlemmarnas anspråk bifalls eller ogillas helt. Avtalet får inte, *om inte särskilda skäl föreligger*, godkännas om arvodet grundas enbart på tvisteföremålets värde.

50 §

Underrättelser enligt denna lag till gruppmedlemmar *skall* ske på det sätt rätten finner lämpligt och med beaktande av bestämmelserna i 33 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken.

Rätten får förelägga *en part* att ombesörja *en underrättelse*, om detta har betydande fördelar för handläggningen. Parten har i ett sådant fall rätt till ersättning av allmänna medel för kostnader.

Det som sägs i andra stycket gäller även när en underrättelse sker genom delgivning.

Underrättelser enligt denna lag till gruppmedlemmar *ska* ske på det sätt rätten finner lämpligt och med beaktande av bestämmelserna i 33 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken.

Rätten får förelägga *käranden* att ombesörja *även andra underrättelser än den enligt 13 § till gruppmedlemmarna*. Om det finns särskilda skäl härför och det har betydande fördelar för handläggningen får rätten även förelägga *motparten* att ombesörja *en underrättelse*, dock inte sådan underrättelse som föreskrivs i 13 §.

Rätten ska föreskriva formen för, innehållet i och tiden inom vilken underrättelsen ska ske samt hur underrättelseuppdraget ska redovisas till rätten. Parten som ombesörjt underrättelsen

*har rätt till ersättning av
allmänna medel för kostnader.*

2.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2002:814) om behörighet för tingsrätter att handlägga mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång, m.m.

Härigenom föreskrivs att 1 § förordningen (2002:814) om behörighet för tingsrätter att handlägga mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång, m.m. ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

De tingsrätter som enligt 1 § kungörelsen (1971:549) om fastighetsdomstol är fastighetsdomstolar är behöriga att handlägga mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång. Det domsområde som gäller för fastighetsdomstolen gäller för tingsrättens handläggning av mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång.

Föreslagen lydelse

1 §

De tingsrätter som enligt 1 § kungörelsen (1971:549) om fastighetsdomstol är fastighetsdomstolar är behöriga att handlägga mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång. Det domsområde som gäller för fastighetsdomstolen gäller för tingsrättens handläggning av mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång. *Talan om skadestånd enligt konkurrenslagen (1993:20) får väckas vid Stockholms tingsrätt även i mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång.*

3 Ärendet och dess beredning

3.1 Bakgrund

3.1.1 Grupptalanutredningen

1991 tillsatte regeringen en utredning med uppgift att utröna om det går att förbättra möjligheterna att i domstol driva anspråk som är gemensamma eller likartade för en större grupp människor. Enligt direktiven skulle den särskilde utredaren, professor Per Henrik Lindblom, överväga möjligheten att införa regler om s.k. grupptalan som ett komplement till de traditionella rättegångsreglerna. I direktiven angavs bl.a. att ett förbättrat processuellt rättsskydd för gruppintressen inom t.ex konsument- och miljöområdet sannolikt skulle leda till att de enskilda får sina anspråk bättre tillgodosedda och att sådana oönskade beteenden som orsakat anspråken motverkas.

I januari 1995 överlämnade Grupptalanutredningen betänkandet "Grupprättegång", del A-C (SOU 1994:151). Efter en undersökning av det processuella rättsskyddet för gruppanspråk drog Grupptalanutredningen slutsatsen att det förelåg ett påtagligt behov av reformåtgärder. Utredningen drog slutsatsen att det med stor sannolikhet fanns ett betydande antal rättsligt grundade anspråk som inte gjordes gällande vid domstol eller på annat sätt, inte minst när det gällde så kallade

fragmentariska anspråk, d.v.s. gruppanspråk av individuellt litet ekonomiskt värde, men även vid större anspråk. De traditionellt utformade sanktionssystemen klarade enligt Grupptalanutredningen även dåligt av att hantera rättstvisterna beträffande så kallade kollektiva och diffusa anspråk, d.v.s. anspråk som uppkommit när rättskränkningar drabbat många utan att ge upphov till individuella privaträttsliga anspråk och i fall när det är svårt att identifiera de drabbade. Att masskränkningar lämnades opåtalade i alltför stor utsträckning medförde enligt Grupptalanutredningen att processordningen inte heller fyllde sina handlingsdirigerande prejudikatbildande och rättsskapande funktioner.

Grupptalanutredningen föreslog en lag om gruppgrättegång varigenom grupptalan skulle möjliggöras, d.v.s. att någon utan särskilt uppdrag för talan för en medlemmarna i en grupp. Lagförslaget innefattade bestämmelser om enskild grupptalan, organisationstalan och offentlig grupptalan. Särskilda processförutsättningar skulle vara för handen för att en grupptalan skulle tillåtas. Medlemskap i gruppen skulle inte förutsätta någon anmälan till domstolen utan alla som passade in på kändens beskrivning av gruppen skulle enligt förslaget omfattas av grupptalan, ett så kallat opt-out system. Gruppmedlemmarna skulle inte vara parter i målet om de inte intervenerade, men domen skulle gälla mot dem som om de vore parter. Gruppmedlemmarna skulle inte vara ansvariga för rättegångskostnaderna, utom i speciella fall, och ombudsarvodets storlek skulle kunna fastställas enligt ett riskavtal mellan grupp företrädaren och ombudet.

3.1.2 Beredning i departementet m.m.

3.1.2.1 Remissbehandling

Grupptalanutredningens betänkande remissbehandlades. En remissammanställning finns i Justitiedepartementet (Ju 1995/405/DOM). Mottagandet bland remissinstanserna var blandat, vissa var positiva men flera instanser avstyrkte förslaget om införandet av en lag om grupprättegång på den grunden att de ej övertygats om att behovet av en sådan fanns i sådan omfattning som Grupptalanutredningen menat. Ett flertal remissinstanser vände sig också mot utformningen av vissa delar av den föreslagna lagen. Ett antal farhågor om ovälkomna konsekvenser som skulle följa införandet av lagförslaget framfördes.

3.1.2.2 Samrådsmöte

I december 2000 hölls ett samrådsmöte om förslaget till grupprättegång på Justitiedepartementet. Mötet avsåg att få belyst hur den ekonomiska utvecklingen de senaste åren kunde anses ha påverkat bedömningen av införandet av en möjlighet till grupptalan och hur en sådan möjlighet kunde anses påverka villkoren för de företagandet i sin helhet och särskilt för de mindre företagen. Mötet syftade vidare till att utröna hur möjligheten till grupptalan kunde förväntas påverka det allmänna investeringsklimatet i Sverige, särskilt med avseende på utländska företags benägenhet att förlägga verksamhet till Sverige. Inför mötet hade de deltagande instanserna fått ta del av ett utkast till lagrådsremiss om grupprättegång. Minnesanteckningar från mötet finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju 1995/405/DOM).

3.1.2.3 Departementspromemoria m.m.

Under våren 2001 utarbetades inom Justitiedepartementet en promemoria om lag om grupprättegång. I promemorian förslogs en lag om grupprättegång som i vissa avseenden skilde sig från den föreslagna lagtexten enligt utkastet till lagrådsremiss som låg till grund för samrådsmötet på departementet. Den viktigaste förändringen var att det tidigare föreslagna opt-out systemet ersatts med ett opt-in system, man gick således från ett system med automatisk grupptillhörighet till att ett anmälningsförfarande skulle ligga till grund för gruppens bestämning. Promemorian är daterad den 8 juni 2001 och finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju 1994/405/DOM).

Promemorian sändes på remiss och sammanställning av svaren återfinns i samma ärende i Justitiedepartementet.

3.1.2.4 Yttrande från Lagrådet

Ett lagförslag remitterades även till Lagrådet som i sitt yttrande den 3 december 2001 anförde att Lagrådet inte hade anledning att ta ställning till om ett system med grupprättegång skulle införas i svensk rätt eftersom detta var en rättspolitisk fråga. Lagrådet lämnade dock ett antal synpunkter på förslaget, inte minst framstod det enligt Lagrådet som önskvärt att lagtexten preciserades på åtskilliga punkter, eftersom den framlagda lagtexten uppvisade brister när det gällde kravet på tydlighet.

3.1.2.5 Proposition

Den 7 mars 2002 överlämnades propositionen med förslag till lag om grupprättegång till riksdagen. Lagrådets synpunkter hade då bl.a. medfört att svarandens intressen uttryckligen lyfts fram på flera ställen i lagtexten. Regeringen uttalade att det inom ramen för den gällande rättegångsformen inte var möjligt att förena

behovet av gruppagerande med kraven på ett snabbt, billigt och enkelt förfarande. Det saknades realistiska möjligheter att göra små anspråk gällande i domstol, vilket inte ansågs vara ett samhällsproblem i det enskilda fallet, men samhällsutvecklingen hade lett till att det var vanligt att många människor stod i likartade rättsförhållanden till någon annan. Det konstaterades att enskilda måste ha reell tillgång till rättsväsendet och att en grupprättegång skulle ge domstolen bättre möjligheter att göra en bredare intresseavvägning och motverka uppkomsten av motstridiga avgöranden, vilket skulle gynna prejudikatbildningen. I processekonomiskt hänseende ansågs den representativa processen medföra fördelar och grupptalan sades även ha en reparativ uppgift genom att kompensation kan erbjudas fler. Vidare sades att den nya processformen hade en preventiv, handlingsdirigerande funktion. Syftet med reformen var ytterst att förbättra genomslaget för redan gällande materiella regler.

I propositionen togs den i vissa stycken omfattade kritiken från remissinstanserna upp; invändningar om att reformbehovet i stället borde mötas genom vidareutveckling av den så kallade pilotmålsmodellen eller rättegångsbalkens regler om kumulation, att grupptalan ökar risken för utpressning till icke-berättigade förlikningar, att företagens investeringsvilja riskerade att minska och att frågan om grupptalan borde beredas på en europeisk nivå. Regeringen ansåg att dessa invändningar inte kunde negligeras och anförde att lagstiftningen skulle följas upp senast fyra år efter det att regleringen trätt i kraft. Uppföljningen var avsedd att bl.a. ske ur ett småföretagarperspektiv och en undersökning av risken för missbruk och legal blackmail utlovades. Undersökningen borde också ta sikte på om de bestämmelser som utformats för att särskilt beakta svarandens intressen i tillräcklig grad tillgodoser det syftet.

Lagen (2002:599) om grupprättegång trädde i kraft den 1 januari 2003.

3.2 Uppdragspromemoria

Den 14 juni 2007 beslutade chefen för Justitiedepartementet att ge författaren till denna skrivelse, hovrättsrådet Marianne Wasteson, i uppdrag att utvärdera lagen om grupprättegång i enlighet med en promemoria (Ju2007/5800/P), se bilaga 1.

Utvärderingen är sammanfattningsvis avsedd att besvara två frågeställningar; har syftena med lagen tillgodosetts och har de farhågor som uttrycktes i samband med införandet av lagen besannats.

Förhoppningarna var bl.a. att lagen om grupprättegång skulle stärka de enskildas reella tillgång till rättsväsendet, även i fråga om anspråk om mindre världen samt att lagen därmed skulle öka möjligheterna till kompensation för enskilda. Vidare skulle grupptalan kunna gynna prejudikatbildningen på vissa områden och medföra preventiva, handlingsdirigerande effekter.

De farhågor som diskuterades rörde bl.a. risker för företagen till följd av att processformen skulle missbrukas. Flera remissinstanser hade framhållit att ett företag som blir föremål för en grupptalan skulle kunna bli tvingat att ingå en snabb förlikning på oförmånliga villkor. Redan hotet om att inleda en grupptalan skulle kunna användas för att pressa fram icke-berättigade förlikningar. Vidare skulle denna missbruksrisk kunna medföra att företags vilja att investera i Sverige minskar.

I promemorian uttalas att riskerna för företagen inte bör negligeras. Här nämns även att den negativa publicitet för ett svarandeföretag som kan följa på en grupptalan kan förorsaka bad-will och allvarliga ekonomiska konsekvenser. Vidare tas det förhållandet upp att de rättegångskostnader som svaranden kan behöva betala vid en förlust i processen kan vara större än vad som blir fallet i samband med en individuell talan. Den försämrade konkurrenssituation som blir följd av om lagstiftningen påverkar småföretagandet eller den utländska investeringsviljan drabbar även konsumenterna.

Mot bakgrund av att det enbart förekommit få mål enligt lagen om grupprättegång har ingått i utredningsuppdraget att

utvärdera om de syften som låg till grund för införandet av lagen om grupprättegång har tillgodosetts samt om de bestämmelser som införts för att särskilt tillvarata svarandens intressen kan anses ha varit ändamålsenliga. Vidare innefattade uppdraget att undersöka vilka effekter införandet av processformen grupprättegång har fått för småföretag och andra företag, t.ex. när det gäller den risk för missbruk som befarades av vissa remissinstanser i samband med lagstiftningens tillkomst. I uppdraget har ingått att göra en genomgång av de mål om grupptalan som har handlagts i domstol samt att följa upp eventuella förlikningar. Som en del i utvärderingen har i enlighet med uppdragspromemorian försök gjorts att utröna i vilken utsträckning hot om inledande av grupptalan har använts som utomprocessuellt påtryckningsmedel samt om företagens vilja att investera i Sverige har påverkats till följd av lagstiftningen om grupprättegång. Uppdraget har innefattat lämnande av de författningsändringar som utredaren kan komma fram till att det finns behov av. Det föreskrevs samrådsskyldighet med berörda myndigheter och företrädare för konsument- och näringslivsintressen.

Uppdraget skulle redovisas senast den 31 mars 2008, men uppdragstiden blev senare förlängd med två månader till den 31 maj 2008.

4 Internationell utblick

4.1 Norden

4.1.1 Finland

Den 1 oktober 2007 trädde i Finland lag om grupptalan 2007/444 i kraft. Lagtexten återfinns i bilaga 5.

4.1.1.1 Definition

Definitionen av grupptalan är densamma i den finska lagstiftningen som i den svenska. Däremot förekommer enbart en form av grupptalan, enskild grupptalan och organisationstalan finns inte, se nästa avsnitt.

4.1.1.2 Tillämpningsområde och talerätt

Lagen tillämpas endast på tvister mellan en konsument och en näringsidkare där konsumentombudsmannen har behörighet. Det är endast konsumentombudsmannen som har talerätt att som kärke väcka grupptalan.

4.1.1.3 Särskilda processförutsättningar

De särskilda processförutsättningarna uppvisar stora likheter med de som uppställs i den svenska lagen, men de är sammanfattade i enbart tre punkter och ställer i vissa fall mer precisa krav.

Förutsättningen att flera personer har yrkanden som grundar sig på gemensamma eller likartade omständigheter mot samma svarande överensstämmer med den svenska lagstiftningen.

När det gäller kravet i finsk lagstiftning på att målet ska kunna handläggas på effektivt och ändamålsenligt sätt för att tillåtas som grupptalan så återfanns ett sådant krav i Grupptalanutredningens lagförslag. Därvid trycktes på att gruppen kan vara alltför omfattande eller anspråken innefattar alltför många individuella tvistefrågor. Dessa förhållanden omfattas nu närmast av punkterna 2 och 4 i 8 § lagen om grupprättegång. Den finska lagen är mer preciserad i och med att den anger att handläggningen som grupptalan ska vara ändamålsenlig med beaktande av gruppens storlek, innehållet i yrkandena och bevisningen i målet.

När det gäller definieringen av gruppen krävs enligt den finländska lagen att gruppen ska vara tillräckligt exakt definierad. Den svenska skrivningen är mjukare och föreskriver att gruppen ska vara lämpligt bestämd, bl.a. med hänsyn till storlek och avgränsning.

4.1.1.4 Gruppen

Till skillnad från den svenska lagen krävs inte enligt den finska att gruppmedlemmarna ska anges med namn och adress i stämningsansökan. Det stadgas endast att den grupp som talan avser ska anges.

Lagarna skiljer sig även åt när det gäller underrättelsen till gruppen om att grupptalan inletts. I Sverige är detta en uppgift som åligger domstolen, som – om ansökan om att inleda en

grupprättegång inte avisats – ska underrätta gruppmedlemmarna om rättegången om innehållet i ansökan, innebörden av grupptalan samt inom vilken tid anmälan om att gruppmedlemmen vill omfattas av grupptalan ska ha inkommit till domstolen. I Finland ska domstolen, om den ej avisat eller förkastat talan, innan stämning utfärdas underrätta parterna per post eller elektroniskt att handläggningen av grupptalan har inletts, vilken domare som ansvarar för förberedelsen samt inom vilken tid anmälan till gruppen ska ske. Sedan är det käranden som ska underrätta de gruppmedlemmar som käranden känner till. Det föreskrivna innehållet i underrättelsen är i stort sett detsamma. Underrättelsen ska sändas per post eller elektroniskt. Om underrättelsen inte kan sändas på nämnda sätt till samtliga gruppmedlemmar enligt definitionen av gruppen, kan grupptalan tillkännages i en eller flera tidningar eller på ett annat lämpligt sätt. Käranden ska även skicka underrättelsen till svaranden.

Den som enligt definitionen är gruppmedlem och som inom den utsatta tiden har tillställt käranden ett undertecknat skriftligt meddelande om sin önskan att delta i gruppen hör till gruppen.

En gruppmedlem kan träda ur gruppen ända till dess målet överförs till huvudförhandling. Sedan målet överförs till huvudförhandling kan utträde ur gruppen ske endast om svaranden samtycker. När målet har förts till avgörande är det inte längre möjligt att träda ur gruppen.

4.1.1.5 Preciserad stämningsansökan

Inom en månad från den utsatta tiden för anmälan till gruppen ska käranden ge in en preciserad stämningsansökan till domstolen. Av denna preciserade stämningsansökan ska framgå medlemmarnas namn och adress, deras preciserade yrkanden och, om det är nödvändigt, de preciserade grunderna. Härfter ska domstolen utfärda stämning med föreläggande för svaranden att inkomma med skriftligt svaromål.

4.1.1.6 Rättegångskostnader

I stort sett i överensstämmelse med de svenska reglerna.

4.1.2 Norge

I Norge, som fick lagstiftning om grupptalan per den 1 januari 2008, ingår dessa regler som ett kapitel i civilprocesslagen. Lagtexten återfinns i bilaga 6.

4.1.2.1 Definition

I Norge kan gruppen finnas även på svarandesidan. Redan vid definitionen av grupptalan fastslås att det är en talan som väckts av eller mot en grupp på identiska eller i väsentligt liknande faktiska och legala grunder som har godkänts av domstolen som en grupptalan.

4.1.2.2 Tillämpningsområde och talerätt

Talan kan väckas av envar som uppfyller villkoren för att vara gruppmedlem om grupptalan tillåts. Vidare kan föreningar, stiftelser och offentliga organ med uppgift att främja särskilda intressen, väcka grupptalan under förutsättning att talan omfattas av dess ändamål och naturliga verksamhetsområde. Således finns även i norsk rätt enskild grupptalan, organisationstalan och offentlig grupptalan.

4.1.2.3 Särskilda processförutsättningar

Rätten ska alltid fatta ett beslut om huruvida grupptalan ska tillåtas eller avvisas och detta ska ske så snart som möjligt.

I stämningsansökan ska käranden lämna de upplysningar som är nödvändiga för att rätten ska kunna bedöma om de särskilda processförutsättningarna för grupptalan är uppfyllda.

I likhet med den svenska lagstiftningen ska grupptalan bara tillåtas om flera rättssubjekt har krav eller förpliktelse mot samma eller väsentligt likartad faktisk och rättslig grund. Vidare uppställer den norska lagen kravet att kraven kan behandlas av rätten med samma sammansättning och huvudsakligen enligt samma rättegångsregler. Grupprättegång ska vara det lämpligaste sättet att hantera kraven på och det ska finnas möjlighet att utse en grupprepresentant i enlighet med föreskrifterna i lagen, se nedan under "Gruppen".

Om rätten tillåter grupptalan ska rätten i beslutet beskriva ramen för de anspråk som kan omfattas av grupptalan.

4.1.2.4 Opt-in/opt-out

I Norge används systemen med opt-in och opt-out parallellt. I stämningsansökan ska anges vilket av systemen som käranden önskar för den aktuella grupptalan. I samband med att domstolen beslutar att tillåta en grupptalan ska den avgöra om grupptalan ska tillåtas enligt opt-in eller opt-out systemet. I 35-6 och 35-7 beskrivs vad som skiljer systemen åt; det talas om grupptalan som kräver registrering av gruppmedlemmar och grupptalan som inte kräver registrering av gruppmedlemmar.

Huvudregeln synes vara opt-in. Då omfattar grupptalan enbart de personer som har krav inom ramen för den beslutade omfattningen av grupptalan och som har registrerats som gruppmedlemmar. I beslutet om att tillåta grupptalan har domstolen även bestämt inom vilken tid som registreringen får ske. Fram till huvudförhandlingen kan rätten om det finns särskilda skäl godkänna en försenad registrering om inte hänsynen till övriga parter i väsentlig grad talar emot detta. Det är domstolen som för registret över gruppen.

Opt-out kan användas om de enskilda anspråken rör så låga belopp eller små intressen att det kan förväntas att flertalet av dem inte kommer till enskilda stämningar; sådana anspråk som Grupptalanutredningen benämnde icke processbara. Det krävs vidare att det kan antas att anspråken inte kommer att leda till frågor som kräver individuell behandling. De som omfattas av gruppen kan träda ur. Ett register över utträdde medlemmar ska föras av domstolen och det är dit som medlemmen ska meddela att han eller hon inte vill vara med i gruppen. Utträde kan inte ske efter det att grupptalan rättskraftigt avgjorts.

4.1.2.5 Gruppen

Gruppen består av de rättssubjekt som har anspråk eller förpliktelser som faller inom ramen för grupptalan såsom den definierats av domstolen i tillåtandebeslutet och antingen registrerats enligt opt-in systemet eller låtit bli att träda ur gruppen enligt opt-outs systemet.

Rätten ska peka ut en gruppföreträdare som ska tillvara gruppens rättigheter och förpliktelser. Grupprepresentanten är skyldig att hålla gruppmedlemmarna informerade om grupptalan. Den som kan väcka en grupptalan enligt lagen och som är villig kan bli utsedd till gruppföreträdare. För att bli utsedd som grupprepresentant ska personen kunna ta tillvara gruppens intressen på ett bra sätt. Han eller hon ska också kunna svara för gruppens eventuella kostnadsansvar i förhållande till motparten. Domstolen kan om det är nödvändigt återkalla utnämningen till gruppföreträdare och utse någon annan.

När en grupptalan godkänts ska rätten genom meddelande, kungörelse eller på annat sätt göra grupptalan känd för dem som kan registrera ett gruppmedlemskap genom opt-in systemet eller som är gruppmedlemmar, men som har möjlighet att utträda ur gruppen enligt opt-out systemet. Underrättelsen ska innehålla information om vad grupptalan innebär. Vidare ska tidsfristen för registrering i gruppregistret anges. Det är domstolen som

bestämmer innehållet i underrättelsen och på vilket sätt den ska tillkännages för potentiella gruppmedlemmar. Domstolen ska också besluta om gruppföreträdaren ska handha underrättelseförfarandet och betala för det.

Liksom i Sverige ska gruppen företrädas av juridiskt ombud som, utom i undantagsfall, ska vara advokat.

4.1.2.6 Rättegångskostnader

Det är grupprepresentanten som har ansvaret för motpartens rättegångskostnader och kan ha anspråk på ersättning för egna kostnader.

Efter begäran från den som väckt grupptalan eller från grupprepresentanten kan rätten bestämma att registrering enligt opt-in systemet ska vara villkorad av att gruppmedlemmarna ska ha ansvar för ett fastslaget maximalbelopp för rättegångskostnader. Rätten kan även besluta att hela eller delar av detta belopp ska betalas till det juridiska ombudet i samband med registrering. Upp till det fastslagna maximibeloppet kan gruppmedlemmarna åläggas ansvar för motpartens och grupprepresentantens kostnader.

4.1.3 Danmark

Även i Danmark trädde ny lagstiftning om grupptalan i kraft den 1 januari 2008. I bilaga 7 återges lagtexten.

4.1.3.1 Definition

Likartade anspråk som framförs å flera personers vägnar kan väckas som grupptalan enligt 23 a kapitlet av Rettsplejeloven.

4.1.3.2 Tillämpningsområde och talerätt

Grupptalan förs å gruppens vägnar av en gruppföreträdare som utpekas av rätten. Som grupprepresentant kan utses en medlem av gruppen, en förening, privat institution eller annan sammanslutning när saken faller inom ramarna för sammanslutningens syfte, eller av en offentlig myndighet som enligt lag är bemyndigad till det. Således finns i Danmark, liksom i Sverige, enskild grupptalan, organisationstalan och offentlig grupptalan. Stämning kan lämnas in av var och en som kan utses till grupprepresentant. Det är enbart Konsumentombudsmannen som har fått rätt att föra offentlig grupptalan. Grupprepresentanten är part i målet.

Stämningsansökan ska innehålla en beskrivning av gruppen, upplysningar om hur gruppmedlemmarna kan identifieras och underrättas om saken och ett förslag på gruppföreträdare som är villig att åta sig uppdraget.

Rätten beslutar ramen för grupptalan.

4.1.3.3 Särskilda processförutsättningar

Grupptalan får föras när det föreligger likartade krav under dansk jurisdiktion, när grupptalan kan antas vara det bästa processalternativet, när gruppmedlemmarna kan identifieras och underrättas om saken på ett ändamålsenligt sätt.

4.1.3.4 Opt-in/opt-out

Huvudregeln är opt-in. Rätten beslutar inom vilken tidsfrist som skriftlig anmälan till gruppen ska ske. Vem anmälan ska göras till bestäms av rätten. Gruppen består sedan av de gruppmedlemmar som har anmält sig till grupptalan.

Efter ansökan från gruppföreträdaren och beslut av rätten kan opt-out systemet användas. För det krävs att anspråken på grund

av att de är så små inte kan förväntas bli föremål för enskild talan och att det kan antas att opt-in inte är ett ändamålsenligt sätt att behandla kraven på. Den beloppsmässiga gränsen som den enskilda anspråket inte får överstiga i opt-out ligger på 2 000 danska kr. Opt-out är bara möjligt vid offentlig grupptalan.

4.1.3.5 Gruppen

Grupprepresentanten ska vara i stånd till att ta tillvara gruppmedlemmarnas intressen i saken.

Gruppmedlemmarna ska underrättas om grupptalan. Underrättelsen ska ske på det sätt som rätten bestämmer.

Rätten kan bestämma att underrättelsen helt eller delvis ska ske genom kungörelse och kan besluta att grupprepresentanten ska sköta kungörelsen. Kostnaderna för kungörelsen betalas preliminärt, tills vidare av gruppföreträdaren.

4.1.3.6 Rättegångskostnader

Förlorande part betalar motpartens rättegångskostnader.

Rätten kan kräva att gruppföreträdaren ska ställa säkerhet för rättegångskostnader som gruppföreträdaren kan bli ålagd att betala motparten. Storleken och arten på säkerheten beslutas av rätten. Om begärd säkerhet inte ställs och någon ny gruppföreträdare inte utses, avvisas talan.

Vid opt-in kan rätten bestämma att anmälan ska vara beroende av att gruppmedlemmen ställer en av rätten fastlagd säkerhet för rättegångskostnader om medlemmen inte har rättshjälpsförsäkring eller annan försäkring som täcker omkostnader, eller grupptalan uppfyller rekvisiten för fri process och gruppmedlemmen uppfyller de ekonomiska kraven härför.

En gruppmedlem kan åläggas att betala rättegångskostnader till motparten och/eller grupprepresentanten. Gruppmedlemmen kan högst förpliktas att betala rättegångskostnader med ett

belopp motsvarande det som fastställts som säkerhet i samband med anmälan, med tillägg av det belopp som genom grupptalan kommer gruppmedlemmen till godo. I den omfattning som rättegångskostnaderna som en gruppmedlem förpliktas betala inte täcks av någon försäkring betalas de av staten om förutsättningarna för en fri rättegång är för handen, dock högst med det belopp som bestämts för säkerheten som gruppmedlemmen ålagts att ställa. I opt-out systemet kan gruppmedlemmen inte förpliktas att betala mer än vad han eller hon skulle ha kunnat vinna i processen om den varit framgångsrik.

4.2 EU

I Europa finns inget enhetligt system för kollektiv talan. De nationella lagstiftningarna skiljer sig åt och få länder har ett utvecklat generellt system; här skiljer de nordiska länderna ut sig.

Inom EU pågår arbete med "collective redress", d.v.s. "kollektiv upprättelse". Det kan vara missvisande att använda ordet grupptalan i dessa sammanhang, eftersom det antyder att det rör sig om vår svenska utvecklade processform. Begreppet grupptalan kommer ändå att användas här, varvid således ska anmärkas att begreppet inte används i den svenska lagens definierade betydelse.

4.2.1 Konsumenträtt

I den konsumentpolitiska strategin för 2007-2013 framhålls att EU:s konsumentpolitik kommer att vara i hjärtat av nästa utvecklingsfas av den interna marknaden. Kommissionen kommer att ha tre huvudsakliga mål under den aktuella tidsperioden, varav ett är att förstärka konsumenternas rättigheter; att sätta konsumenterna i förarsätet är till fördel för

medborgarna och ökar konkurrensen. Målet ska nås bl.a. genom att ge konsumenterna ökade möjligheter till upprättelse. Kommissionen ska härvid överväga agerande i fråga om grupptalan. Kommissionen undersöker för närvarande de olika möjligheterna och systemen som finns i vissa medlemsstater och hoppas kunna lägga fram en handlingsplan i frågan under 2008. Den bulgariska kommissionären för konsumentskydd, Meglena Kuneva, tillskrev i september 2007 justitieminister Beatrice Ask och integrations- och jämställdhetsminister Nyamko Sabuni (som har ansvar för konsumentskydd) med inbjudan till samråd i frågan. När Meglena Kuneva var i Stockholm på besök i december 2007 var grupptalan en av de saker som togs upp vid möte med Beatrice Ask. Kommissionen har inlett ett konsultationsförfarande. Syftet är att ta fram ett underlag till rättsakt (förordning eller direktiv). Kommissionen har enligt uppgift för avsikt att komma med ett s.k. meddelande (Communication) i frågan under december 2008.

Portugals ordförandeskap höll den 9-10 november 2007 en konferens i Lissabon om kollektiva prövningsmöjligheter för konsumenter. Konferensen – som Sverige deltog i – samlade EU-institutioner, medlemsstater samt näringslivs- och konsumentintressen. Majoriteten stödde ståndpunkten att den inre marknaden bara kan fungera på ett riktigt sätt om det finns reella möjligheter för konsumenter att få sina anspråk ersatta och att det krävdes effektivare sätt att åstadkomma detta, särskilt när det gäller ett stort antal mindre anspråk. Inga medlemsstater invände mot idén om att grupptalan kan vara ett medel för att uppnå detta. Dock uttrycktes vid upprepade tillfällen att EU inte ska kopiera det amerikanska systemet för class action. Konkurrenskommissionären Neelie Kroes uttryckte bland annat följande i sitt inledande anförande. Kollektiva mekanismer är absoluta nödvändigheter, men de ska utformas med respekt för våra traditioner. Vi ska inte importera ett system av excesser. Det är ingen som pläderar för att kopiera det amerikanska systemet.

Under konferensen diskuterades bl.a. frågor om hur grupptalan ska finansieras, varvid flera talare uttryckte ogillande av så kallade contingency fees och Neely Kroes sade att kommissionen inte arbetar för advokater.

Den kanadensiske talaren, Mr. John P. Brown, Chairman of the Task Force on International Procedures and Protocols for Class Actions of the International Bar Association, framhöll att det kanadensiska systemet med contingency fees fungerar bra bl.a. eftersom de ska godkännas av domstolen och då det är möjligt att ålägga grupprepresentanten kostnader. Hur en grupptalan ska finansieras diskuterades och identifierades som ett problem. Vidare debatterades de olika systemen opt-in och opt-out. Vice ordföranden i Europaparlamentet Diana Wallis uttryckte att det primära är att hitta möjligheter för konsumenter att få tillgång till rättvisa (access to justice) i gränsöverskridande frågor. Meglena Kuneva höll med om att att Kommissionen i första hand ska ta itu med gränsöverskridande frågor. Hon framhöll att grupptalan är en komponent i en större helhet, att det är en svår fråga och att den behöver diskuteras.

4.2.2 Konkurrensrätt

Den 19 december 2005 framlade kommissionen en grönbok avseende skadeståndstalan vid brott mot EG:s antitrustregler. Här följer utdrag ur denna grönbok:

Som ett led i arbetet med att förbättra tillämpningen och efterlevnaden av konkurrensreglerna efter moderniseringen av tillämpningsföreskrifterna för artiklarna 81 och 82 i EG-fördraget, tar denna grönbok och kommissionens tillhörande arbetsdokument upp villkoren för att väcka skadeståndstalan till följd av brott mot EG:s antitrustlagstiftning. Hindren för ett mer effektivt system för sådana förfaranden analyseras och lösningar på dessa problem föreslås. Om det blir enklare att väcka talan vid brott mot antitrustlagstiftningen kommer det inte bara att bli lättare för

konsumenter och företag som har lidit skada i samband med överträdelser av antitrustreglerna att få ersättning från den som har begått överträdelser, utan det kommer också att innebära en förstärkning av hela tillämpningen och efterlevnaden av antitrustlagstiftningen.

Denna grönbok handlar enbart om skadeståndstalan. Skadeståndstalan för brott mot antitrustlagstiftningen fyller flera funktioner, nämligen att kompensera dem som lidit skada till följd av ett konkurrenshämmande beteende och att garantera att fördragets antitrustregler fullt ut fungerar på ett effektivt sätt genom att avskräcka från konkurrenshämmandebeteenden och därigenom i hög grad bidra till att upprätthålla en effektiv konkurrens i gemenskapen (avskräckande effekt). Om enskilda företag eller konsumenter i Europa på ett effektivt sätt kan väcka talan om skadestånd kommer konkurrensreglerna att bli mer konkreta för dem och de kommer att bli mer aktivt engagerade i tillämpningen av dem. Europeiska gemenskapernas domstol (EG-domstolen) har fastställt att för att de rättigheter som fördraget medger skall kunna skyddas på ett effektivt sätt är det nödvändigt att individer som har lidit skada till följd av en överträdelse av artikel 81 eller 82 har rätt att kräva skadestånd.

Europeiska gemenskapernas domstol har fastställt att det är medlemsstaternas rättssystem som, i avsaknad av gemenskaps-regler i frågan, skall tillhandahålla detaljerade regler för väckande av talan om skadestånd. Eftersom gemenskaps-domstolarna inte har behörighet i frågan (utöver förfarandet för att meddela förhandsavgöranden) är det i allmänhet medlemsstaternas domstolar som handlägger dessa mål. Det finns betydande hinder i de olika medlemsstaterna som motverkar att skadeståndstalan för brott mot gemenskapens antitrustlagstiftning kan höras på ett effektivt sätt.

Syftet med denna grönbok och med kommissionens arbetsdokument är att fastställa de viktigaste hindren för ett mer effektivt system för

skadeståndsanspråk och att föreslå olika alternativ för ytterligare diskussion och tänkbara åtgärder för att underlätta skadeståndstalan både vid "följdförfaranden" (follow-on actions, dvs. mål där en civilrättslig talan väcks efter det att en konkurrensmyndighet har fastställt en överträdelse) och vid "fristående förfaranden" (stand-alone actions, dvs. talan som väcks utan att en konkurrensmyndighet i ett tidigare skede har fastställt en överträdelse av konkurrenslagstiftningen).

Tillgång till bevismaterial

Skadeståndsprocesser i antitrustärenden kräver vanligtvis en utredning som omfattar stora mängder fakta. Den största svårigheten med denna typ av avgöranden är att bevis-materialet i ärendet inte är lätt tillgängliga och innehas av den part som gör sig skyldig till det konkurrenshämmande beteendet. Att den som väcker talan har tillgång till sådant bevismaterial är ett krav för att skadeståndsanspråk skall kunna väckas på ett fungerande sätt. Det bör därför övervägas om en skyldighet att överlämna handlingar eller på annat sätt ge tillgång till bevismaterial skall införas. Detta är särskilt viktigt när det gäller fristående förfaranden.

På liknande sätt bör det övervägas om det skall göras obligatoriskt för den svarande parten att lämna ut handlingar som har överlämnats till en konkurrensmyndighet. I ärenden där kommissionen eller en nationell konkurrensmyndighet har genomfört utredningar är det troligt att dessa innehåller bevismaterial som kan vara viktigt för en part som väcker talan i följdförfaranden. I de tvistemål som följer kan sådant material vara till hjälp för att styrka skadeståndsanspråk. För att begränsa konkurrensmyndigheternas administrativa belastning bör tillgången till dessa handlingar arrangeras direkt mellan parterna. Regler om bevisbörda och beviskrav kan också vara till hjälp för käranden i detta avseende. Frågan om bevisvärdet av de nationella konkurrensmyndigheternas beslut är av särskilt stor betydelse.

Fråga A: Bör det finnas särskilda regler om utlämnande av skriftliga bevis i civilrättsliga skadeståndsmål enligt artiklarna 81 och 82 i EG-fördraget?

Hur skall denna utlämnande i så fall ske?

Alternativ 1: Utlämnande skall göras så snart en part i detalj har redogjort för de sakliga omständigheterna i ärendet och lagt fram rimliga bevis för att styrka

sina påståenden (sakframställan, fact pleading) Utlämningsplikten skall vara begränsad till relevanta och i rimlig mån specificerade enskilda handlingar och skall beslutas av domstol.

Alternativ 2: När sakframställan har gjorts skall domstol kunna besluta att vissa klasser av handlingar skall lämnas ut mellan parterna.

Alternativ 3: Efter sakframställan skall varje part vara skyldig att till övriga parter i målet lämna en förteckning över de relevanta handlingar som de förfogar över och som är tillgängliga för dem.

Alternativ 4: Påföljder skall införas för förstörelse av bevismaterial för att garantera utlämnande enligt något av alternativen 1–3.

Alternativ 5: Skyldighet att bevara relevant bevismaterial. Enligt denna regel kan en domstol, innan ett civilrättsligt förfarande inleds, förordna att bevismaterial som är relevant för det kommande målet bevaras. Den part som hemställer om ett sådant förordnande bör dock lägga fram skälig bevisning för att preliminärt kunna styrka ett överträdelseförfarande.

Att försvara konsumenternas intressen

Av praktiska skäl är det högst osannolikt, för att inte säga omöjligt, att konsumenter och köpare med små skadeståndsanspråk kommer att inleda förfaranden med anledning av brott mot antitrustlagstiftningen. Det bör därför övervägas på vilka sätt dessa intressen kan skyddas bättre genom kollektiv talan. Utöver det särskilda skyddet av konsumenternas intressen kan kollektiv talan även användas för att konsolidera ett stort antal mindre ersättningskrav till en enda talan och därmed spara tid och pengar.

Fråga H: Bör det finnas särskilda förfaranden för att väcka kollektiv talan och skydda konsumenternas intressen? Hur kan dessa förfaranden i så fall utformas?

Alternativ 25: Konsumentföreningar ges möjlighet att väcka talan samtidigt som enskilda konsumenter fortfarande medges samma rätt. Frågor som bör övervägas är föreningarnas talerätt (möjligen ett registrerings- eller auktoriseringssystem), fördelningen av ersättningsbeloppet (om skadeståndet skall betalas ut till föreningen eller till dess medlemmar) och kvantifieringen av skadeståndet (skadestånd som tillfaller föreningen kan beräknas på grundval av den svarandes olagliga vinst medan skadestånd som tillfaller medlemmarna beräknas på grundval av hur stor skada den enskilde medlemmen har lidit).

Alternativ 26: En särskild bestämmelse om kollektiv talan som väcks av andra köpargrupper än slutkonsumenter.

Rättegångskostnader

Regler om ersättning för rättegångskostnader spelar en viktig roll när det gäller att uppmuntra till respektive avskräcka från att väcka talan. Mot bakgrund av att såväl gemenskaps-lagstiftningen som Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna kräver effektiv tillgång till domstol i fråga om civilrättsliga skadeståndsanspråk, bör det övervägas hur kostnadsregler kan underlätta sådan tillgång.

Fråga I: Bör särskilda regler införas för att minska de ekonomiska riskerna för den klagande? I så fall vilken typ av regler?

Alternativ 27: En regel införs om kärande som inte tilldömts skadestånd bara behöver stå för kostnaderna om det kan konstateras att deras krav från början var klart orimliga. Det kan även övervägas att ge domstolarna diskretionära befogenheter att vid början av en domstolsförhandling fatta beslut om att käranden inte skall behöva stå för några kostnader även om denne förlorar målet.

Den 2 april 2008 följdes grönboken upp av en vitbok. På Kommissionens hemsida återfinns följande information om detta policydokuments innehåll.

”Neelie Kroes, kommissionsledamot med ansvar för konkurrensfrågor, förklarar att ”förslagen i vitboken handlar om rättvisa för konsumenter och företag som förlorar miljarder euro varje år till följd av att företag bryter mot EU:s antitrustregler”. De har rätt till ersättning via ett effektivt system som kompletterar offentlig tillämpning och samtidigt undviker de potentiella överdrifterna i det system som används i USA.

För att de regler i EG-fördraget som förbjuder konkurrensbegränsande affärsmetoder och missbruk av dominerande marknadspositioner (artiklarna 81 och 82) ska kunna tillämpas effektivt måste offren för överträdelserna av konkurrensrätten – oberoende av om de är konsumenter eller företag – ha rätt till ersättning för den skada som de lidit.

EU och medlemsstaterna måste genom gemensamma ansträngningar se till att offren för överträdelser av konkurrensrätten kan få sin sak prövad i domstol.

Vitboken innehåller en rad rekommendationer för hur offren för överträdelser av konkurrensrätten ska få tillgång till verkligt effektiva mekanismer för att göra anspråk på full ersättning för den skada som de lidit. Rekommendationerna ger en balanserad lösning på problemen med de nuvarande, ofta ineffektiva, ersättningsystemen, samtidigt som man undviker incitament till det överdrivna processande som förekommer i vissa länder utanför EU.

De viktigaste rekommendationerna i vitboken är följande:

*- **Ersättning genom ett enda skadestånd:** Kommissionen rekommenderar att ersättning betalas ut genom ett enda skadestånd*

snarare än genom flera skadestånd. Detta innebär full ersättning, inbegripet ersättning för det verkliga värdet av den förlust som lidits på grund av t.ex. en prishöjning i strid med konkurrensreglerna eller intäktsförluster på grund av minskad försäljning. Ersättning för det verkliga värdet av den lidna förlusten innebär också rätt till eventuell dröjsmålsränta.

- **Kollektiv talan:** Det måste bli lättare, särskilt för konsumenter och små och medelstora företag med mindre ersättningskrav, att få sin sak prövad i domstol. De bör kunna sammanföra sina krav och väcka talan via lämpliga företrädare. Säkerhetsmekanismer måste dock inrättas för att undvika att sådan talan leder till oberättigade krav. På antitrustområdet rekommenderar kommissionen därför att man endast ska tillåta företrädartalan (representative actions) som t.ex. drivs av erkända konsumentgrupper och talan där offer kan välja att delta, i motsats till grupptalan som drivs av advokatbyråer för ett obestämt antal käranden.

- **Utlämnande av bevisning:** För att göra det möjligt för domstolarna att få en klar bild av hela ärendet bör parterna inte tillåtas att hålla inne med relevant bevisning. Utlämnande av relevant bevisning, under domstolens uppsikt, bör bidra till att garantera rättvisa mål där båda parter har lika god tillgång till bevisningen. Kommissionen rekommenderar dock inte mer långtgående alternativ, såsom en automatisk rätt till bevisutlämning, eftersom detta skulle kunna leda till förfarandemissbruk, där svarande ingår förlikning enbart för att undvika oproportionerligt höga kostnader.

- **Bevisning genom slutliga överträdelsebeslut:** För att undvika den tidsspillan och de kostnader som är förbundna med en ny rättegång rekommenderar kommissionen att, i likhet med vad som redan idag gäller med avseende på kommissionens beslut, medlemsstaternas konkurrensmyndigheters slutliga överträdelsebeslut anses som tillräcklig bevisning för överträdelse i efterföljande skadeståndsmål.

Under de senaste decennierna har skadeståndstalan väckts i mycket få fall i EU, även om man nyligen kunnat se tecken på förbättringar i vissa medlemsstater.”

5 Allmänna överväganden

5.1 Inledning

I uppdraget ingår att göra en genomgång av de mål om grupptalan som hittills har handlagts i domstol, även i sådana fall då handläggningen inte har lett till dom.

Eftersom mål enligt lagen om grupprättegång på grund av sin storlek kan vara administrativt belastande för de handläggande domstolarna, och då det ansågs att en koncentration av sådana rättegångar till ett färre antal domstolar skulle öka förutsättningarna för att på domstolen utveckla särskilda rutiner för handläggningen beslutades att grupptalan endast får väckas vid fastighetsdomstolar, som har att handlägga fastighetsmål med ett stort antal sakägare, har en viss storlek och lämplig geografisk spridning. (Se 3 § lagen om grupprättegång samt förordning [2002:814] om behörighet för tingsrätt att handlägga mål enligt lagen om grupprättegång). Grupptalan enligt 32 kap.13 § miljöbalken ska enligt 20 kap. 2 § första stycket 6 miljöbalken prövas av miljödomstol som första instans. Miljödomstolar är även fastighetsdomstolar.

Förfrågningar som i oktober 2007 utsänts till samtliga dessa domstolar har lett till följande resultat. Totalt har det förekommit tio mål enligt lagen om grupprättegång. Endast ett av dessa har lett fram till dom och denna var en fastställd förlikning. Fyra av målen pågår. Ett av dessa är den enda offentliga grupptalan som väckts och ett annat det enda miljömål

som förekommit. I två fall har talan om grupprättegång återkallats av kändena, vilket har lett till att dessa mål avskrivits. Tre av målen har avgjorts genom avvisningsbeslut. En utförlig redovisning av samtliga tio mål återfinns i bilaga 2.

I utredningsuppdraget anges även att utredaren ska bilda sig en uppfattning om huruvida tillkomsten av lagen om grupprättegång har påverkat företags investeringsvilja i Sverige. Vidare ska frågan om lagen gett upphov till så kallad legal blackmail undersökas. I syfte att bland annat söka svar på dessa två frågeställningar skickades en enkätundersökning till 677 advokatbyråer med affärsjuridisk inriktning. Urvalet skedde av Advokatsamfundet som även var behjälpligt med adresserna. I bilaga 3 redovisas utformningen av enkätundersökningen och resultatet av densamma.

Den praktiska erfarenheten av lagen om grupprättegång är som framgått begränsad. Enbart 10 mål har förekommit vid domstol och bara cirka 4 %, 15 stycken, av de advokatbyråer som svarade på enkäten har haft professionella erfarenheter av lagen. Av de 15 advokatbyråer som angett att medarbetare haft professionella erfarenheter av lagen om grupprättegång har tio stycken uppgett att möjligheten att föra grupptalan i Sverige kommit upp vid uppskattningsvis 2-5 tillfällen vid arbete med klient vid byrån. Tre har angett att så skett vid ett tillfälle. Av enkäten i övrigt framgår att de flesta av de advokatbyråer som har svarat inte har någon uppfattning i de för utvärderingen centrala frågorna.

Mot denna bakgrund kan det förefalla för tidigt att företa en utvärdering av lagen. En sådan var dock utlovad inom fyra år i propositionen. Onekligen kan också redan nu vissa slutsatser dras av lagens funktionalitet. Vidare är den europeiska debatten livlig och det faktum att våra närmaste grannländer infört lagar om grupprättegång innebär att det finns intressanta jämförelseobjekt. Slutligen är det av vikt att på ett rimligt sätt försöka kontrollera om farhågorna om att lagen skulle medföra allvarliga negativa effekter för företagsverksamheten i Sverige har besannats.

5.2 Farhågor

När det gäller de farhågor som uttalades i samband med lagens införande så kan sägas att den utvärdering som nu företagits inte gett stöd för att lagen använts som ett verktyg för att framtvinga orättfärdiga förlikningar utom rätta. I denna del hänvisas framför allt till resultatet av den genomförda enkäten, se bilaga 3. När det gäller investeringsviljan i Sverige har det vid hearingen från en byrå redovisats att utländska företag är intresserade av om det finns möjlighet till grupptalan inför en planerad investering i Sverige. Enligt den redovisande advokatbyrån mottas beskedet om att Sverige tillåter grupptalan negativt, men att företagen lugnas när det blir klart att vi tillämpar ett opt-in och loser-pays system. Inte heller i övrigt har framkommit stöd för att lagen om grupprättegång på ett negativt sätt påverkar investeringsviljan i Sverige. Här kan tilläggas att grupptalan nu även är tillåtet i Finland, Norge och Danmark och att arbete med att utforma någon form av representativ process på en europeisk nivå pågår inom EU. Sammantaget kan sägas att utvärderingen visar att farhågorna rörande de negativa konsekvenserna för företagen i Sverige inte kan sägas ha besannats under den korta tid som lagen om grupptalan varit i kraft. Uppgifter om legal blackmail har inte framkommit och inte heller tycks, såvitt kunnat utrönas, investeringsviljan i Sverige särskilt ha påverkats av införandet av lagen om grupprättegång. Om de särskilda processförutsättningarna kan sägas att de lett till att tre av tio mål hittills avvisats, att prövning i två av de pågående fyra målen återstår och att de andra två pågående målen har tillåtits i prövningar som gått ända upp till Högsta domstolen. Huruvida de särskilda processförutsättningarna är ändamålsenligt utformade diskuteras närmare i kapitel 8.

5.3 Förhoppningar

Förhoppningarna som uttalades i samband med införandet var bl.a. att lagen om grupprättegång skulle stärka de enskildas reella tillgång till rättsväsendet, även i fråga om anspråk om mindre världen samt att lagen därmed skulle öka möjligheterna till kompensation för enskilda. Vidare skulle grupptalan kunna gynna prejudikatbildningen på vissa områden och medföra preventiva, handlingsdirigerande effekter.

Det har visat sig att lagen hittills inte har lett till så många grupprättegångar som Grupptalanutredningen trodde. Hittills har inget mål avgjorts av domstol i sak. Den enda dom som har meddelats är en stadfäst förlikning. Den grupptalan som således avgjorts kan dock tillsammans med de grupprättegångar som pågår komma att omfatta cirka 15 000 gruppmedlemmar, vilket inte är en obetydlig siffra. Hade dessa gruppmedlemmar drivit sina respektive anspråk till domstol på egen hand? Troligen inte majoriteten. Å andra sidan har fortfarande frågan om processhinder föreligger prövats i tre av de pågående grupprättegångarna och i den enda offentliga grupptalan, där gruppen enligt Konsumentombudsmannen består av cirka 7 000 personer, är gruppen inte slutligt bestämd eftersom de potentiella gruppmedlemmarna ännu inte underrättats om den pågående grupptalan och getts möjlighet att anmäla intresse för deltagande såsom gruppmedlemmar. Hur många gruppmedlemmar som kommer att omfattas av väckta grupptalan är således oklart.

Via massmediauppgifter och Internet har kunnat utrönas att det har varit och kan bli aktuellt med flera grupprättegångar, såsom grupptalan mot Salus Ansvar AB för spararna i detta bolag avseende återbetalning av påstådd förtäckt olovlig vinstutdelning mellan 300-800 miljoner kronor. Den ideella föreningen Grupptalan mot Salus Ansvar bildades i november 2006 och då beräknades att det krävdes ett medlemsantal på cirka 2000 för att sätta ingång en grupptalan. Det finns vidare uppgifter om ett möjligt miljömål varigenom fastighetsägare vill förmå Vägverket

att begränsa störningarna från motorvägen E 18 i Danderyds kommun. Intressant i det sammanhanget är att Miljö- och hälsoskyddsnämnden i april 2006 rekommenderade kommunen att i sin egenskap av fastighetsägare som gruppmedlem låta sig omfattas av en sådan grupptalan mot Vägverket. Kommunstyrelsen beslutade dock att för närvarande inte gå med i denna grupptalan, men aviserade att kommunen genom förhandlingar skulle försöka åstadkomma konkreta förbättringar av bullerproblemen längs E 18. Under 2007 rapporterades att det inte blir någon grupptalan mot fackförbundet Byggnads och staten avseende återfående av granskningsarvoden. Anledningen härtill var enligt uppgift i massmedia från ombudet att finansieringsfrågan inte gick att lösa.

Det kan argumenteras att det faktum att lagen finns och därmed möjligheterna att väcka grupptalan finns i sig har en handlingsdirigerande effekt. I pressen har förekommit, observera för utredningen helt obekräftade, antydningar om att offentliggörandet av planerna på en grupptalan mot Sydkraft i det så kallade elupproret påverkade uppgörelsen med företaget samt även agerande från politiskt håll.

Å andra sidan kan hävdas att de få målen är ett bevis på att lagen inte behövs, att vårt trygghetssystem är sådant att det inte var nödvändigt att införa grupptalan som processform i Sverige.

Vilket genomslag lagen kommer att få är för tidigt att säga. Hittills kan inte påstås att lagen har blivit så effektiv som förväntades. Orsakerna till det kan diskuteras och det är för tidigt att ta ställning till vilka dessa är. Klart är att en så här ny lagstiftning naturligen kräver tid innan den blir en del i det allmänna medvetandet och det tar tid innan praxis sätter sig. Prejudikatbildningen har inte gynnats. Det återstår dock att se i vilken utsträckning enskildas tillgång till rättsväsendet har ökat i och med införandet av lagen om grupprättegång. Det ser ut som förutsättningarna härför finns. De problem som visat sig är att handläggningen av processhindren tar lång tid, vilket naturligtvis påverkat lagens effektivitet. Om det tar för lång tid att besluta om grupptalan i det enskilda fallet ska tillåtas eller inte, kan det

förväntas att de enskildas tillgång till rättsväsendet och deras möjlighet att få kompensation för icke individuellt processbara anspråk minskar, eftersom intresset att ansluta sig till gruppen minskar och bevisläget ofta försämras, om t.ex. kvitton och liknande inte finns sparade. Vidare innebär en omständlig och utdragen process redan på detta stadium att finansieringsfrågan för grupp företrädaren, som redan i samband med införandet av lagen identifierades som en sårbar punkt, försvåras. Frågorna om utformningen av och handläggningen av de särskilda processförutsättningarna, liksom hanteringen av rättegångskostnaderna i lagen har därför studerats närmare, se kapitel 8–10.

Ett inte ringa antal röster har under utvärderingen höjts för att ändra det gällande opt-in systemet till ett opt-out system, inte minst sedan både Norge och Danmark öppnat möjligheten till gruppbestämning genom opt-out. Å andra sidan har från andra håll framhållits att en sådan utveckling vore ödesdiger och skulle leda till förverkligandet av de farhågor för företagen som uttalades i samband med införandet av lagen av grupprättegång. Hur gruppen bör bestämmas och underrättas diskuteras i kapitel 6 och 7.

5.4 Sammanfattning

Det får anses vara för tidigt att avgöra vilken framgång lagen om grupprättegång kan komma att bli. Farhågorna som uttrycktes från företagen om missbruk av lagen i form av så kallad legal blackmail och negativ inverkan på investeringsviljan har såvitt kunnat utrönas inte besannats. Å andra sidan kan lagen om grupprättegång hittills inte sägas ha blivit ett så effektivt medel som var tänkt för att konsumenterna och andra ska få kompensation för anspråk som de själva annars inte skulle ha gjort gällande. Skälen härför kan delvis ligga i lagens utformning när de gäller de särskilda processförutsättningarna och handläggningen därav samt det tunga rättegångskostnadsansvar

som åvilar en gruppföreträdare i en grupprättegång. Dessa två områden har därför utvärderats särskilt. Även gruppens bestämning analyseras. Därutöver har många framfört önskemål om effektivisering av processen i form av ökade möjligheter till schabloniserad skadeståndsberäkning och utfående av bevis från motparten genom editionsföreläggande eller på annat sätt. Sådana nyordningar och omfattande förändringar har det dock inte ansetts vare sig lämpligt eller möjligt att gå närmare in på inom ramen för denna utvärdering.

6 Gruppens bestämning

6.1 Gällande ordning

Grupptalanutredningen föreslog ett opt-out system. Med gruppen menades enligt dess förslag de personer vars anspråk omfattas av en grupptalan, men en gruppmedlem skulle kunna utträda ur gruppen genom att skriftligen anmäla detta till domstolen inom den tid som rätten bestämt härför. Grupptalanutredningens förslag i denna del blev mycket omdiskuterat och av vissa tämligen hårt kritiserat.

I propositionen till lagen om grupprättegång redovisas skäl för och emot opt-in respektive opt-out system. I korthet tas följande punkter upp.

För opt-out:

- Automatiskt medlemskap för den som inte begär utträde leder regelmässigt till större grupper.
- Större grupper innebär att processformen leder till effektivare förstärkning av den enskildes rättsskydd, att domstolarna får ett så brett och allomfattande beslutsunderlag som möjligt, varför processens preventiva och rättsbildande funktioner stärks.
- Risker för upprepat processande minskar och därmed ökar även svarandens trygghet.

Mot opt-out:

- Genom att låta passivitet grunda medlemskap finns en risk för att talan kommer att omfatta personer som saknar vilja och intresse av att få sin sak prövad rättsligt.
- Det finns risk för att det läggs ned kostnader på att processa om anspråk som sannolikt aldrig kommer att realiseras, ens om grupptalan är framgångsrik eftersom ett antal gruppmedlemmar inte kommer att begära fullgörelse av svaranden.
- Erfarenheter från Allmänna Reklamationsnämnden tyder på att skillnaden mellan ett medlemskap grundat på automatik och ett med krav på anmälan inte kommer att bli särskilt stor.
- Grupptalan bör så långt som möjligt anslutas till gällande regelsystem och processuella grundprinciper.

Lagen utformades med utgångspunkt i att en grupptalan omfattar endast de gruppmedlemmar som genom en särskild anmälan förklara sig villiga att ingå i gruppen, s.k. opt-in. Lagtekniskt löstes detta på så sätt att den som inte gör någon anmälan inom föreskriven tid skall anses ha trätt ur gruppen. Fram till dess att anmälningstiden gått ut är således samtliga som omfattas av kändens gruppbestämning att anse som gruppmedlemmar. Medlemskapet riskerar emellertid inte att leda till några rättsverkningar till nackdel för den som väljer att inte anmäla sig. För den som låter bli att göra anmälan kommer grupprättgången efter anmälningstidens utgång inte att utgöra något rättegångshinder, om han eller hon väcker en individuell talan.

Den som har gjort en anmälan kan inte återkalla denna efter det att tidsfristen för anmälan har löpt ut. Däremot kan gruppmedlemmen intervensera i rättegången och återkalla sin talan. En anmälan som kommer in till rätten efter tidsfristens utgång bör avvisas. Detsamma gäller om personer som anser sig ha anspråk mot svaranden anmäler sitt intresse att omfattas av en grupptalan trots att de inte ingår i kändens bestämning av gruppen. Senare förändringar i gruppens bestämning som föranleder domstolen att utfärda underrättelser till nya

gruppmedlemmar innebär samma krav på de nya gruppmedlemmarna att inkomma med anmälan för att omfattas av grupptalan.

6.2 Utvärdering

6.2.1 Mål

När det gäller anmälningsfrekvensen enligt det gällande opt-in systemet kan följande sägas. I målet Bo Åberg ./.. Elfeterios Kefales anmälde sig 490 personer. Från början var det drygt 700 som angavs som målsägande i brottmålet. I målet Per Wihlborg ./.. Staten genom Justitiekanslern kom cirka 200 anmälningar in, vilket i stort sett är samtliga som fått underrättelser om grupprättegången. I målet Carl De Geer m.fl. ./.. Luftfartsverket har enligt uppgift 6 300 anmälningar kommit in.

6.2.2 Samrådsmöte med företrädare för näringslivet

Svenskt näringsliv: Det är väsentligt att reglerna om opt-in lämnas oförändrade. Det kan ifrågasättas om en opt-out lösning skulle vara förenlig med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.

Även Svensk Handel, Bankföreningen, Företagarna, Sveriges Kommuner och Landsting, Finansbolagens Förening och Nordea anser att opt-in systemet ska behållas.

6.2.3 Samrådsmöte med konsumentföreträdare m.fl.

Aktiespararna: I organisationen har frågan om grupptalan kommit upp vid ett flertal tillfällen. I teorin är taleformen användbar. Opt-in principen innebär att organisationen måste

lägga ned stort arbete på att samla uppgifter om gruppen och om varje individuellt yrkande, utan att veta om arbetet sedan kommer att vara till nytta. Det kan ju vara så att ett flertal av gruppmedlemmarna i slutändan väljer att inte anmäla sig. Opt-out principen vore i och för sig att föredra, men det finns principiella problem med det systemet. Aktiespararna anser numera att det måste krävas någon aktivitet hos en gruppmedlem innan denne blir deltagare i en process som leder till ett rättskraftigt avgörande. Opt-in förordas därför.

Villaägarna: Införandet av opt-out principen borde övervägas för i vart fall mål om mindre värden.

Allmänna reklamationsnämnden: Frågan om opt-in eller opt-out skulle kunna avgöras i varje enskilt fall med hänsyn till vilket rättsområde tvisten rör. Kravet på processens handlingsdirigerande verkan kan ju sägas vara olika stort på olika rättsområden.

6.2.4 Hearing med partsombud

- Om man genom regelförändringar underlättar för käranden i mycket hög grad så kommer det att öppna för ett mycket stort antal processer om ersättning för bullerstörningar.
- När utländska företag överväger att etablera sig i Sverige aktualiseras ofta frågan om grupprättegång. De flesta företag eller investerare anser det då vara en nackdel när de får höra att systemet existerar. De blir dock lugnare när de informeras om att lagen omfattar opt-in.
- Ett av två tydliga problem med lagstiftningen är principen om opt-in som har gjort lagen alldeles för uddlös. En övergång till en opt-out regel skulle underlätta mycket för käranden.
- En övergång till opt-out skulle givetvis öka förutsättningarna för käranden.

6.2.5 Konsumentverket/Konsumentombudsmannen

Frågan om opt-in eller opt-out har inte diskuterats särskilt. Konsumentombudsmannen ser dock sin roll särskilt i tvister som rör ett mycket stort antal konsumenter och i sådana fall måste en oproportionerligt stor arbetsinsats läggas ned på att bestämma gruppen. Utan att den krets som kan omfattas av ett utslag bestäms går det idag inte att få sakfrågan prövad. Önskvärt vore därför att det vore möjligt för Konsumentombudsmannen att föra en fastställsetalan utan att närmare bestämma gruppen.

6.2.6 Nordiska förhållanden

6.2.6.1 Finland

I stämningsansökan ska den grupp som talan avser anges. Den som enligt definitionen är gruppmedlem och som inom den utsatta tiden har tillställt käranden ett undertecknat skriftligt meddelande om sin önskan att delta i gruppen hör till gruppen.

En gruppmedlem kan träda ur gruppen ända till dess målet överförs till huvudförhandling. Sedan målet överförs till huvudförhandling kan utträde ur gruppen ske endast om svaranden samtycker. När målet har förts till avgörande är det inte längre möjligt att träda ur gruppen.

6.2.6.2 Norge

I Norge används systemen med opt-in och opt-out parallellt. I stämningsansökan ska anges vilket av systemen som käranden önskar för den aktuella grupptalan. I samband med att domstolen beslutar att tillåta en grupptalan ska den avgöra om grupptalan ska tillåtas enligt opt-in eller opt-out systemet.

Huvudregeln synes vara opt-in. Då omfattar grupptalan enbart de personer som har krav inom ramen för den beslutade omfattningen av grupptalan och som har registrerats som gruppmedlemmar.

Opt-out kan användas om de enskilda anspråken rör så låga belopp eller små intressen att det kan förväntas att flertalet av dem inte kommer till enskilda stämningar.

Gruppen består av de rättssubjekt som har anspråk eller förpliktelser som faller inom ramen för grupptalan såsom den definierats av domstolen i tillåtandebeslutet och antingen registrerats enligt opt-in systemet eller låtit bli att träda ur gruppen enligt opt-out systemet.

6.2.6.3 Danmark

Huvudregeln är opt-in. Rätten beslutar inom vilken tidsfrist som skriftlig anmälan till gruppen ska ske. Vem anmälan ska göras till bestäms av rätten. Gruppen består sedan av de gruppmedlemmar som har anmält sig till grupptalan.

Efter ansökan från gruppföreträdaren och beslut av rätten kan opt-out systemet användas. För det krävs att anspråken på grund av att de är så små inte kan förväntas bli föremål för enskild talan och att det kan antas att opt-in inte är ett ändamålsenligt sätt att behandla kraven på. Den beloppsmässiga gränsen som det enskilda anspråket inte får överstiga i opt-out ligger på 2 000 danska kr. Opt-out är bara möjligt vid offentlig grupptalan.

6.3 Överväganden och förslag

<p>Bedömning och förslag: Opt-in systemet bör behållas. Definitionen av gruppen bör justeras på så sätt att det föreskrivs att den är gruppmedlem som omfattas av</p>
--

gruppdefinitionen och som i rätt tid och på rätt sätt anmält intresse härför.

Skälen för bedömningen och förslaget: Det är intressant att alternativa opt-out system införts igenom de nya lagarna i Norge och Danmark. Lösningen i Danmark med möjlighet till opt-out vid offentlig gruppöppning där de respektive anspråken inte överstiger ett visst belopp har av vissa ansetts lämplig och intressant för Sveriges del.

Det finns dock ett antal argument mot att införa ett opt-out system. I principiellt hänseende gäller det framför allt att opt-out systemet kan innebära en risk för att en person dras in i rättsprocess utan vetskap därom, vilket strider mot den grundläggande principen att var och en själv råder över sina rättsförhållanden. I praktiskt hänseende kan det bli svårigheter att framställa ett bestämt yrkande och att bestämma storleken av exempelvis ett skadestånd.

Regeringen framhöll i samband med införandet av lagen då ställning togs för ett opt-in system att utvecklingen av anmälningssvårigheten noga borde följas. Utvärderingen har visat att anmälningssvårigheten har varit tämligen hög i de få mål där handläggningen kommit så långt att underrättelser till gruppen har sänts ut.

Med beaktande härav och av de skäl som anförts mot ett opt-out system bör det i nuläget inte införas någon ändring i det gällande opt-in systemet. Utvecklingen av tillämpning av opt-out systemen i Norge och Danmark bör dock följas upp.

Med gällande opt-in system och på grund av de principiella skäl som ligger till grund härför bör inte någon anses vara medlem i en grupp fram till dess tiden för anmälan går ut. Rimligen bör, mot bakgrund av gällande processuella grundprinciper, en person inte anses ingå i gruppen förrän han eller hon själv anmält att sitt intresse härför. Det nu gällande systemet att alla som omfattas av kärandens gruppbeskrivning ingår i gruppen intill dess anmälningstiden gått ut är från början

avpassat till ett opt-out system. Att de potentiella gruppmedlemmarna inte ska anses som medlemmar i gruppen förrän anmälan skett i föreskriven tid och ordning är bättre avpassat till ett opt-out system (och är vad som tillämpas i både Norge och Finland).

Som framgår av avsnittet ”Handläggningen” i kapitlet ”Särskilda processförutsättningar m.m.” föreslås att definitionen av vilka som kan ingå i gruppen ska fastslås av rätten i samband med att grupptalan tillåts och att rätten i detta beslut ska bestämma inom vilken tid som en potentiell medlem ska anmäla intresse för gruppmedlemskap. Rätten kan kräva att den potentiella medlemmen i sin intresseanmälan ska ange sitt preciserade anspråk, den konkreta grunden härför samt omständigheter av betydelse för indelning i undergrupper. Endast den potentiella gruppmedlem som omfattas av definitionen och som anmält intresse med angivande av i tillåtandebeslutet fordrade uppgifter kommer att godkännas som gruppmedlem.

7 Underrättelseförfarandet

7.1 Gällande ordning

7.1.1 Vem som ska sköta underrättelseförfarandet

Enligt utformningen av 9 § andra stycket i lagrådsremissen skulle käranden i ansökan ange namn och adress på samtliga gruppmedlemmar om uppgifterna behövdes för målets handläggning. Om uppgifterna inte var tillgängliga för käranden utan särskild utredning skulle käranden i stället upplysa om det. Lagrådet konstaterade att det då ankom på domstolen att genom det i 13 och 14 §§ föreskrivna underrättelse- och anmälningsförfarandena identifiera gruppmedlemmarna och att införskaffa besked om vilka av dem som vill omfattas av gruppen. Lagrådet anförde:

”Lagrådet anser att uppgiften att utreda vilka personer som skall omfattas av en grupptalan inte är av sådant slag att den bör åvila domstolen utan att det i stället bör ankomma på den som vill väcka en grupptalan att klargöra för vilkas räkning denna talan skall föras. Om uppgiften läggs på en domstol, är det t.o.m. möjligt att domstolen i vissa fall tvingas ta ställning till frågor av sådant slag att dess opartiskhet i det fortsatta förfarandet kan komma att ifrågasättas av någondera parten. Lagrådet anser att ett bättre

system, som dessutom skulle ge stadga åt processen och väl harmonisera med bestämmelserna i 42 kap. 2 § rättegångsbalken, är att den som vill väcka en grupptalan skall ange vilka personer som ingår i gruppen och vilka yrkanden var och en av dessa personer vill framställa. / - - - / Om det föreligger någon brist i fråga om de uppgifter som käranden skall lämna, t.ex. på så sätt att namnet på en gruppmedlem saknas eller att en gruppmedlems yrkande inte preciserats, skall med Lagrådets uppläggning käranden, på sätt som sägs i 42 kap. 3 § rättegångsbalken, föreläggas att inom viss tid avhjälpa bristen.”

Regeringen mötte Lagrådets kritik genom att precisera och förtydliga kärandens skyldighet att lämna uppgifter i stämningsansökan. Lagtexten fick härvid sin nuvarande utformning genom att det i 9 § andra stycket föreskrivs: ”Käranden skall i ansökan ange namn och adress på samtliga gruppmedlemmar. Sådana uppgifter får utelämnas om de inte behövs för målets handläggning. Käranden skall dessutom lämna upplysningar om förhållanden i övrigt av betydelse för underrättelse till gruppmedlemmarna.” Regeringen framhöll att uppgifter om namn och adress enligt huvudregeln krävs för att domstolen ska kunna pröva om gruppen är lämpligt bestämd och att det i denna processförutsättning bl.a. ligger att domstolen ska ges ett underlag till sitt val av underrättelseform. Vidare ansågs det att det av denna utformning av lagtexten klart framgår att käranden inte kan övervältra något utredningsansvar beträffande gruppens bestämning på domstolen. Regeringen menade att skärpningarna av lagtexten när det gällde innehållet i stämningsansökan gjorde att frågan om vem som borde ombesörja underrättelsen om rättegången kom i ett annat läge. Enligt regeringen tillgodosågs syftet att förbättra det processuella rättsskyddet för gruppanspråk bättre om domstolen ombesörjer underrättelsen om grupprättegång. Denna ordning innebär att gruppmedlemmarna garanteras ett rättssäkert och bra underlag för sitt ställningstagande att omfattas av grupptalan

eller inte. Vidare undviks att ytterligare kostnadsansvar läggs på parterna.

Enligt 50 § andra stycket får rätten förelägga en part att ombesörja en underrättelse, om detta har betydande fördelar för handläggningen. Parten har i ett sådant fall rätt till ersättning av allmänna medel för kostnader. Detta gäller även i sådana fall då underrättelsen skall delges gruppmedlemmarna.

Även svaranden kan föreläggas att ombesörja underrättelse till gruppmedlemmarna. Syftet med denna föreskrift är att underrättelsen ska kunna ske på ett så säkert, snabbt, enkelt och billigt sätt som möjligt. När det rör tvister på konsumentområdet anges att grupptalan ofta kan komma att avse tvister mellan en näringsidkare och gruppmedlemmar som står eller har stått i ett fortlöpande rättsförhållande med varandra och att det i sådana fall kan finnas fördelar med att underrättelserna till gruppmedlemmarna kan ske i samband med t.ex. fakturering.

7.1.2 Hur underrättelseförfarandet ska gå till

Underrättelser enligt lagen om grupprättegång till gruppmedlemmar ska ske på det sätt rätten finner lämpligt och med beaktande av bestämmelserna i 33 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken. Där stadgas: ” Skall rätten underrätta någon om innehållet i en handling eller om något annat, får det ske genom delgivning. Delgivning skall användas, om det är särskilt föreskrivet eller om det med hänsyn till syftet med bestämmelserna om underrättelse framgår att delgivning bör ske, men bör i övrigt tillgripas bara om det är påkallat med hänsyn till omständigheterna.”

Det ansågs varken möjligt eller lämpligt att lagstiftningsvis ge detaljerade riktlinjer för i vilka fall delgivning bör användas i en grupprättegång vid underrättelse till passiva gruppmedlemmar. Som en generell riktlinje bör dock gälla att delgivning regelmässigt bör ske om underrättelsen innefattar att

medlemmen ska fullgöra något i rättegången och underlåtenhet att göra det är sanktionerad på något sätt. Å andra sidan kan domstolen vara sparsam med att använda delgivning när underrättelsen inte är förknippad med någon sådan direkt rättsföljd för medlemmen. Som ett mer principiellt påpekande framhölls i propositionen att grupprättegångar får antas ge större utrymme för delgivning genom kungörelse än vad som är fallet i en individuell process, när det gäller delgivning med passiva gruppmedlemmar.

Enligt 16 § delgivningslagen sker delgivning med en obestämd krets personer genom kungörelse. Kungörelsedelgivning får även ske bl.a. om ett stort antal personer ska delges och det skulle innebära större kostnad och besvär än som är förvarligt med hänsyn till ändamålet med delgivningen att överbringa handlingen till var och en av dem.

Till skillnad från Grupptalanutredningen ansåg regeringen inte att det skulle föreskrivas att underrättelsen till gruppmedlemmarna att en grupprättegång har inletts skulle delges. Detta hade att göra med att regeringen ändrade Gruptalanutredningens förslag om opt-out till ett opt-in system. Dock framhölls att det är viktigt att alla medlemmar ges möjlighet att ta ställning till om deras anspråk ska prövas genom den väckta grupptalan och inkomma med en anmälan.

7.2 Utvärdering

7.2.1 Röster från samrådsmöte med företrädare för näringslivet

- Möjligheten för domstolen enligt 50 § att ålägga svarandeparten att underrätta sina kunder att det pågår en grupptalan mot bolaget kan medföra omfattande bad-will för ett företag, genom

att företaget exempelvis på sina kundfakturor själv tvingas förmedla sådan information.

7.2.2 Röster från samrådsmöte med konsumentföreträdare

- Problemen med lagen ligger bland annat i den administrativa börda som det innebär att samla ihop gruppen och kravet på likartade omständigheter i de särskilda processförutsättningarna. Teoretiskt borde lagstiftningen fungera, men i praktiken har det visat sig svårare än så.

7.2.3 Röster från diskussionsmöte med handläggande domare

- Tingsrätten har varit tvungen att hyra in personal från Samhall för att ordna de nödvändiga utskicken, men det tog ändå en till två månader innan allt var genomfört. Även sedan anmälningsförfarandet har avslutats finns stora behov av kansliresurser.

- På tingsrätten fanns det inga särskilda resurser avdelade för mål om grupptalan. Det innebar att det kunde blir väldiga arbetstoppar under vissa perioder, särskilt avseende kansligöromål.

- Ett steg på vägen vore att käranden ges ett större ansvar för att samla ihop och bestämma gruppen. Det vore knappast orimligt heller med tanke på regeln om advokattvång. En annan underrättelsesituation som orsakar besvär är den som uppstår inför stadfästelse av förlikning. Då har målet i allmänhet pågått en längre tid vilket innebär att adresser till gruppmedlemmarna kan vara inaktuella. I detta läge skulle det kunna vara lämpligt med kungörelse som underrättelseform.

- Det är administrativt krävande att hålla igång processen. De gruppmedlemmar som trots allt är intresserade är aktiva och vill ha mycket information om vad som händer. För en myndighet

som KO är det relativt lätt att förmedla information via den välbesökta hemsidan, men för en enskild kärende måste informationsproblemet vara större.

7.2.4 Möte med Konsumentverket/Konsumentombudsmannen

- Uppdelningen mellan kärenden och rätten leder till mycket dubbelarbete. Konsumenterna vänder sig både till oss och tingsrätten. Det skulle nästan vara lättare om allt låg på kärenden som Lagrådet föreslog. Detta gäller i vart fall vid offentlig grupptalan. Möjligheten borde i alla fall finnas. Idag blir det otydligt för konsumenterna vem de ska vända sig till. Hos oss blir det jättemycket jobb så fort något går ut från domstolen.

7.3 Överväganden och förslag

Förslag: I underrättelsen om att grupprättegång inletts bör lämnas besked om vad som enligt 14 § krävs för att en anmälan om medlemskap i gruppen ska vara gällande. Rätten bör kunna bestämma att kärenden ska sköta underrättelseförfarandet.

7.3.1 Vad som ska framgå av underrättelsen om att grupprättegång har inletts

Som framgått av föregående kapitel så krävs för att bli gruppmedlem att man omfattas av definitionen av gruppen och att intresseanmälan insänts i rätt tid och att den innehåller rätt uppgifter. Således måste av underrättelsen framgå vilka krav som ställs för att intresseanmälan ska vara giltig och inte avvisas. Underrättelsen bör i dessa avseenden utformas i enlighet med rättens beslut att tillåta grupprättegången. Se angående dessa

beslut kapitel 9 nedan. När krav ställs på den potentiella gruppmedlemmen att ange mer än bara om intresse finns för deltagande i grupprättegången måste underrättelsen vara enkel och tydlig så att den inte avskräcker de potentiella gruppmedlemmarna från att anmäla intresse. Idén med grupptalan är ju att den ska omfatta anspråk som de passiva gruppmedlemmarna inte själva hade fört till rätten. Då är det inte bara rättegångskostnader som kan vara avhållande utan även att anspråket för den enskilde inte har ett sådant värde att det anses värt att lägga ner arbete för att få det tillgodosett.

7.3.2 Vem som ska sköta underrättelseförfarandet

Det har visat sig att underrättelseförfarandet tar stora resurser i anspråk hos domstolen och att detta är en av orsakerna till att den inledande handläggningen kan ta så lång tid. Därmed kan potentiella gruppmedlemmar tappa intresse för rättegången och bevis förstöras vilket kan leda till att grupprättegången blir mindre effektiv ur kärandens och gruppens synvinkel. Att råda bot på resursbristen vid tingsrätterna är svårt eftersom grupprättegångar är sällsynta, varför det inte går att planera för eventuella sådana. En möjlig lösning kan därför vara att låta käranden omhänderta det inledande underrättelseförfarandet. Käranden har intresse av att det genomförs snabbt och effektivt så att grupprättegången kan komma igång. Käranden har även möjlighet att förbereda underrättelseförfarandet i samband med att talan utformas. Som framgår nedan kommer enligt detta förslag krävas att käranden anger i stämningsansökan hur de potentiella medlemmarna kan underrättas om grupprättegången. Inför talans väckande då gruppen ska definieras på lämpligt sätt är det logiskt att käranden även överväger hur underrättelserna ska nå de potentiella gruppmedlemmarna. Det krävs att dessa överväganden blir konkreta när käranden vet att det är han eller hon själv som kan komma att genomföra underrättelseförfarandet.

Det kan, med hänvisning till 50 § lagen om grupprättegång, argumenteras att möjligheten att kräva att käranden underrättar de potentiella gruppmedlemmarna om grupprättegången finns redan idag. Nämda paragraf har dock inte uppfattats och utnyttjats på detta vis.

7.3.3 Hur underrättelseförfarandet ska gå till

Det är domstolen som, på det underlag som käranden presenterar i stämningsansökan, beslutar hur de potentiella gruppmedlemmarna ska underrättas. Detta ska göras enligt gällande regler, som i viss mån redogjorts för ovan och av vilka framgår att kungörelsedelgivning kan vara en möjlighet. Genom att föreskriva att gruppen bara består av dem som omfattas av definitionen och som anmäler sig i rätt tid och på rätt sätt kan sägas att utrymmet för kungörelsedelgivning i viss mån ökar. Det är dock av vikt att de potentiella gruppmedlemmarna i största möjliga utsträckning nås av underrättelsen och på enkelt sätt kan tillhandahållas en blankett/ett formulär för intresseanmälan, t.ex. genom ett telefonsamtal eller e-post. Formuläret för intresseanmälan bör, som ovan angetts, vara utformat på enklast möjliga sätt och helt i enlighet med domstolens tillåtandebeslut, se kapitel 9 nedan. Lämpligen förser domstolen käranden med en mall för ett sådant formulär i samband med tillåtandebeslutet, t.ex. som en bilaga till detta.

Om domstolen beslutar att käranden ska genomföra underrättelseförfarandet ska det förordnas hur redovisningen av detsamma ska ske. Rätten ska föreskriva inom vilken tid som käranden ska inkomma med uppgifter om samtliga gruppmedlemmars namn och adresser samt, i förekommande fall, med preciserade yrkanden för var och en av gruppmedlemmarna, de närmare grunderna för respektive anspråk, uppgifter om eventuell lämplig indelning i undergrupper samt på lämpliga och villiga företrädare för dessa. Detta innebär att det är käranden som får ansvar för att sortera

och klassificera intresseanmälningarna samt presentera detta på ett överskådligt sett för domstolen. Käranden, som företräds av advokat, torde ha mycket goda förutsättningar för detta. Käranden ska inom samma tid redovisa sådana anmälningar som kommit in för sent samt de anmälningar som inte uppfyller de enligt tillåtandebeslutet enligt den föreslagna 9 a § ställda villkoren på innehåll. Även senare inkomna anmälningar ska utan dröjsmål redovisas till domstolen eftersom det är domstolen sak att avvisa ansökningar.

Då det normalt är domstolens uppgift att sköta underrättelseförfarandet bör kostnaderna härför ersättas med allmänna medel och det bör vara möjligt att begära förskottsersättning härför; i allt fall bör ersättning kunna utges omedelbart efter det att underrättelseförfarandet är genomfört, vilket i de flesta fall torde vara i tiden långt före det att domstolen skiljer målet från sig.

8 Särskilda processförutsättningar

8.1 Nuvarande ordning

8.1.1 Behovet av särskilda processförutsättningar vid grupptalan

I förarbetena konstaterades att det måste ställas upp särskilda rekvisit för när en grupptalan ska vara tillåten. De övergripande skälen härför var att grupptalan bara skulle användas när behovet av rättsliga handlingsalternativ inte tillgodoses inom ramen för den individuella tvåpartsrättegången eller då en grupptalan kunde förväntas leda till påtagliga processekonomiska vinster.

De särskilda processförutsättningarna för grupptalan framgår av 8 § lagen om grupprättegång som lyder som följer:

En grupptalan får tas upp till prövning om

- 1. talan grundas på omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk,*
- 2. en grupprättegång inte framstår som olämplig på grund av att vissa gruppmedlemmars anspråk till sina grunder skiljer sig väsentligt från övriga anspråk,*
- 3. merparten av de anspråk som talan avser inte lika väl kan göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva,*

4. gruppen med hänsyn till storlek, avgränsning och övrigt är lämpligt bestämd samt

5. käranden med hänsyn till sitt intresse i saken, sina ekonomiska förutsättningar att föra en grupptalan och förhållandena i övrigt är lämpad att företräda gruppmedlemmarna i målet.

8.1.2 Anspråk som grundas på gemensamma eller likartade omständigheter

En eller flera omständigheter som åberopas som stöd för talan ska vara gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk. Med omständigheter menas rättsfakta, d.v.s. omständigheter som är av direkt betydelse för utgången i målet. Likartade rättsfakta utmärks av att omständigheterna i fråga liknar varandra utan att för den skull vara desamma. Det krävs inte att omständigheterna i fråga är tvistiga. För bedömningen av denna processförutsättning saknar det betydelse om målet gäller för gruppen gemensamma eller likartade *rättsfrågor* eller om *bevisningen* är i stort densamma eller olikartad för anspråken i fråga. Denna processförutsättning måste ses i nära samband med rekvisiten i de följande två punkterna.

8.1.3 Ej olämplig på grund av att grunderna för vissa anspråk skiljer sig väsentligt från övriga anspråk

När en grupprättegång, trots att den framstår som det bästa processalternativet, i undantagssituationer blir för otymplig och ohanterbar till följd av förhållanden hänförliga till individuella tvistefrågor kan domstolen avvisa talan med stöd av denna punkt.

Det bör inte krävas att de gemensamma eller likartade rättsfakta i målet är fler eller kvalitativt mer betydande än de individuella eftersom det finns möjlighet att inom ramen för

grupprättegången inrätta undergrupper och att besluta om prövning av individuella tvistefrågor genom efterföljande förfaranden.

8.1.4 De flesta anspråken kan inte göras gällande genom individuell talan

Grupptalan ska endast användas om det inte finns andra inomprocessuella förfaranden som är bättre eller lika bra som en grupprättegång. Jämförelsen ska framför allt göras med kumulation och pilotmålsmodellen.

Om endast en mindre del av anspråken lämpar sig bäst för en grupptalan kan domstolen genom materiell processledning försöka få käranden att anpassa gruppens bestämning så att processförutsättningen uppfylls. Domstolen måste också enligt förarbetena väga in sådana förhållanden som att de som har större ekonomiska anspråk kan ha fler valmöjligheter och att förekomsten av rättsskyddsförsäkringar och inkomstförhållanden kan variera inom gruppen. Något utredningskrav ligger dock inte på domstolen.

Om gruppmedlemmarnas anspråk inte kan prövas utan att ställning tas till individuella förhållanden måste domstolen, enligt Grupptalanutredningen, innan den tar ställning till en grupptalan noga överväga förutsättningarna att upprätta undergrupper, att kräva att enskilda medlemmar intervenerar i rättegången eller att förordna om efterföljande individuella processer.

Det förhållandet att en person anmäler att han eller hon vill omfattas av grupptalan kan inte tas till intäkt för att personen är beredd att processa individuellt om sitt anspråk.

Grupptalanutredningen framhöll att bedömningen inte bara bör grunda sig på strikt processekonomiska överväganden eftersom den representativa taleformen enligt utredningen kan innebära en mer handlingsdirigerande effekt än andra processalternativ och att grupptalanprocessen i vissa fall kan visa

sig överlägsen andra former för att göra gruppanspråk gällande när det gäller prejudikatbildning, rättsutveckling och rättsskapande.

8.1.5 Gruppen lämpligt bestämd

Gruppen ska vara lämpligt bestämd med avseende bland annat på storlek och behovet av att kunna identifiera gruppmedlemmarna. En förutsättning för att domstolen ska kunna bedöma om övriga processförutsättningar är uppfyllda är att det finns en tydligt definierad grupp. Om så inte är fallet kan det inte bedömas om talan grundas på rättsfakta som är gemensamma eller likartade för medlemmarnas anspråk. Gruppens storlek är en viktig faktor att väga in vid prövningen av om en grupprättegång är ett bättre alternativ än t.ex. kumulation eller pilotmål. En tydligt definierad grupp är också av stor betydelse för prövningen av om käranden har förutsättningar att på ett fullgott sätt representera gruppmedlemmarna i processen.

Att det går att urskilja och avgränsa gruppmedlemmar från andra krävs för att domstolen ska kunna dels ta ställning till i vilken form gruppmedlemmarna ska underrättas om att en grupprättegång inletts, dels pröva om personer som anmäler att de önskar att bli omfattade av grupptalan ingår i den av käranden bestämda gruppen. Gruppens bestämning kan vidare vara av betydelse för svarandens möjlighet att ta ställning till stämningsansökan.

Hur pass noggrant och exakt gruppmedlemmarnas antal och identiteter ska anges redan i stämningsansökan kan variera beroende på vilken typ av talan som förs. Huvudregeln är att käranden i ansökan ska ange gruppmedlemmarnas namn och adress, vilket framgår av 9 § andra stycket lagen om grupprättegång. Gruppmedlemmarnas geografiska hemvist, tillgången till exempelvis kundregister, statistiska underlag och dylikt samt möjligheterna till en snabb och effektiv informationsöverföring är förhållanden som kan inverka på hur

vitt eller snävt gruppen måste bestämmas. Vilka anspråkshavare som slutligt kommer att omfattas av grupptalan avgörs först genom det särskilda anmälningförfarandet. Prövningen av rekvisiten i punkten 4 av de särskilda processförutsättningarna kan därför sägas i första hand tjäna dels som ett underlag för genomförandet av anmälningförfarandet, dels att tidigt mota en grupptalan där det redan från början står klart att karendens gruppbestämning omöjliggör en grupptalan, t.ex. för att gruppen är för heterogen eller för liten.

Behovet av att anpassa gruppens utformning till förhållandena i målet gör att domstolen bör ges en betydande frihet att bedöma om det finns en lämpligt bestämd grupp.

8.1.6 Käranden lämplig grupp företrädare

Enligt rättegångsbalkens regler framgår att envar kan vara part i en rättegång (11 kap. 1 § rättegångsbalken). Det ställs där inte upp några lämplighetskrav på parten. Grupptalanutredningen anförde att anledningen härtill är att en parts talerätt normalt är inskränkt till egna rättsförhållanden och att det därför blir annorlunda när någon ska föra talan för en grupps räkning. Framför allt för att skydda gruppmedlemmarna borde det enligt Grupptalanutredningen ställas ganska stränga krav på grupp företrädaren, särskilt avseende grupp företrädarens ekonomiska förutsättningar att driva rättegången och att det inte får föreligga någon intressekonflikt mellan honom och andra gruppmedlemmar.

Grupptalanutredningen föreslog att det i lagen om grupprättegång skulle finnas särskilda bestämmelser om grupp företrädaren. Grupp företrädaren skulle dock utses först när ansökan om stämning godtagits av rätten. I lagförslagets 17 § föreskrevs följande i första stycket. ”Avvisas inte en ansökan om att få inleda en grupprättegång, skall rätten utse någon att som part föra gruppens talan i målet (grupp företrädare). Till grupp företrädare skall utses någon som med hänsyn till sitt

intresse i saken och sina förutsättningar i ekonomiska och andra hänseenden bedöms som lämplig att ta till vara gruppmedlemmarnas rätt i målet." På inrådan från Lagrådet togs kändandens lämplighet att föra talan in som en särskild processförutsättning.

När det gäller de ekonomiska förutsättningarna borde det enligt Grupptalanutredningen räcka med att grupp företrädaren har "ordnad ekonomi", vilket enligt Grupptalanutredningen skulle innebära att talans genomförande i det alldeles övervägande antalet fall kommer att vara beroende av att kändanden erhåller ekonomisk hjälp utifrån. Här menade Grupptalanutredningen att den som väcker en grupptalan bör ha möjlighet att få ekonomiskt bistånd inom ramen för den allmänna rättshjälpen eller genom att utnyttja det försäkringsskydd som finns inom gruppen. I propositionen anförs att risken att ådra sig egna kostnader och dessutom få betala motpartens kostnader gör att man kan utgå från att en enskild grupptalan förs av en part som har ekonomiskt stöd i form av rättshjälp, rättsskydds försäkring eller genom riskavtal. Den som processar med sådant stöd kan antas ha god täckning för de kostnader som talan ger upphov till. I sådant fall saknas anledning att betvivla partens förmåga att löpande bekosta de utredningsarbeten och åtgärder i övrigt som kan behövas för att ta till vara gruppmedlemmarnas intressen. Mot bakgrund härav ska det inte behöva uppstå några större svårigheter för domstolen att avgöra om den som vill utses till grupp företrädare är lämplig därtill utifrån en bedömning av hans ekonomiska förutsättningar att processa. Grupptalanutredningen anförde: "Händer det att någon väcker talan utan att ha beviljats rättshjälp, utan stöd av en rättsskydds försäkring eller utan att det föreligger ett riskavtal kommer domstolen genom enkla frågor att kunna skaffa tillräcklig kunskap om hur en talan är avsedd att finansieras utan att kränka vederbörandes integritet. Oftast torde det i sådana situationer stå klart om personen i fråga har tillräckliga ekonomiska resurser eller saknar medel att föra talan. I det senare fallet ska talan avvisas. Detsamma gäller om den som vill föra talan, men saknar egna medel därtill, får ekonomisk hjälp

att driva gruppens talan från andra taleberättigade som därigenom vill slippa risken av ett kostnadsansvar gentemot motparten. Däremot bör det inte finnas hinder för gruppmedlemmar eller andra att finansiellt stödja en grupptalan, om parten ändå uppfyller kraven i ekonomiskt hänseende eller om bidragen lämnas på ett sådant sätt att de medverkat till att kraven uppfylls.”(SOU 1994:151 s. 123.)

Dessa spörsmål får främst betydelse vid enskild grupptalan, eftersom domstolen vid offentlig grupptalan kan utgå från att den myndighet som för talan uppfyller de krav som ställs i förevarande hänseende och att så torde vara fallet även vid organisationstalan. Skulle det finnas tvivel rörande en organisations ekonomiska förmåga kan domstolen begära in räkenskapshandlingar eller liknande. Här som i övrigt tjänar kontrollen till syfte att avslöja missbruk av talerätten, såsom att organisationen används som täckmantel för någon annan att processa.

Även möjligheten att uppfylla ansvaret för motpartens rättegångskostnader vid förlust ska vägas in i bedömningen av partens lämplighet att väcka grupptalan. Det kan inte komma i fråga att ställa krav på säkerhet i form av bankgaranti eller dylikt. Grupp företrädaren löper i lika hög grad som gruppens motpart risken att rättegångskostnaderna inte kan ersättas fullt ut, men den som väcker grupptalan torde normalt ha bättre ekonomiska förutsättningar att infria ett rättegångskostnadsansvar än kärandeparter i allmänhet. Vad som emellertid bör förhindras är att en kostnadssvag gruppmedlem eller organisation för talan som bulvan för andra gruppmedlemmar som finansierar talan men vill undvika risken att drabbas av ersättningskyldighet till motparten. Det torde, skrev Grupptalanutredningen, när en enskild person är part då oftast vara fråga om tvister där Rättshjälpsmyndigheten och eventuella försäkringsgivare vägrat bistånd med hänvisning till att det inte finns befogad anledning att få anspråken prövade vid domstol.

8.2 Utvärdering

8.2.1 Mål

I samtliga mål som väckts enligt lagen om grupprättegång har frågan om rättegångshinder enligt 8 § varit uppe.

I målet Grupptalan mot Skandia ./. Försäkringsaktiebolaget Skandia (publ.) togs frågan om de särskilda processförutsättningarna var uppfyllda upp på rättsens initiativ. Rätten ifrågasatte i föreläggande varför det fördes en fastställsetalan för en så stor grupp som 1,2 miljoner medlemmar, vilket skulle kunna innefatta stora praktiska svårigheter och även kunna leda till ytterligare en grupprättegång för att fastställa skadans storlek. Tingsrätten förelade käranden att svara på frågan varför pilotmålsmodellen inte var ett bättre alternativ i detta fall. Enligt tingsrätten torde väl Skandia om bolaget förlorade kunna förväntas respektera utgången även såvitt avser pensionssparare som inte varit parter i målet, vilket skulle innebära att Skandia i ett mål om fullgörelsetalan skulle godta att skadeståndsskyldighet i och för sig förelåg gentemot alla berörda pensionssparare. Kärandeföreningen förelades även att komma in med en närmare redogörelse för sin ekonomiska ställning mot bakgrund av att tvisten kunde bli mycket långdragen och ge upphov till stora rättegångskostnader.

Eftersom målet sedan återkallades av käranden prövades aldrig om de särskilda processförutsättningarna var uppfyllda.

I målet Konsumentombudsmannen ./. Stävrullen Finans AB (tidigare Kraftkommission) uttalade KO i stämningsansökan att pilotmålsmodellen inte kunde leda till en lösning för hela gruppen mot bakgrund av att svaranden uttalat att bolaget inte tänkte följa Allmänna Reklamationsnämndens beslut att utge ersättning till den uppgivna gruppen.

I den stämning som tingsrätten utfärdade begränsades föreläggandet om svaromål till att i första hand avse frågan om

de särskilda processförutsättningarna var för handen. Kraftkommission bestred att erforderliga förutsättningar förelåg, dels för att rättegången inte skulle bli hanterlig, dels för att gruppmedlemmarnas anspråk byggde på alltför olikartade omständigheter. Tingsrätten anförde bl.a. följande i beslut vari invändningen om rättegångshinder lämnades utan bifall. ”Den talan som KO för grundas såvitt gäller påståendet om skadeståndsskyldighet i allt väsentligt på omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarna medan de omständigheter som åberopas som grund för beräkningen av skadans storlek är säregna för var och en. De skillnader som föreligger beträffande grunderna är inte så väsentliga att det på grund härav framstår som olämpligt att anspråken prövas genom en grupptalan. KO för talan för ett mycket stort antal personer. Merparten av dessa skulle inte genom egen talan kunna göra gällande det anspråk som talan avser. Den grupp för vilken KO för talan är lämpligt bestämd.”

Hovrätten gjorde ingen annan bedömning och HD meddelade inte prövningstillstånd i frågan.

Även i målet Bo Åberg ./. Elfeterios Kefales kom de särskilda processförutsättningarna upp till prövning i beslut. Bo Åberg, som var en av målsägandena i det från ett brottmål avskiljda skadeståndsmålet, yrkade att tingsrätten skulle omvandla rättegången beträffande hans enskilda anspråk mot Elfeterios Kefales till en grupprättegång. Gruppen utgjordes av de resenärer vilka köpt biljetter av Aer Olympic och sedermera lidit ekonomisk skada på grund av Elfeterios Kefales brott. De kända gruppmedlemmarna, cirka 1 000 till antalet, angavs med namn och adress.

Elfeterios Kefales bestred yrkandet om att processen skulle omvandlas till en grupprättegång. Han anförde bland annat att fördelarna med en grupprättegång inte övervägde de olägenheter som en sådan skulle innebära för honom eftersom en omvandling skulle medföra att hans möjligheter att utreda och framställa invändningar beträffande individuella omständigheter avsevärt skulle begränsas. Vidare menade han bland annat att de

olika gruppmedlemmarnas anspråk inte grundades på gemensamma eller likartade omständigheter och att en grupprättegång framstod som olämplig på grund av att vissa gruppmedlemmars anspråk väsentligt skilde sig från övriga anspråk och att vissa anspråk kunde vara utsläckta genom förekomsten av försäkringsskydd.

I sitt beslut konstaterade tingsrätten vid prövningen av om de särskilda processförutsättningarna var uppfyllda bl.a. följande. ”En grundläggande förutsättning för att en grupptalan ska få tas upp till prövning är att rättegången grundas på omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk. Det måste finnas åtminstone ett rättsfaktum som förenar gruppen. Gruppmedlemmarna har alla köpt flygbiljetter av Aer Olympic som de inte kunnat utnyttja därför att bolaget inte kunnat tillhandahålla den avtalade prestationen. Anspråken har uppkommit när resenärerna inte kunnat erhålla den avtalade prestationen. Anspråken har uppkommit när resenärerna inte kunnat erhålla ersättning för sina utnyttjade biljetter eller erhålla ersättning för kostnaden avseende ersättningsbiljetter. Anledningen till att de inte kunnat utfå ersättning ur Aer Olympic är att Elefterios Kefalas överfört medel från bolaget. För detta har han dömts i brottmålet. Enligt Elefterios Kefalas skiljer sig grunden för vissa anspråk från andra. Tingsrätten anser emellertid att det såvitt framgår av utredningen inte föreligger några individuella tvistefrågor som gör det olämpligt med grupprättegång. Som tidigare anmärkts har de resenärer som hittills ställt krav två slag av anspråk nämligen sådana som avser ersättning för ej utnyttjade biljetter och sådana som gäller ersättning för utlägg avseende ersättningsbiljetter. Grunderna för dessa resenärers anspråk skiljer sig inte väsentligen åt. På grund av det anförda finner tingsrätten att de nu aktuella resenärernas anspråk grundas på omständigheter som är gemensamma eller likartade. Här ska dessutom prövas om det inte finns andra tillgängliga metoder för att hävda anspråken som är bättre eller lika bra som en grupprättegång. Tingsrätten finner att merparten av de anspråk som resenärerna har, inte lika väl kan

göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva. Vidare är gruppen till sin storlek, avgränsning och övrigt lämpligt bestämd. Gruppen omfattas av personer som beställt resor av Aer Olympic och har av Bo Åberg angivits med namn och adress. Bo Åberg har vidare upprättat ett riskavtal med advokat Percy Bratt, vilket avtal tingsrätten funnit kan godkännas, varför det inte krävs någon ytterligare utredning om Bo Åbergs ekonomiska förmåga att företräda den aktuella gruppen. Det har inte heller framkommit något i målet som tyder på att Bo Åberg har intressen som strider mot gruppmedlemmarnas. Han får anses lämplig att företräda gruppen.”

Tingsrätten fann att rättegången var i sitt inledande skede och att förutsättningarna enligt 8 § lagen om grupprättegång var uppfyllda, varför det enligt tingsrätten var uppenbart att fördelarna med en grupprättegång övervägde de olägenheter som en sådan kunde antas medföra för svaranden. Tingsrätten biföll således Bo Åbergs ansökan om omvandling till grupprättegång. Beslutet fick, av någon anledning, enbart överklagas med stöd av 49 kap. 7 § rättegångsbalken och så skedde inte.

Tingsrätten avvisade Peter Lindgrens talan mot Botkyrka kommun m.fl. på grund av att de särskilda processförutsättningarna för grupptalan enligt 8 § lagen om grupprättegång inte var uppfyllda. Tingsrätten fann att omständigheterna för gruppmedlemmarnas talan skilde sig vad gällde tidpunkter för besluten, ansvarig kommun och de närmare omständigheterna för det enskilda beslutet om omhändertagande. Vidare anförde tingsrätten att frågan om huruvida skadeståndsskyldighet i sig förelåg skulle behöva prövas utifrån skilda regelsystem med hänsyn till de ändringar som skett under den tid som den aktuella grupptalan avsåg. Sammanfattningsvis menade tingsrätten att de individuella omständigheterna vid prövningen av en eventuell skadeståndsskyldighet i sig skulle komma att kräva särskild utredning i varje enskilt fall och påkalla ett deltagande från den enskilde gruppmedlemmen på ett sådant sätt som uppenbart skulle motverka syftet med en grupprättegång.

Hovrätten anslöt sig till tingsrättens bedömning och avslog överklagandet och Högsta domstolen meddelade inte prövningstillstånd.

Tingsrätten avvisade Devitor Aktiebolags stämningsansökning mot TeliaSonera Sverige Aktiebolag. I skälen angavs att en förutsättning för att en grupptalan ska upptas till prövning är att gruppen med hänsyn till storlek, avgränsning och övrigt är lämpligt bestämd och att Devitor inte preciserat vilken grupp som avsågs.

Även i målet Per Wihlborg ./. Staten genom Justitiekanslern valde tingsrätten att slutligt bestämma gruppen innan stämning utfärdades. JK har begärt att stämningen ska avvisas eftersom grupptalan inte grundas på omständigheter som är gemensamma eller ens likartade då det framgått att vissa av de bestridda myndighetsbesluten fattats till följd av misstanke om skattebrott och att detta inte omfattades av påståendet om att gruppmedlemmarna fått sina rättigheter kränkta på grund av förbudet mot privatimport mot alkohol som i sin tur skulle strida mot EG-fördraget. Vidare har Justitiekanslern hävdade att myndighetsåtgärderna varit av skilda slag, vilket påverkar skadeståndsbedömningen på individuella plan och att det med fog kan ifrågasättas om någon skada alls lidits av dem som inte fått sin alkohol förverkad. Det anförda medför enligt Justitiekanslern osäkerhet om vissa gruppmedlemmars anspråk till sina grunder skiljer sig åt på ett sätt att en grupprättegång framstår som olämpligt. Justitiekanslern menar att de särskilda processförutsättningarna i 8 § första stycket 1-2 lagen om grupprättegång inte är uppfyllda.

Per Wihlborg framhöll i yttrande att ingen av gruppmedlemmarna förlorat sitt gods på grund av myndigheters ingripande med anledning av skattebrott utan myndigheternas ingripande har varit grundade på smuglingsbrott. Per Wihlborg menade därför att grund för avvisning av grupptalan saknades, också på den grunden att tingsrätten redan underrättat gruppmedlemmarna om ansökan om stämning samt utfärdat sådan och enligt Per Wihlborg hade domstolen redan tagit

ställning till att avvisningsgrund inte förelegat eftersom 13 § lagen om grupprättegång stadgar att om inte kändens ansökan om grupprättegång avvisas ska gruppmedlemmarna underrättas om rättegången.

Frågan om rättegångshinder är ännu inte prövad.

Målet mellan Carl de Geer m.fl. ./. Luftfartsverket pågår. Luftfartsverket har i svaromål yrkat att grupptalan ska avvisas eftersom den framstår som olämplig med hänsyn till att vissa gruppmedlemmars anspråk till sina grunder skiljer sig väsentligt från övriga anspråk, då merparten av de anspråk som talan avser likaväl kunnat göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva, eftersom gruppen inte är lämpligt bestämd och då kändena med hänsyn till sina intressen i saken samt förhållandena i övrigt inte är lämpliga att företräda gruppmedlemmarna.

Sammanfattningsvis menar kändena att Luftfartsverkets invändningar snarast tar sikte på ersättningsnivåernas storlek mer än att gruppen skulle vara så heterogen att grupptalan inte kan komma i fråga. Känden menar att de skillnader som förekommer inom gruppen inte är större än att dessa väl kan hanteras inom ramen för grupprättegången. Vidare anges att det i allt fall finns möjlighet att dela upp gruppen i undergrupper som då kan tänkas avse skilda boendeformer eller mer exakt nivå av bullerskadan i enlighet med Luftfartsverkets invändningar i dessa delar.

I målet Linus Broberg m.fl. ./. Aftonbladet Nya Medier AB avvisades käromålet vid tingsrätten då två av de särskilda processförutsättningarna enligt 8 § lagen om grupprättegång saknades. Tingsrätten fann nämligen att samtliga de anspråk som ansökan avsåg, totalt åtta stycken, lika väl kunde göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva. Det framstod enligt tingsrätten som okomplicerat att genom kumulation samordna individuella stämningsansökningar från de aktuella åtta personerna. Vad gällde kändenas möjligheter att bekosta en grupprättegång och i vilken utsträckning de kunde antas infria ett eventuellt kostnadsansvar gentemot motparten fanns ingen

annan utredning än upplysningen om att ett riskavtal förelåg, vars innehåll var okänt för rätten. Tingsrätten fann därmed att det inte framkommit tillräckligt stöd för att kändena hade ekonomiska förutsättningar att företräda gruppmedlemmarna i målet.

Målet fördes av kändena till hovrätten, som dock instämde i tingsrättens bedömning och avslog yrkandet om att tingsrättens avvisningsbeslut skulle upphävas och målet visas åter till tingsrätten.

I målet mellan Guy Falk o.a. ./. NCC AB gjorde NCC gällande att kändena hade åberopat flera omständigheter som medförde att gruppmedlemmarnas talan skilde sig från varandra och hänvisade därvid till kändenas påståenden om att båtplats i anslutning till huset var en mycket viktig förutsättning, att part tagit del av viss information från en informationsfolder, att NCC inte uppfyllt skyldigheten att samråda med beställaren och att NCC muntligen utfäst att en funktionell småbåtshamn skulle vara inkluderad. Enligt NCC innebar detta att dessa förhållanden varierat från köpare till köpare och att förhör med var och en av köparna samt kanske andra personer kommer att bli nödvändiga. De enskilda gruppmedlemmarna behövde enligt NCC dessutom höras om vad som förevarit vid besiktning och om tidpunkten för reklamation.

Kändena anförde följande. Varken individuella förutsättningar eller behov av förhör med gruppmedlemmarna föreligger. Den huvudsakliga bevisningen avseende köparnas syften och förutsättningar med att ingå köp- och entreprenadavtalen utgörs av avtalspreliminärer såsom informationsfoldrar, annonser m.m. vilka är samma för samtliga gruppmedlemmar. Eftersom någon representant för de boende inte har beretts tillfälle att närvara vid någon besiktning av hamnanläggningen kan behov av förhör om detta inte föreligga, inte heller vad gäller tidpunkten för reklamation, då reklamationsfristen i och med att slutbesiktning inte skett inte har börjat löpa ännu.

Enligt tingsrätten framstod det inte som troligt att samtliga gruppmedlemmar skulle behöva höras och agera i rättegången och anförde följande.

”Det ligger i sakens natur att vissa individuella omständigheter i princip alltid kommer att föreligga vid en grupptalan. Det väsentliga är istället huruvida dessa är så pass avvikande från varandra och har sådan betydelse för målet att grupptalan framstår som olämplig. Vad som framkommit om individuella omständigheter utgör inte skäl att anse talan som olämplig på grund därav.

Punkten 3 innebär att en prövning av huruvida grupptalan är bästa processalternativet ska göras. Vid bedömningen ska en jämförelse göras med andra processvägar – individuell talan för varje gruppmedlem, kumulation eller pilotmål. Grupptalan bör tillåtas endast om man därigenom når ett bättre rättsskydd eller samma rättsskydd men till en lägre kostnad och mindre besvär än vid andra taleformer. Jämförelse kan endast göras med sådan talan som framstår som realistisk i det enskilda fallet. När det gäller pilotmålen får bl.a. motpartens förväntade inställning till metoden och vilja att gentemot övriga gruppmedlemmar frivilligt rätta sig efter en ogynnsam dom därför betydelse. Hänsyn ska också tas till vilka utsikter det finns att istället samla in fullmakter från gruppmedlemmarna och processa som ombud för deras räkning. Vid bedömningen enligt denna punkt ska också vägas in förekomsten av individuella tvistefrågor, eftersom dessa antas komplicera en grupprättegång. Visserligen anses förekomsten av sådana inte utgöra något absolut hinder mot en grupptalan, men om det förutsätts att de enskilda anspråkshavarna ska uppträda i rättegången kan grupptalan endast undantagsvis anses vara det bästa processalternativet (prop 2001/02:107 s. 46 och 144–145).

NCC har gjort gällande bl.a. att pilotmålsmodellen i detta fall skulle vara överlägsen grupptalan ur processekonomisk synvinkel samt pekat på det faktum att samtliga gruppmedlemmar i målet har lämnat fullmakt, vilket enligt bolaget visar att de är beredda att processa själva rörande sitt påstådda anspråk.

Kärandena har ifråga om pilotmål bl.a. anført att det med tanke på NCC:s inställning i processen inte finns någon anledning att vänta sig att NCC skulle erkänna rättsverkan i de övriga fallen. Kärandena har också uppgett att anledningen till att fullmakter utfärdats är att detta underlättar advokatbyråns administration avseende vilka fastighetsägare gruppen består av, och inte bör tillmätas någon betydelse.

Tingsrätten gör i denna del följande bedömning. Jämförelsen med pilotmål, individuell talan eller kumulation får göras mot bakgrund av att tingsrätten gjort bedömningen att det inte finns individuella omständigheter i den omfattning som NCC påstår och att något behov av att hålla förhör med alla gruppmedlemmar inte ter sig som särskilt troligt. Med utgångspunkt häri framstår grupptalan ur processekonomisk synvinkel som ett bättre alternativ än individuell talan. Det förhållandet att fullmakter från samtliga gruppmedlemmar har getts in i målet, kan inte utan vidare tas till intäkt för att dessa varit beredda att föra egen talan. När det gäller pilotmålsmodellen kan i vart fall inte uteslutas att denna inte skulle utgöra något reellt alternativ i förevarande fall. Vid en samlad bedömning finner tingsrätten att grupptalan utgör den lämpligaste processformen i detta fall.

När det gäller kraven i punkterna 4 och 5 avseende lämpligheten av bestämningen av gruppen respektive av kärandena, kan konstateras att gruppen är tydligt och konkret angiven samt att det inte framkommit något som tyder på att käranden har intressen stridande mot gruppmedlemmarnas. Tingsrätten anser därför att även dessa kriterier är uppfyllda.”

Tingsrätten fann att förutsättningarna för att handlägga talan som en grupprättegång var uppfyllda och lämnade yrkandet om avvisning utan bifall.

NCC överklagade beslutet och yrkade att hovrätten skulle avvisa kärandenas talan, men hovrätten avslög överklagandet.

Hovrättens beslut överklagades av NCC till Högsta domstolen som cirka ett halvår senare beslutade att inte meddela prövningstillstånd.

8.2.2 Möten

8.2.2.1 Röster från samrådsmöte med företrädare för näringslivet

- Ett skäl till att näringslivets farhågor beträffande lagens effekter inte har infriats är utformningen av de restriktiva bestämmelserna om bl.a. särskilda processförutsättningar. Det är väsentligt att dessa regler lämnas oförändrade även i fortsättningen.

- Det är för tidigt att säga om det är lagstiftningens utformning som är orsak till att farhågorna ännu inte infriats. Mera erfarenhet krävs för att kunna göra sådana ställningstaganden. Mot den bakgrunden bör lagen inte ändras redan efter denna korta tid. Problemet med att det tar tid i domstolarna är allmänt och inte specifikt för just denna lagstiftning.

8.2.2.2 Röster från diskussionsmöte med handläggande domare

- Det är ett problem att grupprättegångar tar så väldigt lång tid.

- Kanske är måltypen sådan att vissa moment måste få ta tid.

- De särskilda processförutsättningarna är mycket vida; det är stora variationer som tillåts inom ramen för likartad grund.

- Alla som ingår i gruppen skulle teoretiskt sett kunna framställa individuellt beräknade skadeståndsyrkanden. Man kan redan nu se att det finns behov av undergrupper, men det är svårt att identifiera dessa och mycket ohanterligt att materiellt leda en mycket stor grupp.

- Det är praktiskt taget omöjligt att få in samlade yrkanden.

- Regeln om de särskilda lämplighetskraven för käranden är svårtillämpad. Bättre vore möjligen om man i bestämmelsen

angav vilken utredning om kändens förhållanden som ska ges in, så att prövningen i den delen blev mer schabloniserad.

- De särskilda processförutsättningarna är mycket vida och därmed svårtillämpade. Det underlättar inte heller att det saknas praxis. Av motiven framgår att det ställs ganska höga krav på den enskilde domaren.

- Lagstiftningen borde begränsas till att gälla bara enkla och synnerligen enhetliga konsumenttvister. Lagen borde snarare vara ett komplement till reglerna om FT-mål. Att som nu tillåta uppenbart disparata yrkanden inom samma rättegång är problematiskt.

- Lagen om grupprättegång skulle kunna se väsentligt annorlunda ut. Det är t.ex. tänkbart att en process leder fram till ett konstitutivt avgörande och inte till en dom som är exigibel. Den enskilda kan sedan med det avgörandet som utgångspunkt gå vidare i en egen process.

8.2.2.3 Röster från hearing med partsombud

- Målet är mycket omfattande, vad gäller såväl storleken på det yrkade skadeståndet som storleken på gruppen. Den fastställda gruppen omfattar 6 000 personer, vilket har lett till svårigheter i fråga om gruppens bestämning. Det har tagit mycket lång tid att komma framåt i handläggningen. Med hänsyn till hur svårt det är att handlägga en "vanlig" grupprättegång, kan det starkt ifrågasättas hur en rättegång som innefattar undergrupper kommer att fungera. Reglerna i lagen om grupprättegång är för allmänt hållna för att fungera. Så fort man ska tillämpa dem praktiskt fastnar handläggningen. Hur kan det t.ex. anses praktiskt möjligt för ett kändombud att på ett effektivt sätt ta tillvara 6 000 gruppmedlemmars intressen?

- I förstone kan tvisten tyckas vara osedvanligt lämpad för att handläggas som en grupprättegång, med tanke på att ett och samma påstådda avtalsbrott ligger till grund för alla yrkanden i

målet. Det är dock så att varje individuellt yrkande kräver lite utredning.

- Ett av de områden i lagen som behöver ses över för att den ska fungera bättre är reglerna om processförutsättningar. Dessa måste göras tydligare och enklare.

- Editionsreglerna kunde vara mera frikostiga. Över huvud taget är det tveksamt om balansen mellan kändens och svarandens möjligheter har blivit riktig i lagen om grupprättegång.

- Målet kan i förstone tyckas vara idealiskt för en grupptalan eftersom den skadevällande handlingen är densamma i alla fallen. Problemen uppstår dock vid skadeberäkningen. Flera av gruppmedlemmarna hade tecknat försäkringar, vilket har medfört att gruppmedlemmarnas anspråk kan ifrågasättas på flera grunder. Yrkande om avvisning har därför framställts, p.g.a. att omständigheterna som grundar gruppmedlemmarnas talan är alltför olikartade.

8.3 Överväganden och förslag

Förslag och bedömning: För att tydliggöra syftena bakom de särskilda processförutsättningarna och underlätta förståelsen och tillämpningen av paragrafen föreslås ett antal förändringar i lagrummets utformning. I stora delar lämnas dock paragrafen orörd.

Skälen för förslaget och bedömningen: Som Grupptalanutredningen anförde var avsikten att den representativa processen skulle användas när behovet av rättsliga handlingsalternativ inte tillgodosågs inom ramen för den dåvarande processordningen eller då det kunde förväntas att grupptalan skulle leda till påtagliga processekonomiska vinster. En grupprättegång ska således enbart komma i fråga när den vanliga tvistemålsprocessen framstår som ett orealistiskt eller

olämpligt alternativ. Det är bl.a. därför nödvändigt att uppställa särskilda villkor för tillåtande av grupptalan. Dessa villkor är intimt sammankopplade med de i 9 § lagen om grupprättegång föreskrivna särskilda kraven på innehållet i en stämningsansökan i en grupprättegång.

Bland de synpunkter som har lämnats i samband med utvärderingen har ett flertal gått ut på att de särskilda processförutsättningarna, som i och för sig är nödvändiga för denna processform, är så allmänt hållna att de blir svåra att pröva och att denna prövning tar alltför lång tid. Detta är kritik som framfördes redan i samband med lagens införande. Vid remissbehandlingen påpekade ett antal instanser att processförutsättningarna enligt utredningens lagförslag var för allmänt hållna och önskade klarare och mer detaljerad lagtext. Lagrådet anförde att kriterierna var så allmänt utformade att det kunde ifrågasättas om de egentligen är till ledning vid domstolens bedömning och om de lämpade sig som underlag för ett beslut i frågan om en talan skulle tas upp till prövning eller om det föreligger rättegångshinder. Lagrådet ansåg det önskvärt att det så långt som möjligt utformades mer precisa kriterier. Justeringar gjordes i den föreslagna lagtexten, men kritiken att kriterierna är vaga och svårtillämpade kvarstår alltså. I den nu företagna utvärderingen av lagen om grupprättegång har även påpekats att processerna kan vara så föränderliga att frågan om de särskilda processförutsättningarna är uppfyllda får prövas mer än en gång i samma grupprättegång. Vidare har yttrats åsikten att de första tre punkterna har så nära samband att de svårligen kan tillämpas var för sig. Tydligare och mer lättillämpade regler har efterlysts. Röster har även höjts för att de nuvarande reglerna ska lämnas orörda då det saknas tillräcklig erfarenhet från tillämpning av desamma och då man bör avvakta den europeiska utvecklingen på området.

I det följande läggs vissa förändringsförslag gällande de särskilda processförutsättningarna. Någon genomgripande förändring av paragrafen i dess helhet föreslås dock inte. En grundförutsättning för införandet av den nya processformen

grupprättegång i svensk rätt var att grupptalan bara skulle få komma till stånd när vissa särskilda omständigheter föreligger. Den representativa processen ska utnyttjas endast när behovet av rättsliga handlingsalternativ inte tillgodoses inom ramen för den nuvarande processordningen eller då en grupptalan kan förväntas leda till påtagliga processekonomiska vinster. Praxis på området har bara börjat att utvecklas. Hittills har Högsta domstolen inte tagit upp något fall till prövning. Bestämmelsen är fundamental för systemet med grupptalan. Att i nuläget föreslå omvälvande ändringar i en av de paragrafer som diskuterades och omformulerades mest under arbetet med lagen om grupprättegång är inte lämpligt. Dock lämnas här, mot bakgrund av företagen utredning, vissa ändringsförslag som har sina grunder i processrättsliga principer. De förändringar som föreslås hänför sig till punkterna ett och fem som behandlar kriterierna för enhetlighet i anspråken och kraven på grupp företrädaren.

8.3.1 Anspråk som grundas på gemensamma eller likartade omständigheter

<p>Förslag: Det bör krävas att talan grundas på gemensamma eller väsentligen likartade omständigheter för gruppmedlemmarnas anspråk.</p>

Skälen för förslaget: En diskussion som fördes när lagen om grupprättegång utformades var på vilket sätt de krav som ställdes på svaranden skulle vara ensartade. Slutsatsen blev att talan ska grundas på en eller flera omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk. De gemensamma eller likartade omständigheterna behöver inte vara tvistiga. Med omständigheter menas rättsfakta, dvs. omständigheter som är av omedelbar betydelse för utgången i målet.

Vad som avses med likartade omständigheter är inte alldeles lättolkat. I både utredningsbetänkandet och i propositionen ges visserligen vissa exempel, men begreppet får ändå anses både vitt och svårtytt. Som en utgångspunkt i resonemanget rörande vilken gemensam referenspunkt som anspråken i grupptalan bör krävas ha, togs kumulationsreglerna i 14 kap. rättegångsbalken.

Obligatorisk kumulation, när någon samtidigt väcker flera käromål mot samma svarande och när en kärande väckt käromål mot flera svarande eller flera kärande mot en eller flera svarande, kräver att käromålen stödjer sig på *väsentligen samma grund*.

För att fakultativ kumulation enligt 14 kap. 6 § rättegångsbalken ska vara möjlig i mål mellan samma eller olika parter krävs att det ska det vara *till gagn för utredningen*. Sammanläggning kan ske t.ex. av det skälet att bevisningen är i huvudsak densamma eller att kumulation minskar kostnaderna i målet. Att tillåta en grupprättegång vid anspråk som vilar på olikartad grund, men där bevisningen är gemensam skulle dock medföra särskilda komplikationer när det gäller bl.a. gruppens bestämning, rättskraft och verkställighet.

En annan situation då fakultativ kumulation kan komma i fråga föreligger när flera käromål stöder sig på *väsentligen likartad grund*.

Jämför vi med våra nordiska grannländer ser vi att den finska lagstiftningen liknar den svenska bestämmelsen genom att det krävs att flera personer har yrkanden som grundar sig på gemensamma eller likartade omständigheter mot samma svarande. I Danmark får grupptalan föras när det föreligger likartade krav under dansk jurisdiktion. I Norge däremot ställs ett väsentlighetskrav upp: Grupptalan tillåts bara om flera rättssubjekt har krav eller förpliktelse på samma eller väsentligt likartad faktiskt och rättslig grund.

Grupptalanutredningen förde resonemang kring frågan om det borde införas ett väsentlighetskrav. Inledningsvis konstaterades att det inte är tillräckligt att det finns ett eller flera gemensamma eller likartade rättsfakta för att en grupptalan ska vara praktiskt genomförbar. Avgörande ska inte vara om det

kvantitativt sett finns flera gemensamma eller individuella tvistefrågor i målet. Särskild vikt måste i stället läggas på den bevisning, utredning, kostnader osv. som prövningen av omständigheterna i fråga kan antas kräva. Inte heller skulle dock en kvalitativ vägning mellan omständigheter av olika slag tillåtas bli ensamt utslagsgivande för vilken handlägningsform som borde väljas. Det anfördes att det kommer att bero på omständigheterna i det enskilda fallet vilken handlägningsform som är lämpligast och att ett väsentlighetskrav skulle kunna leda till en felaktig uppfattning om från vilken utgångspunkt valet av handlägningsform ska ske.

Det anförda innefattar inga avgörande argument för att underlåta införandet av ett väsentlighetskrav. Tvärtom är det rimligt att som en miniminivå för tillåtandet av en grupptalan ställa som krav att det finns ett eller flera rättsfakta som är väsentligen likartade. Både parter och domstol får ett snävare och i viss mån tydligare kriterium för grupptalan och stöd för tolkningen av rekvisitet kan då också sökas i kumulationsbestämmelserna.

Lagen bör således ändras på så vis att talan måste grundas på gemensamma eller väsentligen likartade omständigheter för gruppmedlemmarnas anspråk.

8.3.2 Ej olämplig på grund av att grunderna för vissa anspråk skiljer sig väsentligt från övriga anspråk

Bedömning: Att en grupprättegång inte framstår som olämplig på grund av att vissa gruppmedlemmars anspråk till sina grunder skiljer sig väsentligt från övriga anspråk, är en väsentlig processförutsättning, som bör kvarstå.

Skälen för bedömningen: Att en grupprättegång inte framstår som olämplig på grund av att vissa gruppmedlemmars anspråk till sina grunder skiljer sig väsentligt från övriga anspråk är en

förutsättning som även fortsättningsvis bör gälla. Även om gruppmedlemmarnas anspråk grundas på gemensamma eller väsentligt likartade omständigheter så kan det förekomma individuella skillnader som gör en grupptalan så tids- och arbetskrävande att den blir ohanterlig. Kravet får anses grundläggande och formuleringen av detsamma, som utformades med beaktande av Lagrådets synpunkter, bör inte ändras.

8.3.3 De flesta anspråken kan inte göras gällande genom individuell talan

Bedömning: Liksom tidigare bör gälla att grupptalan bara ska tillåtas om merparten av de anspråk som talan avser inte lika väl kan göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva.

Skälen för bedömningen: Att kravet på att merparten av de anspråk som talan avser inte lika väl kan göras gällande var för sig alltså ska gälla står klart, eftersom detta från början angetts vara ett av de grundläggande kraven för att tillåta grupptalan. Vid prövning av om denna processförutsättning är uppfylld ska jämförelsen göras med inomprocessuella alternativ såsom kumulation och pilotmål. Någon utredningsskyldighet åligger inte domstolen och kriteriet kan bli svårt att tillämpa. Med den skärpning som nedan föreslås av kärandens upplysnings-skyldighet i stämningsansökan i fråga om förhållandena för gruppen kan tillämpningen underlättas. Vidare ges enligt förslaget till ny 9 a § möjlighet för domstolen att i ett tillåtandebeslut av grupptalan definiera gruppen annorlunda än vad käranden gjort i stämningsansökan. Därmed kan det förekomma att en mindre del av de av käranden angivna potentiella gruppmedlemmarna faller utanför den av domstolen bestämda gruppen just av den anledningen att deras anspråk lika väl eller bättre kan göras gällande genom individuell talan.

8.3.4 Gruppen lämpligt bestämd

Förslag: Större krav bör ställas på käranden att definiera gruppen och eventuella undergrupper. Detta krav bör framgå både av 8 och 9 §§ lagen om grupprättegång.

Skälen för förslaget: Behovet av att anpassa gruppens utformning till förhållandena i målet gör att domstolen bör ges en betydande frihet att bedöma om det finns en lämpligt bestämd grupp. Det bör av lagstiftningen så klart som möjligt framgå vilken information som ska krävas för att gruppen ska anses vara lämpligt bestämd. Nuvarande formulering ger varken parterna eller domstolarna tillräcklig ledning. Att gruppen med hänsyn till storlek, avgränsning och övrigt ska vara lämpligt bestämd synes vara för vida och vaga kriterier. Efter modell av den finska lagstiftningen föreslås nu ett tydligare och i viss mån mer omfattande krav på gruppens bestämning, vilket intimt även hänger samman med de krav som ställs på informationen om gruppen i stämningsansökan. Det bör inte, som idag, bara krävas att gruppen är lämpligt bestämd. Den bör även vara tillräckligt precist bestämd. Samma sak bör gälla för eventuella undergrupper.

I propositionen uttrycktes behovet av definiering av gruppen enligt följande.

”Oavsett om gruppmedlemmarna anges med namn och adress eller inte bör domstolen på det underlag som parten presenterar kunna urskilja en bestämd grupp, så att det blir möjligt för rätten att vidta de åtgärder som talans fortgång förutsätter. Personer som har intresse i saken ska med utgångspunkt från gruppens beskrivning kunna utläsa om de genom en anmälan till domstolen kan komma att omfattas av grupptalan./---/ Kärandens gruppbestämning är vidare betydelsefull för domstolens möjlighet att pröva om förutsättningarna för att få föra grupptalan är uppfyllda. Gruppen måste anges på ett sådant sätt att domstolen kan ta ställning till om talan grundas på

omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk, att rättegången inte blir ohanterlig på grund av individuella omständigheter, om grupptalan är ett bättre alternativ än kumulation eller pilotmål samt om käranden är lämplig som representant för gruppen.”

Dessa båda uttalanden bör även fortsättningsvis ligga till grund för kraven på gruppens bestämning.

För att tydliggöra och i viss mån skärpa detta krav bör föreskrivas att gruppen, förutom lämpligt, även är tillräckligt precist bestämd. Det ska inte kunna råda någon tvekan om vilka som omfattas av kärandens definition av gruppen.

Att det ställs krav på att redan i ett inledande skede föreslå en lämplig indelning i undergrupper hänger samman med den tillåtandeprocess som nedan föreslås gälla enligt 9 a §. Den formella prövningen av om grupptalan bör tillåtas eller inte ska ske så snart och på ett så fullödigt underlag som möjligt. Det kan också vara så att undergrupper föreslås av käranden först sedan svaranden i sitt utlåtande om de formella förutsättningarna för talan invänt att anspråken skiljer sig på individuell basis. Det är dock kärandens jobb att förklara för domstolen hur dessa frågor kan hanteras på ett ändamålsenligt sätt inom ramen för den sökta grupprättegången. Att lägga sådant ansvar på käranden ligger väl i linje med det advokattvång som föreskrivs för käranden i grupprättegångar. Om käranden inte kan göra detta genom att t.ex. dela in gruppen i lämpliga undergrupper, kan domstolen komma att avvisa talan.

8.3.5 Käranden lämplig gruppföreträdare

Förslag: Den särskilda punkten avseende kraven på gruppföreträdaren bör tas bort bl.a. på grund av tolknings- och tillämpningssvårigheter. Uppenbara fall där grupp- företrädaren bedöms som olämplig på grund av ekonomiska förutsättningar, liksom om grupp- företrädarens intressen

strider mot andra gruppmedlemmars på ett olämpligt sätt, kan domstolen komma till rätta med genom att tillämpa den föreslagna processförutsättningen att grupprättegången ska kunna handläggas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.

Skälen för förslaget: I propositionen slogs fast att det i huvudsak var två förhållanden som en prövning av gruppföreträdarens lämplighet kan grundas på, karendens ekonomiska förutsättningar att processa och de rättsliga intressen som finns i gruppen.

När det gäller de ekonomiska förutsättningarna sades att var och en med ordnad ekonomi ska kunna väcka grupptalan. En enskild grupptalan antogs sannolikt i ett stort antal fall vara beroende av ekonomisk hjälp utifrån i form av t.ex. rättshjälp, försäkringsskydd eller finansiering genom riskavtal. Om någon väcker enskild grupptalan utan ekonomiskt bistånd utifrån ska domstolen genom frågor kunna skaffa tillräcklig kunskap om hur talan är avsedd att finansieras. Talan ska avvisas om personen i fråga saknar medel att föra talan och även i fall då en sådan person får ekonomisk hjälp att driva talan från andra taleberättigade som därigenom vill slippa risken av ett kostnadsansvar gentemot motparten. Vid organisationstalan kan domstolen genom att kontrollera räkenskapshandlingar eller liknande avslöja missbruk av talerätten, såsom att organisationen används som täckmantel för någon annan att processa.

Utvärderingen har – med reservation för att underlaget varit tämligen magert – visat att rättshjälp och rättsskydd inte förekommit i den utsträckning som förutsattes vid lagens tillkomst. I ett fall har talan avvisats delvis på den grunden att det inte framkommit tillräckligt stöd för att kändena hade ekonomiska förutsättningar att företräda gruppmedlemmarna i målet. Riskavtal har dock förekommit och det föreslås i denna skrivelse under särskilda förutsättningar en viss tillåten utvidgning i användandet av riskavtal, se avsnittet om rättegångskostnader.

När krav ställs på gruppföreträdaren i ekonomiskt hänseende ska noteras att detta utgör en skillnad mot vad som gäller kändande i andra tvistemål. Denna skillnad har motiverats med att gruppföreträdaren inte bara för talan för egen räkning utan representerar ett större eller mindre antal passiva gruppmedlemmar. Kriteriet kan anses vara uppställt till skydd både för de passiva gruppmedlemmarna, som är beroende av att kändanden har förmåga att föra deras talan på bästa sätt, och för svaranden, som i en grupptalan kan tvingas att lägga ner stora kostnader in i en grupptalanprocess, kostnader som svaranden har ett legitimt krav att få ersättning för vid vinst. Frågan är dock vad regleringen egentligen innebär.

En enskild gruppmedlem ska enligt förarbetena godkännas som gruppföreträdare i ekonomiskt hänseende om han eller hon har "ordnad ekonomi". Hur detta ska tolkas kan inte sägas vara klart. Kriteriet är svårtillämpat. Ska t.ex. inkomst och förmögenhet ställas i förhållande till antal gruppmedlemmar, tvisteföremålets värde och/eller den egna advokatens arvode och motpartens beräknade rättegångskostnader. Det är svårt att tänka sig att finns många enskilda personer som, även om de i och för sig har ordnad ekonomi, har sådana ekonomiska förutsättningar att på egen hand kan finansiera en större grupptalan och därutöver ha täckning för motpartens rättegångskostnader. Ställs sådana krav kommer den enskildas reella tillgång till rättsväsendet inte att öka genom lagen om grupprättegång. Det kan också diskuteras hur ett sådant krav står i förhållande till den grundläggande rättigheten att ha tillgång till rättsväsendet, "access to justice". Därtill kommer de uppenbara tillämpningssvårigheterna, vilka i princip endast skulle kunna lösas med ett krav på ställande av säkerhet för rättegångskostnader. Det är något som enbart förekommer i undantagsfall i svensk rätt (se t.ex. lag om skyldighet för utländska kändande att ställa säkerhet för rättegångskostnader). Det uttalade kriteriet som hänför sig till enskilds ekonomiska förhållanden bör därför tas bort ur lagstiftningen, eftersom det, mot bakgrund av de tillämpningssvårigheter som nu anförts, inte

får genomslag. Uppenbara missbruk torde domstolen kunna komma till rätta med genom att tillämpa den föreslagna nya femte punkten i 8 §.

När det gäller organisationstalan har lagstiftaren velat komma åt så kallade processbolag. I målet där föreningen Grupptalan mot Skandia var kärande torde denna fråga ha blivit föremål för prövning, om talan inte hade återkallats. Att så kallade processbulvaner kan komma att användas är dock inte en fråga som är specifik för grupptalan och de svåra frågeställningar som väcks i dessa sammanhang bör inte särskilt regleras inom ramen för en enskild lagstiftning. I de fall det blir aktuellt att avvisa en organisationstalan på dessa grunder kan lämpligen den föreslagna nya femte punkten i 8 § tillämpas.

Gruppföreträdaren bör inte ha intressen som strider mot andra gruppmedlemmars på så vis att han eller hon inte kan antas företräda dessa på ett fullgott sätt. Grupptalan kan i sådana fall inte handläggas på ett ändamålsenligt sätt och därmed kan talan avvisas med stöd av den föreslagna nya femte punkten i 8 §.

8.3.6 Grupprättegången ska kunna föras på ett effektivt och ändamålsenligt sätt

Förslag: Det bör införas en punkt i 8 § lagen om grupprättegång som föreskriver att en förutsättning för grupptalan är att rättegången kan handläggas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.

Skälen för förslaget: Grupptalanutredningen föreslog att en av de särskilda processförutsättningarna skulle vara att målet kan hanteras på ett effektivt och ändamålsenligt sätt, vilket skulle innebära en prövning av de vinster respektive förluster som ett grupptalanförfarande för med sig i det enskilda fallet. Avsikten var att det i sammanhanget särskilt skulle beaktas de praktiska problem som domstolen och parterna kan ställas inför vid en

grupptalan. Vid bedömningen enligt denna punkt skulle bl.a. förekomsten av individuella omständigheter, gruppens storlek och svårigheter som kan uppkomma i samband med underrättelse till gruppen beaktas. Tanken var att en allmän lämplighetsbedömning skulle göras inom ramen för bedömningen enligt denna punkt.

Som framgått i utvärderingen så har de särskilda processförutsättningarna gett upphov till en del tillämpningsproblem. För att förenkla prövningen bör Grupptalanutredningens ursprungliga förslag genomföras vad gäller ett krav på att grupprättegången ska kunna handläggas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. På så sätt får rätten möjlighet göra en allmän lämplighetsbedömning av talan.

Att en sådan relativt allmän förutsättning föreskrivs kan kritiserars utifrån utgångspunkten att processhindren ska uttryckas så tydligt och detaljerat som möjligt i lagtexten. Grupptalan är dock fortfarande en ny och tämligen främmande processform i svensk rätt och det bör finnas möjlighet att i praxis närmare utmejsla förutsättningarna för en sådan talan såvitt avser dess ändamålsenlighet och effektivitet. Utvärderingen får sägas ha visat att rättegångar av detta slag kan bli alltför ohanterliga och vara ineffektiva rättsmedel, vilket kan bero på flera omständigheter. Det ligger i sakens natur att en grupprättegång i de allra flesta fall kommer att ta klart längre tid och ställa större krav på parter och domstolar när det gäller handläggningen än andra dispositiva tvistemål. Att en grupprättegång kräver en betydande arbetsinsats är naturligtvis inte skäl att inte tillåta talan. Det kan dock tänkas att det finns situationer, som ibland gränsar till vad som kan betecknas som rent rättegångsmissbruk, där rätten bör ha möjlighet att avvisa en talan. Det grundläggande kravet bör vara att rättegången, för grupptalanförhållanden, ska kunna genomföras på ett tillräckligt effektivt och ändamålsenligt sätt. Därigenom kan domstolen ta ansvar för de passiva gruppmedlemmarnas krav på förfarandet. Avsikten är inte att ge svarandeparterna möjlighet att sabotera en talan. Självklart kan heller inte något förhållande hos domstolen

åberopas; det går givetvis inte att hänvisa till att resursbrister vid domstolen medför att rättegången inte kan genomföras på ett ändamålsenligt och effektivt sätt. Det kan dock tänkas situationer när samtliga förutsättningar enligt punkterna 1-4 är uppfyllda, men när en grupptalan ändå är sådan att den inte går att handlägga på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.

9 Obligatoriskt tillståndsbeslut

9.1 Nuvarande ordning

I lagens förarbeten prövades frågan om införandet av ett särskilt förfarande för att pröva tillåtligheten av en grupptalan. Som skäl häremot uttalades att det vid en sådan ordning fanns risk för att alltför stor tyngd läggs vid den formella prövningen och att det däri flyter in omständigheter som hör till själva saken. Ett särskilt auktorisationsförfarande skulle också, sades det, innebära fara för att domstolen lägger ner tid och arbete på rättegångsfrågor som det vid en närmare utredning kan konstateras att det saknas anledning att pröva i målet. Det framhölls också att avsikten var att processförfarandet enligt rättegångsbalken i huvudsak ska gälla och att särskilda regler för grupprättegång ska finnas enbart när detta leder till beaktansvärda handläggningssmässiga vinster eller i övrigt framstår som klart motiverat. Slutsatsen blev att rättegångsbalkens regler i 34 kap. är fullt användbara även i grupptalanprocesser.

Enligt rättegångsbalkens regler ska frågan om talan få tas upp behandlas före prövningen av själva saken. Om rättegångshinder föreligger ska enligt 34 kap. 1 § rättegångsbalken prövas av rätten när anledning förekommer därtill. Det innebär dock inte att det alltid kommer att meddelas beslut i sådana frågor. Enligt 34 kap. 3 § rättegångsbalken gäller att om svaranden gör invändning om annat rättegångshinder än som avser rättens behörighet att ta

upp målet, ska rätten ge ett särskilt beslut däröver om invändningens beskaffenhet fordrar det. Det betyder att domstolen kommer att meddela ett formellt positivt beslut om att processförutsättningar för en grupprättegång föreligger bara om svaranden har framställt (en oriktig) invändning om rättegångshinder som är sådan att den kräver ett särskilt beslut.

När en invändning om rättegångshinder ogillas ska rätten, om missnöje med beslutet anmälts, med hänsyn till omständigheterna bestämma om beslutet får överklagas särskilt eller endast i samband mot dom eller slutligt beslut i målet. Ett beslut att avvisa en grupptalan är ett slutligt beslut som enligt rättegångsbalkens bestämmelser alltid kan överklagas.

9.2 Utvärdering

9.2.1 Mål

I målet KO ./. Stävrullen dröjde det mer än två och ett halvt år innan frågan prövats i alla instanser (målet hade då varit i Högsta domstolen i mer än ett och ett halvt år innan beslutet att inte bevilja prövningstillstånd meddelades). Handläggningen av frågan av om erforderliga processförutsättningar förelåg i målet Guy Falk ./. NCC tog totalt två år och tio månader i samtliga instanser. Inte heller i detta fall meddelades prövningstillstånd i Högsta domstolen. I båda de nämnda målen tilläts grupptalan. I det förra målet utfärdades stämning, men begränsades svaromålsföreläggandet till att avse just processförutsättningarna. I det andra fallet skickade rätten ut underrättelser till gruppmedlemmarna enligt 13 § lagen om grupprättegång innan stämning med föreläggande om fullständigt svaromål utfärdades i målet. I svaromålet yrkade NCC att talan skulle avvisas på grund av att processförutsättningarna inte var uppfyllda. Tingsrätten fattade därefter beslut i frågan, knappt ett

år efter det att ansökan om stämning inkommit. I miljöålet Carl De Geer m.fl. ./. Luftfartsverket ska frågan om rättegångshinder föreligger eller inte prövas vid tingsrätten. Talan väcktes i augusti 2006. Även i detta mål skickades underrättelser enligt 13 § lagen om grupprättegång ut till gruppmedlemmarna innan stämning utfärdades i februari 2007. När svaromål inkom i maj 2007 yrkade Luftfartsverket i första hand att talan ska avvisas på den grunden att den i 8 § lagen om grupprättegång särskilda förutsättningarna inte är uppfyllda. Inte heller i målet Per Wihlborg ./. Staten, där talan väcktes i början av december 2005 har ännu meddelats något beslut i fråga om talans tillåtlighet. Efter genomgången underrättelseförfarande till gruppmedlemmarna utfärdades stämning i maj 2006. I svaromålet yrkade Justitiekanslern att målet skulle avvisas på grunden att de särskilda processförutsättningarna inte var uppfyllda. Skriftväxling har därefter förevarit mellan parterna i avvsningsfrågan. Det ska noteras att målet även varit vilande i sju månader samt att det överflyttats från en tingsrätt till en annan på grund av omorganisationen av Stockholms tingsrätter.

I de fall domstolarna har avvisat talan innan stämning utfärdats – Peter Lindgren ./. Botkyrka kommun m.fl., Devitor ./. TeliaSonera, Linus Broberg m.fl. ./. Aftonbladet Nya Medier – har handläggningen av frågan om processhinder, som då tagits upp på rättens initiativ, gått vidare.

9.2.2 Möten

9.2.2.1 Röster från hearing med partsombud

- Ett tydligt problem i den praktiska handläggningen är att tidsutdräkten gör det svårt att upprätthålla intresset hos gruppmedlemmarna.

- Frågan om de särskilda processförutsättningarna har prövats av tingsrätt och hovrätt. Högsta domstolen har inte meddelat prövningstillstånd. Det är olyckligt att handläggningen av denna fråga har tagit så pass lång tid i domstolarna.

- Processen har nu pågått i två år, men ännu har det inte bestämts om den ska få föras som en grupptalan. Om talan skulle avvisas efter denna tid kan man säga att taleformen knappast har inneburit någon fördel för kändena. Det enda resultatet är tvärtom att prövningen av de skilda anspråken har fördröjts. Den materiella utformningen av talan är avgörande för om grupptalan alls ska tillåtas. För svaranden finns det stora möjligheter att trilskas. Även känden kan emellertid försena processen avsevärt genom att hela tiden åberopa nya omständigheter. Det vore generellt sett bra om man kunde låsa förutsättningarna för prövningen på ett tidigare stadium. Behovet av materiell processledning är mycket stort i dessa mål. Huvudregeln om att muntlig förberedelse bör hållas direkt efter första skriftväxlingen borde tillämpas hårdare.

- En tänkbar åtgärd som skulle gynna handläggningen av grupprättegångar är att införa en tydligare certifieringsprocess, så att frågan om huruvida de allmänna processförutsättningarna kan städas undan inför den fortsatta hanteringen.

- Bristerna i regelsystemet är inte till nackdel för svaranden. Det är tvärtom relativt enkelt för svaranden att på olika sätt hindra att processen förs framåt.

- Ett problem är att frågan om de särskilda processförutsättningarna inte kan anses helt avslutad bara för att den en gång har prövats; detta eftersom domstolen enligt förarbetena är skyldig att fortlöpande pröva om talan är lämplig att handläggas som en grupprättegång.

- Ett särskilt problem med dessa mål är att det inte helt går att separera de processuella frågorna – som t.ex. frågan om huruvida de särskilda processförutsättningarna är för handen – från den materiella utformningen av talan. Det har bl.a. att göra med att redovisning av hur skadestånden beräknas måste ske på ett tidigt stadium, just för att kunna bedöma om kraven enligt 8 § är

uppfyllda. I det nu aktuella målet har också andra problem kunnat identifieras relativt tidigt, bl.a. frågan om det kommer att finnas behov av att inrätta undergrupper.

9.3 Överväganden och förslag

Förslag: Det bör införas en ordning som innebär att domstolen alltid i beslut ska ta ställning till om nödvändiga processförutsättningar föreligger och därigenom bestämma ramen för grupptalan.

9.3.1 Obligatoriskt tillåtande- eller avvisningsbeslut

Det är av stor vikt att domstolen på ett tidigt stadium i processen klargör, utreder och beslutar i frågor som rör de formella kriterierna för talans tillåtlighet. Hur denna tillåtlighetsprövning ska gå till diskuterades i samband med införandet av lagen, då det konstaterades att det i andra länder som har system med grupptalan är vanligt med ett speciellt förfarande i denna fråga. Fördelarna med en genom ett obligatoriskt beslut manifesterad särskild prövning är att den tvingar domstolen och parterna att noga överväga om talerekvisiten är uppfyllda innan handläggning av själva saken påbörjas.

I remissförfarandet höjdes vissa röster för att ett särskilt prövningsförfarande av tillåtligheten av grupptalan skulle införas. Svea hovrätt anförde bl.a. följande.

”Förslaget reglering av de särskilda processförutsättningarna är onekligen speciell. Förutsättningarna är emellertid mycket allmänt angivna i lagtexten. Det är därför angeläget att man på ett tidigt stadium klarar ut om de formella kriterierna för talans tillåtlighet är uppfyllda. Vid ett särskilt prövningsförfarande kan vidare opåkallade processer sällas bort.

Till stöd för sitt förslag anför utredningen bl.a. att ett prövningsförfarande innebär en fara för att domstolarna lägger ner tid och arbete på rättegångsfrågor som det vid en närmare utredning kan konstateras att det saknas anledning att pröva i målet. Hovrätten anser tvärtom att faran består i en risk för att processer får avbrytas i ett sent skede, i värsta fall efter det att underrätten avgjort målet, om inte en tillräckligt noggrann prövning gjorts från början. I så fall har de kostnader som parterna och domstolen lagt ner på målet inte varit till någon nytta. Att rättegången kan försenas till följd av prövningsförfarandet bör, med beaktande av det nyss anförda, inte tillmätas någon avgörande betydelse.

En annan fördel med ett inledande prövningsförfarande är att gruppmedlemmarna då kan klargöra om de vill omfattas av talan innan rättegången sätter igång. Dessutom torde fortlöpande invändningar om rättegångshinder bli mer sällsynta.

De angivna problemen skulle till viss del kunna lösas genom att processförutsättningarna uttrycktes klarare. Även med en sådan lösning torde emellertid fördelarna med ett inledande prövningsförfarande vara tillräckligt stora för att motivera att ett sådant införs.”

Som framgått av målgenomgången ovan har frågan om det föreligger rättegångshinder på grund av att de särskilda processförutsättningarna inte varit uppfyllda, varit uppe i samtliga mål utom i det mål som förliktes och återkallades på ett tidigt stadium. I flera fall är och har detta varit frågor som det tar lång tid att handlägga. Utvärderingen visar således att fråga om rättegångshinder föreligger på grund av att de särskilda processförutsättningarna i 8 § lagen om grupp-rättegång inte är uppfyllda i princip alltid kommer att prövas i denna typ av mål. Om inte rätten på eget initiativ tar upp frågan till prövning och avvisar talan innan gruppmedlemmarna underrättas och stämning utfärdas, så kommer frågan upp på grund av invändningar från svarandena. Dessa svarandens invändningar har inte sällan kommit i svaromålet, vid en tidpunkt då underrättelser till gruppmedlemmarna enligt 13 § redan gått ut. I andra fall har domstolen begärt att svaranden ska yttra sig enbart i fråga om

eventuella hinder mot grupprättegången för att därefter pröva frågan om rättegångshinder.

Eftersom frågan om processförutsättningarna ändå alltid synes komma upp till diskussion får det anses vara lämpligt att föreskriva krav på ett initialt, obligatoriskt prövningsförfarande där ställning tas till om det föreligger rättegångshinder eller inte. I ett tillåtandebeslut skulle då ramen för processen kunna definieras och den möjliga omfattningen av gruppen bestämmas till undvikande av att dessa frågor återkommer under målets gång. Ett särskilt prövningsförfarande av processförutsättningarna bör, i likhet med vad som föreskrivs i norsk lagstiftning, ske på ett tidigt stadium i processen, vilket ställer krav på både parterna och domstolen. Prövningen bör kunna utgå från vad käranden anfört i stämningsansökan. Saknas en tillräcklig redogörelse för de nödvändiga förutsättningarna där eller inkommer de inte efter ett eventuellt kompletteringsföreläggande från rätten ska talan avvisas omedelbart. Detta kräver ett omfattande arbete från kärandens sida innan talan väcks, vilket kan avhålla potentiella käranden att ge in stämningsansökningar som inte har tillräcklig grund i syfte att sätta otillbörlig press på svaranden. Sådana stämningsansökningar ska ju avvisas utan kommunikation med svaranden.

9.3.2 När prövningen ska göras

I propositionen till lagen uttalas att domstolens prövning av processförutsättningarna kan anstå till dess att tiden för gruppmedlemmarnas intresseanmälan har gått ut i sådana fall där gruppen inte behöver ange namn och adress i stämningsansökan. Enligt lagen om grupprättegång ska dock underrättelsen om grupprättegången gå ut till gruppmedlemmarna om kärandens ansökan inte avvisas, dvs. så snart rätten har gjort bedömningen att kärandens talan ska tas upp till prövning i sak. I propositionen anförs även att det många gånger kan finnas skäl

för domstolen att vänta med att förelägga svaranden att komma in med svaromål till dess att tiden för anmälan gått ut, men att det ibland kan finnas skäl för rätten att dessförinnan inhämta svarandens synpunkter i fråga om rättegångshinder och att domstolen då också kan vänta med att underrätta medlemmarna om rättegången till dess att rättegångsfrågan är avgjord. Fråga är om det någonsin är lämpligt att gå ut med ett kostnads- och tidskrävande underrättelseförfarande innan den formella prövningen om tillåtligheten av grupptalan görs.

Det är inte lämpligt att en fråga om rättegångshinder drar ut så länge i tiden som har skett i flera fall. Orsakerna till tidsutdräkten kan vara många. Det är tydligt att omständigheter rörande målet i sak redan i detta skede kommer upp till prövning och detta synes till viss del oundvikligt för att kunna göra en prövning enligt 8 §, särskilt såvitt avser punkterna 1-3. Under utvärderingen har även framkommit att det med dagens utformning av lagen är lätt för en svarande som vill sätta käppar i hjulet och försena prövningen i sak genom att komma med invändningar som hänför sig till 8 § lagen om grupprättegång. Även käranden kan försvara processen genom att löpande anföra nya omständigheter som får betydelse för prövningen om grupptalan ska tillåtas som processform i det enskilda fallet.

Det synes olämpligt att först genomföra ett tidsödande och kostnadskrävande underrättelseförfarande till gruppmedlemmarna innan rätten formellt tar ställning till frågan om rättegångshinder föreligger. Eftersom det av 13 § lagen om grupprättegång framgår att sådant underrättelseförfarande ska inledas om ansökan om grupprättegång inte avvisas, måste förutsättas att domstolarna har ansett att grupptalan som sådan är tillätlig i dessa fall. Underrättelsen ska ju gå ut först sedan domstolen konstaterat att talan ska tas upp till prövning i sak. Mot bakgrund av ovan refererade förarbetsuttalanden kan en handläggning som innebär att gruppmedlemmarna först underrättas inte anses felaktig, men den har lett till att i tiden utdragna processer har kommit till stånd sedan svaranden i svaromål invänt att det brister i de särskilda

processförutsättningarna. Prövningen av om det föreligger rättegångshinder bör därför göras innan underrättelserna till gruppen skickas ut.

Rättegångsbalken föreskriver att stämning ska utfärdas om inte ansökan därom ska avvisas på grund av att den är ofullständig eller om det är uppenbart att målet på grund av rättegångshinder inte kan tas upp till prövning.

Om det efter det att underrättelse- och anmälningsförfarandet har avslutats visar sig att förutsättningar för en grupptalan inte längre föreligger får rätten på eget initiativ eller efter invändning från svaranden avvisa talan enligt reglerna i 34 kap. rättegångsbalken.

9.3.3 Stämningsansökans innehåll och kommunikering

Redan vid tiden för talans väckande bör gruppen vara tydligt definierad, den eller de gemensamma omständigheter, rättsfakta, som föreligger bland de potentiella gruppmedlemmarna ska anges liksom eventuella skiljaktigheter i gruppmedlemmarnas krav som kanske föranleder förslag till indelning i undergrupper. Käranden ska vidare, genom namn och adress och preciserade krav, ange de potentiella gruppmedlemmar som redan anmält intresse för deltagande i grupprättegången, detta för att domstolen ska ha ett underlag för att konstatera att förutsättningar för en grupptalan föreligger. Om inte namn och adress anges på övriga potentiella gruppmedlemmar bör deras antal ungefärligen anges. Det ska alltid anges hur de potentiella gruppmedlemmarna kan nås av en underrättelse om grupprättegången. Krav bör också ställas på att käranden redogör varför grupptalan i det enskilda fallet är det bästa processalternativet; vilka processekonomiska vinster som kan göras vid en grupptalan. Flera av dessa krav finns redan idag. Men med ett tydligt och tidigt certifieringsförfarande blir de mer accentuerade eftersom det alltid i ett tidigt skede kommer att fattas ett tillåtande- eller avvisningsbeslut av rätten där det som

anges i stämningsansökan blir avgörande för prövningen. Rätten ska ju redan när stämningsansökan inkommer pröva om den kan ligga till grund för en grupprättegång. Om det avkrävs ett beslut av rätten där talan ska sätt särskilt fokus på denna prövning i grupprättegångar.

Om rätten finner att det saknas någon information i stämningsansökan som krävs enligt 9 § i lagen om grupprättegång ska rätten förelägga kändanden att komplettera stämningsansökan i detta avseende. Om sådan komplettering inte inkommer inom föreskriven tid ska stämningsansökan avvisas. Om rätten finner att det är uppenbart att processförutsättningarna inte är uppfyllda ska likaledes stämningsansökan avvisas, utan föregående kommunikation med svaranden (se 42 kap. 4 § andra stycket rättegångsbalken). I sådant fall är det uppenbart obehövt att dra in svaranden i målet.

Om stämning utfärdas ska svaranden redan i sin första inlägga ange samtliga sina eventuella invändningar om processhinder så att rätten härfter kan besluta att avvisa eller tillåta grupptalan, samt i det senare fallet bestämma ramarna för processen, se 42 kap. 7 § rättegångsbalken om kraven på innehållet i ett svaromål. (Svaromål kan även avges muntligen, vid ett sammanträde för muntlig förberedelse, om rätten så bestämt.) I grupprättegångar bör föreläggandet om svaromål kunna begränsas till att, förutom inställningen till käromålet – dvs. om yrkandet/yrkandena medges eller bestrids – endast omfatta yttrande över frågan om erforderliga förutsättningar för grupprättegång föreligger. Den inledande prövningen ska alltid först leda till ett beslut i denna fråga, oavsett om grupptalan tillåts eller inte. Först härfter bör, om grupptalan tillåtits, underrättelseförfarandet till gruppen genomföras och redovisas varefter svaranden föreläggs att inge ett fullständigt svaromål med angivande av grunder, omständigheter och bevis.

Visserligen kan prövningen kräva ytterligare kommunikation mellan parterna, men huvudregeln bör vara att det ska vara tillräckligt med en inlägga från vardera part; stämningsansökan

och begränsat svaromål. Om det befinns erforderligt för att en riktig prövning ska kunna ske kan naturligtvis ytterligare skriftväxling ta vid, varvid också bör övervägas lämpligheten av att hålla sammanträde i frågan om erforderliga processförutsättningar föreligger. Det åligger rätten att styra skrift- och eller ordväxlingen i dessa hänseenden genom att tydligt ange vad som krävs av respektive part, till exempel skicka riktade förelägganden i just sådana frågor som kräver komplettering.

Så långt det är möjligt bör i detta skede en vidare argumentation i själva saken undvikas. Det ställs således höga krav både på parternas processföring och domstolens processledning i dessa typer av mål.

9.3.4 Beslutets utformning och omfattning

I ett tillåtandebeslut ska rätten ta ställning till och dra upp ramarna för grupptalan. För det första ska domstolen definiera gruppen. Om domstolen har annan uppfattning än käranden om vilka de potentiella gruppmedlemmarna ska kunna vara och vilka anspråk som kan omfattas av grupptalan ska parterna alltid få tillfälle att yttra sig över domstolens föreslagna definition innan den slås fast. Detta kan naturligtvis leda till att käranden justerar sin talan.

Vidare ska rätten ange inom vilken tid anmälan om medlemskap i gruppen ska ske och vart en sådan anmälan ska skickas. Rätten kan härvid föreskriva att en anmälan om medlemskap till gruppen för sin giltighet ska innehålla uppgifter om den potentiella gruppmedlemmens specifika anspråk och att de närmare grunderna härför ska anges. Genom att föreskriva att storleken på respektive anspråk ska anges kan storleken på det sammanlagda anspråket räknas ut. Att kräva att samtliga potentiella gruppmedlemmar som vill anmäla sig ska ange den konkreta grunden för sitt anspråk står i överensstämmelse med grundprinciperna i processrätten. Det ger svaranden bättre förutsättningar att svara i målet och för egen del ange grunderna

för bestridandet. Vidare ökas möjligheterna radikalt att från början handlägga målet på ett ändamålsenligt sätt genom att det lättare går att avgöra vilka av de potentiella gruppmedlemmarna som ska godkännas som sådana och även hur gruppen lämpligen kan delas in i undergrupper. Det torde även framkomma individuella moment som får betydelse både för prövningen av de särskilda processförutsättningarna, såsom t.ex. om försäkringsersättning utbetalats, samt hur rättegången lämpligen bör handläggas. Syftet med förslaget att införa utökade krav på innehållet i de potentiella gruppmedlemmarnas anmälningar är att handläggningen av målen ska bli lättare, snabbare och mer ändamålsenlig genom att förutsättningarna för talan tydliggörs i ett tidigt stadium. Genom den föreslagna ordningen kommer det krävas att kändanden mer specifikt redogör för talans grunder och lämnar förslag på hur talan kan hanteras på ett ändamålsenligt vis innan målet börjar hanteras i sak. Innan dess kan alltså en jämfört med idag mer utförlig prövning göras av talans tillåtlighet och svaranden får ett bättre underlag att svara på i sak. Det behöver inte innebära att det ställs för höga krav på de potentiella gruppmedlemmarna, så att de avskräcks från att delta i grupprättegången. Underrättelserna som går ut till de potentiella medlemmarna bör, om krav ställts att konkreta grunder ska anges av var och en, kunna kombineras med olika alternativa grunder. I många fall torde det därför kunna räcka med att kryssa för det alternativ som gäller för det aktuella fallet.

I den föreslagna paragrafens andra stycke föreskrivs att rätten i sitt tillåtandebeslut ska kunna beskriva de potentiella gruppmedlemmarna och vilka anspråk som kan omfattas av grupptalan på annat sätt än vad kändanden gjort i stämningsansökan, dock inte utan att kändanden givits möjlighet att först yttra sig häröver. Grupptalan ska dock inte få göras vidare än vad kändanden angett utan att kändanden godkänt detta. Genom de krav som domstolen kan ställa enligt andra stycket kan grupprättegången bli föremål för tydligare processledning från början. Avsikten är inte att domstolen härigenom ska ägna sig åt alltför långtgående styrning och därigenom överta

kärandens ansvar för utformningen av talan. Det skulle medföra för höga krav på domstolen som skulle involveras i talans utformning i så hög grad att domstolens objektivitet skulle kunna ifrågasättas. De mer preciserade krav som domstolen enligt andra stycket kan ställa ska helt och hållet grunda sig på de uppgifter som domstolen anser sig måsta ha för att kunna handlägga målet på ett ändamålsenligt och effektivt sätt. Om domstolen inte, på grund av det är en för tids- och arbetskrävande uppgift och/eller skulle stå i strid med de objektivitetskrav som ställs på domstolen, trots att det skulle erfordras för att målet ska tillåtas som grupptalan, anser sig kunna utforma sådana preciserade krav, får domstolen i stället avvisa ansökan.

9.3.5 Beslutets betydelse för målets fortsatta handläggning

Vad innebär då ett tillåtandebeslut för den fortsatta handläggningen? Om t.ex. anmälningsförfarandet ger vid handen att talan som den bestämts inte lockar tillräckligt många medlemmar för att en grupptalan ska vara ändamålsenlig och effektiv? Eller att de individuella skillnaderna i anspråken visar sig vara sådana att en grupptalan inte skulle ha tillåtits om detta varit känt? Det kan tecknas många möjliga scenarier där förutsättningarna för talan ändras på så sätt under processens gång att de särskilda processförutsättningarna inte längre uppfylls. Särskilt gäller detta sedan anmälningsförfarandet avslutats och redovisats. I sådana fall, liksom vad som annars gäller, kan talan avvisas på grund av processhinder (sedan käranden förelagts att komplettera eller utveckla grunderna för sin talan i angivna hänseenden, t.ex. dela in gruppen i undergrupper med lämpliga gruppföreträdare). Tillåtandebeslutet gäller till dess det ändras. Ställning till förekomsten av processhinder tas löpande. Det ligger dock i sakens natur att rätten innan stämning utfärdas har särskild anledning att ta ställning till om erforderliga förutsättningar för

grupptalan alltjämt föreligger samt om handläggning av målet bör ske i undergrupper enligt 20 §. Även om käranden inte ålagts att inkomma med sådana uppgifter i tillåtandebeslutet kan käranden då, vid äventyr av avvisning, föreläggas att t.ex. redovisa om och hur grupptalan lämpligen kan föras i undergrupper samt vem eller vilka som i sådana fall är lämpliga och villiga att föra talan för en sådan grupp. I vilken mån käranden har möjlighet att i detta läge ändra sin talan framgår av 13 kap. 3 § rättegångsbalken. Rätten kan välja att återkommunicera frågan om rättegångshinder med svaranden innan stämning utfärdas.

Att frågan om rättegångshinder löpande kan omprövas gör att det kan ifrågasättas vad vinsterna är med ett obligatoriskt tillåtandebeslut. För det första kan därvid framhållas att ändrade förhållanden även idag, och i samtliga mål, kan innebära att processhinder uppstår i senare skeden av en process. Vid grupptalan uppställs särskilda processförutsättningar och i dessa fall får det anses särskilt viktigt att tydlig ställning tas i frågan om förekomsten av processhinder innan en omfattande och kostsam process som berör ett stort antal personer igångsätts. Genom att fokus sätts på ett tydligt sätt på dessa frågor genom utökade krav på stämningsansökan, i princip obligatorisk kommunikation med svaranden i dessa spörsmål samt ett uttryckligt beslut från domstolen kommer dock de förutsättningar som gäller för tillåtandebeslutet vara tydliga. Enbart om dessa förutsättningar förändrats i så hög grad att tillåtandebeslutet ej längre är aktuellt ska detta ändras till en avvisning. Domstolens fokus i detta led liksom argumentationen från parterna måste således begränsas till förändrade omständigheter. Det ska inte vara fråga om något totalt omprövningsförfarande. Liksom annars gäller enligt rättegångsbalken ska frågan om rättegångshinder tas upp av domstolen självmant eller på begäran av part.

9.3.6 Överklagande

Bedömning: Överklagandereglererna i rättegångsbalken kan tillämpas på tillåtande- och avvisandebeslut enligt lagen om grupprättegång.

Skälen för förslaget: I denna skrivelse föreslås att rätten inte bara, som alltid, ska meddela beslut när talan eller utvidgning av talan avvisas, utan även ska fatta formella tillåtandebeslut varigenom ramen för processen bestäms. I båda fall innefattar dessa beslut en prövning av om de särskilda processförutsättningarna i 8 § är uppfyllda och därmed ett ställningstagande till processhinder.

I de flesta fall torde tillåtandebesluten innebära ett ogillande av invändning från svaranden om rättegångshinder. Rätten att överklaga styrs då av bestämmelsen i 49 kap. 4 § rättegångsbalken som stadgar att om en tingsrätt i beslut under rättegången ogillat invändning om rättegångshinder ska den part som vill överklaga beslutet först anmäla missnöje och, om så sker i rätt tid, ska rätten med hänsyn till omständigheterna bestämma om beslutet ska få överklagas särskilt eller endast i samband med att dom eller slutligt beslut överklagas. Enligt 54 kap. 4 § rättegångsbalken gäller vad som stadgas i 49 kap. 4 § rättegångsbalken även i hovrätten.

För det fall svaranden inte har gjort någon invändning om rättegångshinder saknas med rättegångsbalkens regler möjlighet att under rättegången föra talan mot beslutet att tillåta grupptalan.

I den mån domstolens tillåtandebeslut är snävare än kändanden yrkat innefattar det ett partiellt avvisningsbeslut som är slutligt och varemot talan får föras enligt 49 kap. 3 § rättegångsbalken. Detta gäller i fall där domstolen definierar gruppen på annat sätt än kändanden och därmed beskriver de potentiella gruppmedlemmarna och de anspråk som kan omfattas av grupptalan på ett snävare sätt än vad kändanden gjort.

När det gäller övriga delmoment i tillåtandebeslutet som beskrivs i 9 a § andra stycket, dvs. angivande av tid inom vilken anmälan om medlemskap i gruppen ska ske och vart en sådan anmälan ska skickas samt föreskrifter att en anmälan om medlemskap till gruppen för sin giltighet ska innehålla uppgifter om den potentiella gruppmedlemmens specifika anspråk och att de närmare grunderna härför ska anges, får detta anses vara sådana handläggningsbeslut varemot särskild talan inte får föras.

Vid tingsrätten kan en part alltid överklaga domstolens beslut på den grunden att det medför att målet försenas i onödan (49 kap. 7 § rättegångsbalken).

Sammanfattningsvis innebär detta att det inte erfordras att det införs några särskilda överklaganderegler såvitt avser de nu föreslagna tillåtandebesluten enligt 9 a och 18 §§.

10 Rättegångskostnader

10.1 Nuvarande ordning

10.1.1 Särbestämmelser i lagen om grupprättegång

I lagen om grupprättegång finns vissa särskilda regler om rättegångskostnader m.m. (30–41 §§). I det följande redogörs för innehållet i dessa särbestämmelser och syftena bakom dem.

10.1.1.1 I princip inget kostnadsansvar för passiva gruppmedlemmar

I Gruppaltalanutredningens betänkande och i propositionen uttalas att en av grundprinciperna för grupprättegången som processform är att gruppmedlemmarna ska kunna få sina anspråk prövade utan kostnadsrisk. Gruppmedlem som inte är part svarar därför inte för rättegångskostnader annat än i undantagsfall.

När svaranden inte kan betala sådana kändens rättegångskostnader som han, efter att helt eller delvis ha förlorat målet, i dom eller beslut ålagts att utge till kändens, ska de berörda gruppmedlemmarna ersätta dessa kostnader. Denna regel har införts för att motverka att en gruppföreträdare till följd av svarandens ekonomiska oförmåga får stå sina rättegångskostnader själv även om han vunnit processen. De

gruppmedlemmar som fått sina ekonomiska krav helt eller delvis tillgodosedda, t.ex. genom försäkringsersättning, får då vara med och betala för rättegångskostnaderna, dock inte med mer än vad som kommit respektive gruppmedlem till godo genom rättegången. Bestämmelsen kan inte tillämpas när domstolen meddelar dom i grupprättegången, men den kan ligga till grund för avtal mellan gruppförledaren och medlemmarna eller för ett senare framställt anspråk från gruppförledaren mot var och en av gruppmedlemmarna när det visat sig att svaranden inte kunnat betala.

Om svaranden förlorar rättegången ska han eller hon, även om han eller hon ska betala gruppförledarens rättegångskostnader, inte förpliktas att utge ersättning för merkostnader vid riskavtal, dvs. sådana kostnader som går utöver vad som är ersättningsgilla rättegångskostnader enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken. Även sådana merkostnader kan berörda gruppmedlemmar bli skyldiga att ersätta med sin andel, dock inte med mer än vad som kommit honom eller henne tillgodo genom grupprättegången.

En gruppmedlem som inte är part kan även förpliktas ersätta kostnader till följd av att han eller hon orsakat onödig rättegång eller som han eller hon annars orsakat genom vårdslöshet eller försummelse.

10.1.1.2 Rättegångskostnader i högre rätt

Har en gruppmedlem i samband med överklagande eller därefter övertagit kändens talan ska han eller hon inte kunna åläggas betalningsansvar för svarandens kostnader i den lägre rätten. För rättegångskostnader i lägre rätt svarar i stället den som tidigare varit känd i målet. Om svaranden är klagande i högre rätt och det inte finns någon lämplig gruppförledare som har talerätt ska rätten utse någon annan. Denne har då rätt till ersättning av allmänna medel för rättegångskostnaderna. Den som sålunda förordnats att som känd föra en grupps talan i högre rätt är

inte skyldig att ersätta motpartens rättegångskostnader. Sådan ersättning ska i stället den som tidigare varit kärande i målet såsom part utge. Den personen ska även ersätta staten för vad som utgått av allmänna medel till den, som utan att vara part, blivit utsedd att vara gruppföreträdare, i den utsträckning inte klaganden eller någon annan är skyldig att betala sådan ersättning.

10.1.1.3 Möjlighet att teckna riskavtal

Käranden i gruppprägångar har en i svensk rätt unik möjlighet att ingå riskavtal med ombudet. Genom ett sådant avtal kan arvodet till ombudet sättas i relation till gruppmedlemmarnas framgång i målet. Av avtalet, som ska vara skriftligt, ska framgå på vilket sätt arvodet är avsett att avvika från ett normalarvode om gruppmedlemmarnas anspråk bifalls eller ogillas helt. För att riskavtalet ska vara giltigt i förhållande till gruppmedlemmarna krävs ett godkännande av domstol. Riskavtalet får bara godkännas av domstolen om det är skäligt med hänsyn till sakens beskaffenhet, såsom tvistefrågornas komplexitet, den ekonomiska risk avtalet innebär för ombudet och huvudmannen samt tvisteföremålets värde. Det är naturligtvis tillåtet för ombudet att helt avstå från ersättning vid förlust. Vid fullt bifall kan tänkas att ombudet, med hänsyn till omständigheterna tillåts att ta ut dubbelt eller flerdubbelt arvode jämfört med normalt skäligt arvode. Det bör dock inte komma i fråga att bestämma arvodet så högt att en medlem inte skulle få ut något eller endast en ringa del av sitt anspråk.

Arvodet får inte grundas enbart på tvisteföremålets värde. Det är alltså inte tillåtet med provisionsarvoden som innebär att ombudet får en viss procentsats av inprocessade medel.

Kravet på domstols godkännande är tillkommet till skydd för passiva gruppmedlemmar, som ju kan bli skyldiga att bidra till ombudets arvodesanspråk enligt ett riskavtal som överstiger "normalarvodet". Sådana merkostnader ska ju, som framgått

ovan, inte ska ersättas av svaranden. Svaranden blir, i enlighet med reglerna i 18 kap. 8 § rättegångsbalken, bara ersättnings-skyldig för ett normalt, skäligt, ombudsarvode.

10.1.2 Gällande regler i rättegångsbalken

När det gäller vilka kostnader som är ersättningsgilla i rättegången och hur ansvaret för rättegångskostnaderna fördelar sig mellan parterna finns ingen särreglering i lagen om grupprättegång, vilket innebär att reglerna i 18 kap. rättegångsbalken om rättegångskostnader i dispositiva tvistemål är gällande.

10.1.2.1 Ersättningsgilla kostnader

Både av Grupptalanutredningen och i propositionen anfördes att det inte fanns någon anledning att göra någon avvikelse från 18 kap. 8 § rättegångsbalken som stadgar att ersättningen ska motsvara kostnaden för rättegångens föreberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, om kostnaden skäligen varit påkallad för att ta tillvara partens rätt.

10.1.2.2 Kostnadernas fördelning mellan parterna

Huvudregeln såvitt avser rättegångskostnadernas fördelning är att den förlorande parten ska ersätta den vinnande partens rättegångskostnader. Huruvida denna bestämmelse skulle vara tillämplig även i grupprättegångar var föremål för en tämligen omfattande diskussion under lagens tillkomst och frågan är fortfarande föremål för debatt.

Grupptalanutredningen anförde att utgångspunkten för hur rättegångskostnadsansvaret skulle bestämmas måste vara att ersättningsreglerna dels ska underlätta tillkomsten av befogade

rättegångar, dels ska motverka ogrundade processer. I sin analys skiljde Grupptalanutredningen mellan två modeller: ”Den amerikanska”, som innebär att ombudsarvode kvittas, d.v.s. parterna får betala sitt eget ombud oavsett om de vunnit eller förlorat processen, och ”den engelska”, som i likhet med den svenska huvudregeln i dispositiva tvistemål innebär att den part som förlorat processen måste betala den vinnande partens rättegångskostnader. Grupptalanutredningen förordade den senare modellen. Även i propositionen anfördes att det inte var tänkbart att överlasta en större del av ansvaret på *svaranden* än som följer av kostnadsreglerna i tvistemål i allmänhet.

10.1.3 Kostnadsansvaret för gruppföreträdaren

Grupptalanutredningen menade att det inte var möjligt att alltid låta gruppföreträdaren ensam bära hela kostnadsansvaret för att grupprättegångarna skulle kunna fylla en effektiv funktion som ett led i sanktionssystemet. Sedan möjligheten att lasta över en del av rättegångskostnadsansvaret på motparten avfärdats, diskuterades hur gruppföreträdarens kostnadsansvar skulle kunna fördelas på andra; gruppen, staten eller något privat subjekt utanför processen.

10.1.3.1 I förhållande till gruppmedlemmarna

Grupptalanutredningen konstaterade att det är en grundläggande princip att *gruppmedlemmarna* i en grupprättegång ska få sina anspråk rättligt prövade utan egna ekonomiska uppoffringar. Eftersom gruppmedlemmar normalt sett inte är parter innebär rättegångsbalkens regler att de inte kommer att ha något eget kostnadsansvar. Gruppföreträdaren kan därför inte tillgodogöra sig ersättning från gruppen om han förlorar. Däremot kan han enligt lagen om grupprättegång ta ut ersättning från medlemmarna om gruppen vunnit processen, men motparten

inte kan betala rättegångskostnaderna. Detta gäller dock endast i fall av fullgörelse som innebär betalningsskyldighet eftersom ersättningen är begränsad till belopp som kommit respektive gruppmedlem till godo genom processen. Som framgått ovan delades dessa synpunkter i propositionen och den föreslagna lagtexten godtogs i dessa hänseenden.

10.1.3.2 Rättshjälp

Enligt Grupptalanutredningen kunde *rättshjälpen* antas komma att fylla en väsentlig funktion när det gäller att underlätta tillkomsten av enskild grupptalan. Den särskilda processförutsättningen för grupptalan – att merparten av de anspråk som talan avser inte lika väl kan göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva – korrelerar med rättshjälpslagens bestämmelse att allmän rättshjälp inte får bestämmas om frågan om rättshjälp kan anstå till dess en annan rättslig angelägenhet, vari anspråket stöder sig på väsentligen likartad grund, har avgjorts slutligt. Grupptalanutredningen anförde: ”Eftersom man får anta att ansökan om rättshjälp i en grupptalansituation normalt kommer att ske före talans väckande, och rättshjälpen dessutom kommer att bli en väsentlig förutsättning för tillkomsten av en grupprättegång, kommer rättshjälpen sannolikt att fungera som ett extra filter för att sortera bort uppenbart ogrundade och på annat sätt obefogade processer.” Grupptalanutredningen resonerade vidare enligt följande. Rättshjälpen täcker löpande kostnader, men inte motpartens rättegångskostnader. Dessutom måste den rättsökande betala en avgift. Denna kan bli högre vid en grupptalan än om grupp företrädaren skulle processa bara för egen räkning. Rättshjälpen är vidare utesluten eller starkt begränsad för vissa grupper och i vissa typer av mål. Rättshjälpen kan täcka ombudskostnader i grupprättegångar trots att varje enskilt anspråk skulle utgöra ett småmål, vari rättshjälpsbiträde normalt inte förordnas. Grupptalanutredningen menade att det var

sannolikt att rättshjälp skulle komma att beviljas för enskild grupptalan i ett fall om året.

10.1.3.3 Privata finansieringsformer

Grupptalanutredningen menade att man också fick räkna med förekomsten privata finansieringsformer av den typ som t.ex. förekommer när förbudstalan i miljömål fördes med ekonomiskt stöd från Stiftelsen Miljöcentrum.

10.1.3.4 Offentliga grupptalanfonder

Grupptalanutredningen diskuterade möjligheten att införa särskilda grupptalanfonder, men kom fram till att inte lägga något sådant förslag.

10.1.3.5 Rättsskydd

Bakgrunden till att något förslag om offentliga grupptalanfonder inte utarbetades var att Grupptalanutredningen fann att rättshjälpen och rättsskyddsförsäkringar skulle komma att spela roll samt att det övervägande antalet tvister som aktualiserar en enskild grupptalan skulle komma att gälla frågor som faller inom en rättsskyddsförsäkrings tillämpningsområde. Grupptalanutredningen anförde även att förefintligheten av försäkringskydd särskilt vid enskild grupptalan i flera fall skulle komma att vara en nödvändig förutsättning för att någon skulle vilja ta på sig uppdraget att föra en grupptalan – särskilt som försäkringen även täcker betalningsansvar för motpartens rättegångskostnader. Grupptalanutredningen uppskattade antalet grupp-rättegångar till 1-20 st. per år varav ca 5-8 skulle vara enskilda. Det antogs att flera av dessa säkerligen skulle komma att finansieras genom rättsskyddsförsäkringar eftersom de flesta

människor har någon form av försäkring där rättsskydd ingår. I sådant fall menade Grupptalanutredningen att grupprättegången endast marginellt skulle komma att påverka kostnadsrisken för gruppföreträdaren jämfört med om han processat ensam. Såvitt Grupptalanutredningen kände till så förekom det att den som för talan i ett pilotmål tillåtits att utnyttja andras rättsskydds försäkringar om försäkringstagarna i fråga förband sig att inte själva föra talan senare i samma sak. Grupptalanutredningen menade att det ekonomiska skyddet för gruppföreträdaren snarare skulle komma att förstärkas jämfört med om han fört en enskild process genom att också övriga gruppmedlemmars försäkringsskydd skulle kunna tas i anspråk i en grupprättegång. Det förutsattes att ett sådant användande av rättsskydds försäkringar skulle bli möjligt med hänsyn till att rättskraften hos en dom i målet omfattar samtliga gruppmedlemmar. Om det skulle utgå mer än en självrisk och vem som ska betala denna skulle få regleras genom särskilda avtal. Det kunde enligt Grupptalanutredningen finnas skäl för försäkringsgivarna att träffa avtal om hur man ska lösa spörsmål om t.ex. fördelning av kostnader och uttag av självrisk.

10.1.3.6 Riskavtal

Möjligheten att träffa riskavtal framhölls som ett sätt att övervältra ansvaret för partens egna rättegångskostnader vid en processförlust på ombudet.

10.1.3.7 Förlikningar

I vissa fall skulle även större förutsättningar att träffa förlikningar, som det får förstås, enligt Grupptalanutredningen vara en faktor som skulle kunna minska kostnadstrycket på en gruppföreträdare: ”En grupptalan kan dessutom sätta större press på en svarande som bedömer faran påtaglig för en

processförlust att frivilligt göra rätt för sig och inverka på hans förlikningsvilja, vilket kan både sänka grupp företrädarens egna utgifter i processen och medföra att rättegångskostnaderna ska kvittas. Dessa fördelar kan ibland väga tyngre än den högre kostnadsrisk för grupp företrädarens som kan vara förknippad med en representativ talan.”

10.1.3.8 Sammanfattning

Grupptalanutredningen menade således att det krävdes att den som var villig att ta på sig uppgiften att driva gruppmedlemmarnas krav vid domstol skulle beredas skydd mot den förhöjda kostnadsrisk som detta innebär. Detta för att enskild grupptalan effektivt skulle kunna medverka till att stärka det processuella rättsskyddet för människor med samma eller likartade anspråk och uppnå de samhällsekonomiska vinster som kan bli följden av en grupp rättegång. Sammanfattningsvis fann Grupptalanutredningen att rättshjälpen och rättsskyddet skulle komma att spela betydelsefulla roller samt att det även fanns anledning att räkna med privat finansieringsstöd i vissa fall. Grupptalanutredningen framhöll dock att det fanns skäl att noga följa utvecklingen och att redan efter några år göra en utvärdering. Grupptalanutredningen menade att det inte torde vara några större svårigheter att då, om det skulle behövas, införa fonder av den typ som finns i Kanada eller införa andra former för finansiering av grupp rättegångar. Grupptalanutredningen ansåg att en lösning på administrations- och handläggningsfrågor kan finnas inom ramen för befintliga organisatoriska enheter, närmast då Rättshjälpsmyndigheten.

I propositionen framhålls också rättshjälpens och rättsskyddsförsäkringarnas betydelse, även om det, som påpekats från Finansinspektionen och Sveriges Försäkringsförbund, inte kunde bli tal om att låta försäkringsfrågan bli avgörande för grupptalans effektivitet som processform. När det gällde offentliga fonder uttalades att det finns principiella aspekter på

att staten på så sätt skulle garantera ena partens ekonomiska åtaganden i en rättegång. Det anfördes att staten genom att föra offentlig grupptalan skulle subventionera genomdrivandet av gruppmedlemmars rätt, även om talans väckande grundas på samhällsviktiga överväganden. Privata lösningar på hur karendens kostnadsrisk skulle minskas, såsom riskavtal, framhölls också.

10.2 Utvärdering

10.2.1 Rättshjälp

För att bl.a. följa upp uttalandena i Grupptalanutredningen angående rättshjälpens betydelse för grupptalan har ett antal frågor ställts till Rättshjälpsmyndigheten och Rättshjälpsnämnden. Härvid har följande framkommit.

Ingen på Rättshjälpsmyndigheten kan erinra sig att rättshjälp beviljats för grupptalan och såvitt ordföranden i Rättshjälpsnämnden kunnat utröna har frågan om rättshjälp för enskild att föra grupptalan inte förekommit i Rättshjälpsnämnden. Ingen av dessa myndigheter har haft anledning att ta någon principiell ställning i frågan om rättshjälp för grupptalan.

Spontant anser ordföranden i Rättshjälpsnämnden med kollegor att rättshjälp vid grupptalan skulle kunna täcka ombudskostnader trots att varje enskilt anspråk understiger ett halvt basbelopp. Detta ska dock inte ses som ett officiellt eller principiellt ställningstagande från Rättshjälpsnämndens sida.

Rättshjälpsmyndigheten har inga synpunkter i fråga om administrativa och handläggningsfrågor beträffande offentliga fonder av kanadensisk modell skulle kunna lösas inom ramen för Rättshjälpsmyndigheten. Rättshjälpsmyndigheten ser inget

hinder mot att myndigheten skulle kunna administrera dylika fonder.

När det gäller Grupptalanutredningens uttalande att rättshjälpen sannolikt kommer att fungera som ett extra filter för att sortera bort uppenbart ogrundade och på annat sätt obefogade processer har ordföranden i Rättshjälpsnämnden för egen del uttalat att hon anser att detta utrymme är tämligen begränsat. Chefsjuristen hos Rättshjälpsmyndigheten har angett att Grupptalanutredningen antagligen menar att myndigheten skulle tillämpa 8 § rättshjälpslagen, vilket förekommer ytterst sällan.

På uppdrag av regeringen pågår för närvarande inom Domstolsverket en utvärdering av rättshjälpslagen, vilket uppdrag ska redovisas senast den 1 september 2008. I uppdraget nämns inte grupptalan.

10.2.2 Rättsskydd

Inför möte med Försäkringsförbundet inom ramen för denna utvärdering översändes ett antal frågor. Frågorna ställdes med utgångspunkt från utvärderingsuppdraget och i förhållande till Försäkringsförbundets remissvar och yttranden i samband med införandet av lagen om grupprättegång. Försäkringsförbundet förmedlade frågeformuläret till försäkringsbolag i medlemskretsen. Svar erhöles från sex stora skadeförsäkringsbolag som tillsammans står för den största delen av rättsskydds försäkringarna på den svenska marknaden. I det följande redovisas frågorna och de svar som erhållits via Försäkringsförbundet, jämte viss kompletteringsinformation som inhämtats via Internet.

1. *Hur ser villkoren i dagens rättsskyddsförsäkringar ut idag; omfattar de grupptalan?*

Svar via Försäkringsförbundet: De flesta försäkringsbolag har inte gjort undantag för grupptalan i rättsskyddsförsäkringarna. If, Folksam och Länsförsäkringar har inte sådana undantag, däremot Zürich, som är ett utlandsägt försäkringsbolag som mest har företagsförsäkringar. Ett av de svarande bolagen har dock gjort detta; bolaget lämnar inte rättsskydd om kunden är på kändesidan i en tvist som handläggs enligt lagen om grupprättegång. Detta bolags företagsförsäkringar omfattar dock grupptalan då bolagets kund är svarande.

Information från Internet: I Moderna Försäkringar Villaägarförsäkring (villkor 2006-04-01 Villaförsäkring/fritidshusförsäkring), som tillhandahålls genom Villaägarna, undantas från rättsskyddet tvist som väcks med stöd av lagen om grupprättegång och den försäkrade är kändespart.

Genom Trygg-Hansas hemförsäkring erbjuds inte rättsskydd vid tvist där den försäkrade är kändes och tvisten ska handläggas enligt lagen om grupprättegång.

Rättsskyddsvillkoren i hemförsäkringar från Folksam, SalusAnsvar, Länsförsäkringar, Sveland, Tre Kronor, SCR Försäkring, Auro Försäkring, Tennant undantar inte uttryckligen grupptalan.

I hemförsäkringsvillkoren från Tre Kronor före den 10 december 2007 undantogs tvist som handläggs enligt lagen om grupprättegång och där den försäkrade är kändes.

I hemförsäkringen från If, som erbjuds av SBAB, undantas från rättsskyddet tvist som ska handläggas enligt lagen om grupprättegång där försäkringstagaren är gruppmedlem, men inte part.

2. *Har det förekommit ärenden där en rättsskyddsförsäkring tagits i anspråk för att täcka kostnader för en grupprättegång?*

Svar via Försäkringsförbundet: Folksam har angett att det i något fall har beviljats rättsskydd för en grupptalan.

3. *Har det förekommit ärenden där försäkringstagare begärt att rättsskyddsförsäkringen kan tas i anspråk för att täcka rättegångskostnader för grupptalan?*

Svar via Försäkringsförbundet: Ett par försäkringsbolag har svarat att rättsskydd har begärts, men inte beviljats. Ett bolag har angett att det inte skett såvitt någon på bolagets rättsskyddsavdelning kan erinra sig, att det mycket sällan händer att bolaget får fråga om detta per telefon och att de aldrig har fått in en skriftlig ansökan om rättsskydd i en tvist som ska prövas enligt lagen om grupprättegång.

4. *Förekommer det fortfarande att det i s.k. pilotmål tillåts att en försäkringstagare utnyttjar andras rättsskyddsförsäkringar under förutsättning att försäkringstagarna i fråga förbinder sig att inte själva föra talan senare i samma sak? Exempel?*

Svar via Försäkringsförbundet:

- Detta är ovanligt.
- Förekom tidigare.
- Det är tillåtet, men förekommer sällan.
- Det är möjligt, men i princip inte förekommande.
- Bolaget har haft sådana ärenden tidigare, bland annat i tvister gällande tomträtsavgälder. Bolagets rättsskyddsavdelning kan inte komma på något färskare exempel. Bolaget lämnar rättsskydd i sådana tvister om det kan visas att försäkringstagaren lämnat fullmakt till ombudet som driver pilotmålet samt att det som bolagets försäkringstagare kräver överstiger beloppsgränsen för småmål.

5. Skulle detta vara möjligt vid en enskild grupptalan? Har det t.o.m förekommit?

Svar via Försäkringsförbundet: Nej.

6. Beaktas det sammanlagda processföremålet eller det beloppet som den enskilda försäkringstagaren gör anspråk på vid tillämpning av värdegränsen för vilka tvister som en rättsskyddsförsäkring omfattar?

Svar via Försäkringsförbundet: Generellt sett gäller gränsen för erhållande av rättsskydd att tvisteföremålets värde överstiger ett halvt basbelopp. De flesta svarande bolag talar om det sammanlagda processföremålet. Det kan finnas risk för att försäkringsvillkoren inte är tillräckligt klara i detta avseende.

7. Var ligger generellt beloppstaket för rättsskydds-försäkringar?

Svar via Försäkringsförbundet: I de flesta fall tre basbelopp eller cirka 120 000 kr. Några ligger på 100 000 kr, vilket är det lägsta taket idag. I vissa fall ligger taket på 200 000 kr, vilket är det högsta maxbelopp som gäller idag.

8. Vilken är Försäkringsförbundets uppfattning om inverkan av lagen om grupprättegång på om utländska försäkringsbolags investeringar i Sverige samt utländska bolags etableringsvilja i Sverige?

Svar via Försäkringsförbundet: Ingen uppfattning.

9. Täcker bolags och kommuners ansvarsförsäkringar grupptalan?

Svar via Försäkringsförbundet: Processformen påverkar inte ansvarsförsäkringens omfattning. Takbeloppet är normalt fem basbelopp.

10. *Har lagen om grupprättegång lett till högre ansvarsförsäkringspremier för bolag och kommuner? Exempel?*

Svar via Försäkringsförbundet: Nej.

11. *Är det svårare för kommuner att erbjuda försäkringskydd sedan lagen om grupprättegång trädde i kraft?*

Svar via Försäkringsförbundet: Nej.

12. *Har det enligt Försäkringsförbundets/försäkringsbolagens kännedom förekommit s.k. legal blackmail i anledning av införandet av lagen om grupprättegång?*

Svar via Försäkringsförbundet: Inte såvitt något av de svarande bolagen känner till.

Försäkringsförbundet har vidare uttalat bland annat följande. Rättsskyddsförsäkringar var tidigare enhetligt utformade, men idag spretar villkoren såvitt avser de maximala belopp som ersätts. Villkoren i rättsskyddsförsäkringen är inte något som försäkringsbolagen konkurrerar med; det är inte utformningen av rättsskyddet som säljer försäkringar. I Sverige finns en tradition med tvistlösningar i nämnder, vilket är mer kostnadseffektivt än grupprättegångar, och det är oerhört sällan en rekommendation från en sådan nämnd inte följs. Om det väcks en grupptalan som sedan avvisas kostar det både tid och pengar. Lagen om grupprättegång sågs vid införandet som en risk för försäkringsbolagen, men dessa farhågor har inte besannats. Det finns enligt Försäkringsförbundet inte någon anledning att ha en längre gående reglering på området än vad som kommer att beslutas inom EU. När det gäller riskavtalen

finns en rädsla att det utvecklas till den modellen som finns i USA.

10.2.3 Mål

10.2.3.1 Peter Lindgren ./ Botkyrka kommun m.fl.

Peter Lindgren ansökte om rättshjälp. I ansökan skrev han att rättsskydd ur hemförsäkring inte beviljas för grupptalan. Vidare angav han att hans privata ekonomiska förhållanden torde sakna relevans eftersom rättshjälp ur allmänna medel beviljas i grupptalan, något som uppenbarligen måste ha varit någon form av missförstånd. Tingsrätten avvisade rättshjälpsansökan i samband med att stämningsansökan avvisades. Tingsrätten anförde att det redan av den anledningen att det förelåg hinder mot att ta upp Peter Lindbergs ansökan till prövning, saknades skäl att bevilja honom rättshjälp. I hovrätten avslogs ansökan om rättshjälp för överklagandet då omständigheterna inte var sådana att det framstod som rimligt att staten bidrog till kostnaden för juridiskt biträde i hovrätten. Noteras kan att det föreslagna ombudet inte var advokat.

10.2.3.2 Bo Åberg ./ Elefterios Kefalas

I målet godkände tingsrätten det riskavtal som upprättats mellan Bo Åberg och dennes ombud. Riskavtalet innebar att Bo Åberg vid förlust skulle ersätta ombudet med hälften av normalarvodet, medan han vid fullt bifall till käromålet eller vid en stadfäst förlikning skulle betala ett arvode med ett belopp uppgående till dubbelt normalarvode, varmed avsågs Bo Åbergs ersättningsgilla rättegångskostnader jämlikt 18 kap. 8 § rättegångsbalken. För det fall Elefterios Kefalas skulle åläggas att ersätta Bo Åbergs

ersättningsgilla rättegångskostnader och han inte skulle kunna betala dessa, stadgade riskavtalet att gruppmedlemmarna skulle vara skyldiga att ersätta dessa kostnader. Detsamma skulle gälla merkostnader enligt riskavtalet som Elfeterios Kefales enligt 41 § lagen om grupp rättgång inte kunde förpliktas att betala. Varje gruppmedlem skulle svara för sin andel av kostnaderna, dock inte mer än som kommit honom eller henne till godo.

I den sedermera träffades förlikningen föreskrevs att vardera parten ska stå sina kostnader i målet.

10.2.3.3 Devitor AB ./ TeliaSonera Sverige AB

Devitor yrkade att tingsrätten skulle godkänna ett riskavtal som slutits mellan Devitor och ombudet. Talan avvisades och någon prövning av riskavtalet kom aldrig till stånd.

10.2.3.4 Carl de Geer m.fl. ./ Luftfartsverket

I målet har kändena yrkat att miljödomstolen ska godkänna ett riskavtal som tecknats mellan dem och deras ombud. Riskavtalet innebär att ombudet ska ha rätt att ta ut 5 000 kr per timme utöver normalt arvode för det fall kändena får fullt bifall i målet samt att inget arvode ska utgå för det fall kändena tappar målet. Vid delvis bifall ska timarvodet bestämmas i relation till bifallet kapitalbelopp.

På Internet återfinns information om Föreningen Väsbybor mot flygbuller, som bildades i augusti 2003. Det anges att ett litet problem i denna process är att domstolen kräver ekonomisk styrka av kändena, som anges vara föreningen. Advokaten som är föreningens ombud sägs ha bedömt att en summa på 500 000 kr är tillfyllest och detta mål söks nå genom insamlande av borgensförbindelser på 500 kr. Genom borgensförbindelsen förbinder sig borgensmannen att, i händelse av dom som föreskriver betalning av motpartens rättegångskostnader, bistå

käranden eller kärandena i målet och går i borgen såsom för egen skuld tills full betalning sker för dessa rättegångskostnader.

Det framförs ingenting om dessa eventuellt förkommande borgensförbindelser i kärandenas inlagor till rätten. Däremot anges att samtliga käranden har en god ekonomi samt har tillgång till rättsskydds försäkringar.

10.2.3.5 Linus Broberg m.fl. ./ Aftonbladet Nya Medier AB

Käromålet avvisades bl.a. på den grunden att käranden med hänsyn till sitt intresse i saken, sina ekonomiska förutsättningar att föra en grupptalan och förhållandena är i övrigt är lämpad att företräda gruppmedlemmarna i målet. När det gällde kärandenas möjligheter att bekosta en grupprättegång och i vilken utsträckning de kunde antas infria ett eventuellt kostnadsansvar gentemot motparten fanns ingen annan utredning än upplysningen att ett riskavtal förelåg. Tingsrätten hänvisade till ett uttalande i propositionen enligt vilket det saknas anledning att betvivla partens ekonomiska förmåga om ekonomiskt stöd finns i form av rättshjälp, rättsskydd eller riskavtal. Eftersom innehållet i riskavtalet i målet var okänt för tingsrätten och då rättegångskostnaderna i målet tämligen omedelbart antogs överskrida det totalt yrkade beloppet, ansåg tingsrätten att det inte framkommit tillräckligt stöd för att kärandena hade ekonomiska förutsättningar att företräda gruppmedlemmarna i målet.

10.2.3.6 Lars Elner o. a. ./ Göteborgs Egnahem AB

I stämningsansökan angavs att hela gruppen svarade solidariskt för kärandenas kostnader i målet. Något avtal eller ytterligare information om detta ingavs inte till rätten.

10.2.4 Möten

10.2.4.1 Samrådsmöte med företrädare för näringslivet

Nordeas representant anförde bl.a. följande. Det måste finnas mycket starka skäl för att ändra i reglerna om rättegångskostnadernas fördelning mellan parterna. För att en sådan ändring ska övervägas krävs att det finns en stor säkerhet på att det är där som problemet med lagen ligger. I nuläget saknas tillräcklig erfarenhet att ändra lagen. Övriga deltagare höll generellt sett med om dessa synpunkter.

10.2.4.2 Samrådsmöte med konsumentföreträdare m.fl.

Villaägarnas representant framförde följande synpunkt. Att lagen om grupprättegång inte har fungerat i praktiken visar sig i det låga antalet mål. Den svåra frågan är hur finansieringen ska ske. Risken för rättegångskostnadsansvar kan inte försvaras, vare sig inför organisationens medlemmar eller inför dess ledning. En lösning skulle kunna vara att införa en regel som begränsar kändens ansvar för svarandens kostnader vid förlust. Om det redan från början skulle stå klart att kostnadsrisken maximalt uppgår till t.ex. åtta basbelopp, skulle benägenheten att väcka talan med stöd av lagen öka. Om det inte var så svårt och dyrt att föra grupp-talan skulle antalet mål öka betydligt.

10.2.4.3 Hearing med partsombud

Härvid framkom bl.a. följande synpunkter.

- Bättre lösningar för finansieringen måste utarbetas för att lagen ska fungera bättre. Det finns ett inneboende problem i ekonomin kring grupprättegångar. Käranden har ofta ett litet anspråk, som kanske inte ensamt är värt att gå till domstol för.

Risken att ändå få stå för motsidans rättegångskostnader vid en förlust kan då verka avhållande. Det är alltså svårt att få enskilda att driva denna typ av processer. Mot den bakgrunden är det givetvis också svårt att intressera ombud för att åta sig sådana uppdrag på kändandesidan. Den möjliga belöningen är helt enkelt inte tillräckligt stor. Det multipla timarvode som riskavtalen kan medföra räcker inte heller till. För närvarande är det inte förenligt med advokatetiken att förbehålla sig s.k. contingency fees, men den situationen kan komma att förändras framöver. De advokatetiska reglerna är ju för närvarande föremål för översyn. Den tyska författningsdomstolen har nyligen också konstaterat att ett förbud mot sådana arvoden är oförenligt med den tyska grundlagen. Ett annat problem är att det ofta inte räcker med bara en advokat på kändandesidan för att driva en grupprättegång framåt. Administration och utredning kräver mycket folk. Svarandesidan samlar också typiskt sett ihop mycket folk på ombudssidan. Problemen med kostnadssituationen hjälps egentligen inte av om man som kändegrupp samlar ihop en hög med pengar som man sedan processar för; svarandesidans kostnader går ändå knappast att förutse. Risken med s.k. processbolag, dvs. att en enskild gruppmedlem överlåter sitt anspråk på t.ex. en förening för att kostnadsansvaret ska stanna på föreningen, är att gruppmedlemmarna drabbas av ansvarsgenombrott. Man kan dock tänka sig olika typer av försäkringar som lösning på problemet. Ett annat alternativ är att förändra rättegångskostnadsregeln, just för dessa fall, men då efter en mer renodlad certifieringsprocess. I detta sammanhang kan det också noteras att det faktiskt inte bara är enskilda som avhåller sig från att väcka grupptalan. På de fem år som har gått sedan ikraftträdandet har offentlig grupptalan bara väckts vid ett tillfälle. Även för myndigheter är frågan om grupptalan en tydlig resursfråga.

- Arbetet med målet mot Stävrullen Finans AB är så resurskrävande att Konsumentombudsmannen inte har kunnat väcka någon ytterligare grupptalan, även om sådana diskussioner har förekommit.

- Man kan se två tydliga problem med den svenska lagstiftningen. För det första ekonomin. Detta problem kan lösas genom att man dels tar bort loser pays-regeln, dels modifierar reglerna för riskavtalen så att arvodet kan sättas mångdubbelt högre.

- Man bör vara försiktig med att göra avsteg från principregeln om att förlorande part betalar rättegångskostnaderna.

- Kärandena i sådana här mål måste vara både kompetensmässigt och ekonomiskt starka. Det man måste fråga sig är om lagstiftningen verkligen fyllt sitt syfte, nämligen att tillgodose dem som har små anspråk som de inte annars skulle kunna göra gällande. Kostnadsfrågan är ett problem, även om det i dessa situationer kan finnas andra drivkrafter än de rent ekonomiska. I många fall kan det för käranden ligga särskilda värden i den uppmärksamhet som rättegången medför, t.ex. för att sätta press i en politisk fråga.

10.2.5 Enkät

Fråga 4: "Har införandet av lagen om grupprättegång ökat enskildas reella tillgång till rättsväsendet på så sätt att förutsättningarna förbättrats för tillvaratagande av anspråk som den enskilde annars skulle avstå från att göra gällande?"

- Kan ha betydelse i småmål där den enskilde saknar rättshjälp och rättsskydd. Flera tillsammans kan då ha ekonomiska förutsättningar att driva ett krav.

- Bör rimligen öka möjligheterna att hantera kostnaderna vid konsumentmål.

- Rättegångskostnaderna är prohibitiva både för privatpersoner och mindre företag. Detta är ett stort bekymmer ur rättssäkerhetssynpunkt. Möjligheterna till grupp-talan löser en del av detta problem.

- Det kan vara så, t ex om därigenom rättegångskostnaderna blir bättre tillgodosedda jämfört med rättegångskostnaderna för en enskild individ (såsom utrymmet i rättsskydd, som ju allmänt sett utgör den ofta svagaste länken inför ett ställningstagande om att inleda ett rättsligt förfarande eller ej).

- Förhoppningsvis gör möjligheten att hålla nere den enskildes kostnad det lättare att söka få rätt.

- Vi ser många gånger svårigheter med att uppnå en grupptalan när bl.a. försäkringsvillkoren (rättsskyddet) kan vara olika.

- Pilotmål funkar bättre m.a.a. storleken på rättsskyddet.

- Knappast på en mindre ort (stad) som vår. "Tillgång till rättsväsendet" kan bara uppnås om processekonomiska förbättringar genomförs av staten och försäkringsbranschen.

- Det krävs ändringar i reglerna om rättegångskostnad för att åstadkomma detta. Av särskilt intresse är att rättsskyddsförsäkringen uttryckligen inte gäller grupptalan.

- Ansvaret för rättegångskostnader vid förlust är avhållande.

Fråga 5. "Är bestämmelserna som införts för att särskilt tillvarata svarandenas intressen (se ovan under rubriken Bakgrund) ändamålsenliga?"

- Ansvaret för rättegångskostnader är ändamålsenligt om man inte vill ha några grupprättegångar. Men det var väl ändå inte syftet?

10.2.6 Nordiska förhållanden

10.2.6.1 Finland

Ingen större skillnad mot de svenska bestämmelserna om rättegångskostnader i grupprättegång. Det bör dock noteras att enbart offentlig grupptalan är möjlig i Finland.

10.2.6.2 Norge

Det är grupprepresentanten som har ansvaret för motpartens rättegångskostnader och kan ha anspråk på ersättning för egna kostnader.

Efter begäran från den som väckt grupptalan eller från grupprepresentanten kan rätten bestämma att registrering enligt opt-in systemet ska vara villkorad av att gruppmedlemmarna ska ha ansvar för ett fastslaget maximalbelopp för rättegångskostnader. Rätten kan även bestämma att hela eller delar av detta belopp ska betalas till det juridiska ombudet i samband med registrering. Upp till det fastslagna maximibeloppet kan gruppmedlemmarna åläggas ansvar för motpartens och grupprepresentantens kostnader.

10.2.6.3 Danmark

Förlorande part betalar motpartens rättegångskostnader.

Rätten kan kräva att gruppföreträdaren ska ställa säkerhet för rättegångskostnader som gruppföreträdaren kan bli ålagd att betala motparten. Storleken och arten på säkerheten beslutas av rätten. Om begärd säkerhet inte ställs och någon ny gruppföreträdare inte utses, avvisas talan.

Vid opt-in kan rätten bestämma att anmälan ska vara beroende av att gruppmedlemmen ställer en av rätten fastlagd

säkerhet för rättegångskostnader om medlemmen inte har rättshjälpsförsäkring eller annan försäkring som täcker omkostnader, eller grupptalan uppfyller rekvisiten för fri process och gruppmedlemmen uppfyller de ekonomiska kraven härför.

En gruppmedlem kan åläggas att betala rättegångskostnader till motparten och/eller grupprepresentanten. Gruppmedlemmen kan högst förpliktas att betala rättegångskostnader med ett belopp motsvarande det som fastställts som säkerhet i samband med anmälan, med tillägg av det belopp som genom grupptalan kommer gruppmedlemmen till godo. I den omfattning som rättegångskostnaderna som en gruppmedlem förpliktas betala inte täcks av någon försäkring betalas de av staten om förutsättningarna för en fri rättegång är för handen, dock högst med det belopp som bestämts för säkerheten som gruppmedlemmen ålagts att ställa. I opt-out systemet kan gruppmedlemmen inte förpliktas att betala mer än vad han eller hon skulle ha kunnat vinna i processen om den varit framgångsrik.

10.3 Överväganden och förslag

10.3.1 Allmänna överväganden

En åsikt som återkommit i utvärderingen av lagen om grupprättegång är att finansieringen av en grupptalan är problematisk och att detta kan vara skäl för potentiella ombud att avstå uppdrag för kärandesidan. Risken för ansvar för även motpartens rättegångskostnader är avskräckande. Från många håll har framförts att detta innebär att syftet med lagen, att enskilda ska ha en reell tillgång till rättsväsendet, även i fråga om anspråk som avser mindre värden, inte uppnåtts. Särskilt det obegränsade ansvaret för motpartens rättegångskostnader sägs vara alltför avhållande.

Dessa synpunkter är lätta att ta till sig. En grupprättegång med enskild grupptalan kommer i många fall att innebära att det uppstår en större obalans mellan rättegångskostnaderna och gruppföreträdarens eget anspråk än om han processat enbart för egen räkning. Det är naturligt att i sammanhanget ställa sig frågan varför en enskild person skulle ge sig på att finansiera en omfattande process för många andras räkning, när han inte bara riskerar att förlora det han själv satsat för att finansiera processen utan även ensam riskerar att drabbas av ett kostnadsansvar för motpartens fulla rättegångskostnader – allt mot en ringa egen ekonomisk vinning vid framgång. Att som enskild individ ta på sig en form av samhällsansvar för att åstadkomma handlingsdirigerande effekter genom att t.ex. tvinga en motpart som gjort stora vinster genom att felaktigt debitera ett stort antal personer mindre summor är idealistiskt, men kanske inte alltid så realistiskt. Principfrågan kan vara mycket betydelsefull för den enskilde och effekten, trycket på motparten och uppmärksamheten blir onekligen avsevärt mycket större vid en grupptalan än vid en stämning i mål om mindre värden, där rättegångsansvaret är begränsat – men är det värt detta för den enskilde gruppföreträdaren? Många som deltar i den debatten, inte minst i internationella sammanhang, svarar nej på den frågan.

Mot den nu tecknade bakgrunden kan det tyckas förvånande att av de tio grupptalanmål som väckts i Sverige har de facto hela nio stycken varit mål om enskild grupptalan. Det förhållandet kan tala för att finansieringssvårigheterna inte är så stora och att enskilda käranden inte avskräcks av den ekonomiska risk som en grupprättegång innebär. Frågan inställer sig om det hade väckts fler enskilda grupptalanprocesser om kostnadsansvaret för gruppföreträdaren hade varit mer begränsat. Detta är naturligtvis svårt att någon bestämd uppfattning om, men det ter sig ändå sannolikt att så skulle vara fallet. I sammanhanget bör dock nämnas att det i massmedia under 2007 rapporterats att en tänkt talan mot Fackförbundet Byggnads och staten avseende återbetalning av så kallade granskningsarvoden inte blev av

eftersom det inte fanns pengar till finansiering av projektet, enligt en av advokaterna uppskattningsvis två miljoner kronor för att förbereda och driva processen och för att vid ett eventuellt nederlag i domstolen betala motpartens rättegångskostnader.

Ersättningsreglerna ska, som Grupptalanutredningen anförde, inte bara ska underlätta tillkomsten av befogade processer utan bör även motverka ogrundade processer. För att starta en grupprättegång, som kan beröra många, ta lång tid, kosta mycket pengar, föranleda olägenheter för motparten och ta stora resurser i anspråk bör man helt enkelt ”ha på fötterna”. Det nu föreslagna inledande förfarandet i grupprättegångar där större ansvar läggs på kändepartens som har att utföra arbete såvitt avser gruppens bestämning m.m. innan talan kan godkännas av rätten, får anses stärka svarandens position mot ogrundade processer. Det finns sammanfattningsvis enligt utredarens mening anledning att pröva om gruppföreträdarens omfattande och ensamma kostnadsansvar i någon mån kan lindras för att bättre uppnå lagens syften.

10.3.2 Ersättningsgilla kostnader

Det finns inte skäl att göra någon ändring i nu gällande ordning att rättegångsbalkens regler om vad som är en ersättningsgill rättegångskostnad i tvistemål ska gälla vid grupptalan. Således ska även vid grupptalan, där tvisteföremålets värde överstiger hälften av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring, ersättning för rättegångskostnad fullt motsvara kostnader för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för att tillvarata partens rätt. Ersättning ska också utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången. Såsom åtgärd för rättegångens förberedande anses förhandling för biläggande av tvistefråga som har omedelbar betydelse för partens talan. (18 kap. 8 § rättegångsbalken.).

10.3.3 Rättegångskostnadernas fördelning mellan parterna

Som Grupptalanutredningen konstaterade så bör utgångspunkten för hur rättegångskostnadsansvaret ska bestämmas i grupprättegångar vara att ersättningsreglerna ska dels underlätta tillkomsten av befogade rättegångar, dels motverka ogrundade processer. Även i propositionen framhölls att fördelningen av kostnadsansvaret påverkar taleformens användbarhet, effektivitet och ändamålsenlighet.

För att lindra kostnadsbördan för den enskilde gruppföreträdaren kan olika lösningar tänkas. En variant kan vara att, i likhet med vad som i dessa sammanhang gäller i USA, låta vardera parten stå sin kostnad i målet. Detta är dock en främmande ordning i svensk rätt, förutom i indispositiva mål, som t.ex. vårdnads mål, där starka skäl talar för en sådan ordning. I Sverige finns bl.a. härigenom ett jämförelsevis omfattande socialt grundskydd. Vi har tämligen omfattande tvingande lagstiftning till skydd för t.ex. konsumenter, statliga ombudsmän och verk som har till uppgift att se till att regler och föreskrifter till skydd för den enskilde följs, alternativa och kostnadsfria tvistlösningssmodeller såsom t.ex. Allmänna Reklamationsnämnden och frivilliga nämnder inom bank- och försäkringsväsendet samt obligatoriska trygghetsförsäkringar såsom patientförsäkring, trafikförsäkring, läkemedelsförsäkring m.fl. Allt detta minskar behovet av radikalt ändrade kostnadsfördelningsregler till skydd för den typiskt svagare enskilde kändanden. Mot ett införande av ”den amerikanska modellen” talar även att grupptalan trots allt är en begränsad processform, som inte bör föranleda särskilda processrättsliga lösningar annat än vad som absolut är nödvändigt. Därtill kommer en rättvisaspekt i förhållande till motparten. Det kan inte på ett giltigt sätt motiveras att en motpart i en grupprättegång, som ju kan bli mycket kostnadskrävande, till skillnad från i andra tvistemålsrättegångar, vid vinst ska behöva stå sina egna kostnader för att kändanden ska ha möjlighet att driva talan mot denne. Att begränsa ersättningsskyldigheten för

käranden till en mindre del av motpartens kostnader bör heller inte komma i fråga. I likhet med vad som anfördes vid införandet av lagen blir slutsatsen därför att det nuvarande allmängiltiga "loser pays-systemet" även fortsättningsvis ska vara gällande också i grupprättegångar.

10.3.4 Gruppmedlemmarnas ansvar för rättegångskostnader

Som framgår ovan har man i både Norge och Danmark infört system som innebär att gruppmedlemmarna kan få ett mer omfattande ansvar för rättegångskostnaderna än i Sverige. Gruppmedlemmarna delar där gruppföreträdarens börda att bära rättegångskostnaderna i fler fall än de som är möjliga i svensk rätt. Möjligheter till krav på förskottsbetalningar och ställande av säkerhet finns.

I Sverige har i samband med lagstiftningens införande den grundläggande principen slagits fast att gruppmedlemmar, som inte är parter, ska få sina anspråk prövade utan egna ekonomiska uppföringar. Processformen är avsedd att träffa icke-individuellt processbara anspråk och skälet till att de inte är icke-individuellt processbara är ju bl.a. att kostnadsrisken är för hög i förhållande till tvisteföremålets värde. I propositionen till lagen om grupprättegång uttalades att den nyss nämnda principen är så viktig att avsteg därifrån endast kan komma i fråga i mycket speciella fall. Det har nu inte framkommit anledning att utvidga dessa undantagsbestämmelser eller rucka på den således fastslagna principen. Naturligtvis bör utfallet av systemen i våra grannländer följas upp.

10.3.5 Rättsskydd

Vilken betydelse rättsskyddsförsäkringar haft för tillkomsten av enskilda grupprättegångar har inte gått att ta reda på fullt ut. Utvärderingen har dock visat att endast ett av de större

försäkringsbolag som lämnat uppgifter i ärendet via Försäkringsförbundet, har angett att rättsskydd vid ett tillfälle beviljats för en grupptalan. Ett par försäkringsbolag har svarat att rättsskydd begärts, men inte beviljats.

Generellt sett beviljas inte rättsskydd i ärenden där tvistemålets värde inte är mer än ett halvt basbelopp. Även om viss osäkerhet synes råda om det är gruppens sammanlagda fordran eller den enskilde karendens anspråk som ligger till grund för bedömningen om rättsskyddsförsäkringen är gällande, tycks det förra fallet för det mesta gälla.

Det förekommer att rättsskyddsförsäkringar undantar grupptalan.

Fördelen med rättsskyddet är att det inte bara får tas i anspråk för egna kostnader, utan även för att betala motpartskostnader som den försäkrade ålagts att utge ersättning för. Beloppstaket, vanligtvis 120 000 kr, torde dock många gånger inte på långa vägar täcka de kostnader som uppstår i en grupprättegång av viss omfattning. Av som framkommit av information från Försäkringsförbundet finns inte anledning att räkna med att detta belopp kommer att höjas när det gäller grupptalan.

Sammanfattningsvis kan genomslaget för lagen om grupprättegång inte bygga på förutsättningen att rättsskyddet kommer att spela en avgörande roll när det gäller rättegångskostnaderna.

10.3.6 Offentligt stöd till grupptalan

10.3.6.1 Rättshjälp

Som framkommit i utvärderingen har rättshjälpen inte spelat den roll för tillkomsten av grupprättegångar som antogs vid tillkomsten av lagen. Vad detta beror på är oklart.

För det första kan konstateras att rättshjälp, såvitt framkommit, inte beviljats i något fall. I de mål som förekommit har, såvitt framgått, rättshjälp endast sökts i ett, Peter Lindgren ./ Botkyrka kommun m. fl. ("Stulen barndom"). Stämningsansökan i det målet avvisades och rättshjälpsansökan avlogs i både tingsrätt och hovrätt. I övriga åtta mål som väckts genom enskild grupptalan har käranden varit en juridisk person i två fall (Grupptalan mot Skandia och Devitor Aktiebolag), vilket utesluter möjligheten till rättshjälp. I ytterligare två fall har riskavtal slutits med ombudet (Bo Åberg ./ Elfeterios Kefales och Carl de Geer m.fl. ./ Luftfartsverket) och i ett tredje mål (Linus Broberg m.fl. ./ Aftonbladet Nya Medier AB) fanns påstående om ett föreliggande riskavtal. Det är oklart hur förekomsten av riskavtal skulle påverka en eventuell rättshjälpsansökan. Hur den ekonomiska situationen sett ut för respektive kärende i resterande mål är oklart. Den rättsökandes ekonomiska underlag får för närvarande inte överstiga 260 000 kr för att rättshjälp ska beviljas. Därtill kommer att rättshjälpen är subsidiär i förhållande till rättsskyddet och allmänt sett kan vidare nämnas att det finns begränsningar i vilka ärendetyper som rättshjälp får beviljas i.

Värt att notera i detta sammanhang är att det synes vara möjligt, såsom Grupptalanutredningen antog, att rättshjälpen skulle kunna täcka ombudskostnader i grupprättegångar trots att de enskilda anspråken skulle utgöra ett så kallat småmål, vari rättshjälp normalt inte beviljas.

När det gäller Grupptalanutredningens uttalande att rättshjälpen sannolikt skulle fungera som ett extra filter för att sortera bort uppenbart ogrundade och på andra sätt obefogade processer så har denna förmodan inte besannats eftersom det, såvitt kunnat utrönas, inte har förekommit några rättshjälpsansökningar utöver den som nämnts. Därtill kommer att det från Rättshjälpsmyndighetens sida uttalats att det ytterst sällan förekommer att myndigheten tillämpar 8 § rättshjälpslagen, till vilket lagrum det får förutsättas att Grupptalanutredningen hänförde sig. Den nämnda paragrafen

lyder som följer: ”Rättshjälp får beviljas endast om det med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse, tvisteföremålets värde och omständigheterna i övrigt är rimligt att staten bidrar till kostnaderna.” I sammanhanget ska dock anmärkas att Peter Lindgrens rättshjälpsansökan i hovrätten avslogs med hänvisning till detta lagrum.

Grupprättegångar kan, som framhållits vid ett flertal tillfällen, bli omfattande, utdragna i tiden och resurskrävande. Att vid enskild grupptalan, som kräver advokat som ombud, på egen hand finansiera en sådan process och därutöver riskera att vid förlust drabbas av ansvaret för även svarandens rättegångskostnader måste anses som mycket avskräckande för en potentiell käre. Så avskräckande att det, mot bakgrund av den genomförda utvärderingen, får anses vara ett rimligt antagande att den enskildes tillgång till rättsväsendet inte ökat på sätt som varit avsett med lagen om grupprättegång. Ovan har anförts att det inte bör ske någon ändring i fråga om vilka kostnader som ska vara ersättningsgilla i rättegången eller hur fördelningen av kostnaderna ska ske med hänsyn till utgången i målet. Det bör alltså inte förekomma att övervältra kostnader från käranden på svaranden. Inte heller bör det, som tidigare sagts, komma i fråga att utöka gruppmedlemmarnas ansvar för rättegångskostnaderna, när det inte är parter. Inte heller kan möjligheterna till rättsskydd i tillräcklig mån fylla föreliggande behov. Fråga är då om staten bör utge mer stöd till gruppföreträdare i mål om enskild grupptalan.

Enligt utredarens mening skulle kunna övervägas om taket på ersättning till rättshjälpsbiträdes arbete på 100 timmars arbete, samt ovan nämnda beloppsgräns för det ekonomiska underlaget skulle kunna höjas vid enskild grupptalan. Det kan hävdas att samma gränser i dessa hänseenden inte bör gälla en enskild som för talan med advokattvång som företrädare för ett stort antal personers räkning och därvidlag ensam tar allt det ekonomiska ansvaret och riskerna. Det finns inte möjlighet att analysera dessa frågor inom ramen för denna utredning. Det rekommenderas därför att detta sker i annan ordning.

10.3.6.2 Grupptalanfonder

Innan en diskussion om att införa ett för Sverige helt nytt system med så kallade grupptalanfonder förs bör i allt fall en eventuell utvidgning av rättshjälp i grupprättegångar prövas. Först därefter skulle angelägenheten av ett helt nytt finansieringssystem för en särskild processform möjligen kunna övervägas.

10.3.6.3 Offentlig grupptalan

Offentlig grupptalan fyller onekligen en viktig roll för de fall som rör ett stort antal konsumenter som av samma skäl var och en har en liten fordran mot en och samma motpart, icke individuellt processbara fordringar, men där en grupptalan kan vara motiverad av handlingsdirigerande effekter och/eller av prejudikatvärde. För KO finns även möjlighet till grupptalan vid Allmänna reklamationsnämnden, men det har visat sig att utslagen därifrån inte alltid godtas och därför behöver prövas av domstol. Genom att föra offentlig grupptalan tar det allmänna på sig kostnadsansvar i dessa tvister. I vilken omfattning denna möjlighet kan utnyttjas beror resursmässigt på de processförande myndigheternas budgetanslag.

10.3.7 Riskavtal

10.3.7.1 Förarbetena till lagen om grupprättegång

Som skäl för att införa möjlighet att träffa riskavtal anförde Grupptalanutredningen bl.a. följande.

- Av rättegångskostnaderna är ombudskostnader vanligtvis den största posten och riskavtalet är ett sätt att övervältra ansvaret

för partens egna rättegångskostnader vid en processförlust på ombudet.

- Genom riskavtal kan även större advokatbyråer med erforderliga resurser tänkas åta sig uppdrag att föra talan i grupprättegångar.
- Riskavtal är det enda sättet att erbjuda högt kvalificerad advokathjälp åt människor i lägre socialgrupper.
- Vissa tvistetyper är av sådan karaktär att de kräver särskild kompetens hos ombudet eller i hans organisation.
- Riskavtalen bidrar till att jämställa balansen i processen eftersom näringsidkare ofta kan anlita dyrare advokathjälp medan detta sällan är fallet med enskilda konsumenter.
- Riskavtalet kan utgöra en sporre för ombudet att i anstränga sig till det yttersta.
- Riskavtal i kontrollerade former kan medverka till att utveckla en sund entreprenörsanda och konkurrens inom advokatkåren.
- Genom att utveckla en flexibel modell för att bestämma arvodet kan man göra riskavtal attraktiva också för mindre advokatbyråer.

Följande förekommande argument mot riskavtal togs upp.

- De ger upphov till onödiga och spekulativa rättegångar.
- Det finns risk för att advokater åtar sig uppdrag i hopp om att pressa en god förlikning ur en rättsligt ogrundad sak.
- Också andra oetiska metoder kan väckas till liv som en följd av att ombudet måste vinna målet till klienten för att få hyggligt betalt.
- Riskavtalen ger upphov till oönskad kommersialisering av advokatverksamheten och osund konkurrens mellan advokater.
- Det finns en fara för uppkomst av en intressekonflikt mellan ombudet och klienten, t.ex. rörande frågan om ett förlikningsbud ska accepteras eller inte.

- Riskavtal är bara intressanta för de riktigt stora advokatbyråerna

Grupptalanutredningen menade att fördelarna övervägde nackdelarna om tillämpningsområdet starkt begränsades och arvodessystemet utformades med beaktande av de nämnda farhågorna.

När det gäller den närmare utformningen av riskavtalen konstaterade Grupptalanutredningen att det fick anses oklart om riskavtalen var förenliga med gällande god advokatsed i Sverige. Mycket talade för, sades det, att de, utom i sällsynta fall, bedöms olämpliga av många verksamma advokater och Sveriges Advokatsamfund (Advokatsamfundet) hade enligt uppgift i tidigare praxis ställt sig avvisande till sådana avtal. Enligt Grupptalanutredningen stod inte riskavtal enligt förslaget i direkt strid med av Advokatsamfundets styrelse utfärdade vägledande regler om god advokatsed och inte heller reglerna om god advokatsed inom EU. Provisionsarvode, enligt vilket ombudet får en viss procentsats, enligt Grupptalanutredningen i regel 30 %, av inprocessade medel innebar enligt utredningen en helt annan fara för intressekonflikter mellan ombudet och klienten än den av utredningen förordade modellen med riskavtal.

Under remissbehandlingen möttes förslaget om riskavtal, som delvis omarbetades, av tveksamhet och kritik från flera av remissinstanserna främst på grund av riskerna med att ombudet därigenom kan få ett egenintresse. I propositionen anfördes att de uttalade farhågorna med riskavtal var kraftigt överdrivna och att riskavtalen snarare torde fungera som ytterligare ett skydd mot missbruk av rättegångsformen. Det antogs att ett riskavtal många gånger skulle bli en förutsättning för en enskild att föra en grupptalan, eftersom en sådan talan kan innebära en stor kostnadsrisk för kändanden. Vidare uttalades att det inte var sannolikt att ett ombud skulle åta sig att driva en process som inte är välgrundad när han eller hon riskerar att få ingen eller endast låg ersättning för sitt arbete. När det gällde risken för

intressekonflikter mellan ombudet och klienten, t.ex. i förlikningssituationer, anfördes att det inte fanns anledning att tro att ombudet skulle sätta sina egna intressen först och att lämpliga åtgärder däremot kan vidtas inom ramen för det tillsynsansvar som Advokatsamfundet har. Slutsatsen var att de positiva följderna av att införa riskavtal övervägde de negativa om tillämpningsområdet begränsades och arvodessystemet innehåller en kontrollfunktion.

För att avtalet ska kunna åberopas mot gruppmedlemmarna krävs att avtalet godkänns av domstol och så får endast ske om det är skäligt med hänsyn till sakens beskaffenhet, såsom tvistefrågornas komplexitet, processföremålets värde och den risk som ombudet kan sägas ta genom att få mindre betalt om talan misslyckas. I riskavtalet ska alltid anges på vilket sätt arvodet är avsett att avvika från ett normalarvode. Ett normalarvode motsvarar ett skäligt arvode enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken. I avtalet ska anges på vilket sätt arvodet är avsett att avvika från ett normalarvode om talan bifalls eller ogillas helt. Provisionsarvode får inte godkännas. Regeringen anförde i propositionen att en sådan konstruktion innebär en helt annan fara för intressekonflikter mellan ombudet och klienten, exempelvis på så vis att ombudet strävar efter en snabb förlikning för att få en hög timavkastning på sitt arvode, som påverkar processföringen, men också på grund av att det kan vara processdrivande och att det inte var motiverat med en särskild arvodesordning för grupprättegångar. Advokatsamfundet angav att den typ av riskavtal som föreslogs inte står i strid mot god advokatsed. Advokatsamfundet anförde även att provisionsarvoden kan innebära en risk för intressekonflikter mellan ombudet och klienten.

10.3.7.2 Regler i Sverige för advokater

Enligt huvudregeln i lagen om grupprättegång ska enskild grupptalan och organisationstalan föras genom ombud som är

advokat. I 8 kap. rättegångsbalken återfinns regler om advokater. Advokat är den som är ledamot av Advokatsamfundet. Till ledamot av advokatsamfundet får endast den antas som har hemvist i Sverige eller i en annan stat inom Europeiska unionen, Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz, har avlagt de kunskapsprov som är föreskrivna för behörighet till domarämbete, har genomgått för advokatverksamhet erforderlig praktisk och teoretisk utbildning, har gjort sig känd för redbarhet och även i övrigt bedöms lämplig att utöva advokatverksamhet. Advokat ska i sin verksamhet redbart och nitiskt utföra de uppdrag som anförtrotts advokaten samt iakttä god advokatsed. Tillsyn över advokatväsendet utövas av Advokatsamfundets styrelse och disciplinnämnd, vilka har att tillse att en advokat vid utförande av talan inför domstol och i sin övriga verksamhet fyller de plikter som åvilar honom. En advokat är skyldig att lämna samfundet de uppgifter som behövs för tillsynen. En advokat, som i sin verksamhet uppsåtligen gör orätt eller som annars förfar oredligt, skall uteslutas ur advokatsamfundet. Är omständigheterna mildrande, får advokaten i stället tilldelas en varning. En advokat som annars åsidosätter sina plikter som advokat får meddelas en varning eller erinran. Är omständigheterna synnerligen försvårande, får advokaten uteslutas ur samfundet. En advokat som tilldelas en varning får, om det finns särskilda skäl, även åläggas att utge en straffavgift till samfundet med lägst ettusen och högst femtiotusen kronor. Om det bedöms tillräckligt får disciplinnämnden, i stället för att tilldela en advokat erinran, göra ett uttalande om att advokatens åtgärd är felaktig eller olämplig.

Vad god advokatsed kräver är inte närmare angivet vare sig i rättegångsbalken eller i stadgarna för Sveriges advokatsamfund. Normer om god advokatsed har utbildats inom advokatkåren och kommit till uttryck i avgöranden av Advokatsamfundets styrelse.

Allmänna utgångspunkter för bestämmande av arvode för ett advokatuppdrag har traditionellt varit dels att arvodet i förhållande till uppdraget ska vara skäligt, dels att det är utfört

arbete och inte det ekonomiska utfallet som ska ligga till grund för arvodesbestämningen. Enligt Advokatsamfundets "Stadgar och regler för advokatverksamhet" får advokat inte söka skaffa uppdrag genom att vända sig direkt till annan och erbjuda sina tjänster i ett pågående ärende eller i en förväntad rättslig angelägenhet. Har en advokat mottagit uppdrag i en rättslig angelägenhet som berör flera sakägare med överensstämmande eller likartade intressen och kan det anses vara i klientens eller rättskipningens intresse att flera sakägare förenar sig om gemensamt ombud, får dock advokaten med huvudmannens samtycke erbjuda sitt biträde till andra sakägare som kan antas sakna eget ombud. Debiterat arvode ska vara skäligt. Innan advokaten kan överblicka arbetets omfattning, bör avtal om arvodets storlek inte träffas annat än på klientens uttryckliga begäran. Rättegångsarvode som påförs klienten får inte, med mindre särskilda skäl därtill föreligger, överstiga vad advokaten i rättegången yrkat att motpart ska förpliktas att utge till klienten.

Riskavtal har historiskt sett ansetts vara olämpliga av Advokatsamfundet, då de har ansetts kunna kränka regeln om att advokatens arvode ska vara skäligt samt kringgå vad som syftar till att motverka att advokatens engagemang blir en direkt ekonomisk del av klientens sak. Advokatsamfundets disciplinnämnd har uttalat att riskavtal allmänt sett är mindre lämpliga, men att det kan tänkas fall där sådana är försvarbara under särskilda omständigheter. Att begränsa arvodet genom att sätta ned ett yrkat (skäligt) arvode till ett procentuellt beräknat arvode för det fall det yrkade arvodet skulle överskrida ett visst tal, står, enligt ett förhandsbesked från Advokatsamfundets generalsekreterare i maj 2007, principiellt inte i strid med regeln om skäligt arvode.

10.3.7.3 Europeiska regler för advokater

I Regler om god advokatsed inom Europeiska Unionen finns bestämmelser om "pactum de qouta litis", d.v.s. avtal mellan en

advokat och hans klient som ingås innan ett ärende i vilket klienten är part har slutligen avgjorts, enligt vilket klienten åtar sig att betala advokaten en andel av resultatet, oavsett om detta utgörs av en summa pengar eller annan förmån som klienten uppnår vid ärendets avslutande. Enligt dessa regler är det inte tillåtet för advokat att träffa sådant avtal. Samtliga medlemsländer har, enligt kommentaren, intagit den gemensamma ståndpunkten att oreglerade riskavtal står i motsats till korrekt rättsskipning eftersom de uppmuntrar spekulativt processförande och kan missbrukas. Regeln är dock inte avsedd att hindra upprätthållandet eller introduktionen av arrangemang enligt vilka advokater betalas i förhållande till resultatet eller enbart om talan varit framgångsrik, under förutsättning att dess arrangemang är erforderligt reglerade och kontrollerade till skydd för klienten och korrekt rättsskipning. Med pactum qouta litis avses inte ett avtal att arvode ska debiteras i förhållande till värdet av ett ärende som advokaten handlägger om detta är förenligt med en offentligt fastställd arvodestaxa eller under kontroll av behörig myndighet som har tillsyn över advokaten.

10.3.7.4 Avgörande från Tysklands författningsdomstol

Advokatornningen i Tyskland förbjuder advokater att sluta avtal enligt vilket ersättningens storlek beror på utgången i saken eller hur lyckosam man är i sitt advokatjobb eller där advokaten tar en del av det omstridda värdet som honorar. I ett ärende som avgjordes av den tyska författningsdomstolen (Bundesverfassungsgericht Beschluss vom 12. Dezember 2006 – 1 BvR 2576/04) prövades om detta förbud är författningsvidrigt.

I det aktuella fallet gjorde en advokat gällande att detta förbud skulle vara författningsvidrigt. 1990 fick hon ett uppdrag av två klienter som bodde i USA, vars anspråk handlade om en fastighet i Dresden som varit i familjens ägo och som hade blivit exproprierad. Advokaten erbjöds att som honorar få en tredjedel av det omstridda värdet. Advokaten utverkade 312 000 DM för

sina huvudmäns räkning. Därav fick hon 104 000 DM i arvode. Advokaten blev utesluten ur Advokatsamfundet och fick betala böter.

Författningsbesvären från advokaten, där det alltså hävdades att det lagliga förbudet mot framgångsarvode var författningsvidrigt, var delvis framgångsrikt. Första senaten i författningsdomstolen slog fast att det lagliga förbudet inte går att förena med rätten till fri yrkesutövning i så måtto att lagen inte förutser några undantag och att förbudet ska gälla även i de fall där advokaten har tagit hänsyn till särskilda omständigheter som kan föreligga hos klienten som annars skulle ha omöjliggjort för denne att ta till vara sina rättigheter. Lagstiftaren har att skapa en ny reglering före den 30 juni 2008. Till dess gäller dock det nu gällande förbudet.

Enligt författningsdomstolens pressmeddelande ligger följande överväganden till grund för domen. Med förbudet mot advokaternas framgångshonorar söker lagstiftaren att uppnå allmännyttiga effekter som beror av förnuftiga överväganden och därmed kan legitimera inskränkningen i advokaternas yrkesutövning. Förbudet är avsett att stärka advokaternas oberoende, ett oberoende som är en nödvändig förutsättning för ett fungerande rättsväsende. Det kan inte ur författningsrättsligt perspektiv ifrågasättas att lagstiftaren ser att advokaternas oavhängighet skulle sättas i fara med ett system med framgångshonorar. Med ett sådant system skulle den påbudna kritiska distansen mellan advokatens och uppdragsgivarens sak kunna lida skada om advokaten hade en del av risken i ett rättsligt ärende. Framför allt dock, ligger fruktan inte långt borta att en framgångsbaserad ersättning skulle kunna stimulera oseriösa uppdragstagare att försöka nå framgång ”till vilket pris som helst” också med en insats med mindre seriösa medel. Ett ytterligare legitimt syfte med förbudet mot framgångshonorar ligger i viljan att erbjuda den rättssökande skydd mot upptrissade arvoden genom överdrivna anspråk. En oseriös advokat skulle kunna påverka en klient att utge alldeles för hög ersättning genom att ge en orimlig beskrivning av utsikterna till framgång

eller en överdriven skildring av det sannolikt nödvändiga arbetet i ärendet. Slutligen kan det inte författningsrättsligt ifrågasättas om lagstiftaren i tillåtandet av framgångshonorar skulle se en fara för en processuella likställdheten mellan parterna eftersom svaranden i motsats till käranden inte skulle förfoga över samma möjlighet att förflytta sin kostnadsrisk. För att uppnå dessa samhällsnyttiga värden kan förbudet mot framgångshonorar anses både ändamålsenligt och nödvändigt.

Förbudet mot framgångshonorar är dock i så måtto inte ändamålsenligt eftersom det inte tillåter några undantag och därmed ska beaktas även i de fall där en advokat i och med en överenskommelse om framgångsbaserad ersättning tar hänsyn till särskilda personliga förhållanden hos uppdragsgivaren som annars skulle avhålla denne från att göra sin rätt gällande. Vid den enskildes beslut att söka rättsligt bistånd från advokat är kostnadsfrågan ofta utslagsgivande. Även rättssökande som på grund av sina inkomster eller förmögenhetsförhållanden inte kan påräkna rättshjälp kan stå inför ett beslut där frågan är om de är i ett ekonomiskt läge - om det är förnuftigt - att ge sig in i en tvist med osäker utgång. Inte få berörda skulle efter förnuftiga överväganden rygga för risken och därmed också att ta tillvara sin rätt. För dessa rättssökanden måste man erkänna behovet att genom ett framgångshonorar åtminstone delvis kunna förflytta kostnadsrisken till sin advokat. I de fallen stärker inte förbudet mot framgångshonorar den enskildes rättskydd utan tvärtom försvagar det. Lagstiftaren kan komma tillrätta med detta regleringsunderskott genom att visserligen fasthålla det grundläggande förbudet, men öppna en undantagsbestämmelse för de ovan beskrivna fallen. För att skydda de rättssökandes ekonomiska intressen och för att skydda advokatkårens förtroende kan dessutom ingåendet av ett framgångshonorar kopplas till ett långtgående informationsansvar gentemot klienten. Slutligen är lagstiftaren inte förhindrad att komma till rätta med det författningsvidriga regleringsunderskottet genom att helt ge upp förbudet mot framgångshonorar eller genom att

hålla fast vid det endast under snäva förutsättningar som t.ex. i de fall där klienten inte har fått tillräcklig information.

10.3.7.5 Arbete inom Sveriges Advokatsamfund

Från Sveriges advokatsamfund har nämnts att följande argument har anförts mot riskavtal.

- Riskavtalen har en inbyggd risk för oskäligt höga arvoden.
- Advokaten personligen får ett sådant intresse i saken att han förlorar sin fria och självständiga ställning i förhållande till klienten och därigenom kan förledas att driva saken på ett sätt som inte är förenligt med klientens bästa eller på annat sätt strider mot god advokatsed.
- Advokatens verksamhet skulle utsättas för ekonomisk osäkerhet och få en ansträngd likviditet som i förlängningen lätt skulle leda till en otillfredsställande ekonomisk situation.
- Riskavtal kan leda till illojal konkurrens i förhållande till andra advokater eller advokatbyråer som inte vill åta sig uppdrag annat än på sedvanliga uppdragsvillkor.
- Riskavtalen kan leda till höga skadestånd.
- Riskavtalen kan leda till onödigt ökad processbenägenhet.
- Riskavtalen kan leda till s.k. ambulance chasing.
- Riskavtalen kan leda till att det inte går att upprätthålla det förtroendefulla advokatuppdraget.

Mot bakgrund av det argument för "access to justice" som framfördes av den tyska författningsdomstolen och de öppningar som erbjuds enligt Regler om god advokatsed inom Europeiska Unionen har Etikkommittén inom Sveriges advokatsamfund ansett att det bör finnas undantag där vissa omständigheter innebär att provisionsavtal ska anses tillåtna. Detta har sin tur lett till förslag från styrelsen i Advokatsamfundet. Beslut fattas i augusti 2008, vilket kan innebära att nya regler på området kan vara i kraft till årsskiftet 2008/2009.

I det nu liggande förslaget till utformning av de vägledande reglerna om god advokatsed slås fortfarande som huvudregel fast att det arvode som en advokat debiterar ska vara skäligt. Vid bedömning av vad som är skäligt arvode för ett uppdrag får beaktas vad som avtalats med klienten, uppdragets omfattning, dess art, svårighetsgrad och betydelse liksom advokatens skicklighet, arbetets resultat och andra sådana omständigheter. En advokat får uppbära ersättning endast i sedvanliga betalningsmedel. Debiterat arvode behöver inte specificeras, men advokaten är skyldig att på begäran lämna klienten skriftlig redogörelse för det utförda arbetet. En advokat ska i anslutning till att uppdraget antas ange principerna för sin debitering samt upplysa klienten om vilka faktureringsrutiner som advokaten avser att tillämpa. I fråga om riskavtal föreslås följande skrivning. ”En advokat får inte med klienten ingå ett arvodesavtal som ger rätt till en kvotdel av uppdragets resultat, om inte särskilda skäl därtill föreligger. Ett avtal som innebär att advokaten tar en ekonomisk risk i utfallet av saken får inte innebära att advokatens ekonomiska egenintresse i saken blir oproportionerligt eller på annat sätt kan inverka negativt på advokatens utförande av uppdraget.” I princip är det alltså enligt dessa föreskrifter förbjudet för advokat att ingå avtal om provisionsarvode. Särskilda skäl för att tillåta ett sådant avtal kan vara biträde i mål där lag om grupptalan tillämpas eller biträde i gränsöverskridande uppdrag där ett sådant avtal är bestämt för handläggning utanför Sverige och utgör förutsättning för uppdraget. I det senare fallet kan det vara fråga om uppdrag rörande del av en tvist som ska handläggas i Sverige. Ytterligare exempel på undantagssituationer, som angetts från Advokatsamfundets sida, är fall där klienten utan kvotdelsavtal har svårt att få sin sak rättsligt prövad; access to justice, vilket är i överensstämmelse med Rådets för de europeiska advokatsamfund (CCBE:s) regler om god advokatsed inom EU. Under alla förhållanden förbjuds advokat att ingå arvodesavtal där advokaten tar en sådan ekonomisk risk i utfallet av saken att advokaten kan finna det ekonomiskt mycket fördelaktigt att

vidta handling som kan skada klientens intressen. Det kan exempelvis vara fråga om att råda klienten att acceptera en förlikning som ger ett sämre resultat för klienten än vad som annars kunde bli fallet. Inte heller får advokaten göra sin ekonomi så beroende av utfallet av ett uppdrag att advokatens oberoende äventyras.

De vägledande reglerna om god advokatsed har utfärdats av Advokatsamfundets styrelse och ger uttryck för de allmänna principer som vägleder advokaten i dennes verksamhet. Reglerna äger tillämpning på all advokatens verksamhet, såväl i Sverige som i utlandet. För gränsöverskridande verksamhet inom EU gäller regler som antagits av CCBE. Reglerna är inte uttömmande och får inte uppfattas så att allt som inte uttryckligen är förbjudet skulle vara tillåtet. Varje avsteg från reglerna behöver inte heller föranleda disciplinär påföljd. Det är en fråga som får bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

10.3.7.6 Överväganden

Som tidigare konstaterats kan det antas att det ekonomiska ansvar och den risk som åvilar den enskilde grupp företrädaren vid enskild grupptalan verkar så avskräckande att den enskildas reella tillgång till rättsväsendet vid gruppanspråk inte stärkts på så sätt som var avsett genom införandet om lagen om grupprättegång. Ovan har avfärdats möjligheten att ändra i reglerna om vilka processkostnader som ska vara ersättningsgilla i en grupprättegång och hur kostnadsansvaret ska fördelas mellan parterna. Det har vidare konstaterats att rättshjälpen och rättsskyddet inte fyller den avgörande funktion för tillkomsten av enskilda grupprättegångar som förutsattes vid lagens tillkomst. Resurserna för offentlig grupptalan synes inte ha varit tillräckliga för att genom statliga medel ta fullt ansvar för stora grupper av icke individuellt processbara anspråk.

Möjligheten att träffa riskavtal har utnyttjats av parterna i två, möjligen tre, av de grupprättegångar som förekommit. Det ena föreskrev att hälften av normalarvode skulle utgå vid förlust och det dubbla normalarvode vid vinst. Det andra föreskriver ett arvode om 5 000 kr utöver normalt arvode per timme vid vinst och att inget arvode ska utgå vid förlust. Vid delvis bifall ska timarvode bestämmas i relation till bifallet kapitalbelopp.

Att knyta riskavtalet till ett normalt timarvode underlättar domstolens prövning, men kan vara vanskligt, eftersom detta är en uppgift som ombudet normalt inte behöver lämna. Dock kan klienten kräva en specifikation på vilket arbete som utförts. I ett vanligt tvistemål har domstol att pröva skäligheten av yrkat arvode enbart i samband med förpliktande för motparten att ersätta detsamma, när motparten inte medgett att utge yrkade rättegångskostnader vid förlust. Inte heller i dessa fall finns någon skyldighet för ombudet att ange vilken eller vilka timtaxor som kan ha använts. Prövningen ska avse om den totala yrkade kostnaden för arvode till ombud eller biträde skäligen varit påkallat för att tillvarata partens rätt, vilket åligger den ersättningsyrkande parten att visa.

Godkännande av riskavtal krävs för att det ska vara giltigt även mot de passiva gruppmedlemmarna. Rättens prövning av ett riskavtal är alltså tillkommet för att skydda de passiva gruppmedlemmarna, mot vilka riskavtalet i vissa fall kan göras gällande trots att de inte är avtalsparter. Svarande ersätter ju vid förlust inte för mer än normalt skäligt ombudsarvode och då är de berörda gruppmedlemmarna skyldiga att svara för sin andel av merkostnaderna, dock inte för mer än vad som kommit honom eller henne till godo genom grupprättegången. Rättens prövning ska skydda de passiva gruppmedlemmarna mot oskäligen eller på annat sätt ogynnsamma avtalsvillkor.

Vad som är ett skäligt arvode kan vid inledandet eller under pågående rättegång vara svårt avgöra och kan ändras fram till dess målet slutligen avgjorts. I de fall där det kan bli aktuellt att tillämpa riskavtalet mot de passiva gruppmedlemmarna kommer vad som är normalarvode, d.v.s. skäligt arvode, prövas i de fall

svaranden inte har medgett av gruppföreträdaren yrkade arvodeskostnader. Om parterna föreskrivit en fast timkostnad som normalarvode, kan rätten i sitt beslut angående vilka rättegångskostnader som ska ersättas av motparten göra en annan bedömning, med hänsyn till hur målet utvecklats. Om svaranden medgett yrkade rättegångskostnader förekommer ingen prövning.

Enligt propositionen hindrar inte 34 § att ett yrkande om rätt till ersättning för kändens kostnader vid ett riskavtal framställs redan i grupprättegången. Den utesluter heller inte att det träffas en förlikning som innebär att kändens ersätts för ombudskostnader av inprocessade medel. Merkostnader enligt riskavtal som svaranden vid förlust inte ska stå för kan tas ur inprocessade medel, om riskavtalet godkänts.

Riskavtalen bör således utformas så att de anger på vilket sätt arvodet vid ogillande eller fullt bifall ska bestämmas i förhållande till ett normalarvode, som inte närmare beloppsbestäms. Vad som är normalarvode får avgöras i samband med dom eller slutligt beslut i målet. Fråga är då om rätten ska göra en prövning av skäligt arvode även i de fall frågan inte är uppe till prövning till följd av att motparten inte har begärt det. Om vad som begärts och utdömts överstiger det så kallade normalarvodet medför det att de passiva gruppmedlemmarna drabbas av högre kostnadsansvar än vad de skulle ha gjort om domstolen prövat skäligheten. Detta kan anföras som argument för att en skälighetsprövning alltid ska göras av domstolen i dessa fall. Å andra sidan kan med rätta hävdas, att om motparten medgett yrkad arvodeskostnad, så får den anses vara skälig. Det får därför anses att utdömt arvode, oavsett om dess storlek prövats av domstolen eller inte, är skäligt arvode.

När det gäller så kallade provisionsarvoden finns det anledning att ta till sig av argumenten att det i vissa fall kan bli en fråga om en grundläggande rättighet i form av "access to justice", d.v.s. att ett sådan arvodesupplägg kan vara den enda möjligheten för en part att få sin sak prövad. Detta argument kan bli särskilt tydligt när det gäller grupptalan, eftersom rättegångskostnaden i

dessa fall ofta kan förutsättas vida överstiga det för den enskilda grupp företrädaren aktuella anspråket, då det i princip är föreskrivet advokattvång och då dessa processer kan antas bli särskilt resurskrävande. Det finns anledning att ta intryck av de skäl som anförts att det undantagsvis ska kunna vara möjligt att träffa så kallade provisionsavtal, varvid det resonemang som förs av den federala tyska författningsdomstolen väger tungt. Vad som sägs där om att risken att få stå för rättegångskostnaderna kan få rättssökande att efter förnuftiga överväganden rygga för risken att söka hjälp hos advokat och väcka talan, alltså söka ta tillvara sin rätt, måste anses vara alldeles särskilt gällande vid enskild grupptalan. För dessa rättssökande borde man, som domstolen anförde, erkänna behovet att genom ett provisionsarvode åtminstone delvis kunna förflytta kostnadsrisken till sin advokat.

Domstolen menade att lagstiftaren i Tyskland kan lösa situationen antingen genom att behålla det principiella förbudet men i undantagsfall tillåta provisionsarvode, genom att helt ge upp förbudet mot framgångshonorar eller genom att hålla fast vid det endast under snäva förutsättningar. Utredarens mening är att det första förslaget är att föredra för svenska förhållanden, d.v.s. att medge att undantag görs i enskilda fall. Lagstiftningen torde därvid enbart kunna justeras just genom att det stadgade förbudet mot provisionsavtal förses med en möjlighet till undantag i särskilda fall. Detta kan även sägas stå i överensstämmelse med de föreslagna ändringarna i Advokatsamfundets regler om god advokatsed. För att skydda de rättssökandes ekonomiska intressen och för att skydda advokatkårens förtroende kan dessutom ingåendet av ett provisionsavtal, som den tyska författningsdomstolen anförde, kopplas till ett långtgående informationsansvar gentemot klienten. Det återstår att se hur den tyska lagstiftningen kommer att utformas i anledning av detta utslag. Enligt utslaget har lagstiftaren att stifta en ny regel före den 30 juni 2008.

I gällande regler om god advokatsed inom Europeiska Unionen anfördes att förbudsregeln mot "pactum de quota litis"

inte är avsedd att hindra upprätthållandet eller introduktionen av arrangemang enligt vilka advokater betalas i förhållande till resultatet eller enbart om talan varit framgångsrik, under förutsättning att dess arrangemang är erforderligt reglerade och kontrollerade till skydd för klienten och korrekt rättsskipning. I lagen om grupprättegång krävs domstolens godkännande för att ett riskavtal ska vara giltigt mot gruppmedlemmarna. Därmed kommer en kontroll till stånd. Det är viktigt att framhålla att de skäl som anförts mot provisionsavtal och farhågorna att dessa skulle kunna missbrukas alltjämt är gällande, men att det i vissa fall får anses att de positiva effekterna av ett sådant avtal kan väga över. Genom att ombudet tar på sig en stor del av kostnadsrisken vid förslut kan det antas att tillgängligheten för den enskilde till rättsväsendet kan öka, även om ansvaret för motpartens rättegångskostnader fortfarande åvilar parten.

Även i dessa fall finns anledning att pröva om rätten även i samband med att domstolen skiljer sig från målet, åter ska pröva riskavtalet för att se att utfallet blir skäligt med hänsyn till hur målet har utvecklat sig. I Kanada, som tillämpar systemet med contingency fees, görs en sådan domstolsprövning där skäligheten av avtalat arvode prövas i samband med att målet avgörs. Skälen för en sådan prövning gör sig särskilt starkt gällande vid förlikningar eftersom ett av det tyngsta argumentet mot provisionsarvoden är att förlikningssituationen kan accentuera en intressekonflikt mellan ombudet och huvudmannen på så vis att ombudet kan lockas att sträva efter en snabb förlikning som ger en hög ersättning i förhållande till nedlagd tid, medan klienten kan ha intresse av att få målet prövat i sak i domstol. I grupprättegångar föreskrivs att en förlikning som käranden ingår för gruppens räkning måste stadfästas genom dom för att vara giltig och det därvid ska prövas om förlikningsöverenskommelsen är diskriminerande mot vissa gruppmedlemmar eller på annat sätt uppenbart oskälig. Om förlikningen innefattar gruppmedlemmars ansvar för merkostnader för rättegångskostnader till följd av riskavtal torde prövningen innefatta att detta inte är uppenbart oskäligt.

Därutöver bör inte föreskrivas någon ytterligare domstolsprövning av om utfallet av provisionsavtalet är skäligt. Härvid bör noteras att Advokatsamfundets tillsyn över advokater och möjlighet att besluta om disciplinpåföljd motverkar att provisionsarvode missbrukas.

Att föreslå att provisionsarvoden tillåts i vissa fall kan uppfattas som kontroversiellt och frågan kommer säkerligen debatteras livligt i ett remissförfarande. På grundval av en sådan debatt, och med beaktande av det kommande tyska lagförslaget och de troligen under sensommaren eller hösten beslutade nya etiska reglerna för advokater i Sverige bör frågan analyseras mer genomgående. Dock bör redan här något anges vad som avses med sådana särskilda fall där provisionsarvode ska kunna tillåtas. Har rättshjälp beviljats i ärendet bör inte komma ifråga att godkänna ett sådant avtal – i vart fall inte om det påverkar arvodestimmar som omfattas av rättshjälpen. Kärandens ekonomiska förhållanden bör ställas i relation till storleken av en uppskattad rättegångskostnad i målet och det enskilda anspråket i relation till det sammanlagda processföremålets värde. Att det visas att käranden fått tillräcklig och tydlig information i fråga om avtalets funktion i relation till hur arvodesbestämningen annars går till måste vara ett absolut krav. Självklart är det tillåtet för ombudet att avstå från ersättning vid ett ogillande av kärandens talan. Hur stor procentandel av tvisteföremålets värde som kan godkännas måste prövas i det enskilda fallet, men bör i allt fall inte överstiga 30 %. Hänsyn ska härvid tas till storleken av det sammanlagda yrkande beloppet och hur mycket som vid fullt bifall skulle komma de olika gruppmedlemmarna till godo. I sammanhanget ska även beaktas den risk som ombudet tar. Samma bedömningar får göras som vid prövning av riskavtal i övrigt.

10.3.8 Sammanfattning

Sammanfattningsvis föreslås att rättshjälpsutredningen som utförs inom Domstolsverket även får överväga möjligheterna att vid enskild grupptalan dels höja taket för tillåtet antal arvodestimmar till ombudet, dels bevilja rättshjälp trots att det ekonomiska underlaget överstiger det högsta tillåtna. Vidare föreslås att förbudet för provisionsarvode förses med ett undantag för särskilda fall.

11 Utvidgning av offentlig grupptalan m.m.

11.1 Inledning

Genom att ge möjlighet för fler myndigheter att väcka offentlig grupptalan kan förutsättningarna för att lagen om grupprättegång ska bli mer effektiv öka. En myndighet som normalt för processer inom sitt ansvarsområde har goda förutsättningar att föra en välgrundad och välorganiserad grupptalan. Inte minst kan myndigheterna bidra till att lagen om grupprättegång får den handlingsdirigerande effekt som var avsedd. Stort ansvar kan från rättens sida läggas på kändaren i den typen av mål, bl.a. då myndigheterna har möjlighet och erfarenhet av att lämna information till en större krets. Genom att myndigheterna för offentlig grupptalan tas också ansvar för rättegångskostnaderna från statens sida. Detta ansvar i kombination med risken av att få betala motpartens kostnader får, som ovan anförts, antas verka avhållande för en enskild att väcka enskild grupptalan och en organisation att väcka organisationstalan. Naturligtvis kräver ett utökat processansvar en utökad budget för myndigheterna i fråga, vilket bl.a. Konsumentverkets erfarenheter på området visar.

Nedan prövas översiktligt två områden som skulle komma i fråga för offentlig grupptalan.

11.2 Grupptalan i konkurrensförhållanden

11.2.1 Skadestånd enligt konkurrenslagen

Genom en ändring i konkurrenslagen (se SFS 2005:598) utvidgades kretsen av skadeståndsberättigade vid förbjudna konkurrensbegränsningar den 1 augusti 2005, dvs. efter införandet av lagen om grupprättegång. Ändringen innebar att begränsningen av ersättningsberättigade till "ett annat företag eller en avtalspart" togs bort. Tidigare hade alltså andra än företag rätt till skadestånd endast om de var avtalsparter. Detta innebar att de konsumenter som drabbats av skada till följd av kartellbildning eller företags missbruk av dominerande ställning i ett annat säljled än att de ingått direkt avtal med det företag som överträtt något av förbuden, tidigare inte hade rätt till skadestånd enligt 33 § konkurrenslagen (1993:20). Dessa konsumenter ansågs inte ingå i lagens skyddsintresse med hänsyn till lagens inriktning på förhållandena inom näringslivet. Regeringen anförde i prop. 2004/05:117 att lagens skyddsintresse inte utgjorde hinder för en utvidgning av kretsen av skadeståndsberättigade. I propositionen anfördes vidare: "Genom en utvidgning av kretsen skadeståndsberättigade kan den reparativa effekten av konkurrensreglerna förväntas få ökat utrymme särskilt som lagen (2002:599) om grupprättegång kan användas i de fall där det är fråga om en serie av ersättningskrav som det inte är praktiskt att driva till process vart och ett för sig. En utvidgad skadeståndsrätt för nya grupper av konsumenter och andra som inte är företag skulle också kunna öka konkurrenslagens preventiva verkan. Företagen löper nämligen då en större risk att drabbas av skadestånd, som sammantaget kan uppgå till stora belopp, och av den negativa publicitet som en skadeståndsprocess kan ge."

Skadestånd förutsätter att det finns en identifierbar skada som ska ha att göra med de konkurrensbegränsade effekterna av

den skadeståndsgrundade handlingen. Regeringen redovisade problemen med bevisbördan för konsumenterna, men anförde också att domstolen när det är svårt eller omöjligt att bevisa skadans storlek får uppskatta skadan till ett skäligt belopp. Enligt regeringen var det tydligt att domstolarna skulle komma att få bedöma svåra frågor där åtskilliga gånger omfattande bevisning skulle komma att åberopas.

Som en särskild fråga diskuterades i den anförda propositionen om Konkurrensverket skulle utses att föra offentlig grupptalan i fråga om skadestånd enligt konkurrenslagen. Regeringen kom fram till att det för närvarande saknades skäl att göra så. Enligt förarbetena till lagen om grupprättegång anfördes att det förhållandet att myndigheter för talan vid domstol och därmed bistår enskilda med att driva igenom rättsliga anspråk borde förbehållas fall där det finns ett vidare samhällsintresse av att tvistefrågor blir rättsligt prövade. Det vidare samhällsintresset på konkurrensrättens område syntes dock främst tillgodosett genom det offentlighetsrättsliga sanktionssystemet i konkurrenslagen, d.v.s. bland annat konkurrensskadeavgifter. Det ansågs att Konkurrensverkets resurser i första hand borde användas för att upprätthålla detta offentlighetsrättsliga sanktionssystem och därför ansågs inte att det då inte fanns tillräckligt starka skäl för att utse Konkurrensverket att föra offentlig grupptalan för skadeståndsanspråk grundade på konkurrensrätten. Att utse någon annan myndighet för denna uppgift ansågs heller inte lämpligt. Dock uttalades att det kan finnas anledning att pröva frågan på nytt när erfarenhet vunnits i fråga om offentlig grupptalan inom andra områden.

Såvitt kunnat utrönas, bl.a. vid kontakter med Konkurrensverket, har endast få mål förts om skadestånd enligt konkurrenslagen. Konkurrensverkets talan är typiskt sett inte kopplad till skada. Det räcker att en åtgärd vidtagits för att begränsa konkurrensen. Konkurrensverket behöver inte gå in på effekten, skadan därav, vilken typiskt sett är svår att bevisa. För Konkurrensverket skulle det kunna bli motsägelsefullt att dels

uppmuntra företag att anmäla konkurrensbegränsande åtgärder genom att ge eftergift av konkurrensskadeavgiften, dels kunna föra talan mot samma bolag med yrkande om skadestånd i en offentlig grupptalan. Som redogjorts för i kapitel 4 pågår för närvarande ett arbete inom EU som omfattar möjligheter till representativ process för konkurrensskador. Det kan vara lämpligt att se vad detta arbete leder fram till för resultat på gemenskapsrättens område innan förändringar sker på det nationella området.

Oavsett allt detta, kan konstateras att det nu inte finns någon vidare erfarenhet av offentlig grupptalan än vad som fanns när, som nyss redovisats, ställning togs för att inte utse Konkurrensverket att föra offentlig grupptalan för konkurrensskada. Något förslag i detta avseende lämnas därför inte.

11.2.2 Forum

En följd av den nyligen genomförda omorganisationen av tingsrätterna i Stockholmsområdet är att Nacka tingsrätt nu är fastighets- och miljödomstol. Detta har inneburit att de mål enligt lagen om grupprättegång som före omorganisationen handlades vid Stockholms tingsrätt, har flyttats över till Nacka tingsrätt. Enligt 33 § konkurrenslagen är Stockholms tingsrätt alltid behörig att pröva frågor om skadestånd enligt den paragrafen. Sålunda bör ske ett förtydligande i förordningen (2002:814) om behörighet för tingsrätter att handlägga mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång, m.m., att detta gäller även om skadeståndstalan förs som en grupptalan. Ändringar i detta hänseende föreslås i författningsförslaget.

11.3 Grupptalan i diskrimineringsärenden

Uppdraget till diskrimineringskommittén, som arbetade mellan 2002 och 2006, omfattade bland annat att överväga en gemensam lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder, att överväga en samordning eller sammanslagning av Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Handikappombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) samt att överväga hur domstolsprocessen i diskrimineringsmål ska utformas (se dir. 2002:11 och tilläggsdirektiv 2003:69 och 2005:8.).

Kommittén föreslår i sitt slutbetänkande (SOU 2006:22) att nu gällande flertal lagar mot diskriminering skall upphävas och att en ny lag om förbud och andra åtgärder mot diskriminering ska införas. Lagen ska gälla i arbetslivet, i fråga om utbildning, arbetsmarkandspolitisk verksamhet, start eller bedrivande av näringsverksamhet, yrkesutövning, medlemskap m.m. i arbetstagar-, arbetsgivar- och yrkesorganisationer, varor, tjänster och bostäder, allmän sammankomst och offentlig tillställning, socialtjänsten m.m., socialförsäkringssystemet, arbetslöshetsförsäkringen, hälso- och sjukvården, statligt studiestöd, värn- och civilplikt samt i fråga om offentlig anställning och offentligt uppdrag. Den föreslagna lagen innehåller både bestämmelser om aktiva åtgärder och diskrimineringsförbud.

Diskrimineringskommittén föreslår även att de nuvarande fyra ombudsmännen mot diskriminering, JämO, DO, HO och HomO slås samman till en myndighet; Ombudsmannen mot diskriminering. Den nya ombudsmannen ska enligt förslaget utöva tillsyn över diskriminering som har samband med kön, könsidentitet, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning och ålder. Ombudsmannens ansvar och uppgifter ska enligt förslaget tas in i lag, lag om Ombudsmannen mot diskriminering, vilket ska garantera ombudsmannens självständighet och oberoende och

medföra att regeringen inte själv kan ändra på ombudsmannens uppdrag.

De arbetsrättsliga diskrimineringsmålen bör enligt utredningen även i försättningen prövas i Arbetsdomstolen, men sammansättningen bör i viss mån ändras. I arbetslivet ska ombudsmannens talerätt, precis som nu, vara subsidiär till den fackliga talerätten enligt 4 kap. 5 § lagen om rättegången i arbetstvister. Bara om arbetstagarorganisationen inte för talan i dessa fall får ombudsmannen föra talan för den enskilde drabbade. I andra fall ska ombudsmannen ha rätt att som part föra talan för enskild i mål om förbuden mot diskriminering samt skyldigheten att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier, om den drabbade personen medger det.

Utredningen föreslår också en talerätt för organisationer, en form av organisationstalan; en ideell förening som enligt sina stadgar tillvaratar sina medlemmars intressen har rätt att som part föra talan för en enskild sådana mål som ombudsmannen har rätt att föra talan. I arbetslivet ska föreningens talerätt vara subsidiär till den fackliga talerätten enligt nyss nämnda lagrum. Vissa förutsättningar föreslås vara för handen för att en intresseorganisation ska ha talerätt. Dessa förutsättningar är att föreningen med hänsyn till sin verksamhet och sitt intresse i saken och sina ekonomiska förutsättningar att föra en talan och med hänsyn till förhållandena i övrigt är lämpad att företräda den enskilde.

Regeringen har lagt fram en proposition (2007/2008:95) som bygger på Diskrimineringskommitténs förslag. Den nya diskrimineringslagen och lagen om Diskrimineringsombudsman, jämte ett antal följdändringar, förslås träda i kraft den 1 januari 2009, varvid likabehandlingsdirektivet (direktiv 76/207/EEG, ändrat genom direktiv 2002/73/EG), direktivet mot etnisk diskriminering (direktiv 2000/43/EG) och arbetslivsdirektivet (direktiv 2000/78/EG) slutligt blir genomförda i Sverige.

Det finns anledning att överväga att utse den nya Ombudsmannen mot diskriminering att föra talan i diskrimineringsärenden i områden utanför arbetslivet. Dock bör

införandet av diskrimineringslagen och lagen om Diskrimineringsombudsman avvaktas och därefter en närmare analys av frågan görs i samråd med den nya myndigheten. Det förhållande att Ombudsmannens mot diskriminering uppgifter ska anges i lag bör då beaktas. I fall där lagen om arbetstvister är tillämplig och där ombudsmannens talerätt är subsidiär i förhållande till arbetstagarorganisation, synes för närvarande inte finnas skäl att överväga någon ändring.

12 Författningskommentar

8 §

För att paragrafen ska bli tydligare och lättare att tillämpa föreslås justeringar i skärpande riktning i punkterna 1 och 4 avseende kravet på anspråkets enhetlighet och gruppens bestämning. Punkten 5 med särskilda krav på gruppföreträdaren föreslås bli ersatt med en allmän lämplighetsbedömning av grupptalan som sådan.

Punkt 1: Möjligheten att föra en grupptalan är beroende av att det finns en eller flera omständigheter som är gemensamma för samtliga gruppmedlemmar. Med omständigheter menas rättsfakta dvs. omständigheter som är av omedelbar betydelse för utgången i målet. Genom att nu föreskriva att omständigheterna, om de inte är gemensamma, ska vara väsentligen likartade skärps kraven för tillåtande av grupptalan. Dock har utvärderingen visat att alltför disparata krav blir svåra att hantera rent handläggningsmässigt och att indelning i undergrupper inte låter sig göras med enkelhet. Ett rimligt minimikrav att ställa på en talan i en grupprättegång måste vara att åtminstone ett rättsfaktum är väsentligen likartat. Tolkningsunderlag kan då hämtas från reglerna om fakultativ kumulation. En situation när fakultativ kumulation kan komma i fråga föreligger när flera käromål stöder sig på *väsentligen likartad grund*. Enligt Ekelöf (Rättegång II, 1996, s. 178) har grunderna i dessa fall vissa överensstämmande drag, medan de skiljer sig från varandra med avseende på tid och rum. Det kan vara fråga om flera personer som köpt likadana felaktiga varor, tecknat likalydande

standardavtal eller låtit uppföra småhus med samma typ av konstruktionsfel. I de flesta tvister av detta slag är rättsfrågan och bevisningen i huvudsak densamma, vilket påkallar att anspråken behandlas samtidigt av domstolen.

I sammanhanget bör påtalas, vilket framgår av punkt 2, att även om det förekommer omständigheter för de potentiella gruppmedlemmarnas anspråk som är väsentligen likartade så kan det på andra sätt förekomma sådana skiljaktigheter i grunderna för anspråken att grupptalan ändå inte tillåts.

Punkt 2 och 3 lämnas orörda.

Punkt 4: Punkten 4 i 8 § lagen om grupprättegång behandlar gruppens bestämning. Punkten har omformulerats så att kriteriet innefattar att gruppen *och eventuella undergrupper* med hänsyn till storlek, avgränsning och övrigt är lämpligt *och tillräckligt precist* bestämda.

Det är viktigt att käranden redan vid inledande av en grupprättegång noga övervägt hur gruppen lämpligen bestäms och definieras samt hur eventuellt individuella skillnader bland gruppmedlemmarna kan hanteras i undergrupper. De utökade kraven gäller definitionen av gruppen *och* nu även eventuella undergrupper. Gruppens bestämning får inte vara vag. Svaranden måste kunna få helt klart för sig vilka som kan omfattas av gruppen för att på ett adekvat sätt kunna yttra sig över processförutsättningarna. Käranden måste själv vara helt på det klara över detta. I många fall kommer käranden själv att underrätta de potentiella gruppmedlemmarna om grupprättegången. Detta ska ske inom viss tid som bestäms av rätten och i det skedet finns inte utrymme för tolkningar om vilka som skulle kunna ingå i gruppen och vilka som bör uteslutas. Rätten behöver en klar och tydlig definition att grunda sitt tillåtandebeslut på. Finns inte detta bör talan avvisas. Samma sak gäller för definitioner av undergrupper. Att käranden på detta sätt tvingas att noga överväga och precisera sin talan i inledningsskedet gynnar den fortsatta processen och är en förutsättning för en lämplig grupptalan. Det förhindrar även stämningsansökningar i grupprättegångar som inte är tillräckligt

genomtänkta, men som kan tänkas inges för att sätta press på svaranden. Genom att talan i sådana fall kommer att avvisas förhindras ett sådant olämpligt beteende och sparas domstolens resurser.

Den föreslagna formuleringen av processförutsättningen knyter an till kraven på stämningsansökan. Detta kan möjligen ses som en form av dubbelkommando, eftersom redan otillräckliga uppgifter i stämningsansökan ska leda till avvisning av talan; en prövning av de särskilda processförutsättningarna behöver då inte göras av domstolen. Dock är kraven i 8 och 9 §§ så intimt sammankopplade och hör samman med de särskilda krav som ställs på tillåtligheten av en grupptalan att får anses lämpligt att detta på ett tydligare sätt framkommer i lagtexten. I praktiken torde ofta prövningen enligt 8 och 9 §§ få göras i ett sammanhang och det är då enklare att de mer tydliga och preciserade kraven, som i viss mån även går utöver vad som tidigare gällt, framgår av båda dessa paragrafer.

Punkt 5: Utvärderingen har visat att en grupptalan kan bli för otymplig att hantera; att talan inte kan föras på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Detta gör att handläggningen tar för lång tid. Därigenom blir taleformen ineffektiv.

Det är möjligt att samtliga förutsättningar enligt punkterna 1–4 föreligger, men att det ändå inte går att föra en grupptalan på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. Talan kan då avvisas med hänvisning till den nu omformulerade punkten 5 som innefattar en allmän lämplighetsbedömning. Även om exempelvis gruppen i och för sig är lämpligt bestämd och inte kan avgränsas ytterligare kan den vara för stor för att det ska gå att genomföra en ändamålsenlig gruppratgång. Rättegången kan också vara klart olämplig om talan uppenbart används på ett otillbörligt sätt genom att dess syfte inte är de angivna potentiella gruppmedlemmarnas intressen utan enbart är att skaffa uppmärksamhet på ett sätt som chikanerar motparten. Det kan också vara så att det står klart att kostnaderna i målet måste anses stå i orimlig proportion till tvisteföremålets värde. Vidare kan grupp företrädaren vara klart olämplig.

9 §

Kraven på innehållet i stämningsansökan har ändrats och utvidgats för att korrespondera med ändringarna såvitt avser gruppens bestämning, underrättelseförfarandet och de särskilda processförutsättningarna.

Här föreslås att käranden i stämningsansökan ska ange vilka typer av rättssubjekt och hur många potentiella gruppmedlemmar som ingår i den grupp för vilken talan önskas föras. Detta kan vara nödvändig information för att domstolen ska kunna avgöra om gruppen är lämpligt bestämd. Vidare föreslås att käranden redan i stämningsansökan ska ange hur grupptalan lämpligen kan föras i undergrupper och hur de potentiella gruppmedlemmarna kan underrättas om grupptalan.

Enligt nuvarande ordning är den som omfattas av beskrivningen av gruppen medlem ända till dess medlemmen underlåtit att skriftligen inom den tid som rätten bestämmer anmäla till domstolen att han eller hon vill omfattas av grupptalan, och därmed ska anses ha trätt ur gruppen. Till skillnad från vad som tidigare varit fallet bör ingen, utom käranden, anses som medlem i gruppen förrän anmälan skett i föreskriven ordning. Förändringar i 14 § föreslås i detta hänseende.

Enligt förslaget till ändring i 9 § ska namn och adress på dem som vid tiden för talans väckande förklarat att de har intresse att delta i den tänkta grupprättegången anges i stämningsansökan. Att ett sådant krav ställs beror på att detta underlag måste finnas för domstolen att grunda ett tillåtandebeslut på. Det handlar om att det ska finnas anledning att anta att det finns tillräckligt många intresserade potentiella gruppmedlemmar att en grupptalan är ändamålsenlig och det bästa processalternativet. En sådan bedömning ska ske i samband med ett tillåtande eller avvisningsbeslut enligt den föreslagna 9 a §, innan den riktiga processen sätts igång. Liksom tidigare bör krävas att käranden enligt huvudregeln ska ange namn och adress även på övriga

potentiella gruppmedlemmar. Utrymmet för att underlåta detta bör vara större enligt det nya förslaget. Skälen för detta är flera. Nu föreslås att ingen ska vara gruppmedlem förrän en aktiv anmälan skett. I många fall kommer det att åligga kändanden själv att sköta underrättelserna till gruppen och det åligger kändanden att tala om hur många och vilka typer av rättssubjekt som kan komma att omfattas av den ansökta grupptalan. Enligt det certifieringsförfarande som föreslås nedan ges domstolen även ett visst utrymme att efter hörande av parterna omdefiniera gruppen.

Att kändanden åläggs att ange hur de potentiella gruppmedlemmarna lämpligen kan underrättas om grupptalan krävs för att domstolen ska kunna ta ställning till om grupprättegången går att hantera på ett ändamålsenligt sätt. Eftersom kändanden enligt förslaget till ny 13 a § i stor utsträckning själv kommer att få hantera detta underrättelseförfarande är det av vikt att kändanden har ett genomtänkt förslag till hur detta ska gå till.

9 a §

Rätten ska alltid genom ett uttryckligt beslut, så snart det kan ske, ta ställning till om det föreligger processhinder eller inte mot en grupptalan. I den allmänna delen har denna fråga behandlats i kapitel 9.

Om inte stämningsansökan är ofullständig och det inte heller redan av stämningsansökan framgår att det är uppenbart att talan ska avvisas på grund av rättegångshinder, så ska stämning utfärdas. I grupprättegångar ska föreläggandet om svaromål dock begränsas till att, förutom inställningen till yrkandena, avse inställningen till grupptalans tillåtlighet. Härefter ska rätten ta ställning till om samtliga förutsättningar för grupptalan, dvs. även de särskilda förutsättningarna enligt 8 §, föreligger. Om talan inte avvisas ska den tillåtas.

I tillåtandebeslutet ska rätten dra upp ramarna för processen genom att beskriva gruppen. Rätten kan i sitt tillåtandebeslut

beskriva de potentiella gruppmedlemmarna och vilka anspråk som kan omfattas av grupptalan på annat sätt än vad käranden gjort i stämningsansökan. Om rätten anser att gruppen bör definieras annorlunda än käranden måste domstolen först ge parterna möjlighet att yttra sig häröver. Grupptalan får inte göras vidare än vad käranden angett utan att käranden godkänt detta.

I tillåtandebeslutet ska domstolen även bestämma inom vilken tid som de potentiella gruppmedlemmarna ska komma in med intresseanmälan för att kunna omfattas av grupptalan. Vidare ska anges till vem sådan intresseanmälan ska inges. Domstolen har ju enligt föreliggande förslag möjlighet att överlåta underrättelseförfarandet till käranden. I sådana fall ska föreskrivas att intresseanmälningarna ska göras till käranden, företrädesvis till dennes ombud.

Rätten kan föreskriva att en anmälan om medlemskap till gruppen för sin giltighet ska innehålla uppgifter om den potentiella gruppmedlemmens specifika anspråk och att de närmare grunderna härför ska anges. Det krävs således att domstolen redan i detta inledande skede är aktiv i sin processledning och överväger vilka uppgifter som är nödvändiga att inkräva för att rättegången ska kunna genomföras på ett för grupprättegångar ändamålsenligt och effektivt sätt.

Särskilda regler i överklagandehänseende har inte ansetts nödvändiga, eftersom bestämmelserna i rättegångsbalken är tillämpliga, se vidare kapitel 9 ovan.

När resultatet av underrättelseförfarandet redovisas av käranden har domstolen, liksom löpande under processen, att ta ställning till om processförutsättningarna fortfarande är uppfyllda. Om så är fallet ska svaranden föreläggas att inkomma med fullständigt svaromål med angivande av grunder, omständigheter och bevisning.

13 §

Kraven på innehållet i underrättelsen till de potentiella gruppmedlemmarna utökas något eftersom större krav kommer

att kunna ställas på de potentiella gruppmedlemmarnas intresseanmälan. Sålunda ska i underrättelsen även anges besked om vad som enligt 14 § krävs för att en anmälan om medlemskap i gruppen ska vara gällande. Enligt 14 § krävs bl.a. att den potentiella gruppmedlemmen skriftligen i en egenhändigt undertecknad handling, om så föreskrivits av rätten, ska ange sitt preciserade anspråk och den närmare grunden härför. Underrättelsen bör utformas på enklast möjliga sätt för den potentiella gruppmedlemmen, såsom med förtryckta alternativ som kan markeras och med tydligt och lättillgängligt språk, allt till undvikande av att intresseanmälan blir ofullständig och därmed diskvalificerar anmälaren från medlemskap i gruppen.

Eftersom rätten enligt 13 a § kan besluta att underrättelseförfarandet ska skötas av kändan och intresseanmälan i sådant fall ska sändas till kändan ska den potentiella gruppmedlemmen i underrättelsen ges besked om var och till vem en intresseanmälan om medlemskap i gruppen ska skickas.

13 a §

Underrättelseförfarandet kan enligt rättens beslut skötas av kändan, som då har rätt till ersättning härför. Kändan ska då inom viss tid och på visst sätt inkomma med kompletterande uppgifter om gruppen till rätten sedan underrättelseförfarandet avslutats.

Genom detta förslag läggs större ansvar på kändan. Det handlar i första hand om att tänka över hur gruppen lämpligast kan nås av en underrättelse. Det krävs att dessa överväganden är konkreta och realistiska. Kändan har minst så goda möjligheter att göra dessa överväganden som domstolen i samband med att kändan förbereder sin talan och då också överväger gruppens mest lämpliga bestämning. Dock är det domstolen som beslutar hur underrättelseförfarandet ska gå till och vilka uppgifter som det krävs att de potentiella gruppmedlemmarna lämnar för att bli medlemmar i gruppen.

Domstolen bör i sina överväganden om vem som ska företa underrättelseförfarandet ta kärandens önskemål i beaktande. Det avgörande är dock vilket sätt som är snabbast, effektivast och därmed mest ändamålsenligt. Syftet är ju att handläggningen ska ske på bästa sätt för att grupprättegången ska vara effektiv. Detta ligger både i kärandens och svarandens intresse. På så vis ökar möjligheterna för att syftena med lagen om grupprättegång tillgodoses.

Om domstolen beslutar att käranden ska ansvara för underrättelserna ska beslutet vara tydligt, med klara instruktioner om vad som i enlighet med tillåtandebeslutet enligt 9 a § krävs för att en intresseanmälan ska vara giltig. Lämpligen utformas underrättelsen av domstolen liksom en blankett för intresseanmälan där de potentiella gruppmedlemmarna på enklast möjliga vis – företrädesvis genom att kryssa i vissa alternativ – kan ange erforderliga uppgifter.

För det fall käranden inte redovisar föreskrivna uppgifter från underrättelseförfarandet på rätt sätt och i rätt tid får domstolen ta ställning till om detta utgör processhinder och talan ska avvisas.

Att ställa högre krav på käranden torde motverka ogrundade ansökningar om grupptalan utfärdade för att försöka sätta orättmätig press på svaranden. Vidare är det ändamålsenligt att låta kärandens ombud, som i absoluta huvuddelen av fallen av enskild grupptalan och organisationstalan är advokat och vid offentlig grupptalan kompetent myndighetspersonal, ta större ansvar. Det framgår av utvärderingen att idén inte är främmande för Konsumentverket/Konsumentombudsmannen.

För det fall käranden vid enskild grupptalan eller organisationstalan åläggs att underrätta de potentiella gruppmedlemmarna ska, om så begärs, käranden ha rätt till ersättning av allmänna medel för underrättelseförfarandet. Sådan kostnad ska stanna på staten. Möjligheterna till förskott avser särskilt möjligheten att få sådan ersättning efter fullföljt underrättelseförfarande, men innan domstolen skiljer sig från målet.

14 §

Eftersom opt-out-systemet inte blev genomfört i Sverige genom lagen om grupprättegång och då opt-in-systemet också bör behållas så bör definitionen av gruppen anpassas till detta system. Gruppmedlem ska enbart vara den som inom rätt tid och på rätt sätt anmält intresse för medlemskap.

Ingen bör inräknas i gruppen förrän den potentiella medlemmen själv anmält sådant intresse. Mer specificerade krav kan ställas på den potentiella gruppmedlemmens anmälan. Det kan röra sig om att det krävs ett specifikt yrkande och närmare angivande av grunden. Vidare kan efterfrågas särskilda omständigheter av betydelse för indelandet i undergrupper. När det gäller yrkandet kan tänkas situationer där skadestånd yrkas med belopp som kan skilja sig mellan gruppmedlemmarna och att det därför krävs att var och en av de intresserade potentiella gruppmedlemmarna anger sitt anspråk för att käranden i sin tur ska kunna ange vilket totalbelopp som yrkas i målet. När det gäller vilken grund som åberopas för respektive anspråk kan det röra sig om att ange ett avtalsförhållande, en tidsperiod, en specifik skada eller dylikt. Det kan också bli aktuellt att t.ex. ange huruvida försäkringsersättning mottagits eller inte. Uppgifterna kan erfordras för att ge svaranden möjlighet att ange sin inställning till kraven samt de närmare grunderna för ett bestridande. Vidare kan dessa uppgifter utgöra grunden för indelning i undergrupper. Om det framkommer avgörande nya omständigheter i intresseanmälningarna kan detta leda till att förutsättningarna för processen får omprövas. Naturligtvis är det bra att sådana uppgifter framkommer så snart som möjligt i processen.

Om intresseanmälan inte kommer in inom rätt tid, till rätt mottagare och inte innehåller de uppgifter som rätten bestämt och som därmed ska framgå av underrättelsen, har den potentiella gruppmedlemmen förlorat sin chans till medlemskap i gruppen, om en utvidgning av talan tillåts enligt 18 §.

39 §

Utvärderingen visar att finansieringen av en grupptalan och den risk som väckande av sådan talan innebär vad det gäller ansvaret även för motpartens rättegångskostnader är betungande för gruppföreträdaren. Det har dock inte befunnits lämpligt att ändra i de grundläggande reglerna om vilka rättegångskostnader som ska vara ersättningsgilla och hur ansvaret för rättegångskostnaderna ska fördelas mellan parterna i en grupprättegång.

Finansiering via rättshjälp täcker inte mer än 100 timmars arvode, vilket många gånger förmodligen inte på långa vägar täcker ett ombuds arvode i en grupprättegång. Vid grupptalan gäller också ett principiellt advokattvång. I vissa typer av tvister beviljas inte rättshjälp.

Det händer att rättsskydd inte beviljas för kändan i en grupprättegång. Om rättsskydd beviljas innebär beloppstaken begränsningar i ersättningen. Det synes inte vara möjligt för gruppmedlemmarna att lägga samman sina försäkringar för att finansiera kändans talan, såsom förutsattes när förslaget till lagen om grupprättegång lämnades.

I grupprättegång har kändan departen möjlighet att träffa riskavtal med ombudet. Genom riskavtalet kan kändan och kändans ombud överenskomma att arvodet till den senare kan avvika från normalarvodet i förhållande till utgången i processen. Med normalarvode avses här de ersättningsgilla rättegångskostnaderna enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken. Hittills har inte riskavtalet tillåtits grundas på tvisteföremålets värde. Enligt det nu liggande förslaget ska det dock finnas ett visst utrymme för att träffa riskavtal som innebär att ombudet får en viss del av tvisteföremålets värde i arvode när det finns särskilda skäl härför. Det absoluta förbudet mot så kallade kvotdelsavtal eller provisionsavtal bör tas bort. Tysklands författningsdomstol har slagit fast att ett sådant absolut förbud var författningsvidrigt, bl.a. eftersom det kan innebära att de

hindrar en enskild potentiell kärende att få tillgång till rättsväsendet eftersom träffandet av ett provisionsavtal skulle vara den enda möjligheten för denne att finansiera sin talan.

I sitt utslag anförde den tyska författningsdomstolen bl.a. följande. För den enskildes beslut att söka rättsligt bistånd från advokat är kostnadsfrågan ofta utslagsgivande. Även rättssökande som på grund av sina inkomster eller förmögenhetsförhållanden inte kan påräkna rättshjälp kan stå inför frågan om de är i ett ekonomiskt läge där det är förnuftigt att ge sig in i en tvist med osäker utgång. I en sådan situation skulle inte få berörda efter förnuftiga överväganden rygga för risken och därmed också möjligheten att ta tillvara sin rätt.

Dessa förhållanden måste anses vara särskilt relevanta vid enskild grupp-talan. För sådana rättssökande borde man, som domstolen anförde, erkänna behovet av att genom ett provisionsarvode åtminstone delvis kunna förflytta kostnadsrisken till sin advokat.

Grupptalan är generellt sett en dyr processform. De ekonomiska riskerna för den enskilde grupp-företrädaren är stora, trots att den egna nyttan eller vinsten vid en framgångsrik talan kan vara liten. Under sådana förhållanden bör det i vissa fall finnas möjlighet för parten att träffa provisionsavtal med ombudet.

Omfattningen av processen, såsom tvisteföremålets värde, de resurser som behöver läggas ner på talan, gruppens storlek liksom den potentiella vinsten för den enskilde grupp-företrädaren samt dennes ekonomi kan vara omständigheter som konstituerar särskilda skäl för tillåtande av kvotdelsavtal. Käreandens ekonomiska förhållanden bör ställas i relation till storleken av en uppskattad rättegångskostnad i målet och det enskilda anspråket i relation till det sammanlagda processföremålets värde. Att det visas att käreanden fått tillräcklig och tydlig information i fråga om avtalets funktion i relation till hur arvodesbestämningen annars går till måste vara ett absolut krav.

Riskavtal får enbart tillåtas om de är skäliga med hänsyn till sakens beskaffenhet. Provisionsavtal som innebär att det vid fullt bifall inte blir mycket över till gruppmedlemmarna ska inte tillåtas. Har rättshjälp beviljats i ärendet bör det inte komma ifråga att godkänna ett sådant avtal, i vart fall inte om det påverkar arvodestimmar som omfattas av rättshjälpen. Självklart är det tillåtet för ombudet att avstå från ersättning vid ett ogillande av kärandens talan. Hur stor procentandel av tvisteföremålets värde som kan godkännas måste prövas i det enskilda fallet, men den bör i allt fall inte överstiga 30 %. Hänsyn ska härvid tas till storleken av det sammanlagda yrkade beloppet och hur mycket som vid fullt bifall skulle komma de olika gruppmedlemmarna till godo. I sammanhanget ska även beaktas den risk som ombudet tar. Samma bedömningar får göras som vid prövning av riskavtal i övrigt.

Bilaga 1

REGERINGSKANSLIET

Promemoria
2007-06-14

Justitiedepartementet

Utvärdering av lagen om grupprättegång

Sammanfattning av uppdraget

En utredare får i uppdrag att utvärdera lagen (2002:599) om grupprättegång. Utredaren skall överväga om de syften som låg till grund för införandet av lagen har tillgodosetts. Utredaren skall i samband därmed göra en bedömning av om de bestämmelser som införts för att särskilt tillvarata svarandens intressen kan anses ändamålsenliga. Vidare skall utredaren undersöka vilka effekter införandet av processformen grupprättegång har fått för småföretag och andra företag, t.ex. när det gäller den risk för missbruk som befarades av vissa remissinstanser i samband med lagstiftningens tillkomst.

Utredaren skall därutöver bilda sig en uppfattning om företagens vilja att investera i Sverige har påverkats till följd av lagen.

Bakgrund

I det moderna samhället uppkommer situationer som kan leda till att flera personer kan rikta likadana eller likartade anspråk mot någon annan, s.k. gruppanspråk. Det kan vara svårt för enskilda att ensamma göra sådana anspråk gällande vid allmän domstol eller på annat sätt. Detta gäller inte minst när varje enskilt anspråk representerar ett lågt ekonomiskt värde. Om sådana anspråk inte görs gällande, inskränker sig bristerna inte bara till att den enskilde gör en rättsförlust. Det kan också leda till att domstolarna på vissa områden får svårare att fullgöra sin handlingsdirigerande, prejudikatskapande och rättsutfyllande funktion. Den övergripande målsättningen att materiella rättsregler skall få genomslag i det praktiska rättslivet uppnås i så fall inte på dessa områden.

Det var bl.a. mot den bakgrunden som regeringen år 1991 tillkallade den s.k. Grupptalanutredningen. Enligt direktiven skulle utredningen bl.a. överväga möjligheten att beträffande anspråk som är gemensamma eller likartade för en större grupp människor – som ett komplement till de traditionella rättegångsreglerna – införa regler om s.k. grupptalan. Utredningen överlämnade i januari 1995 sitt slutbetänkande Grupprättegång. Del A–C (SOU 1994:151) med bl.a. förslag till en lag om grupprättegång. Betänkandet remissbehandlades. En sammanställning av remissinstansernas synpunkter finns i Justitiedepartementet (dnr Ju1995/405/DOM).

I december 2000 hölls ett samrådsmöte i Justitiedepartementet med syfte att få belyst bl.a. hur grupptalan kan påverka villkoren för de mindre företagen och det allmänna investeringsklimatet. Särskilt utländska företags benägenhet att förlägga verksamhet

till Sverige uppmärksammades. Minnesanteckningar från mötet finns tillgängliga i Justitiedepartementet (Ju1995/405/DOM). Under våren 2001 utarbetades inom Justitiedepartementet promemorian Lag om grupprättegång. Promemorian remissbehandlades. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju1995/405/DOM).

Med utgångspunkt i förslagen i promemorian lades i prop. 2001/02:107 Lag om grupprättegång fram förslag till en ny lag om grupprättegång. Propositionen antogs av riksdagen i maj 2002 (bet. 2001/02:JuU16, rskr. 2001/02:246). Lagen trädde i kraft den 1 januari 2003.

Lagstiftningens huvudsakliga innehåll

Lagen om grupprättegång kompletterar bestämmelserna i rättegångsbalken. För grupprättegångar tillämpas således rättegångsbalkens bestämmelser om tvistemål, om inte annat anges i lagen om grupprättegång.

Genom reformen infördes den nya taleformen grupptalan. Grupptalan innebär att någon utan rättegångsfullmakt för talan för medlemmarna i en grupp. Gruppmedlemmarna är inte parter i rättegången och behöver inte medverka aktivt. En dom i processen gäller dock både för och mot alla som ingår i gruppen.

Grupptalan kan väckas som enskild grupptalan, organisationstalan eller offentlig grupptalan. För att ha rätt att väcka enskild grupptalan skall käranden vara medlem i den grupp han eller hon vill företräda. Organisationstalan kan på konsument- och miljörättens områden väckas av ideella föreningar. I fråga om offentlig grupptalan har regeringen meddelat särskilda föreskrifter om talerätt i förordningen (1995:868) med instruktion för Konsumentverket och förordningen (2001:1096) med instruktion för

Naturvårdsverket. Enligt dessa föreskrifter får Konsumentombudsmannen och Naturvårdsverket under vissa förutsättningar väcka offentlig grupptalan.

De tingsrätter som är fastighetsdomstolar är behöriga att handlägga en grupprättegång. En grupprättegång skall tillåtas endast om det finns gemensamma tvistefrågor, om grupptalan är det bästa tillgängliga processalternativet, om käranden är lämplig som företrädare för gruppen samt om vissa ytterligare särskilda processförutsättningar är uppfyllda.

Grupptalan omfattar de gruppmedlemmar som inom en viss tid efter det att talan har väckts anmält till domstolen att de önskar omfattas av kärandens talan (s.k. opt-in). Gruppmedlemmarna skall underrättas om att en grupprättegång har inletts. Underrättelsen skall ske på det sätt domstolen finner lämpligt. Domstolen kan t.ex. förelägga en part att ombesörja underrättelsen.

En förlikning som ingås av käranden förutsätter rättens godkännande för att bli gällande mot gruppmedlemmarna. Lagen innehåller särskilda bestämmelser om bl.a. individuella förhållanden, byte av kärande, avbrytande av grupprättegången och uppskov med prövningen av en viss fråga (en särskild form av mellandom).

I stor utsträckning är emellertid rättegångsbalkens regler tillämpliga också i en grupprättegång. Det gäller t.ex. bestämmelserna om pågående rättegång (lis pendens), förening av mål (kumulation), inträde i rättegången (intervention), säkerhetsåtgärder samt förberedelse och huvudförhandling i tvistemål.

Domar och beslut i en grupprättegång kan överklagas i samma utsträckning som avgöranden i en vanlig rättegång. Därutöver finns det särskilda möjligheter att överklaga domar och beslut

som meddelas i en process där det förs en grupptalan. Rättegångsbalkens kostnadsregler för tvistemål gäller även i en grupprättegång, vilket innebär att gruppmedlemmar som inte är parter saknar ansvar för rättegångskostnader. Undantag gäller dock om gruppmedlemmen av försummelse eller liknande skäl orsakar kostnader. Dessutom kan käranden ur inprocessade medel tillgodogöra sig ersättning för rättegångskostnader som inte blir ersatta av svaranden.

Enskild grupptalan och organisationstalan förs genom ombud som är advokat, om inte särskilda skäl ger anledning till annat. Den som vill väcka grupptalan kan träffa avtal med ombudet om att arvodet skall bestämmas med hänsyn till utgången av tvisten (s.k. riskavtal). Ett sådant avtal gäller dock mot gruppmedlemmarna endast om det har godkänts av en domstol.

Behovet av en utvärdering

I förarbetena till lagen om grupprättegång angavs som en viktig utgångspunkt att enskilda skall ha en reell tillgång till rättsväsendet, även i fråga om anspråk som avser mindre värden. Det konstaterades att en tillämpning av reglerna om tvistemål i rättegångsbalken i vissa situationer kan innebära att det uppstår en processuell obalans mellan parterna. Genom att låta flera enskilda få sina anspråk prövade inom ramen för en gemensam process skulle förutsättningarna förbättras för tillvaratagande av anspråk som den enskilde annars skulle avstå från att göra gällande. Grupptalan skulle enligt vad som uttalades i förarbetena därmed kunna öka möjligheterna till kompensation för enskilda. Förekomsten av grupptalan skulle vidare kunna gynna prejudikatbildningen på vissa områden och medföra preventiva, handlingsdirigerande, effekter.

Lagstiftningen om grupprättegång var emellertid kontroversiell vid sin tillkomst. Ett flertal remissinstanser ifrågasatte om det

alls fanns behov av en sådan särskild processform. Det anfördes att de befintliga reglerna om kumulation var tillräckliga för att tillgodose det reformbehov som trots allt kunde föreligga. Flera remissinstanser pekade också på att det därutöver borde vara möjligt att vidareutveckla metoden med s.k. pilotmål.

En särskild diskussion i samband med remissbehandlingen rörde de risker som en lagstiftning om grupprättegång kunde innebära för företagen. Från näringslivet framfördes farhågor om att den nya processformen kunde komma att missbrukas. Flera remissinstanser framhöll att ett företag som blir föremål för en grupptalan kan känna sig tvingat att ingå en snabb förlikning på oförmånliga villkor. Några instanser anförde också att redan hotet om att inleda en grupptalan skulle kunna användas för att pressa fram icke-berättigade förlikningar. Ytterligare några instanser framförde att denna missbruksrisk skulle kunna medföra att företags vilja att investera i Sverige minskar.

I propositionen anfördes att det i den föreslagna lagen om grupprättegång finns flera företeelser som är ägnade att motverka missbruk av den nya taleformen. För det första gäller huvudregeln om att förlorande part skall ersätta rättegångskostnaderna även i grupprättegångar. Detta måste antas verka avhållande på kärandeparter med oberättigade anspråk. Vidare ställs i lagen om grupprättegång höga krav på utformningen av stämningsansökan, liksom särskilda krav i fråga om gruppföreträdare och processförutsättningar. I de flesta fall skall en grupptalan också föras genom ombud som är advokat. För käranden gäller dessutom särskilda begränsningar i rätten att utvidga sin talan. Bland annat mot denna bakgrund ansågs att det inte fanns någon risk för att obehöriga påtryckningar skulle öka genom den nya processformen. I propositionen hänvisades vidare till att investeringsviljan i de länder som har infört liknande processformer syntes opåverkad.

Som ett led i en konsekvensanalys av förslagets effekter drogs i propositionen emellertid slutsatsen att en uppföljning av lagstiftningen borde ske, bl.a. ur ett småföretagarperspektiv. I propositionen anfördes att en undersökning skulle göras med avseende på vilka effekter införandet av den nya processformen har fått för småföretagen, exempelvis när det gäller den risk för missbruk som flera remissinstanser befarade. Undersökningen borde enligt propositionsuttalandet också ta sikte på om de bestämmelser som utformats för att särskilt beakta svarandens intressen i tillräcklig grad tillgodoser det syftet. Det angavs att uppföljningen skulle ske senast fyra år efter regleringens ikraftträdande. Lagstiftningen om grupprättegång har nu varit i kraft i drygt fyra år.

Enligt uppgift från Domstolsverket har mycket få mål om grupptalan hittills handlagts i domstol. Underlaget för att nu göra en utvärdering kan därför tyckas begränsat. En orsak till det ringa antalet mål kan dock vara lagstiftningens utformning. Mot den bakgrunden kan det vara värt att redan i detta skede överväga om de syften som låg till grund för införandet av lagen om grupprättegång har tillgodosetts. I detta sammanhang är det av intresse att bedöma om de bestämmelser som införts för att särskilt tillvarata svarandens intressen kan anses ändamålsenliga.

De risker för företagandet som påtalades i samband med lagstiftningens tillkomst bör inte heller negligeras. Det är rimligt att anta att en process om gruppanspråk kan bli mer uppmärksamman än vad ett motsvarande individuellt anspråk skulle bli. För ett företag som är svarandepart i en sådan rättegång kan detta förorsaka negativ publicitet, bad-will och allvarliga ekonomiska konsekvenser. Därtill kommer att de rättegångskostnader som svaranden kan behöva betala vid en förlust i processen kan vara större än vad som blir fallet i samband med en individuell talan.

Om företeelser i lagstiftningen skulle ha visat sig påverka t.ex. småföretagandet eller den utländska investeringsviljan, är det faktorer som bidrar till en försämrad konkurrenssituation. En sådan utveckling drabbar även konsumenterna. Det bör redan nu undersökas om sådana effekter av lagstiftningen har eller kan ha uppstått.

Mot bakgrund av det anförda bör det göras en utvärdering av effekterna av lagen om grupprättegång. Uppdraget att göra en sådan utvärdering bör överlämnas till en utredare.

Uppdraget

Utredaren skall utvärdera lagen om grupprättegång. Utredaren skall överväga om de syften – bl.a. att stärka enskildas reella tillgång till rättsväsendet – som låg till grund för införandet av lagen om grupprättegång har tillgodosetts. Utredaren skall i samband därmed göra en bedömning av om de bestämmelser som införts för att särskilt tillvarata svarandens intressen kan anses ändamålsenliga.

Utredaren skall vidare undersöka vilka effekter införandet av processformen grupprättegång har fått för småföretag och andra företag, t.ex. när det gäller den risk för missbruk som befarades av vissa remissinstanser i samband med lagstiftningens tillkomst. Utredaren skall med dessa utgångspunkter göra en genomgång av de mål om grupptalan som hittills har handlagts i domstol, även i sådana fall då handläggningen inte har lett till dom. Utredaren skall följa upp de eventuella förlikningar som har träffats i sådana mål. Utredaren skall också försöka utröna i vilken utsträckning hot om inledande av grupptalan har använts som utomprocessuellt påtryckningsmedel.

Utredaren skall därutöver bilda sig en uppfattning om företagens vilja att investera i Sverige har påverkats till följd av lagstiftningen om grupprättegång.

Utredaren skall lämna förslag på författningsändringar, om utredaren kommer fram till att det finns behov av sådana.

Utredaren skall samråda med berörda myndigheter och företrädare för konsument- och näringslivsintressen. Uppdraget skall redovisas senast den 31 mars 2008.

Bilaga 2

Målgenomgång

Grupptalan mot Skandia ./. Försäkringsaktiebolaget Skandia (publ.)

Yrkanden

Den 5 januari 2004 inkom den ideella föreningen Grupptalan mot Skandia (Föreningen) med en stämningsansökan mot Försäkringsaktiebolaget Skandia (Skandia). Föreningen yrkade att tingsrätten skulle fastställa att Skandia var skyldigt att utge ersättning till Föreningen för den skada som uppkommit för överlåtaren i samband med försäljningen av Skandia Kapital Förvaltning AB (SAM) till Den Norske Bank i januari 2002. Grunden för detta yrkande var att Skandia före försäljningen av sitt dotterbolag SAM placerade förvaltningsrätten till Livförsäkringsbolaget Skandias (Skandia Livs) tillgångar i detta bolag utan att Skandia Liv fick ersättning för detta. Föreningen menade att det var avgörande för värdet av SAM och därmed den av Skandia erhållna köpeskillingen om 3,2 miljarder kronor att SAM fått uppdraget att förvalta Skandia Livs tillgångar.

Föreningen yrkade även att tingsrätten skulle fastställa att Skandia var skyldigt att utge ersättning till spararna i Skandia Liv för den skada som uppkommit för spararna i samband med försäljningen av kapitalförvaltningsbolaget SAM till Den norske Bank i januari 2002. Värdeöverföringen från Skandia Liv till Skandia innebar enligt Föreningen en förtäckt olovlig vinstutdelning och då överskott i livförsäkringsrörelse tillfaller livspararna har utdelningen skadat desamma. Skandia hade enligt Föreningen haft ett helt bestämmande inflytande över utförsäljningen av kapitalförvaltningen och initierat och medverkat till överträdelsen av bolagsordningen och Försäkringsrörelselagen. Därmed hade Skandia uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogat livspararna skada och var ersättningsskyldigt härför. I andra hand hävdade Föreningen att Skandia hade ett sysslomannansvar för livspararnas tillgångar och därmed var ersättningsskyldigt för den skada som bolaget av oaktsamhet åsamkat livspararna i Skandia Liv.

Gruppen, talans finansiering, underrättelse och särskilda processförutsättningar

Gruppen innefattade de personer som var sparare i Skandia Liv den 7 januari 2002. Föreningen var medlem i denna grupp genom att genom att en av de enskilda spararna i Skandia Liv överlätit sitt skadeståndsanspråk mot Skandia. Som skäl för grupptalan angav Föreningen bl.a. att målet var omfattande och komplext och att enskilda gruppmedlemmars anspråk inte kunde anses motivera de risker och svårigheter som en rättegång medför. Föreningen menade att det i praktiken var uteslutet att en av de 1,2 miljoner medlemmarna enskilt skulle ha kapaciteten och uthålligheten att föra en enskild process av förevarande slag mot ett stort bolag som Skandia. Enligt Föreningens mening var det just den här typen av situationer som lagstiftaren avsåg när lagen om grupprättegång tillkom, eftersom lagen är till för att många enskilda ska kunna gå ihop mot en stor och övermäktig motpart

för att därigenom kunna göra sina anspråk sina anspråk gällande. Föreningen anförde att det skulle innebära betydande fördelar för handläggningen i målet om Skandia ombesörjde underrättelsen till gruppmedlemmarna, som inte angivits med namn och adress, att information om dessa personer torde finnas lättillgänglig hos Skandia Liv och att de därigenom enkelt borde kunna nås med underrättelse om grupprättegången.

Föreningen angav att den hade mer än 15 000 medlemmar som erlagt en minimiavgift om 150 kr till Föreningen och i många fall frivilligt högre avgifter. Av information som Föreningen publicerat på Internet framgår att Föreningen bildades i oktober 2003 med syfte att genom grupptalan mot Skandia åstadkomma ekonomisk kompensation till de cirka 1,2 miljoner spararna i Skandia Liv. Föreningen anger även ett principiellt syfte genom att verka för att de som brutit mot lag och affärsetik ställs till svars för sina handlingar och på så sätt skulle ett långsiktigt förtroende kunna upprättas mellan Skandia och spararna i Skandia Liv. Föreningen informerar på sin hemsida om hur kostnaderna hanteras i en grupprättegång enligt följande. "En grupp som reser talan enligt den nya lagen måste inför Tingsrätten visa att den har ekonomiska medel för att betala rättegångskostnader och eventuella motpartskostnader. I annat fall tar inte Tingsrätten upp talan till prövning. För att kunna driva en talan mot Skandia måste föreningen få ekonomiska resurser i form av ett tillräckligt antal betalande medlemmar. Det är föreningen som är kärke och som därmed står för alla eventuella motpartskostnader. Den enskilde medlemmen är inte personligen ansvarig för sådana kostnader. Han/hon riskerar därmed maximalt sin inbetalning till föreningen. Föreningen kommer att upplösas när den rättsliga hanteringen avslutas eller när förlikning med Skandia har kunnat nås. Om de rättsliga kostnaderna efter avslutat mål eller förlikning blir mindre än de insamlade medlen, kommer eventuellt överskott från medlemsavgifterna som överstiger 50 kronor per medlem att återbetalas. Blir överskottet lägre än så

kommer pengarna att överföras till välgörande ändamål som Radiohjälpen eller liknande.”

Föreningen gav till tingsrätten in en ”Utredning avseende rättsliga möjligheter att ta tillvara livspararkollektivets intresse i Skandia Liv” utförd av advokaten (numera justitierådet), jur.dr. Stefan Lindskog på uppdrag av Konsumentverket/KO.

Tingsrätten förelade Föreningen att ange bl.a. varför pilotmålsmodellen inte var ett bättre alternativ. Tingsrätten uttalade att en grupprättegång skulle kunna medföra stora praktiska svårigheter med hänsyn till att gruppen bestod av 1,2 miljoner medlemmar. Vidare sades att om gruppptalan vann bifall så skulle den svåra frågan att bedöma skadans storlek återstå, vilket skulle kunna göra det aktuellt med ytterligare en grupprättegång. Alltså skulle frågan kunna bli föremål för två jättelika processer. Tingsrätten anförde att det väl torde kunna förväntas att Skandia respekterar utgången även såvitt avser pensionssparare som inte varit parter i pilotmålet vilket skulle innebära att Skandia i ett mål om fullgörelsetalan skulle godta att skadeståndsskyldighet i och för sig föreligger gentemot alla berörda pensionssparande. Föreningen förelades även att lämna en närmare redogörelse för sin ekonomiska ställning.

Återkallelse

Föreningen anförde i komplettering att Skandia Liv meddelat att de skulle komma att rikta krav om kompensation med 2 250 000 000 kr mot Skandia avseende olovlig vinstutdelning i samband med att Skandia överlät sin kapitalförvaltningsverksamhet till Den norske Bank och att parterna gemensamt meddelat att de enats om att frågan ska prövas i skiljenämnd. Skandia Livs VD hade kontaktat Föreningen och samtal hade inletts angående former för Föreningens eventuella medverkan vid skiljeförfarandet, vilket skulle kunna leda till ett återkallande av Föreningens stämningsansökan mot Skandia.

Sedan Föreningen överenskommit med Skandia Liv om en aktiv roll för Föreningen i samband med skiljeförfarande mellan Skandia Liv och Skandia återkallade Föreningen talan i målet och tingsrätten avskrev målet från vidare handläggning.

Konsumentombudsmannen ./ Ståvrullen Finans AB (tidigare Kraftkommission i Sverige AB)

Grupptalan i Allmänna Reklamationsnämnden

Innan detta mål nådde de allmänna domstolarna prövades en grupptalan mellan parterna i Allmänna reklamationsnämnden (ARN). Bakgrunden var följande. Den 19-20 december 2002 upphörde Kraftkommission i Sverige AB (Kraftkommission) som elleverantör. Vid den tidpunkten hade flera tusen av bolagets kunder ett gällande avtal om att köpa el från bolaget till ett fast pris. Anledningen till att Kraftkommission slutade att leverera el var att elbörsen (Nord Pool), den gemensamma marknadsplatsen för elhandel för de nordiska länderna, hade krävt en utökad säkerhet från Kraftkommission för att sälja el till bolaget, vilket ledde till att bolaget ställde in sina betalningar och inte längre kunde leverera el till sina kunder. Bolagets kunder anvisades i enlighet med ellagen nya elleverantörer som i vissa fall tillämpade högre priser än Kraftkommission. ARN rekommenderade i beslut den 1 juli 2004 Kraftkommission att genast ersätta de konsumenter som omfattades av Konsumentombudsmannens (KO:s) anmälan för deras merkostnader för elenergi under den tid som avtalet med Kraftkommission skulle ha fortlöpt. Merkostnaden skulle beräknas enligt vissa principer som utvecklats i KO:s anmälan samt en schabloniserad beräkningsmodell som getts in till ARN. Ersättningen skulle enligt beslutet utgå till de konsumenter som kunde styrka sin beräknade årsförbrukning genom att presentera

en elräkning för den aktuella perioden eller genom annan uppgift från nätägaren. ARN avslag samtidigt ett avvisningsyrkande från Kraftkommission.

Kraftkommission begärde att ARN skulle ompröva sitt avgörande. Kraftkommission anförde att grupptalan inte var en lämplig form för KO:s talan eftersom de anspråk som framställts inte vilade på väsentligen likartade grunder, att nämnden genom sitt avgörande åsidosatt avtalsprincipen eftersom nämnden inte beaktat det förhållandet att förutsättningar för skadeståndsansvar var reglerat i avtalet mellan bolaget och de av bolagets kunder som var medlemmar i Kundkraft Sverige AB (Kundkraft) – ett bolag som handlade upp el från elleverantörer för medlemmars räkning och som levererat till flertalet av Kraftkommissions fastpriskunder, att det inte fanns något stöd i gällande rätt för att fastställa skadestånd efter schablon samt att avvisning borde ha skett av KO:s anmälan eftersom ARN:s förfaranderegler inte tillåter sådan muntlig bevisning som bolaget åberopat för att styrka att bolaget förfarit vårdslöst i visst avseende. I beslut den 25 oktober 2004 avslag ARN begäran om omprövning.

Yrkanden

I december 2004 ansökte KO i en offentlig grupptalan om stämning mot Kraftkommission. I stämningsansökan angav KO att Kraftkommission uppgett att bolaget inte hade för avsikt att följa ARN:s rekommendation. KO yrkade ersättning – i enlighet med en schabloniserad beräkningsmodell och med belopp som senare skulle preciseras – till var och en av de kunder som för elleverans tecknat fastprisavtal med Kraftkommission som var gällande efter den 19 december 2002 och som anslutit sig till grupptalan. KO yrkade på mellandom avseende frågan om påstådd skadeståndsskyldighet föreligger. För det fall KO:s talan om fullgörelse skulle ogillas yrkade KO att en fastställelsetalan skulle prövas. KO uppskattade gruppens storlek till cirka 7000

konsumenter som träffat avtal om fastpris som fortfarande var gällande den 19 december 2002. 5 129 stycken av dessa var kunder som förmedlats av Kundkraft och KO gav in en förteckning över dessa. När det gällde de kunder som träffat avtal direkt med Kraftkommission ansåg KO att Kraftkommission skulle åläggas att tillhandahålla namn och adresser.

Särskilda processförutsättningar

När det gällde förutsättningarna för grupptalan uttalade KO bl.a. att merparten av de anspråk som talan avsåg inte lika väl kunde göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva. Endast en konsument hade på eget initiativ fört sitt fall till domstol trots att det gått två år sedan avtalsbrottet. Att Kraftkommission uttalat att bolaget inte hade för avsikt att rätta sig efter ARN:s rekommendation talade enligt KO mot att ett principavgörande i ett enskilt mål (pilotmålsmodellen) skulle kunna leda till en lösning för hela gruppen. Det framhölls också att det inte finns konsumentskyddslagstiftning direkt tillämpligt på frågeställningen, att konsumenternas enskilda skadeståndsanspråk understeg ett halvt basbelopp och att den rättsliga frågan om skadeståndsskyldigheten var prejudicerande.

Gruppmedlemmarnas skadeståndsanspråk varierade enligt KO i fråga om avtalslängd, prisökning och elförbrukning. KO menade sig inte ha möjlighet att lägga fram individuell bevisning avseende samtliga omständigheter som påverkar storleken på de enskilda skadeståndsanspråken; full bevisning skulle medföra kostnader och olägenheter som inte stod i rimligt förhållande till skadans storlek. KO menade att tingsrätten med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken skulle kunna uppskatta skadan i enlighet med den schabloniserade beräkningsmodellen som åberopades. KO hävdade därvid att KO medvetet valt schablonbelopp som skulle kunna tillämpas utan risk för att Kraftkommission skulle

kunna åläggas en större ersättningsskyldighet än den verkliga skadan.

Tingsrätten utfärdade i januari 2005 stämning på Kraftkommission, men begränsade föreläggandet om svaromål till att avse frågan om de särskilda processförutsättningarna i lagen om grupprättegång förelåg samt yttrande över KO:s begäran att Kraftkommission ska lämna uppgift om namn och adress på de kunder som träffat avtal direkt med Kraftkommission om elleveranser mot fast pris som gällde eller skulle ha gällt efter den 19 december 2002.

Kraftkommission bestred att det förelåg erforderliga processförutsättningar för upptagande av en grupptalan, dels för att rättegången inte skulle bli hanterlig, dels för att gruppmedlemmarnas anspråk byggde på alltför olikartade omständigheter. Kraftkommission delade KO:s bedömning av att det sannolikt skulle vara ogenomförbart för KO att utreda och föra bevisning om skadan i samtliga enskilda fall, men detta enligt Kraftkommission inte på grund av att detta skulle vara för svårt utan för att det skulle vara för tids- och arbetskrävande för kändanden. Avgörande blir enligt Kraftkommission om 35 kap. 5 § rättegångsbalken ger utrymme för tillämpning av en schablon för skadeberäkning i detta mål. Sådana förutsättningar föreligger enligt Kraftkommission inte i detta fall eftersom det är okomplicerat att göra en utredning om skadans storlek i det enskilda fallet. Kraftkommission anförde vidare att det förelåg åtminstone två olika avtal mellan bolaget och gruppmedlemmarna och att dessa avtal innehåller olikartade regleringar vad gäller förutsättningar för skadestånd. Vidare uttalades att Kraftkommission hade fordringar mot cirka 300 elkunder vilka kan komma att omfattas av grupptalan. Det framhölls även att frågor om lis pendens avseende redan avgjorda anspråk samt reklamation skulle behövas prövas individuellt för gruppmedlemmarna. Kraftkommission hade i och för sig inget emot ett förfarande med mellandom avseende skadeståndsskyldighet för det fall tingsrätten beslutade att tillåta grupptalan. När det gällde frågan om utlämnande om uppgifter

om sina kunder hemställde Kraftkommission att få vänta med att ta ställning till denna fråga intill dess frågan om grupptalans tillåtlighet avgjorts.

Ytterligare skriftväxling följde i frågan varvid parterna behöll sina positioner. KO yrkade även edition, att tingsrätten skulle förelägga Kraftkommission att till rätten inge delar av sitt kundregister innehållande uppgift om namn, adress, när avtalet tecknats och, i förekommande fall, e-postadresser avseende de elkunder som tecknat fastprisavtal direkt med Kraftkommission gällande elleveranser efter den 19 december 2002. Bevistemat för dokumentation var att kundregistret styrker omfattningen av tecknade fastprisavtal och den definierade gruppens storlek. Därutöver angavs att kundregistret skulle komma att underlätta tingsrättens underrättelseförfarande. Kraftkommission hävdade att förutsättningar att utfärda stämning saknades eftersom KO inte angett bestämda yrkanden med avseende på de olika undergrupper som skulle kunna vara aktuella i målet.

I juni 2005 meddelade tingsrätten beslut varigenom Kraftkommissions invändning om rättegångshinder lämnades utan bifall. Tingsrätten fann att den av KO påstådda skadeståndsskyldigheten i allt väsentligt grundades på omständigheter som var gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarna medan de omständigheter som åberopades som grund för beräkningen av skadans storlek var säregna för var och en. Tingsrätten menade att de skillnader som förelåg beträffande grunderna inte var så väsentliga att det på grund härav framstod som olämpligt att anspråken prövas genom en grupptalan. Tingsrätten anförde att merparten av de personer som ingår i gruppen inte genom egen talan skulle kunna göra gällande det anspråk som talan avser. Den grupp för vilken KO för talan är lämpligt bestämd.

Efter missnöjesanmälan från Kraftkommission tillät tingsrätten att beslutet fick överklagas särskilt. Tingsrätten förklarade i juli 2005 målet vilande i väntan på att frågan om rättegångshinder blivit slutligt avgjord.

I hovrätten inkom båda parter med yttrande. Hovrätten fann att det som parterna anfört i hovrätten inte gav anledning för hovrätten att bedöma frågan på annat sätt än vad tingsrätten gjort. Hovrättens beslut om avslag av överklagandet meddelades i december 2005.

Kraftkommission överklagade till Högsta domstolen. Som skäl för prövningstillstånd anfördes att det saknades vägledande avgöranden från Högsta domstolen om när en grupprättegång ska tillåtas samt att det i detta mål fanns en god möjlighet för Högsta domstolen att till ledning för rättstillämpningen skapa klarhet i frågan om hur många individualiserade moment en talan får innehålla innan den blir olämplig för en grupprättegång. I mars 2007 förordnade Högsta domstolen att KO skulle inkomma med svarsskrivelse i målet. I april yttrade sig båda parter och i september 2007 beslutade Högsta domstolen att det inte fanns skäl att meddela prövningstillstånd, varför hovrättens beslut står fast.

Fortsatt handläggning

Tingsrätten återupptog handläggningen av målet och förelade Stävrullen Finans AB (Stävrullen), som Kraftkommission ändrat namn till, att yttra sig över KO:s begäran att bolaget skulle lämna uppgift om namn och adress på de kunder som slutit aktuella fastprisavtal direkt med bolaget samt över KO:s yrkande om edition.

Tingsrätten mottog ett antal skrivelser från personer som ville vara medlemmar i gruppen. Tingsrätten informerade dessa om att det var KO som skulle lämna uppgift om gruppmedlemmarna till tingsrätten och att tingsrätten därefter kommer att underrätta gruppmedlemmarna om rättegången och inom vilken tid var och en av gruppmedlemmarna ska anmäla att medlemmen vill omfattas av grupptalan. Till tingsrätten inkomna intresseanmälningarna överlämnades till KO för kännedom.

Bo Åberg ./. Elfeterios Kefales

Bakgrund

Aer Olympic AB försattes i konkurs 2002. Bolaget hade haft ett avtal med Transjet Airways AB, som skulle tillhandahålla flygkapacitet för de biljetter som Aer Olympic sålde. Transjet Airways belades med flygförbud av Luftfartsinspektionen, vilket innebar att många resenärer inte kunde utnyttja de flygbiljetter som de köpt av Aer Olympic. Ägaren och firmatecknare i Aer Olympic AB Elfeterios Kefales åtalades och dömdes 2003 för oredlighet mot borgenärer då han hade avhänt bolaget ett belopp klart överstigande två miljoner kr, då betydande risk förelegat för obestånd eller att i vart fall avhändandet framkallat påtaglig fara för obestånd. I samband med åtalet förde åklagaren talan för fler än 700 målsägande. Deras sammanlagda anspråk uppgick till 4 043 998 kr. Målsägandena hade varit kunder hos Aer Olympic som inte kunnat få tillbaka pengar för biljetter som de köpt men inte kunnat utnyttja eller för ersättningsbiljetter. De enskilda anspråken, som bestreds av Elfeterios Kefales, avskiljdes vid huvudförhandlingen från brottmålet för att i stället handläggas som tvistemål, eftersom tingsrätten bedömde att en fortsatt gemensam handläggning med åtalet skulle medföra väsentliga olägenheter.

Yrkande

En av målsägandena var Bo Åberg. Han yrkade att tingsrätten skulle omvandla rättegången beträffande hans enskilda anspråk mot Elfeterios Kefales till en grupprättegång. Gruppen utgjordes av de resenärer vilka köpt biljetter av Aer Olympic och sedermera lidit ekonomisk skada på grund av Elfeterios Kefales

brott. De kända gruppmedlemmarna angavs med namn och adress.

Särskilda processförutsättningar

Kefales Elfeterios bestred yrkandet om att processen skulle omvandlas till en grupprättegång. Han anförde bland annat att fördelarna med en grupprättegång inte övervägde de olägenheter som en sådan skulle innebära för honom eftersom en omvandling skulle medföra att hans möjligheter att utreda och framställa invändningar beträffande individuella omständigheter avsevärt skulle begränsas. Vidare menade han bland annat att de olika gruppmedlemmarnas anspråk inte grundades på gemensamma eller likartade omständigheter och att en grupprättegång framstod som olämplig på grund av att vissa gruppmedlemmars anspråk väsentligt skiljde sig från övriga anspråk och att vissa anspråk kunde vara utsläckta genom förekomsten av försäkringsskydd.

Tingsrätten fann att rättegången var i sitt inledande skede och att förutsättningarna enligt 8 § lagen om grupprättegång var uppfyllda, varför det enligt tingsrättens var uppenbart att fördelarna med en grupprättegång övervägde de olägenheter som en sådan kunde antas medföra för svaranden. Tingsrätten biföll således Bo Åbergs ansökan om omvandling till grupprättegång.

Riskavtal

Tingsrätten godkände även det riskavtal som upprättats mellan Bo Åberg och dennes ombud. Riskavtalet innebar att Bo Åberg vid förlust skulle ersätta ombudet med hälften av normalarvodet, medan han vid fullt bifall till käromålet eller vid en stadfäst förlikning skulle betala ett arvode med ett belopp uppgående till dubbelt normalarvode, varmed avsågs Bo Åbergs ersättningsgilla rättegångskostnader jämlikt 18 kap. 8 § rättegångsbalken. För

det fall Elfeterios Kefales skulle åläggas att ersätta Bo Åbergs ersättningsgilla rättegångskostnader och han inte skulle kunna betala sådana, stadgade riskavtalet att gruppmedlemmarna skulle vara skyldiga att ersätta dessa kostnader. Detsamma skulle gälla merkostnader enligt riskavtalet som Elfeterios Kefales enligt 41 § lagen om grupprättegång inte kunde förpliktas att betala. Varje gruppmedlem skulle svara för sin andel av kostnaderna, dock inte med mer än som kommit honom eller henne till godo.

Underrättelse

I augusti och september 2003 skickade tingsrätten ut en underrättelse till de personer för vilka åklagaren tidigare förde skadeståndstalan, till dem som förde sin egen talan om skadestånd i brottmålsprocessen och till dem som kan ha anspråk på ersättning men inte för skadeståndstalan i brottmålsprocessen. De potentiella gruppmedlemmarna fick på sig till den 3 oktober 2003 att på en bifogad blankett anmäla att de vill vara medlem i gruppen och omfattas av grupptalan. Samtidigt lämnades de möjlighet att inom en vecka från det att de fick del av beslutet om godkännande av riskavtalet som bilades anmäla missnöje. Det angavs att ett insändande av anmälan bekräftar delfäendet av beslutet och det skulle anses som om mottagaren utträtt ur gruppen om ingen anmälan inkom. I underrättelsen beskrevs vad en grupptalan är, vad det aktuella målet gällde och vad grupptalan innebar för mottagaren. Underrättelsen bestod av tre sidor text. 490 personer anmälde sig i rätt tid att de ville vara medlemmar i gruppen. Deras sammanlagda anspråk uppgick till 3 064 726 kr. 20 anmälningar som inkom för sent avvisades med hänvisning till 14 § lagen om grupprättegång.

Svaromål och muntlig förberedelse

Elfeterios Kefales förelades vid äventyr av tredskodom att inkomma med svaromål. I svaromålet bestred Elfeterios Kefales yrkandena på grunderna att han inte begått brottslig gärning och att det saknades orsakssammanhang mellan påstådd brottslig gärning och den skada som resenärerna lidit. Eftersom en resningsansökan skulle lämnas in såvitt avsåg den lagakraftvunna brottmålsdomen hemställdes om anstånd med vidare utveckling av svaromålet. Resningsansökan avslogs i hovrätten i juni 2004 och parterna kallades till muntlig förberedelse i grupprättegången vid tingsrätten i december samma år. Vid denna förhandling togs bl.a. upp det förhållandet att konkursförvaltaren i Aer Olympics konkursbo vid samma tingsrätt väckt en återvinningstalan mot Elfeterios Kefales med yrkande om återförande av drygt tre miljoner kr till konkursboet för utdelning till borgenärerna. Till grund för den talan åberopades delvis samma sakomständigheter som i brottmålet mot Elfeterios Kefales. Bo Åberg uppgav genom sitt ombud att hans och gruppmedlemmarnas yrkanden kunde komma att justeras i den mån de erhåller ersättning genom återvinningstalan, men att han inte ansåg att det fanns skäl till någon vilandeförklaring av grupprättegången i avvaktan på utgången i återvinningsmålet. Rätten konstaterade att Elfeterios Kefales fällts till ansvar för att ha avhänt Aer Olympic ett belopp ”klart överstigande 2 miljoner kr” och efterhörde om parterna kunde enas om att ett mer exakt belopp ska gälla för det fall tingsrätten skulle finna att Elfeterios Kefales gjort sig skyldig till just den brottslighet som han fällts till ansvar för. Bo Åberg hade nämligen som grund för sin och gruppens talan anfört att Elfeterios Kefales skulle anses skyldig till brottslighet utöver vad som följde av brottmålsdomen.

Kompletteringar

Den muntliga förberedelsen avslutades med att tingsrätten förelade Bo Åberg att inkomma med information bland annat om någon av gruppmedlemmarna fått ersättning från annat håll samt i övrigt gruppmedlemmars eventuellt individuella grunder för de enskilda anspråken, ett förslag på hur ett utdömt skadestånd understigande gruppens totala anspråk kan komma att fördelas mellan Bo Åberg och gruppmedlemmarna samt bevisuppgift.

I juni 2005, efter fyra anstånd till följd av att kommunikering med gruppmedlemmarna dragit ut på tiden, inkom Bo Åberg med justeringar av vissa belopp samt med fem pärmar innehållande underlag för gruppmedlemmarnas anspråk samt svar från gruppmedlemmar avseende frågan om de erhållit ersättning från kreditkortföretag eller försäkringsbolag. För 25 gruppmedlemmar saknades underlag. Ett fåtal gruppmedlemmar hade angivit att de inte längre ville omfattas av grupptalan. Bo Åberg föreslog att utdömt skadestånd understigande gruppens totala anspråk skulle fördelas mellan honom och gruppmedlemmarna på så sätt att varje individ skulle få ett belopp utifrån hur stor andel i procent räknat den individen hade i förhållande till det totala yrkade skadeståndet. Enligt Bo Åbergs uppfattning innebar beskrivningen ”klart överstigande 2 miljoner kr” i brottmålsdomen 2,3 miljoner kr.

Parterna inkom med bevisuppgifter, varefter Bo Åberg justerade gruppens bestämning enligt följande. Gruppen omfattades av de personer vilka beställt resor av Aer Olympic och sedermera, på grund av Elefterios Kefalas brottsliga gärning, ej kunnat få ersättning för sina utnyttjade biljetter eller ej erhållit ersättning för kostnader avseende ersättningsbiljetter. Därtill var en förutsättning för att omfattas av gruppen att man undertecknat samt till ombudets advokatbyrå inom viss tid skickat in den av Bo Åberg utskickade handlingen enligt vilken medlemmen antingen lovade och försäkrade att han/hon inte fått någon ersättning från försäkringsbolag eller kreditkortsföretag

avseende det utlägg eller den kostnad som han/hon haft för att köpa en ersättningsbiljett eller för att han/hon inte kunnat utnyttja den biljett som han/hon köpt från Aer Olympic eller uppgav vilken ersättning som erhållits. Denna justering av gruppen innebar enligt Bo Åberg att 24 tidigare gruppmedlemmar inte längre omfattades av grupp-talan och att deras anspråk skulle avvisas. Dessa personer bereddes enligt 23 § tredje stycket lagen om grupprättegång tillfälle att yttra sig angående att de ej längre omfattades av gruppbestämningen och att talan således skulle avvisas/avskrivas såvitt avser deras anspråk. Ingen av dem hörde av sig till tingsrätten som avvisade grupp-talan avseende dessa personers anspråk.

Förlikning

Elfeterios Kefales ombads av rätten att snarast uppge om övriga gruppmedlemmarnas krav i och för sig kunde vitsordas samt vad som enligt hans mening avses med uttrycket ”klart överstigande 2 miljoner kr” i brottmålsdomen.

Elfeterios Kefales uppgav att yrkade belopp inte kunde vitsordas ”rakt av” eftersom det vid stickprovskontroll i det omfattande material som getts in från både käre- och svarandesidan visat sig finnas olikheter. Vidare ifrågasatte han om ett vidare mer traditionellt processande var rimligt med hänsyn till att han av konkursförvaltningen befunnits helt sakna utmättningsbara tillgångar. Han uppgav att konkursboet nyligen ingått en förlikning med honom som omslöt ett i sammanhanget mer marginellt belopp än i återvinningsmålet yrkade 4 111 975 kr. Han erinrade om att gruppmedlemmarnas sak i någon mening redan var hanterad av Aer Olympics konkursbo eftersom de var fordringsägare i konkursen. Elfeterios Kefales hemställde att tingsrätten skulle förordna om medling.

Bo Åberg hade inget att erinra mot medling, men var, efter kontakt med motparten, av den uppfattningen att ombuden i första hand själva skulle söka finna en förlikningslösning.

Ett år efter det första förlikningssammanträdet mellan parterna, i februari 2007, meddelade de att en överenskommelse nåtts. De gav in ett förlikningsavtal till rätten och bad att detta skulle stadfästas i dom. Kärandeombudet bifogade även en informationsskrift med förfrågan om denna kunde skickas till gruppmedlemmarna i samband med att tingsrätten underrättade dem om förlikningen. I skriften efterfrågades gruppmedlemmarnas kontonummer för utbetalning av förlikningslikviden. Tingsrätten skickade underrättelser om förlikningen och skriften till gruppmedlemmarna som informerades om att förlikningen skulle komma att stadfästas genom dom inom tre veckor från det att underrättelsen avsänts och att gruppmedlemmen själv måste inträda som part i rättegången för att få sitt anspråk sakprövat om medlemmen inte ansåg förlikningen godtagbar. Ett stort antal av den underrättelse om förlikning som rätten sändt till gruppmedlemmarna kom åter till avsändaren. I anledning härav fattade tingsrätten beslut om kungörelse, som skedde i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet.

Den 21 juni 2007, fyra år och ett halvt år efter det att åtal väcktes mot Elfeterios Kefales och drygt fyra år efter det att ansökan om byte av taleform till grupptalan gjordes, fastställdes förlikningen av tingsrätten, sedan det befunnits att den av parterna träffade förlikningen varken kunde anses diskriminerande mot vissa gruppmedlemmar eller på annat sätt uppenbart oskäligen och då heller inte i övrigt fanns något hinder häremot. Förlikningen innebar sammanfattningsvis att Elfeterios Kefales i ett för allt ska utge 810 000 kr uppdelat på arton terminer och att käranden och envar av gruppmedlemmarna av den förlikningslikvid som inflyter ska ha rätt till en ersättning som svarar mot hur stor andel i procent respektive individs krav uppgår till i förhållande till i målet totalt yrkat belopp (slutligen 2 800 330 kr och 1 031 £). Vardera part ska stå sina rättegångskostnader i tvisten. Gruppen bestod enligt bilaga till förlikningen slutligen av 464 personer, förutom Bo Åberg.

Peter Lindgren ./ Botkyrka kommun m.fl.

Den 24 april 2006 inkom till Stockholms tingsrätt en ansökan om stämning från Peter Lindgren genom ombud mot "Stor-Stockholm", dvs. Stockholms stad, Huddinge, Enskede, Solna, Farsta, Huddinge, Bromma, Södertälje, Botkyrka, Nacka och Järfälla kommuner. Peter Lindgren yrkade att kommunerna skulle förpliktas att utge skadestånd om 1 000 000 kr per person och år för den förlorade barndom som de personer som omfattades av grupptalan drabbats av. Gruppen bestod av 32 personer, uppgivna med namn och adress, som hade det gemensamt att de blivit tvångsomhändertagna och fosterhemsplacerade som barn. Även Peter Lindgren hade denna erfarenhet. Gruppmedlemmarna var medlemmar i föreningen "Stulen barndom" i vilken Peter Lindgren var projektledare. I bilagor till stämningsansökan var fogat redogörelser från var och en av gruppmedlemmarna om livet på respektive fosterhem och tiden därefter.

Peter Lindgren yrkade vidare att han skulle beviljas rättshjälp samt att en juris kandidat, som inte var biträdande jurist på advokatbyrå, skulle förordnas som ombud och biträde enligt rättshjälplagen. I dessa hänseenden utsändes kompletteringsföreläggande. Sedan dessa kompletteringar inkommit meddelade tingsrätten i juni 2006 slutligt beslut varigenom stämningsansökan avvisades och ansökan om rättshjälp avslogs. Tingsrätten konstaterade i sina skäl att Peter Lindgrens ansökan om stämning uppvisade klara brister, bl.a. när det gäller utformningen av yrkandet och preciseringen av den skadeståndsrättsliga grunden. Avgörande för avvisningsbeslutet var dock att de särskilda processförutsättningarna för grupptalan enligt 8 § lagen om grupprättegång inte var uppfyllda. Tingsrätten fann att omständigheterna för gruppmedlemmarnas talan skiljde sig vad gällde tidpunkter för besluten, ansvarig kommun och de närmare omständigheterna för de enskilda besluten om omhändertagande. Vidare anförde tingsrätten att frågan huruvida skadeståndsskyldighet i sig förelåg skulle behöva

prövas utifrån skilda regelsystem med hänsyn till de ändringar som skett under den tid som den aktuella grupptalan avsåg. Sammanfattningsvis menade tingsrätten att de individuella omständigheterna vid prövningen av en eventuell skadeståndsskyldighet i sig skulle komma att kräva särskild utredning i varje enskilt fall och påkalla ett deltagande från den enskilde gruppmedlemmen på ett sätt som uppenbart skulle motverka syftet med en grupprättegång.

Peter Lindgren överklagade till hovrätten med yrkande att avvisningsbeslutet skulle undanröjas och att målet skulle visas åter till tingsrätten för fortsatt handläggning. Han ansökte även om rättshjälp. Hovrätten anslöt sig till tingsrättens bedömning och avlog överklagandet. Hovrätten fann vidare att omständigheterna var sådana att det inte framstod som rimligt att staten skulle bidra till kostnaden för juridiskt biträde i hovrätten, varför ansökan om rättshjälp avlogs.

Målet överklagades till Högsta domstolen, som dock inte meddelade prövningstillstånd. Högsta domstolens beslut meddelades i februari 2007.

Devitor Aktiebolag ./. TeliaSonera Sverige Aktiebolag

I mars 2003 ansökte Devitor Aktiebolag (Devitor) om stämning mot TeliaSonera Sverige Aktiebolag (TeliaSonera) med begäran att målet skulle handläggas som en grupprättegång. Devitor yrkade fastställelse av att TeliaSonera för en under 1999 angiven tidsperiod var skyldigt att återbetala, eller kreditera med motsvarande belopp, mellanskillnaden mellan debiterat belopp och avtalat pris, vilket i Devitors fall var 0,75 kr per minut enligt då gällande nattaxa. Som grund för talan uppgav Devitor att bolaget träffat avtal med TeliaSonera om nattaxa för mobiltelefoni med 0,75 kr per minut, men i stället felaktigt debiterats i genomsnitt 0,96 kr per minut. Detta uppgavs bero på ett systemfel hos TeliaSonera som drabbat samtliga innehavare av ett visst abonnemang. Dessa abonnemangsinnehavare

motsvarade gruppen och uppgavs till antal räknas i tusen- eller hundratusental.

Som skäl för fastställelsetalan anfördes bl.a. att det med hänsyn till grupptalan var väsentligt fördelaktigt processekonomiskt eftersom det i det närmaste skulle bli ohanterligt att inom ramen för en rättegång granska fakturorna och räkna fram de aktuella summorna om en stor del abonnenterna skulle anmäla att de vill ingå i gruppen.

Devitor yrkade att TeliaSonera skulle föreläggas att ge in en förteckning över samtliga abonnenter som hade det aktuella abonnemangsavtalet med TeliaSonera samt att tingsrätten skulle godkänna ett riskavtal mellan Devitor och ombudet.

Tingsrätten förelade Devitor, vid äventyr av avvisning, att inkomma med komplettering bl.a. såvitt avsåg omständigheter som gör rätten behörig och med preciserad uppgift om den grupp som talan avsåg.

TeliaSonera, som kom in med yttrande trots att stämning inte utfärdats, bestred att det fanns förutsättningar för att handlägga målet som en grupprättegång. Som främsta skäl härför anfördes att det inte fanns något omfattande systemfel i TeliaSoneras fakturering, vilket drabbat bolagets kunder på det sätt som Devitor gjort gällande. TeliaSonera anförde vidare att det fanns betydande skillnader mellan Devitor och övriga innehavare av TeliaSoneras mobilabonnemang efter som Devitor systematiskt försökt att missbruka TeliaSoneras system för nattaxa på sätt som närmare utvecklades.

TeliaSonera menade att det inte fanns någon utredning som visade att det fanns någon ytterligare part som hade något anspråk mot TeliaSonera som grundades på likartade omständigheter som de Devitor angett och framhöll att Devitor inte lämnat upplysningar som gör det möjligt att identifiera en enda ytterligare gruppmedlem. TeliaSonera anförde vidare att det inte varit lagstiftarens intention att svaranden ska åläggas att tillhandahålla information om potentiella gruppmedlemmar och att det inte finns några regler om edition i detta sammanhang.

TeliaSonera menade att Devitor inte hade något eget anspråk som kunde omfattas av en grupptalan eftersom TeliaSonera medgav att den faktura som Devitor grundat sin fastställsetalan på delvis varit felaktig. Av den anledningen menade TeliaSonera att det inte längre torde råda någon ovisshet om det rättsförhållande som Devitor ville ha fastställt i enlighet med det framställda yrkandet.

Vidare anförde TeliaSonera att det skulle finnas en rad individuella moment avseende potentiella gruppmedlemmars anspråk rörande tidsperioder, avtalade priser och rabatter, skillnader mellan om samtal ringts under dagtid eller nattetid samt om kompensation redan utgått via Telias kundtjänst. Det skulle även krävas utredning om reklamation skett inom skälig tid. Slutligen framhåll TeliaSonera att Devitors agerande i förhållande till TeliaSonera innebar att relationen mellan dessa två inte skulle vara representativ och att Devitor inte var lämpat att företräda potentiella gruppmedlemmar.

Devitor begärde anstånd med att inkomma med begärda kompletteringar, bl.a. med hänsyn till pågående förlikningsförhandlingar mellan parterna. Några kompletteringar inkom dock inte inom angiven tid, vilket ledde till att tingsrätten i slutligt beslut i augusti 2006 avvisade stämningsansökningen. I skälen angav tingsrätten att en förutsättning för att en grupptalan ska upptas till prövning är att gruppen med hänsyn till storlek, avgränsning och övrigt är lämpligt bestämd och att Devitor inte preciserat vilken grupp som avsågs.

Devitor överklagade avvisningsbeslutet till hovrätten, men återkallade sedan överklagandet, vilket ledde till att målet avskrevs.

Pär Wihlborg ./ Statens genom Justitiekanslern

I november 2005 ansökte Pär Wihlborg om stämning på staten genom Justitiekanslern med yrkande att staten ska förpliktas utge ersättning till gruppmedlemmarna inklusive kändanden,

alternativt kvittningsvis utge felfritt gods, för skada som uppkommit på grund av att alkoholdrycker som gruppmedlemmarna beställt via Internet beslagtagits, omhändertagits eller förverkats av staten. Skadans värde angavs uppgå till inköpspriset av godset samt erlagda kostnader för transporten. 43 gruppmedlemmar angavs med namn, adress, telefonnummer och e-postadress. För var och en angavs även yrkat skadeståndsbelopp, tillhoppa drygt 120 000 kr. Pär Wihlborg anförde att beslags-, omhändertagande- och förverkandebesluten är rättsstridiga eftersom de strider mot EG-rättens bestämmelser om fri rörlighet av varor. Gruppen utgörs av medlemmar i Föreningen Grupptalan för privatimport inom EU, ideell förening. Utöver de namngivna medlemmarna förutskickades att ytterligare medlemmar kunde förväntas tillkomma. Gruppmedlemmarna har betalat en medlemsavgift till den ideella föreningen och dessa medel används för att finansiera domstolsprocessen. Enligt Per Wihlborg är detta en talan som typiskt sett lämpar sig för grupprättegång, med en lämpligt bestämd grupp där medlemmarna har anspråk som endast skiljer sig från varandra till belopp, som i sig är relativt små och därmed inte individuellt ekonomiskt processbara.

Tingsrätten skickade i december 2005 underrättelser till gruppmedlemmarna om att talan hade väckts och angav att den som ville omfattas av denna grupptalan senast den 13 januari skriftligen måste anmäla detta till tingsrätten genom att fylla i en bifogad anmälan. Tingsrätten skickade med upplysningar om grupprättegång samt upplyste om att en anmälan som kom in för sent kunde komma att avvisas och att en ingiven anmälan inte kunde återkallas efter det att tidsfristen löpt ut. Ytterligare gruppmedlemmar anmäldes av kändaren och nya underrättelser skickades ut från tingsrätten som mottog totalt cirka 200 anmälningar om grupptalan till och med början av maj 2006, då stämning vid äventyr av tredskodom utfärdades.

Justitiekanslern yrkade i första hand att grupptalan ska avvisas och i andra hand att den ska ogillas. Inget skadeståndsbelopp vitsordades som i och för sig skäligt. Det hävdades att grupptalan

inte grundades på omständigheter som var gemensamma eller ens likartade eftersom det framgått att vissa av de bestridda myndighetsbesluten fattats till följd av misstanke om skattebrott och att detta inte omfattas av påståendet om att gruppmedlemmarna fått sina rättigheter kränkta på grund av förbudet mot privatimport mot alkohol som i sin tur skulle strida mot EG-fördraget. Vidare anförde Justitiekanslern att myndighetsåtgärderna varit av skilda slag, vilket skulle påverka skadeståndsbedömningen på individuella plan och att det med fog kunde ifrågasättas om någon skada alls lidits av dem som inte fått sin alkohol förverkad. Det anförda medförde enligt Justitiekanslern osäkerhet om vissa gruppmedlemmars anspråk till sina grunder skiljer sig åt på ett sådant sätt att en grupprättegång framstår som olämplig. Justitiekanslern menade således att de särskilda processförutsättningarna i 8 § första stycket 1–2 lagen om grupprättegång inte var uppfyllda.

I andra hand menade Justitiekanslern att grupptalan skulle ogillas av följande skäl:

- En överträdelse av artikel 28 EG kan inte anses vara för handen då artikeln inte är tillämplig på förbudet mot privatimport av alkohol.
- För det fall artikeln skulle vara tillämplig på förbudet kan någon överträdelse likväl inte göras gällande då förbudet kan rättfärdigas med stöd av artikel 30 EG.
- En eventuell överträdelse är i vart fall inte tillräckligt klar för att grunda skadeståndsskyldighet.
- Endast de gruppmedlemmar som har fått sin alkohol förverkad kan sägas ha lidit någon skada.
- Endast de gruppmedlemmar som har drabbats av en åtgärd på grund av förbudet mot privatimport av alkohol kan hävda ett orsakssamband mellan den påstådda överträdelsen och en eventuell skada.

Pär Wihlborg framhöll i yttrande att ingen av gruppmedlemmarna förlorat sitt gods på grund av myndigheters ingripande med anledning av skattebrott utan myndigheternas

ingripande har varit grundade på smugglingsbrott. Pär Wihlborg menade därför att grund för avvisning av grupptalan saknades, också på den grunden att tingsrätten redan underrättat gruppmedlemmarna om ansökan om stämning samt utfärdat sådan och hade domstolen enligt Per Wihlborg redan tagit ställning till att avvisningsgrund inte förelegat eftersom 13 § lagen om grupprättegång stadgar att om inte karendens ansökan om grupprättegång avvisas ska gruppmedlemmarna underrättas om rättegången.

I sak anförde Per Wihlborg att gruppmedlemmarna lidit skada, att skadeståndstalan vilar på EG-rättslig grund och att de tillämpade införselreglerna är i strid med EG-rätten. Den påstådda skadan består i att gruppmedlemmarnas rättighet att införa varor till Sverige kränkts, att gruppmedlemmarna betalat för gods som de inte fått, att vissa gruppmedlemmar tvingats göra täckningsköp och därmed orsakats merkostnader samt att beslagtagna produkter efter viss tid kan komma att skadas, särskilt öl med kortare hållbarhetstid.

Efter hörande av parterna vilandeförklarade tingsrätten målet i avvaktan på EG-domstolens avgörande i mål C 170/04, Rosengren m.fl. mot Riksåklagaren som kommit upp till följd av att Högsta domstolen beslutat inhämta ett förhandsavgörande från EG-domstolen rörande frågan om importförbudet i 4 kap. 2 § alkohollagen är förenligt med EG-fördraget (artiklarna 28 och 31). Tingsrätten fann det vara av synnerlig vikt att EG-domstolen avgjorde denna fråga innan tingsrätten prövar målet. Däremot fann tingsrätten inte skäl att förena målet i en rättegång med målet vid tingsrätten mellan ett transportföretag Locadi AB och staten där Locadi AB yrkat skadestånd till följd av en skada som bolaget lider till följd av bl.a. förbudet i 4 kap. 2 § alkohollagen. Kumulationen hade begärts av Pär Wihlborg, men tingsrätten fann att även om de i målen åberopade omständigheterna väsentligen var likartade så fann tingsrätten att det förelåg sådana skiljaktigheter i fråga om bl.a. påstådda skador samt beräkningen av skadestånd att det i vart fall inte för närvarande fanns skäl att förena målen i en rättegång.

I anledning av omorganisationen bland Stockholms tingsrätter, innebärande bland annat att Nacka tingsrätt blev fastighetsdomstol i stället för Stockholms tingsrätt, överflyttades målet till Nacka tingsrätt. Sedan EG-domstolen meddelat sitt avgörande i mål C 170/04 i juni 2007, förelade den handläggande domaren vid Nacka tingsrätt parterna att yttra sig i frågan om målets fortsatta handläggning; om denna skulle anstå till dess brottmålet i vilket förhandsbeskedet begärts avgjorts av Högsta domstolen eller om avvisningsfrågan i grupprättegången nu skulle tas upp till prövning.

Justitiekanslern anförde bl.a. följande i sitt yttrande. Tullverket har klargjort att inga gruppmedlemmar har fått sin alkohol förverkad på grund av förbudet mot privatimport. Beslagen av samtliga drycker har hävts och det står nu varje gruppmedlem fritt att ta kontakt med Tullverket och Skatteverket för att få instruktioner om hur de kan få sina drycker och betala den skatt som belöper på dem. Det har även förekommit uppgifter om att vissa enskilda, oklart om detta rör gruppmedlemmar, redan har ersatts för sina inköpskostnader genom en tilläggsförsäkring som fanns att teckna vid anlitaandet av en transportör. Ingen av gruppmedlemmarna har alltså förlorat sin alkohol på grund av förbudet mot privatimport som ursprungligen påstods. Kvar i processen finns påståenden om att vissa gruppmedlemmar drabbats av ideell skada ”genom att köp av varor till en fest eller liknande uteblir”, att somliga drabbats av merkostnader då de varit tvungna att göra täckningsköp och att vissa anspråk avser drycker som blivit odrickbara under beslagstiden. Utredningen av de senare kraven skulle i en betydande utsträckning kräva medverkan av enskilda gruppmedlemmar. Justitiekanslern vidhöll att grupptalan bör avvisas. Om så inte skedde ansåg Justitiekanslern att handläggningen av målet skulle fortsätta och inte avvakta Högsta domstolens prövning i brottmålet.

Inte heller Pär Wihlborg hade något att invända mot att handläggningen av målet fortsatte innan Högsta domstolen dömt i brottmålet där förhandsbeskedet begärts från EG-

domstolen. Pär Wihlborg bestred fortfarande avvisning och anförde att den gemensamma grunden fortfarande var att de gjorda beslagen var olagliga, vilket visat sig vara ett välgrundat påstående med hänsyn till utgången i EG-domstolen, och att ersättningsanspråken i huvudsak avser dels att de beslagtagna varorna blivit odrickbara, dels att täckningsköp gjorts. Eftersom gruppmedlemmarna nu hade möjlighet att få tillbaka beslagtagna egendom skulle målet kunna återkallas och avskrivas i den delen som avsåg utfående av drycker. Pär Wihlborg anförde dock att ett avsevärt antal gruppmedlemmar hade kvarstående ersättningsanspråk mot staten. Det hade vid kontakt med tullverket framkommit att alkoholen i ett flertal fall var odrickbar, men att Tullverket vägrat att utge ersättning härför. Pär Wihlborg menade därför att gruppmedlemmarna i enlighet med i målet framställda yrkanden antingen ska utfå varan eller dess värde. Vissa av gruppmedlemmarna var beredda att återkalla talan i de delar som gruppmedlemmarna antingen återfått egendomen eller fått ersättning för varans värde.

Carl de Geer m.fl. ./Luftfartsverket

I augusti 2006 lämnade Carl de Geer tillsammans med sex andra käre in en stämningsansökan mot Luftfartsverket i Miljödomstolen, Stockholms tingsrätt. Kärandena yrkade skadestånd på grund av flygbuller orsakade av flygningar över Upplands Väsby. I första hand görs gällande att Luftfartsverket orsakat kärandena skada genom vållande eftersom det finns många alternativ för Luftfartsverket att bedriva verksamhet på Arlanda flygplats för undvikande av överflygningar över Upplands Väsby tätort, något som Luftfartsverket varken utrett eller tillämpat. I andra hand görs gällande att även om Luftfartsverket inte haft några alternativ till överflygningar av Upplands Väsby, och vållande alltså inte föreligger, så är Luftfartsverket ändå strikt skadeståndsskyldigt eftersom

bullernivåerna är sådana att de orsakat betydande skador och olägenheter samt inte bort tålas mot bakgrund av att bullret inte är allmänt och ortsvanligt.

Kärandena har yrkat 1 000 kr per person och månad som respektive person varit bosatt på angiven adress, dock längst från och med 2003-05-01 till dagen för domen, vederbörande person flyttat eller bullerstörningen upphört. Gruppen består av personer som bor innanför en på karta markerad linje inom vilken det gjorts gällande att flygbullret når skadeståndsgrundande nivåer. Gruppmedlemmarna fanns angivna på en till stämningsansökan bifogad cd.

Kärandena yrkade även att miljödomstolen ska godkänna ett riskavtal som tecknats mellan dem och deras ombud. Riskavtalet innebär att ombudet ska ha rätt att ta ut 5 000 kr per timme utöver normalt arvode för det fall kärandena får fullt bifall i målet samt att inget arvode ska utgå för det fall kärandena tappar målet. Vid delvis bifall ska timarvodet bestämmas i relation till bifallet kapitalbelopp.

I december 2006 skickade tingsrätten ut underrättelser om grupptalan, anmälningsblanketter för att omfattas av grupptalan samt information om grupptalan till gruppmedlemmarna. Det föreskrevs att anmälan skulle ha inkommit till tingsrätten senast den 28 februari 2007 och de möjliga gruppmedlemmarna informerades om att framtida underrättelser kan komma att ske genom kungörelse i t.ex. rikstäckande morgontidningar och/eller lokaltidning. Stämning utfärdades redan den 12 februari 2007, varefter målet i mars månad flyttades över till Nacka tingsrätt, som blivit fastighetsdomstol. Enligt uppgift har 6 300 intresseanmälningar från angivna gruppmedlemmar inkommit i målet.

Luftfartsverket yrkade i sitt svaromål i första hand att grupptalan ska avvisas och i andra hand att den ska ogillas. Som grund för avvisning åberopar Luftfartsverket att en grupptalan framstår som olämplig eftersom vissa gruppmedlemmars anspråk till sina grunder skiljer sig väsentligt från övriga anspråk, att merparten av de anspråk som talan avser likaväl kunnat göras

gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva, att gruppen inte är lämpligt bestämd och att kändena med hänsyn till sina intressen i saken samt förhållandena i övrigt inte är lämpliga att företräda gruppmedlemmarna. Enligt Luftfartsverket föreligger olika omständigheter för de potentiella gruppmedlemmar som flyttat in före och efter ett beslut från Koncessionsnämndens tillstånd till en tredje bana. Luftfartsverket ifrågasätter vidare om bullernivåerna är så homogena i det angivna området att gruppmedlemmarna drabbas med samma intensitet. Även kändena är enligt Luftfartsverket inte en homogen grupp; en av kändena är bosatt utanför det område som avgränsats på kartan, en annan kändena har inte gjort gällande att hon drabbats av buller i sitt boende utan genom störningar i sitt arbete och kändenas boendeförhållanden grundar sig på olika juridiska förutsättningar. Kändena synes enligt Luftfartsverket inte vara lämpade att företräda gruppen eftersom det kan vara svårt att visa att de har ett gemensamt intresse i saken och då de rättsliga grunderna för skadestånd så påtagligt skiljer sig åt dem emellan. I sak menar Luftfartsverket att det inte föreligger skada som Luftfartsverket är ansvarigt för och om sådan skada skulle föreligga är den inte av någon betydelse. Samtliga grunder utvecklas närmare i svaromålet. Luftfartsverket anser att de särskilda processförutsättningarna enligt 8 § lagen om grupprättegång bör prövas fullt ut innan sakfrågorna i målet behandlas.

Av kändena har två personer, som kritiserats av svaranden, frånträtt sina yrkanden att företräda gruppen, men kvarstår som enskilda kändena och yrkar ersättning för egen del. I övrigt har kändena framhållit att grupprättegång lämpar sig särskilt väl för denna rättegång. Sammanfattningsvis menar kändena att Luftfartsverkets invändningar snarast tar sikte på ersättningsnivåernas storlek mer än att gruppen skulle vara så heterogen att grupptalan inte kan komma i fråga. Kändena menar att de skillnader som förekommer inom gruppen inte är större än att dessa väl kan hanteras inom ramen för grupprättegången. Vidare anges att det i allt fall finns möjlighet

att dela upp gruppen i undergrupper som då kan tänkas avse skilda boendeformer eller mer exakt nivå av bullerskadan i enlighet med Luftfartsverkets invändningar i dessa delar.

Intressant att notera är information på Internet om Föreningen Väsbybor mot flygbuller, som bildades i augusti 2003. Föreningen försöker enligt hemsidan göra allmänheten, myndigheter, politiker och media uppmärksamma på den oacceptabla situation som Luftfartsverket har försatt de boende i Upplands Väsby och Sollentuna i. Det sägs att en av strategierna är en grupptalan mot Luftfartsverket varigenom man ska försöka sätta ett pris på företeelsen att sprida flygbuller över tätorter. Med det hoppas föreningen kunna få Luftfartsverket att inse att de alternativ som föreningen pekat på är ekonomiskt lönsamma. Det anges som ett litet problem i denna process att domstolen kräver ekonomisk styrka av kändanden, som anges vara föreningen. Advokaten som är föreningens ombud sägs ha bedömt att en summa på 500 000 kr är tillfyllest och att detta mål söks nå genom insamlande av borgensförbindelser på 500 kr. Genom borgensförbindelsen förbinder sig borgensmannen att, i händelse av dom som föreskriver betalning av motpartens rättegångskostnader, bistå kändanden eller kändandena i målet och går i borgen såsom för egen skuld tills full betalning sker för dessa rättegångskostnader. Det framförs ingenting om dessa eventuellt förkommande borgensförbindelser i kändandenas inlagor till rätten. Däremot anges att samtliga kändanden har en god ekonomi samt har tillgång till rättsskyddsförsäkringar.

Linus Broberg m.fl. ./ Aftonbladet Nya Medier AB

Linus Broberg och två andra kändande ansökte i juli 2004 om stämning på Aftonbladet Nya Medier AB (Aftonbladet) med yrkande att Aftonbladet skulle utge 40 kr för respektive kändanden och, som det får förstås, gruppmedlem. Summan motsvarade en anmälningsavgift till ett fotbollsspel som Aftonbladet tillhandahållit på nätet och som stängts ned under

två dagars tid. Detta innebar enligt Linus Broberg m.fl. att de gått miste om sina möjligheter att vinna de olika priser som erbjuds samt också förlorat den investerade tid de har lagt ned i tävlingen. Kärandena förbehöll sig rätten att återkomma med yrkande om ersättning för ideell skada. Ombudet begärde förskott med 18 750 kr för 15 timmars arbete.

Efter kompletteringsföreläggande från tingsrätten angavs att det rörde sig om två käranden och därutöver namngavs sex gruppmedlemmar samt att yrkandet för ideell skada yrkades med ett belopp om 150 kr avseende förlust av fritid för var och en av kärandena samt gruppmedlemmarna.

Tingsrätten avvisade stämningsansökan med motivering att den var så ofullständig att den inte kunde läggas till grund för en rättegång (42 kap. 4 § rättegångsbalken), bl.a. på grund att det förelåg oklarhet om den rättsliga grunden för yrkandena.

Tingsrättens avvisningsbeslut överklagades till hovrätten som fann att även om stämningsansökan inte präglats av den tydlighet som skulle ha varit önskvärd så fick den i förening med den senare gjorda kompletteringen anses tillräckligt klart ha gett uttryck för att klagandena var berättigade till ersättning på grund av avtalsbrott. Hovrätten fann att det inte borde komma ifråga för hovrätten att som första instans pröva om stämningsansökningen i övrigt var behäftad med några brister t.ex. i fråga om förutsättningarna att driva det aktuella målet som en grupptalan. Målet återförvisades därför till tingsrättens för förnyad prövning om stämning skulle utfärdas.

Vid tingsrätten avvisades käromålet då två av de särskilda processförutsättningarna enligt 8 § lagen om grupprättegång saknades. Tingsrätten fann nämligen att samtliga de anspråk som ansökan avsåg, totalt åtta stycken, lika väl kunde göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva. Det framstod enligt tingsrätten som okomplicerat att genom kumulation samordna individuella stämningsansökningar från de aktuella åtta personerna. Vad gällde kärandenas möjligheter att bekosta en grupprättegång och i vilken utsträckning de kan antas infria ett eventuellt kostnadsansvar gentemot motparten fanns ingen

annan utredning än upplysningen om att ett riskavtal förelåg, vars innehåll var okänt för rätten. Tingsrätten fann därmed att det inte framkommit tillräckligt stöd för att kärandena hade ekonomiska förutsättningar att företräda gruppmedlemmarna i målet.

Målet fördes av kärandena till hovrätten, som dock delade tingsrättens bedömning och avslog yrkandet om att tingsrättens avvisningsbeslut skulle upphävas och målet visas åter till tingsrätten.

Lars Elner o.a. ./ Göteborgs Egnahems AB

I juli 2005 inkom till Göteborgs tingsrätt en stämningsansökan som avsåg äganderätten till en värmecentral. 30 gruppmedlemmar angavs till namn och adress och de var samtliga ägare till fastigheter som de köpt av svarandebolaget. Det uppgavs att hela gruppen svarade solidariskt för kärändenas kostnader i målet. Kärandena yrkade att tingsrätten skulle fastställa att de innehade äganderätten till fjärrvärmelanläggningen i sina respektive fastigheter. I andra hand yrkades prisavdrag på den entreprenadsumma som de betalt svarandebolaget för uppförande av hus på sina fastigheter.

Stämning utfärdades i augusti 2005. Den 12 september 2005 underrättades de angivna gruppmedlemmarna om grupptalan och att de senast den 27 september 2005 skriftligen måste anmäla till rätten om de önskade bli omfattade av grupptalan. Information medföljde.

Den 30 september 2005 återkallade kärandena sin talan och hemställde att tingsrätten skulle avskriva målet i dess helhet eftersom parterna nått en förlikning i tvisten. Kärandena uppgav att de var införstådda med att 26 § lagen om grupprättegång inte kunde vara tillämplig. Eftersom gruppmedlemmarna och även samtliga husägare i det aktuella området erbjudits en motsvarande lösning hade deras intressen enligt kärandena ändå blivit tillgodosedda. Skrivelsen översändes till svaranden för

eventuellt yttrande och därefter avskrev tingsrätten målet från vidare handläggning.

Guy Falk o.a. ./ NCC Aktiebolag

Inledningen av detta rättsfall är refererat i Rättsfall från hovrätten, RH 2005:20, enligt följande.

”G.F. och L.F., ägare av Toftenäs 1:126 i Tjörns kommun, (kärandena) samt ägarna till ytterligare 32 andra fastigheter i Tjörns kommun (gruppen) yrkade vid tingsrätten att NCC AB (NCC) skulle förpliktas att omedelbart utföra avtalad småbåtshamn enligt kontrakt och förplikta NCC att utge vite till kärandena och gruppen med 1 miljon kronor för varje månad som hamnen inte är utförd räknat från dag för lagakraftvunnen dom.

Som grund för sin talan åberopade kärandena och gruppen följande: De har köpt fastigheter av NCC inom fastigheten Toftenäs 1:118 i Tjörns kommun. I kontrakten med NCC avseende respektive fastighet ingick andel i småbåtshamn att utföras på totalentreprenad. Småbåtshamnen fungerar inte, då fast vågbrytare inte utförts av NCC.

NCC yrkade att talan skulle avvisas eftersom förutsättningar för grupprättegång inte förelåg.

Goteborgs tingsrätt (2004-06-04, rådmannen Tommy Persson), lämnade yrkandet om avvisning utan bifall på följande skäl.

I 8 § lagen om grupprättegång stadgas att en grupptalan får tas upp till prövning om

1. talan grundas på omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk,
2. en grupprättegång inte framstår som olämplig på grund av att vissa gruppmedlemmars anspråk till sina grunder skiljer sig väsentligt från övriga anspråk,
3. merparten av de anspråk som talan avser inte lika väl kan göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva,

4. gruppen med hänsyn till storlek, avgränsning och övrigt är lämpligt bestämd samt

5. kändan med hänsyn till sitt intresse i saken, sina ekonomiska förutsättningar att föra en grupptalan och förhållandena i övrigt är lämpad att företräda gruppmedlemmarna i målet.

En grundläggande förutsättning för att grupptalan ska få tas upp till prövning är enligt punkten 1 att rättegången grundas på omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk. Det framgår av stämningsansökan att de förhållanden som anspråken grundar sig på i vart fall är likartade för alla gruppmedlemmar.

Punkten 2 talar om olämpligheten av grupptalan på grund av individuella omständigheter för vissa gruppmedlemmar. Det anges i lagens förarbeten att det finns situationer då grunder och invändningar hänförliga till enskilda gruppmedlemmar avsevärt skulle försvåra genomförandet av en representativ process. Ett sådant fall är att en ersättningstalan t.ex. kan kräva utredning som förutsätter medverkan från den enskilda anspråkshavaren, om inte ersättningen är ostridig eller kan beräknas med hjälp av förhållandevis enkla matematiska formler och dylikt (prop 2001/02:107 s. 44).

NCC har gjort gällande att kändanerna har åberopat flera omständigheter som medför att gruppmedlemmarnas talan skiljer sig från varandra och har därvid åberopat kändanernas påståenden om att båtplats i anslutning till huset var en mycket viktig förutsättning, att part tagit del av viss information från en informationsfolder, att NCC inte uppfyllt skyldigheten att samråda med beställaren och att NCC muntligen utfäst att en funktionell småbåtshamn skulle vara inkluderad. Enligt NCC innebär detta att dessa förhållanden kan, och rimligen bör, ha varierat från köpare till köpare och att förhör med var och en av köparna samt kanske andra personer kommer att bli nödvändiga. De enskilda gruppmedlemmarna behöver dessutom höras om vad som förevarit vid besiktning och om tidpunkten för reklamation.

Kärandena har härom anfört följande. Varken individuella förutsättningar eller behov av förhör med gruppmedlemmarna föreligger. Den huvudsakliga bevisningen avseende köparnas syften och förutsättningar med att ingå köp- och entreprenadavtalen utgörs av avtalspreliminärer såsom informationsfoldrar, annonser m.m. vilka är samma för samtliga gruppmedlemmar. Eftersom någon representant för de boende inte har beretts tillfälle att närvara vid någon besiktning av hamnanläggningen kan behov av förhör om detta inte föreligga, och inte heller vad gäller tidpunkten för reklamation, då reklamationsfristen i och med att slutbesiktning inte skett inte har börjat löpa ännu.

Enligt tingsrättens mening framstår det inte som troligt att samtliga gruppmedlemmar skulle behöva höras och agera i rättegången. Det ligger i sakens natur att vissa individuella omständigheter i princip alltid kommer att föreligga vid en grupptalan. Det väsentliga är istället huruvida dessa är så pass avvikande från varandra och har sådan betydelse för målet att grupptalan framstår som olämplig. Vad som framkommit om individuella omständigheter utgör inte skäl att anse talan som olämplig på grund därav.

Punkten 3 innebär att en prövning av huruvida grupptalan är bästa processalternativet ska göras. Vid bedömningen ska en jämförelse göras med andra processvägar – individuell talan för varje gruppmedlem, kumulation eller pilotmål. Grupptalan bör tillåtas endast om man därigenom når ett bättre rättsskydd eller samma rättsskydd men till en lägre kostnad och mindre besvär än vid andra taleformer. Jämförelse kan endast göras med sådan talan som framstår som realistisk i det enskilda fallet. När det gäller pilotmålen får bl.a. motpartens förväntade inställning till metoden och vilja att gentemot övriga gruppmedlemmar frivilligt rätta sig efter en ogynnsam dom därför betydelse. Hänsyn ska också tas till vilka utsikter det finns att istället samla in fullmakter från gruppmedlemmarna och processa som ombud för deras räkning. Vid bedömningen enligt denna punkt ska också vägas in förekomsten av individuella tvistefrågor, eftersom

dessa antas komplicera en grupprättegång. Visserligen anses förekomsten av sådana inte utgöra något absolut hinder mot en grupptalan, men om det förutsätts att de enskilda anspråkshavarna ska uppträda i rättegången kan grupptalan endast undantagsvis anses vara det bästa processalternativet (prop 2001/02:107 s. 46 och 144–145).

NCC har gjort gällande bl.a. att pilotmålsmodellen i detta fall skulle vara överlägsen grupptalan ur processekonomisk synvinkel samt pekat på det faktum att samtliga gruppmedlemmar i målet har lämnat fullmakt, vilket enligt bolaget visar att de är beredda att processa själva rörande sitt påstådda anspråk.

Kärandena har ifråga om pilotmål bl.a. anført att det med tanke på NCC:s inställning i processen inte finns någon anledning att vänta sig att NCC skulle erkänna rättsverkan i de övriga fallen. Kärandena har också uppgett att anledningen till att fullmakter utfärdats är att detta underlättar advokatbyråns administration avseende vilka fastighetsägare gruppen består av, och inte bör tillmätas någon betydelse.

Tingsrätten gör i denna del följande bedömning. Jämförelsen med pilotmål, individuell talan eller kumulation får göras mot bakgrund av att tingsrätten gjort bedömningen att det inte finns individuella omständigheter i den omfattning som NCC påstår och att något behov av att hålla förhör med alla gruppmedlemmar inte ter sig som särskilt troligt. Med utgångspunkt häri framstår grupptalan ur processekonomisk synvinkel som ett bättre alternativ än individuell talan. Det förhållandet att fullmakter från samtliga gruppmedlemmar har getts in i målet, kan inte utan vidare tas till intäkt för att dessa varit beredda att föra egen talan. När det gäller pilotmålsmodellen kan i vart fall inte uteslutas att denna inte skulle utgöra något reellt alternativ i förevarande fall. Vid en samlad bedömning finner tingsrätten att grupptalan utgör den lämpligaste processformen i detta fall.

När det gäller kraven i punkterna 4 och 5 avseende lämpligheten av bestämningen av gruppen respektive av kärandena, kan konstateras att gruppen är tydligt och konkret

angiven samt att det inte framkommit något som tyder på att käranden har intressen stridande mot gruppmedlemmarnas. Tingsrätten anser därför att även dessa kriterier är uppfyllda.

På grund av det anförda anser tingsrätten att förutsättningarna för att handlägga talan som en gruppprättegång är uppfyllda. Yrkandet om avvisning lämnas därför utan bifall.

NCC överklagade beslutet och yrkade att hovrätten skulle avvisa kärandenas talan.

Hovrätten för Västra Sverige (2004-10-06, hovrättsråden Claes Lindskog, Anne-Marie Krantz Westerberg, referent, och Pär Zelano) avslog överklagandet.

Hovrättens beslut överklagades av NCC till Högsta domstolen som cirka ett halvår senare beslutade att inte meddela prövningstillstånd.

Handläggningen av målet i sak fortsatte vid tingsrätten. NCC hade bestritt käromålet i sak under återopande av att bolaget inte gjort sig skyldig till kontraktsbrott, att reklamation inte skett i rätt tid, att kärandena inte kunde återropa påstådda fel eftersom dessa inte antecknats i protokoll från besiktning och att det i allt fall saknas kontraktsrättslig eller annan grund att förplikta NCC vid vite att åtgärda fel. Efter viss skriftväxling utsattes målet till muntlig förberedelse den 30 november 2005. Gruppmedlemmarna, 52 till antalet, underrättades om detta genom skrivelse till envar av dem. Tre gruppmedlemmar närvarade vid förberedelsen liksom kärandena och partsombuden. Vid förberedelsen fördes förlikningsförhandlingar under rättens ledning. Någon överenskommelse nåddes inte, men parterna var i huvudsak ense om riktlinjerna i en eventuell uppgörelse och att de skulle vidta ytterligare åtgärder för att se om villkoren för en uppgörelse till alla delar kunder förverkligas.

En ny muntlig förberedelse utsattes till den 27 februari 2006, om vilken gruppmedlemmarna underrättades genom brev. Denna gång var 15 gruppmedlemmar närvarande vid förhandlingen. Efter denna inkom parterna med kompletterande yttranden samt bevisuppgifter och tingsrätten inledde under

hösten 2006 med parternas bistånd tidsplanering för kommande huvudförhandling i målet.

I december 2006 inkom uppgifter till rätten att förlikningsförhandlingar pågick mellan parterna. I april 2007 vilandeförklarades målet till 1 oktober 2007 i anledning av arbete med förlikningen, vilken av kändena bl.a. är avhängig av en geoteknisk undersökning m.m.

Bilaga 3

Enkätundersökning

Enkät om effekterna av lagen om grupprättegång

Varför? I samband med införandet av lagen om grupprättegång fastslogs att det inom fyra år borde ske en uppföljning av lagstiftningen. Jag har fått Justitiedepartementets uppdrag att göra denna utvärdering. Då mycket få mål om grupptalan hittills handlagts i domstol ingår i uppdraget att bedöma om de syften som låg till grund för införandet av lagen, bl.a. att stärka enskildas reella tillgång till rättsväsendet, har tillgodosetts. Vidare ska lagens effekter för småföretagen undersökas, exempelvis när det gäller den risk för missbruk som flera remissinstanser befarade. Denna enkät sänds ut särskilt för att försöka få reda på om lagen om grupprättegång missbrukats för s.k. legal blackmail – d.v.s. för obehöriga påtryckningar i syfte att framtvinga orättfärdiga uppgörelser – samt om företags investeringsvilja i Sverige har påverkats av införandet av lagen.

Vem? Enkäten har skickats till advokatbyråer i Sverige med inriktning på affärsjuridik (urvalet har skett med hjälp av Advokatsamfundet).

Hur? Svara genom att fylla i bilagda enkät och skicka tillbaka den till utredningen senast 2007-12-20. Frankeringsfritt svarskuvert bifogas för att tillgodose kravet på anonymitet. Enkäten omfattar enbart ett fåtal frågor och går fort att fylla i.

Vad är syftet med enkäten? Att för pågående utvärdering av lagen om grupprättegång ta del av advokaters erfarenheter av lagens effekter. Av särskilt intresse är om möjligheten att väcka grupptalan i Sverige har påverkat utgången av förlikningar och andra överenskommelser samt om företags investerings- och etableringsvilja i Sverige har påverkats av införandet av lagen.

Bakgrund: 2003-01-01 trädde lagen om grupprättegång i kraft. Lagen var kontroversiell vid sin tillkomst. Ett flertal remissinstanser ifrågasatte om det alls fanns behov av en sådan särskild processform.

I samband med remissbehandlingen fördes en särskild diskussion om de risker som en lag om grupprättegång kunde innebära för företagen. Från näringslivet framfördes farhågor om att den nya processformen kunde missbrukas för att pressa fram ickeberättigade och för företagen oförmånliga förlikningar. Några instanser framförde att denna risk för missbruk skulle kunna medföra att företags vilja att investera i Sverige minskar.

I lagen om grupprättegång finns flera bestämmelser som är ägnade att motverka missbruk av taleformen, såsom fördelningsreglerna för rättegångskostnader, särskilda processförutsättningar (8 §), vissa krav på utformningen av stämningsansökan (9 §), ombuds- och advokattvång vid enskild grupptalan samt organisationstalan (11 §) samt vissa lämplighetskrav på gruppföreträdaren (21 §). Bland annat mot denna bakgrund ansågs i propositionen att det inte fanns någon risk för att obehöriga påtryckningar skulle öka genom den nya

processformen. Vidare anfördes att investeringsviljan i de länder som infört liknande processformer syntes opåverkad.

Jag är mycket tacksam för ert deltagande i denna enkät – alla enkätsvar är lika värdefulla, oavsett om erfarenheter av lagen finns eller inte. Jag hoppas ni tar chansen till denna möjlighet att bidra till utvärderingen av grupptalan i Sverige.

Stockholm dag som ovan

Marianne Wasteson

Sändlista:

Advokatbyråer i Sverige med inriktning på affärsjuridik (urval i samråd med Sveriges Advokatsamfund).

Enkät

Markera JA/NEJ och a) b) c) - alternativ med kryss eller ring.

1. Har någon/några på advokatbyrån professionella erfarenheter av lagen (2002:599) om grupprättegång?

NEJ (Om NEJ, gå vidare direkt till fråga 4.)

JA (Om JA, kryssa för / ringa in alternativ nedan)

- Som ombud på kärandesidan i en grupprättegång.
- Som ombud på svarandesidan i en grupprättegång.
- Som ombud för / biträde till part i en diskussion utom rätta.
- I samband med företags (planer på) investeringar/etableringar i Sverige.

- I annat sammanhang, nämligen

.....

1a. Uppskattningsvis vid hur många tillfällen har möjligheten att föra grupptalan i Sverige kommit upp vid arbete med klient på byrån?

- a) 1 b) 2-5 c) 6-10 d) flera

—

2. Har möjligheten att väcka grupptalan i Sverige påverkat överenskommelser / förlikningar som ni biträtt vid eller har denna möjlighet diskuterats i samband därmed?

JA NEJ INGEN UPPFATTNING

(Om JA, kryssa för / ringa in alternativ nedan.)

- Hot om / antydan om inledande av grupprättegång har använts som påtryckningsmedel.
- Möjligheten att väcka grupptalan har påverkat överenskommelsen, även om denna möjlighet inte tagits upp i diskussionen mellan parterna.
- Möjlighet att väcka grupptalan har diskuterats eller på annat sätt tagits upp i samband med förhandlingarna, men har inte påverkat överenskommelsen.
- På annat sätt, nämligen

.....

2a. Har hot eller antydning om väckande av grupptalan uppfattats som ett otillbörligt påtryckningsmedel på så sätt att man därigenom försökt framtvinga orättfärdiga uppgörelser?

JA NEJ INGEN UPPFATTNING

3. Har möjligheten att väcka grupptalan i Sverige påverkat klienters beslut att investera och/eller etablera verksamhet i Sverige eller diskuterats i samband därmed?

JA NEJ INGEN UPPFATTNING

(Om JA, kryssa för / ringa in alternativ nedan.)

- Möjligheten att väcka grupptalan har avhållit företag från att investera i eller etablera verksamhet i Sverige.

Det rörde sig om: A/ Svenskt företag B/ Utländskt företag
(Ringa in det/de alternativ som stämmer.)

- Möjligheten att väcka grupptalan har påverkat företags beslut att investera i eller etablera verksamhet i Sverige i negativ riktning.

Det rörde sig om: A/ Svenskt företag B/ Utländskt företag
(Ringa in det/de alternativ som stämmer.)

- Möjlighet att väcka grupptalan har diskuterats eller på annat sätt tagits med i beslutsunderlaget vid investerings-/etableringsbeslut, men har inte påverkat beslutet.

- På annat sätt, nämligen

.....

4. Har införandet av lagen om grupprättegång ökat enskildas reella tillgång till rättsväsendet på så sätt att förutsättningarna förbättrats för tillvaratagande av anspråk som den enskilde annars skulle avstå från att göra gällande?

JA NEJ INGEN UPPFATTNING

Plats för kommentar:

.....

5. Är bestämmelserna som införts för att särskilt tillvarata svarandenas intressen (se ovan under rubriken Bakgrund) ändamålsenliga?

JA NEJ INGEN UPPFATTNING

Plats för kommentar:

.....

—

6. Har prejudikatbildningen gynnats genom införandet av lagen om grupprättegång?

JA NEJ INGEN UPPFATTNING

Om ja, på vilket/vilka områden?

.....

Plats för kommentar:

.....

Tack för er medverkan!

Enkätsvaren

Enkätsvaren har varit anonyma. Totalt har 359 svar inkommit, vilket innebär en svarsfrekvens på drygt 50 %.

JA-alternativet på fråga 1. ”Har någon/några på advokatbyrån professionella erfarenheter av lagen (2002:599) om grupprättegång?” har bara markerats i 13 svar. Ytterligare två svar har jag dock tolkat som ett ja-svar, eftersom det i ett av dessa har markerats att möjligheten att föra grupptalan diskuterats ett flertal gånger på byrån och då det i båda dessa svar angetts att möjligheten att väcka grupptalan har tagits upp i samband med förhandlingar för klients räkning. Således har cirka fyra procent av de advokatbyråer som svarat på den utsända enkäten redovisat någon praktisk erfarenhet av lagen om grupprättegång. Av de tillfrågade advokatbyråerna har 344 svarat att det inte finns någon på advokatbyrån som har haft professionella erfarenheter av lagen om grupprättegång.

Erfarenheterna av lagen har fördelat sig som följer. Fyra har markerat **alternativ 1a**), dvs att de har erfarenhet av att vara ombud på kändesidan i en grupprättegång (i ett svar har markerats att det rör sig om en eventuell blivande grupprättegång). Erfarenhet av att vara ombud på svarandesidan i en grupprättegång, **alternativ 1b**), har markerats i två svar. Det kan noteras av en av dessa advokatbyråer även haft erfarenhet som ombud på kändesidan i grupprättegång. Två advokatbyråer har markerat att en medarbetare har varit ombud för / biträde i en diskussion utom rätta, **alternativ 1c**). Ingen har

markerat **svarsalternativ 1d)** att erfarenhet funnits av lagen om grupprättegång i samband med företags (planer på) investeringar/etableringar i Sverige. **Alternativ 1e)** har dock markerats i fem fall. Den första av dessa har angett att erfarenheten vunnits genom agerande som föreläsare samt i samband med rådgivning till klient. Den andre har skrivit att det rört sig om fastighetsägare som fick sina hus översvämmade efter kraftig nederbörd på grund av undermåligt underhåll och tillsyn av kommunen, varvid enskild talan fördes för 15 fastighetsägare i stället. Den tredje som markerat svarsalternativ 1e) har angett att grupptalan noggrant övervägts och den fjärde har uppgett att rådgivning skett till storföretag med stor kundkrets, men då endast i förebyggande syfte. Den femte och sista som markerat 1e) har skrivit att det rört sig om analys av risk för process mot klienter vid lagens införande. Av de 15 advokatbyråer som angett att medarbetare haft professionella erfarenheter av lagen om grupprättegång har tio stycken uppgett att möjligheten att föra grupptalan i Sverige kommit upp vid uppskattningsvis 2-5 tillfällen vid arbete med klient vid byrån. Tre har angett att så skett vid ett tillfälle. Två har inte angett något tillfälle.

Fråga 2 handlar om möjligheten att väcka grupptalan i Sverige påverkat överenskommelser/förlikningar som byrån biträdd vid eller om denna möjlighet diskuterats i samband därmed. I de 15 fall där det på den aktuella byrån funnits praktiska erfarenheter av lagen har svaren fördelats sig enligt följande. I tre svar anges ingen uppfattning och sju stycken har svarat nej. Av de återstående fyra har en markerat alternativ 2a), två alternativ 2b) och slutligen två stycken alternativ 2c). Således har uttryckligen så kallad legal blackmail förekommit i ett fall. I detta fall har hot om / antydning om inledande av grupprättegång använts som påtryckningsmedel. I två fall har möjligheten att väcka grupptalan påverkat överenskommelsen, även om denna möjlighet inte tagits upp i diskussionen mellan parterna. I ytterligare två fall har möjligheten att väcka grupptalan

diskuterats eller på annat sätt tagits upp i samband med förhandlingarna, men har inte påverkat överenskommelsen.

Fråga 2a. ”Har hot eller antydan om väckande av grupptalan uppfattats som ett otillbörligt påtryckningsmedel på så sätt att man därigenom försökt framtvinga orättfärdiga uppgörelser?” har endast besvarats jakande av en byrå, densamma som hade erfarenhet av uttrycklig legal blackmail. Av de övriga byråer som redovisat erfarenhet av lagen om grupprättegång har sju stycken svarat nej på denna fråga, medan sju stycken inte haft någon uppfattning i saken.

Huruvida möjligheten att väcka grupptalan i Sverige påverkat klienters beslut att investera och/eller etablera verksamhet i Sverige eller diskuterats i samband därmed tas upp i fråga 3. På denna har sju av de 15 byråerna med erfarenhet av lagen svarat nej medan övriga åtta angett att det inte finns någon uppfattning i frågan.

Av de byråer som inte redovisat någon erfarenhet av lagen om grupprättegång har 217 inte heller uttryckt någon uppfattning i frågorna 4-6. I 127 av enkätsvaren där fråga 1 besvarats nekande har ändå en eller flera uppfattningar redovisats i frågorna 4-6. Därtill kommer de uppfattningar som redovisats av dem som även haft praktisk erfarenhet av lagen om grupprättegång.

På fråga 4: ”Har införandet av lagen om grupprättegång ökat enskildas reella tillgång till rättsväsendet på så sätt att förutsättningarna förbättrats för tillvaratagande av anspråk som den enskilde annars skulle avstå från att göra gällande?” har svaren fördelat sig enligt följande.

Svar:	JA	NEJ	INGEN UPPFAT- TNING	INGET SVARS- ALTERN- ATIV
Totalt 359 st.	78	34	244	3
Varav advokatbyråer med erfarenhet (totalt 15 st.)	10	3	2	0

Följande kommentarer har lämnats av tre stycken som inte markerat något svarsalternativ.

- Tveksamt!
- Kan ha betydelse i småmål där den enskilde saknar rättshjälp och rättsskydd. Flera tillsammans kan då ha ekonomiska förutsättningar att driva ett krav.
- Tveksamt

Följande kommentarer har lämnats av dem som svarat ja.

- Små, i praktiken icke processbara, krav kan göras gällande genom införandet av möjligeter till grupprättegång.
- Inte något som jag diskuterat med klient. Min egen känsla.
- Men lagens begränsningar (se under rubriken "Bakgrund") gör att den ytterst sällan kan begagnas!
- Skandiamålet och ingivande av stämningsansökan ledde till att föreningen blev inviterade till samtal samt att Skandia medverkade till att försäkringstagarna fick byta bolag.
- Detta är min egen uppfattning, att förutsättningarna förbättras för den enskilde genom införandet av grupprättegång.

- Förhoppningsvis gör möjligheten att hålla nere den enskildes kostnad det lättare att söka få rätt.
- Jag anser att lagstiftningen ökar möjligheten per definition, i vart fall i teorin. Däremot verkar det som om tillämpningen i praktiken är ovanlig vilket talar för motsatsen. Måhända tar det längre tid att aktivera en ny lagstiftning.
- Bör rimligen öka möjligheterna att hantera kostnaderna vid konsumentmål.
- Dock ej i någon särskilt beaktansvärd omfattning.
- I något enskilt fall möjligen.
- Bara det faktum att möjligheten finns är viktig. Företag lär behöva förhålla sig till "risken". Oseriösa aktörer duckar och byter skepnad som förut.
- Rättegångskostnaderna är prohibitiva både för privatpersoner och mindre företag. Detta är ett stort bekymmer ur rättssäkerhetssynpunkt. Möjligheterna för grupp-talan löser en del av detta problem.
- Det kan vara så, t.ex. om därigenom rättegångskostnaderna blir bättre tillgodosedda jämfört med rättegångskostnaderna för en enskild individ (såsom utrymmet i rättsskydd, som ju allmänt sett utgör den ofta svagaste länken inför ett ställningstagande om att inleda ett rättsligt förfarande eller ej).
- Föreställer mig dessutom att risken för grupprättegång befrämjar den enskildes möjlighet till uppgörelse utan rättegång.
- Före lagens ikraftträdande biträdde jag en stor grupp. Detta hade förenklats betydligt. Nu kostade all administration pengar och energi. Denna del underlättas när man har ett regelverk att referera till.
- Utgår från det. Har inga problem att se situationer när reglerna är till fördel.

Av de som svarat nej har följande kommentarer lämnats.

- Men lagen kan ha haft viss betydelse för att konsumentorienterade företag tänker igenom sin villkor en extra gång.
- Vi ser många gånger svårigheter med att uppnå en grupptalan när a) försäkringsvillkoren (rättsskyddet) kan vara olika b) det från början kan vara flera ombud inblandade, vilket kan orsaka samarbetsproblem eller i vart fall kan ge motstridiga intressen.
- Pilotmål funkar bättre m.a.a. storleken på rättsskyddet.
- Enligt min uppfattning var rättsväsendet lika tillgängligt för enskilda före som efter lagens införande. Lagens syfte synes vara att möjliggöra för enskilda att driva process utan ansvar för talans utformning eller kostnad för processen. Jag kan inte se något positivt i det.
- Knappast på en mindre ort (stad) som vår. "Tillgång till rättsväsendet" kan bara uppnås om processsekonomiska förbättringar genomförs av staten och försäkringsbranschen.
- Det krävs ändringar i reglerna om rättegångskostnad för att åstadkomma detta. Av särskilt intresse är att rättsskyddsförsäkringen uttryckligen inte gäller grupptalan.
- Jag kan från min erfarenhet (affärsjuridik främst i bygg- o fastighet) inte se behov av grupptalan.
- Jag uppfattar reglerna som för komplicerade och domstolarnas erfarenhet för liten för en effektiv process.
- En individualiserad rättstvist gynnar den enskildes rätt bättre när ombudet mer kan ägna sina krafter åt just en klient.
- Detta är min personliga uppfattning men jag saknar som sagt erfarenhet.
- Ansvaret för rättegångskostnader vid förlust är avhållande.
- Baserat mer på en allmän känsla.

Av de som angett att de inte har någon uppfattning i frågan har några ändå bidragit med kommentarer enligt följande.

- Men sannolikt inte.
- Möjligen ja.
- Eftersom jag inte behärskar lagen om grupprättegång kan jag inte bedöma detta. Min spontana uppfattning är dock att detta rimligen måste ha förbättrat förutsättningarna för den enskilde att ta tillvara sin rätt.
- Eftersom jag inte haft någon praktisk erfarenhet av lagen har jag svårt att uttala mig annat än teoretiskt. Rent teoretiskt borde lagen få den följd som anges i frågeställningen.
- Men jag tror att institutet ändå är otympligt.

Svaren på fråga 5. "Är bestämmelserna som införts för att särskilt tillvarata svarandenas intressen (se ovan under rubriken Bakgrund) ändamålsenliga?" har fördelat sig som följer.

Svar:	JA	NEJ	INGEN UPPFAT- TNING	INGET SVARS- ALTERN- ATIV
Totalt 359 st.	51	18	289	1
Varav advokatbyråer med erfarenhet (totalt 15 st.)	10	3	2	0

På ett svar, där inget svarsalternativ markerats, står följande kommentar.

- Möjligen är det så att dessa bestämmelser medför att så få grupprättegångar ägt rum. Bestämmelserna är då

ändamålsenliga – för svaranden – men mindre ändamålsenliga för käranden (gruppen).

Följande kommentarer har lämnats av dem som svarat ja på fråga 5.

- Frågan är något märklig. Ansvar för rättegångskostnader är ändamålsenligt om man inte vill ha några grupprättegångar. Men det var väl ändå inte syftet?
- Allmänt sett ja!
- Det är väl ett bra försök. Regelmässigt tror jag att praktikernas fantasi för att utnyttja regler är större än vad lagstiftaren tänkte. En grupptalan sätter större tryck på en svarandepart än ett enskilt käromål. Å andra sidan tror jag att det är fler enskilda som tvingas ingå oförmånliga förlikningar med företag, p.g.a. att de av ekonomiska skäl inte orkar processa vidare /---/ (oläsligt). Risker finns dock men jag tror att man på nuvarande stadium kan nöjas med de ovannämnda bestämmelserna.
- Så länge vi i Sverige inte har de nivåer på skadestånd etc. som tillämpas i USA.
- Vid införandet diskuterades hur lagen kunde komma att utnyttjas mot vissa klienter. Min analys var att den – mot bakgrund av reglerna om svarandenas intressen – inte skulle innebära en risk i klienternas verksamhet. Jag har hittills fått rätt.
- Ja, i princip, men en stor mängd praktiska svårigheter förhindrar i praktiken de flesta grupptalemål.

De advokatbyråer som svarat nej på denna fråga har i vissa fall lämnat kommentarer enligt följande.

- Otidsenlig begränsning som gör lagen till en ”papperstiger”!
- Jag uppfattar reglerna som för komplicerade och domstolarnas erfarenhet för liten för en effektiv process.

- Svaranden kan misshandlas av oseriösa ombud.
- I vart fall tveksamt enligt mitt resonemang. enligt p. 4 ovan. (Jag anser att lagstiftningen ökar möjligheten per definition, i vart fall i teorin. Däremot verkar det som om tillämpningen i praktiken är ovanlig vilket talar för motsatsen. Måhända tar det längre tid att aktivera en ny lagstiftning.)

Av de som svarat att de inte har någon uppfattning i frågan har ett antal skrivit följande kommentarer.

- Antar att det finns skäl att lita på förarbetena, åtminstone tills motsatsen bevisas.
- Jag saknar tillräcklig kunskap och erfarenhet för att ha någon välgrundad uppfattning.

Svaren på fråga 6. ”Har prejudikatbildningen gynnats genom införandet av lagen om grupprättegång?” har fördelats som följer.

Svar:	JA	NEJ	INGEN UPPFATT NING	INGET SVARS- ALTERNATIV
Totalt 359 st.	12	49	296	2
Varav advokatbyråer med erfarenhet (totalt 15 st.)	1	6	8	0

Av de två som inte markerat någon svarsalternativ har en kommenterat frågan:

- För tidigt att säga.

Följande kommentar återfinns bland dem som svarat ja på frågan.

- Den typ av omständigheter som uppkommer i främst konsumentförhållanden och för småföretagare, men som för den enskilde ej omfattar så stora belopp, får en möjlighet till rättslig prövning.

De som svarat nej har kommenterat enligt följande.

- Inte såvitt jag känner till.
- Som framgår har vi ingen erfarenhet av lag om grupprättegång, utan svaren bygger på erfarenhetsutbyte med andra advokater, särskilt samband med seminarier omkring affärsjuridiska processuella frågor.
- Den enskildes praktiska tillgång till rättsväsendet har inte förändrats genom lagen om grupprättegång.
- Inte specifikt p.g.a. grupptalan.
- För få rättsfall.
- För få grupprättegångar.

Av de som inte angett någon uppfattning har följande kommentarer skrivits.

- Inte vad jag vet. Troligen inte.
- Av samma skäl som under 5. (Jag saknar tillräcklig kunskap och erfarenhet för att ha någon välgrundad uppfattning.)
- Vet ej.
- Spelar knappast någon roll för själva prejudikatbildningen.
- Tveksamt!

Slutligen har följande allmänna kommentarer lämnats.

- Bibehåll institutet grupptalan, men vidareutveckla det så att det fyller det uppenbara behovet ännu bättre.
- Behovet av grupprättegång har övervägts. Administrationen av processen verkar avskräckande i förhållande till alternativet att använda pilotmål.
- Hade en "grupptalan" före denna lag. Det fungerade också.

Bilaga 4

Mötesförteckning

4 oktober 2007, möte med hovrättsråd Marianne Åbyhammar, Svea hovrätt

16 oktober, möte med rättssakkunnige Olof Roos, Näringsdepartementet.

22 oktober 2007, möte med professor Per Henrik Lindblom.

31 oktober 2007, möte med Charlotte Zackari och Adrienne de Joune, Konkurrensverket.

7 november 2007, möte på Konsumentverket i Karlstad med stf KO Agneta Broberg, byråchefen Per Magnusson och juristen Anette Arvestål.

8-10 november 2007, Conference «Towards European Collective Redress for Consumers?», Lissabon, Portugal (EU).

28 november 2007, möte med chefsjurist Johan Lundström och förbundsjurist Staffan Moberg, Sveriges Försäkringsförbund.

12-14 december 2007, The globalization of class action, Stanford Law School and The Centre for Socio-Legal Studies, Oxford

University. Under denna konferens även möte med professor Jan Kleineman.

16 januari 2008, Samrådsmöte med företrädare för näringslivet m.m.

Deltagare:

Bengt Johansson, Arbetsgivarverket
Ulrica Dyrke, Företagarna
Tom Ekelund, Finansbolagens förening
Anne Wigart, Svenskt Näringsliv
Ulla Lundquist, Bankföreningen
Ulf Köping-Höggård, Handelsbanken
Håkan Petrelius, Nordea
Johan Lundström, Sveriges Försäkringsförbund
Kristina Lindskog, Nutek
Anna-Karin Smedberg, Svensk Handel
Mikael Svelch, Svensk Industriförening
Magnus Ljung, Sveriges Kommuner och Landsting
Leif Ingberg, Sparbankernas Riksförbund

Inbjudna organisationer:

Svenskt Näringsliv
Svensk Industriförening
Småföretagarna
Företagarnas riksorganisation
Svensk Handel
Bankföreningen
Finansbolagens förening
Fondbolagens förening
Försäkringsförbundet
Svenska riskkapitalföreningen
Svenska IT-företagarnas organisation
Gemenskapen för elektroniska affärer
Plast- och Kemibranscherna
Referensgruppen för entreprenörskap och företagsutveckling
Fristående Sparbankers riksförbund
Invest in Sweden, Delegationen för utländska investeringar i Sverige
Sveriges kommuner och landsting

Verket för näringslivsutveckling (NUTEK)
Arbetsgivarverket

23 januari 2008, Samrådsmöte med företrädare för konsumentorganisationer m.m.

Deltagare:

Ulf Stenberg, Villaägarnas Riksförbund

Anna Jansson, Sveriges Aktiesparares Riksförbund

Peter Knutsson, Sveriges Aktiesparares Riksförbund

Thomas Johansson, Allmänna reklamationsnämnden

Anna Theodóra Gunnarsdóttir, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO)

Bo Villner, LO-TCO Rättsskydd AB

Laine Strömgren, Handikappombudsmannen (HO)

Inbjudna organisationer:

Allmänna Reklamationsnämnden

Landsorganisationen i Sverige

Sveriges Konsumeter

Tjänstemännens centralorganisation

Sveriges Konsumentråd

Sveriges Akademikers Centralorganisation

Konsumentvägledarnas förening

Konsumenternas Bank- & Finansbyrå

Villaägarnas riksförbund

Konsumenternas Försäkringsbyrå

Sveriges aktiesparares riksförbund

Jämställdhetsombudsmannen

Handikappombudsmannen

Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering

Jämställdhetsnämnden

Kooperativa förbundet

Miljöförbundet

6 februari 2008, Hearing med partsombud

Närvarande:

Advokat Per-Olov Sköld, Advokatfirman Vinge KB
Advokat Hans Hammarbäck, Mannheimer Swartling Advokatbyrå
Advokat Claes Lundblad, Mannheimer Swartling Advokatbyrå
Advokat Ola Hansson, Advokatfirman Nilsson & Co KB
Forskningsstipendiat Fredrik Bergman, Centrum för rättvisa.
Jur.kand. Ruby Harrold-Claesson, Juristkonsulten Juriste
Consultante
Advokat Ylva Lindquist, Advokatfirman Hammarskiöld & Co
Advokat Malin Wikström, Gärde Wesslau Advokatbyrå
Advokat Åke Lewensjö, Gärde Wesslau Advokatbyrå
Jur. kand. John Antonson, Gärde Wesslau Advokatbyrå
Byråchef Pär Magnusson, KO-sekretariatet, Konsumentverket
Magnus Hermansson, Justitiekanslern
Martin Mörk, Justitiekanslern

4 mars 2008, Diskussionsmöte med domare

Närvarande:

Rådman Thomas Arvefors
Hovrättsråd Anders Dereborg
Chefsrådman Mari Heidenborg
Rådman Carl-Axel Tidblom
Revisionssekreterare Pontus Woxner
Tingsnotarie Anna Åkerlund

13 mars 2008, Möte med generalsekreterare Anne Ramberg och chefsjurist Maria Billing, Sveriges Advokatsamfund.

Bilaga 5

Finländsk lagstiftning

Lag om grupptalan 2007/444

1 § Tillämpningsområde

Denna lag tillämpas när ett sådant tvistemål mellan en konsument och en näringsidkare som omfattas av konsumentombudsmannens behörighet handläggs som grupptalan. Lagen tillämpas dock inte på tvistemål som gäller ett förfarande av en i värdepappersmarknadslagen (495/1989) avsedd värdepappersemittent eller givare av ett offentligt köpeanbud.

Med grupptalan avses en talan som en kärke för som företrädare för en i talan definierad grupp så att domen i målet blir bindande även för gruppens medlemmar.

I fråga om handläggningen av grupptalan gäller utöver denna lag i tillämpliga delar vad som i övrigt föreskrivs om handläggning av tvistemål.

2 § Förutsättningarna för grupptalan

Ett mål kan handläggas som grupptalan, om

- 1) flera personer har yrkanden som grundar sig på gemensamma eller likartade omständigheter mot samma svarande,
- 2) handläggning som grupptalan är ändamålsenlig med beaktande av gruppens storlek, innehållet i yrkandena och bevisningen i målet, samt
- 3) gruppen är tillräckligt exakt definierad.

3 § Behörig domstol

Tingsrätter som handlägger grupptalan är Åbo, Vasa, Kuopio, Helsingfors, Lahtis och Uleåborgs tingsrätter. Av de nämnda tingsrätterna är den behörig som finns inom samma hovrätts domkrets som den tingsrätt vid vilken svaranden skulle vara skyldig att svara på något av de yrkanden som framställs i grupptalan, om talan fördes separat.

4 § Talerätt

Konsumentombudsmannen väcker som kärke grupptalan och utövar i målet talerätt som part.

5 § Väckande av grupptalan

I stämningsansökan angående grupptalan skall anges

- 1) den grupp som talan avser,
- 2) de yrkanden som är kända,
- 3) de omständigheter som yrkandena grundar sig på,
- 4) på vilken grund saken kan behandlas som grupptalan,
- 5) de för käranden kända omständigheter som har betydelse för prövningen av endast vissa gruppmedlemmars yrkanden,
- 6) i den mån det är möjligt, de bevis som käranden har för avsikt att lägga fram till stöd för sin talan och vad som skall styrkas med varje bevis,
- 7) ett yrkande om ersättning för rättegångskostnader, om käranden anser detta befogat, samt

8) på vilka grunder domstolen är behörig.

Stämningsansökan skall även innehålla de uppgifter som avses i 5 kap. 2 § 2 mom. i rättegångsbalken. Stämningsansökan skall undertecknas av käranden eller, om käranden inte själv har uppsatt den, av den som har gjort det. Denna person skall samtidigt uppge sitt yrke och sin boningsort.

6 § Underrättelse om att handläggning av grupptalan har inletts

Om talan inte har avisats eller förkastats enligt 5 kap. 6 § i rättegångsbalken, skall domstolen utan dröjsmål innan stämning utfärdas underrätta parterna per post eller elektroniskt om att handläggningen av grupptalan har inletts och om den domare som ansvarar för förberedelsen. Domstolen skall dessutom sätta ut en tid för anmälan till gruppen. Domstolen kan av särskilda skäl förlänga tiden.

Käranden skall utan dröjsmål underrätta de gruppmedlemmar som den känner till om att målet är anhängigt. Underrättelsen skall sändas per post eller elektroniskt. Om underrättelsen inte kan sändas på nämnda sätt till samtliga gruppmedlemmar enligt definitionen av gruppen, kan grupptalan tillkännages i en eller flera tidningar eller på ett annat lämpligt sätt. Käranden skall sända underrättelsen också till svaranden.

7 § Underrättelsens innehåll

Den underrättelse som käranden sänder skall innehålla

- 1) en kort beskrivning av saken och av de yrkanden som kommer att framställas,
- 2) en beskrivning av den grupp på vars vägnar talan har väckts,
- 3) kärandens kontaktuppgifter, samt
- 4) information om hur man anmäler sig till gruppen och om den tidsfrist som utsatts för anmälan.

I underrättelsen skall dessutom ges grundläggande information om grupptalan som rättegångsform,

gruppmedlemmarnas ställning i rättegången, förlikning, rättsverkningarna av en dom med anledning av grupptalan, rätten att söka ändring och ansvaret för rättegångskostnader.

8 § Medlemskap i gruppen

Den som enligt definitionen är gruppmedlem och som inom den utsatta tiden har tillställt kändan ett undertecknat skriftligt meddelande om sin önskan att delta i grupptalan hör till gruppen.

Om den som enligt definitionen är gruppmedlem anmäler sig till gruppen efter den utsatta tiden, men innan den preciserade stämningensansökan har getts in till domstolen, kan kändan av särskilda skäl godkänna honom eller henne som gruppmedlem.

9 § Preciserad stämningensansökan

Kändan skall uppgöra en preciserad stämningensansökan av vilken framgår medlemmarnas namn och adress samt deras preciserade yrkanden och, om det är nödvändigt, de preciserade grunderna. Stämningensansökan skall ges in till domstolen inom en månad från den utsatta tiden för anmälan till gruppen. Domstolen kan av särskilda skäl förlänga tiden.

10 § Stämning

Domstolen skall utan dröjsmål utfärda stämning efter att den mottagit den preciserade stämningensansökan.

I stämningen skall svaranden uppmanas att avge svaromål skriftligen. I fråga om utfärdande av stämning och avgivande av svaromål iakttas i övrigt i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 5 kap. 10—12 § i rättegångsbalken.

11 § En gruppmedlems ställning

En gruppmedlem skall likställas med en part vid tillämpning av rättegångsbalkens bestämmelser om överlåtelse av föremålet för tvisten, domarjäv, verkningarna av anhängig rättegång, förening av käromål och hörande. En gruppmedlem skall framställa invändning om domarjäv så snart som möjligt efter det att medlemmen har fått veta vilka domare som deltar i handläggningen av målet. En gruppmedlem kan inte delta i rättegången som intervenient.

12 § Utvidgning av talan

Medan förberedelsen pågår får käranden genom att ändra definitionen av gruppen utvidga talan till att omfatta också nya gruppmedlemmar, om detta kan ske utan att det avsevärt fördröjer sakens behandling eller medför oskäligen olägenheter för svaranden. Angående de nya medlemmarna skall i tillämpliga delar lämnas de uppgifter som avses i 5 §.

På ändring av kärandens yrkanden tillämpas 14 kap. 2 § i rättegångsbalken.

13 § Avgränsning av talan

Om käranden återkallar talan i fråga om en gruppmedlems yrkande innan en preciserad stämningsansökan har lämnats in till tingsrätten, skall domstolen till denna del avskrivna målet.

Om käranden efter det att den preciserade stämningsansökan har getts in till tingsrätten avgränsar talan så att den inte längre omfattar någon viss gruppmedlems yrkande, skall domstolen sätta ut en tid inom vilken en gruppmedlem kan meddela domstolen att han eller hon önskar att som part fortsätta rättegången i egen sak.

Om en gruppmedlem meddelar att han eller hon fortsätter rättegången som part, skall domstolen avskilja medlemmens yrkande för separat handläggning som egen talan och besluta om dess fortsatta handläggning. Domstolen kan på gruppmedlemmens begäran överföra det avskilda målet till en

annan behörig domstol för handläggning, om det är ändamålsenligt med hänsyn till handläggningen av målet. Om rättegången inte fortsätter beträffande det ovan nämnda yrkandet, skall målet avskrivas till denna del.

14 § Handläggning i undergrupper

Domstolen kan förordna att vissa gruppmedlemmars yrkanden eller vissa frågor skall handläggas separat i undergrupper, om detta främjar en ändamålsenlig handläggning av saken.

15 § Utträde ur gruppen

En gruppmedlem kan innan målet överförs till huvudförhandling träda ur gruppen genom att skriftligt meddela detta till domstolen eller dess kansli. Målet avskrivas då till den del det avser den medlem som trätt ur gruppen.

Efter det att målet har överförts till huvudförhandling kan en gruppmedlem endast med svarandens samtycke träda ur gruppen på det sätt som föreskrivs i 1 mom. Även i detta fall avskrivas målet till den del det avser den medlem som trätt ur gruppen. Sedan målet har förts till avgörande är det inte längre möjligt att träda ur gruppen.

16 § Domens rättskraft

Domstolens avgörande är bindande för de gruppmedlemmar som domstolen i sitt avgörande har meddelat att omfattas av det.

17 § Rättegångskostnader

Angående rättegångskostnader gäller vad som föreskrivs i 21 kap. i rättegångsbalken.

En gruppmedlem svarar inte för rättegångskostnaderna. En gruppmedlem är dock skyldig att ersätta svaranden för de

kostnader som medlemmen förorsakar genom ett förfarande som avses i 21 kap. 5 § i rättegångsbalken.

Om en gruppmedlems yrkande har avskilts för separat handläggning som egen talan, är medlemmen i egenskap av part ansvarig för sådana rättegångskostnader som uppkommit efter avskiljandet.

18 § Ändringsökande

Parterna har rätt att i enlighet med rättegångsbalken genom besvär överklaga ett avgörande som meddelats med anledning av en grupptalan.

Ett avgörande genom vilket en processinvändning som gäller förutsättningarna för grupptalan har förkastats får överklagas särskilt, om inte domstolen för att förhindra obefogat dröjsmål eller av något annat särskilt skäl bestämmer att avgörandet skall överklagas i samband med att ändring söks i domen eller det slutliga beslutet i huvudsaken.

Om käranden inte överklagar ett avgörande som meddelats med anledning av grupptalan, har en gruppmedlem rätt att inom 14 dagar från besvärstidens eller motbesvärstidens utgång söka ändring i avgörandet i sin egen sak. Gruppmedlemmen behöver inte anmäla missnöje med avgörandet. I övrigt tillämpas rättegångsbalken på ändringsökandet.

19 § Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2007.

Bilaga 6

Norsk lagstiftning

Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

Kapittel 35. Gruppesøksmål

§ 35-1. Virkeområde. Definisjoner

(1) Kapitlet gir særlige regler om behandlingsmåten for gruppesøksmål i tingretten og anke over avgjørelser i gruppesøksmål.

(2) Gruppesøksmål er søksmål som føres av eller mot en gruppe på samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag, og som er godkjent av retten som gruppesøksmål.

(3) Gruppeprosess er de særlige prosessregler for gruppesøksmål.

(4) Gruppen er de rettssubjekter som har krav eller forpliktelser som faller innenfor den ramme retten har trukket opp for

gruppesøksmålet, og som omfattes av søksmålet etter § 35-6 eller § 35-7.

(5) Gruppemedlemmer er de enkelte rettssubjekter innenfor gruppen.

(6) Grupperegisteret er det register som føres over gruppemedlemmene etter § 35-6.

(7) Grupperepresentant er den som handler på gruppens vegne i søksmålet etter § 35-9 første til tredje ledd.

§ 35-2. *Vilkår for gruppesøksmål*

(1) Gruppesøksmål kan bare reises hvis

- a) flere rettssubjekter har krav eller forpliktelser på samme eller vesentlig likt faktisk og rettslig grunnlag,
- b) kravene ellers kan behandles av retten med samme sammensetning og hovedsakelig etter de samme saksbehandlingsregler,
- c) gruppeprosess er den beste behandlingsmåten, og
- d) det er grunnlag for å utpeke grupperepresentant etter § 35-9.

(2) Bare de som kunne reist eller sluttet seg til et ordinært søksmål for norske domstoler, kan være gruppemedlemmer.

§ 35-3. *Saken reises*

(1) Gruppesøksmål kan reises av

- a) enhver som fyller vilkårene for å være gruppemedlem hvis søksmålet fremmes, eller
- b) foreninger og stiftelser, samt offentlige organer med oppgave å fremme særskilte interesser, når søksmålet ligger innenfor

deres formål og naturlige virkeområde etter § 1-4.

(2) Saken innledes ved stevning til en tingrett der en som kan være gruppelem, kunne ha reist et vanlig søksmål.

(3) Stevningen skal gi retten de opplysninger som er nødvendige for å vurdere om vilkårene for gruppesøksmål er oppfylt og treffe avgjørelser etter § 35-4 annet ledd. Det skal angis om gruppesøksmålet begjæres fremmet etter § 35-6 eller § 35-7.

§ 35-4. Godkjenning av gruppesøksmål

(1) Retten skal så tidlig som mulig avgjøre om gruppesøksmålet skal fremmes eller avvises.

(2) Fremmes gruppesøksmålet, skal retten i avgjørelsen om dette

- a) beskrive rammen for krav som kan omfattes av gruppesøksmålet,

- b) avgjøre om gruppesøksmålet skal fremmes etter § 35-6 eller § 35-7,

- c) i gruppesøksmål etter § 35-6 fastsette en frist for registrering i grupperegisteret,

- d) fastsette et eventuelt maksimalt ansvar og eventuell forskuddsbetaling etter § 35-6 tredje ledd, og

- e) utpeke grupperepresentant.

(3) Viser sakens videre behandling at det er klart uhensiktsmessig at søksmålet føres etter reglene for gruppeprosess, eller at rammen for de krav som omfattes av gruppesøksmålet bør få en annen avgrensning, kan retten av eget tiltak omgjøre eller endre avgjørelsen. De som ikke lenger omfattes av gruppesøksmålet, kan innen én måned etter at avgjørelsen om omgjøring eller endring er rettskraftig, kreve at

retten fortsetter behandlingen av deres krav som individuelle søksmål.

(4) Avgjørelser etter første til tredje ledd treffes som kjennelse. Ved anke gjelder ikke § 29-3 annet ledd.

§ 35-5. Varsel om godkjent gruppesøksmål

(1) Når et gruppesøksmål er godkjent, skal retten gjennom varsel, kunngjøring eller på annen måte sørge for at gruppesøksmålet gjøres kjent overfor dem som kan slutte seg til det, eller som er gruppemedlemmer etter § 35-7.

(2) Varslet eller kunngjøringen skal gjøre det klart hva gruppesøksmålet og gruppeprosessen innebærer, herunder konsekvensene av å registrere seg eller tre ut som gruppemedlem, mulig ansvar for kostnader som kan påløpe, og grupperepresentantens fullmakt til å inngå forlik. Frist for registrering i grupperegisteret skal framgå av varslet.

(3) Varslets innhold, varslingsmåte mv., bestemmes av retten, herunder om grupperepresentanten skal besørge varsel eller kunngjøring og dekke kostnadene forbundet med dette.

§ 35-6. Gruppesøksmål som krever registrering av gruppemedlemmer

(1) Gruppesøksmålet omfatter bare dem som er registrert som gruppemedlemmer, hvis ikke søksmålet er fremmet etter § 35-7. De som har krav innenfor rammen av gruppesøksmålet, kan registreres som gruppemedlem.

(2) Begjæring om registrering må settes fram innen fristen for dette. Inntil hovedforhandlingen kan retten i særlige tilfeller godkjenne en forsinket registrering når ikke hensynet til de øvrige parter i vesentlig grad taler mot det.

(3) Etter begjæring fra den som reiser gruppesøksmålet, eller grupperepresentanten kan retten bestemme at det skal være et vilkår for registrering at gruppemedlemmene skal ha ansvar for et fastsatt maksimalbeløp for kostnader etter § 35-14. Retten kan etter begjæring bestemme at hele eller deler av beløpet skal innbetales til gruppens prosessfullmektig før registrering.

(4) Grupperegisteret føres av retten. Domstoladministrasjonen kan gi nærmere regler om grupperegisteret ved forskrift.

§ 35-7. Gruppesøksmål som ikke krever registrering av gruppemedlemmer

(1) Retten kan bestemme at de som har krav innenfor rammen for gruppesøksmålet, skal være gruppemedlemmer uten registrering i grupperegisteret dersom kravene

- a) enkeltvis gjelder så små verdier eller interesser at et betydelig flertall av dem ikke kan forventes fremmet ved individuelle søksmål, og
- b) ikke antas å reise spørsmål som krever individuell behandling.

(2) De som ikke vil delta i gruppesøksmålet, kan tre ut etter § 35-8. Det føres utmeldingsregister. Reglene i § 35-6 fjerde ledd gjelder tilsvarende.

§ 35-8. Uttreden som gruppemedlem

(1) Enhver kan tre ut som gruppemedlem. Det gjøres ved sletting i grupperegisteret eller ved innføring i utmeldingsregisteret. Uttmeldingen er virksom fra det tidspunkt retten mottar meldingen. Uttmelding kan ikke skje etter at gruppemedlemmets krav er rettskraftig avgjort.

(2) Utmelding før det er avsagt dom som binder gruppe medlemmene etter § 35-11, kan skje uten at vedkommende taper det materielle krav som var fremmet.

(3) Ved utmelding etter at det er avsagt dom som binder gruppe medlemmet etter § 35-11 annet ledd annet punktum, fortsetter nødvendig videre behandling i instansen etter reglene for allmennprosess eller småkravprosess. Dersom gruppe medlemmets krav er avgjort i instansen, må den som har trådt ut, erklære selvstendig anke om overprøving. Anke kan inngis innen én måned etter utløpet av ankefristen for gruppen. Selv om denne fristen er utløpt, kan vedkommende likevel anke hvor gruppen har anket. Anke må da inngis samtidig med utmeldingen av gruppesøksmålet, og den må ligge innenfor den ramme for anke som er trukket opp i anken fra gruppen.

(4) En anke fra gruppens motpart omfatter alle som var gruppe medlemmer da det ble avsagt dom som binder gruppe medlemmene etter § 35-11, hvis ikke noe annet framgår av ankeerklæringen.

(5) En som har fremmet krav ved individuelt søksmål, betraktes i forhold til reglene foran som utmeldt av gruppesøksmålet. For søksmål etter § 35-7 opphører denne virkningen om det individuelle søksmål heves.

§ 35-9. Iwaretaking av rettigheter og plikter i gruppesøksmålet.

Representasjon

(1) Gruppens rettigheter og plikter i gruppesøksmålet iwaretas av grupperepresentanten. Grupperepresentanten har plikt til å påse at gruppe medlemmene holdes forsvarlig orientert om gruppesøksmålet. Særlig gjelder dette for prosesshandlinger og avgjørelser som får betydning for gruppe medlemmenes krav.

(2) Den som kan reise gruppesøksmål etter § 35-3 første ledd, og som er villig til det, kan være grupperepresentant.

(3) Grupperepresentanten skal utpekes av retten. Representanten skal kunne ivareta gruppens interesser på en god måte, og kunne svare for gruppens mulige kostnadsansvar overfor motparten. Retten kan om nødvendig tilbakekalle en oppnevning som grupperepresentant og oppnevne en ny. § 35-4 fjerde ledd gjelder tilsvarende for avgjørelser om tilbakekall og ny oppnevning av grupperepresentant.

(4) Gruppen skal ha prosessfullmektig som er advokat. Retten kan i særlige tilfeller gjøre unntak fra dette.

§ 35-10. *Twistepunkter som kun gjelder én eller få gruppemedlemmer.*

Undergrupper

(1) Retten kan bestemme at reglene for gruppesøksmål ikke skal gis anvendelse for behandlingen av twistepunkter som bare gjelder et lite antall gruppemedlemmer. I så fall råder gruppemedlemmene selv over disse spørsmålene. Retten avgjør rekkefølgen de forskjellige spørsmål skal behandles i. Normalt bør retten behandle de spørsmål som gjelder gruppen som helhet, før den behandler særspørsmål knyttet til en eller noen få parter.

(2) Hvor gruppen består av et stort antall gruppemedlemmer, og det for flere av disse oppstår samme eller vesentlig like rettslige eller faktiske spørsmål som skiller seg fra de spørsmål som er felles for gruppen som helhet, kan retten bestemme at det skal opprettes undergrupper. For opprettelse av undergrupper og behandlingen av særspørsmålene for dem, gjelder reglene i dette kapittel tilsvarende.

§ 35-11. Avgjørelse av gruppesøksmålet.

Forlik

(1) Avgjørelser av krav i gruppesøksmål binder dem som er gruppe medlemmer på avgjørelsestidspunktet.

(2) Retten kan dele pådømmelsen slik at den først avgjør kravene fra ett eller noen gruppe medlemmer når innsigelser og anførsler gjør det upraktisk å treffe realitetsavgjørelse for kravene fra alle gruppe medlemmene under ett. Denne første dommen legges opprøvd til grunn ved senere pådømmelser, så langt det ikke er anført at det foreligger særlige grunnlag for avvikende avgjørelse. Denne virkningen gjelder ikke for fastlegging av faktiske og rettslige forhold som gruppe medlemmene vil være avskåret fra å få overprøvd ved anke.

(3) Forlik i gruppesøksmål etter § 35-7 må godkjennes av retten. For avgjørelsen om godkjenning gjelder § 35-4 fjerde ledd tilsvarende.

§ 35-12. Sakskostnader

(1) Grupperepresentanten har rett og plikt i forhold til sakskostnader i gruppesøksmålet.

(2) Ved skifte av grupperepresentant bestemmer retten hvordan rett og plikt til sakskostnader skal fordeles mellom disse.

(3) Første og annet ledd gjelder ikke for sakskostnader ved tvistepunkter etter § 35-10 første ledd.

§ 35-13. Godtgjøring

(1) Grupperepresentanten har krav på godtgjøring for sitt arbeid og dekning av sine utgifter, herunder godtgjøring til gruppens

prosessfullmektig og dekning av dennes utgifter. Godtgjøring og utgiftsdekning til grupperepresentanten og gruppens prosessfullmektig fastsettes av retten. § 20-9 får anvendelse.

(2) Grupperepresentantens krav kan kreves dekket av gruppens motpart i den utstrekning denne ilegges ansvar for sakskostnader, og ellers av gruppemedlemmene innen den ramme som følger av § 35-14.

§ 35-14. *Gruppemedlemmers økonomiske ansvar mv.*

(1) Gruppemedlemmer i søksmål etter § 35-6 er ansvarlig overfor grupperepresentanten for kostnader denne ilegges etter § 35-12, og for godtgjøring og utgiftsdekning som er fastsatt etter § 35-13, i den utstrekning slikt ansvar er satt som vilkår for registrering. Beløp som tidligere ikke er innbetalt, skal innbetales til gruppens prosessfullmektig.

(2) Tidligere gruppemedlemmer som er utelukket fra gruppen etter § 35-4 tredje ledd, er ikke ansvarlig for kostnader etter første ledd. Innbetalt beløp etter § 35-6 tredje ledd skal tilbakebetales. Tidligere gruppemedlemmer som har trådt ut av gruppen ved utmelding, har ansvar etter første ledd hvis ikke retten bestemmer noe annet. Ved avgjørelsen skal retten legge vekt på de økonomiske konsekvensene fritak fra ansvar vil få for grupperepresentanten, og om ansvaret vil være urimelig tyngende for det utmeldte gruppemedlemmet, blant annet under hensyntaken til tidspunktet for utmeldingen.

(3) Etter dekning av eget tilgodehavende plikter prosessfullmektigen å videreføre innbetalte beløp etter første ledd til dekning av kostnadsbeløp som gruppens motpart er tilkjent, før det skjer utbetaling til dekning av grupperepresentantens tilgodehavende.

§ 35-15. *Gruppe på saksøktensiden*

§§ 35-1 til 35-14, med unntak av § 35-7, gjelder tilsvarende så langt de passer, når gruppen utgjøres av parter på saksøktensiden.

Bilaga 7

Dansk lagstiftning

Retsplejeloven

Kapitel 23 a

Gruppesøgsmål

§ 254 a. Ensartede krav, som fremsættes på vegne af flere personer, kan behandles under et gruppesøgsmål efter reglerne i dette kapitel.

Stk. 2. Reglerne i dette kapitel gælder ikke for de i kapitel 42, 42 a, 43, 43 a, 43 b, 44 og 88 omhandlede sager.

§ 254 b. Gruppesøgsmål kan anlægges, når

- 1) der foreligger ensartede krav som nævnt i § 254 a,
- 2) der er værneting for alle kravene her i landet,
- 3) retten er værneting for et af kravene,
- 4) retten er sagligt kompetent med hensyn til et af kravene,
- 5) gruppesøgsmål skønnes at være den bedste måde at behandle kravene på,

6) gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen på en hensigtsmæssig måde og

7) der kan udpeges en grupperepræsentant, jf. § 254 c.

Stk. 2. Har retten ikke saglig kompetence til at behandle alle kravene under en selvstændig sag, kan retten henvise sagen til afgørelse ved en domstol, der har saglig kompetence til at behandle mindst ét krav.

§ 254 c. Gruppesøgsmål føres af en grupperepræsentant på gruppens vegne. Grupperepræsentanten udpeges af retten. Som grupperepræsentant kan, jf. dog stk. 2, udpeges

1) et medlem af gruppen,

2) en forening, privat institution eller anden sammenslutning, når søgsmålet falder inden for rammerne af sammenslutningens formål, eller

3) en offentlig myndighed, der ved lov er bemyndiget til det.

Stk. 2. I gruppesøgsmål efter § 254 e, stk. 8, kan som grupperepræsentant kun udpeges en offentlig myndighed, der ved lov er bemyndiget til det.

Stk. 3. Grupperepræsentanten skal være i stand til at varetage gruppemedlemmernes interesser under sagen.

Stk. 4. Adgangen til at være grupperepræsentant ophører ikke alene af den grund, at der efter sagens anlæg sker forandringer i de omstændigheder, der er nævnt i stk. 1.

§ 254 d. Gruppesøgsmål anlægges ved indlevering af stævning til retten, jf. § 348. Stævningen kan indleveres af enhver, der efter § 254 c, stk. 1, kan udpeges som grupperepræsentant. Ud over, hvad der fremgår af § 348, skal stævningen indeholde

1) en beskrivelse af gruppen,

2) oplysninger om, hvordan gruppemedlemmerne kan identificeres og underrettes om sagen, og

3) et forslag til grupperepræsentant, der er villig til at påtage sig hvervet.

Stk. 2. Opfylder stævningen ikke kravene i stk. 1, og er den herefter uegnet til at danne grundlag for sagens behandling, finder § 349 tilsvarende anvendelse.

§ 254 e. Retten udpeger en grupperepræsentant, hvis betingelserne i §§ 254 b og 254 c er opfyldt.

Stk. 2. Retten kan i forbindelse med udpegningen af grupperepræsentanten eller efter udløbet af fristen for at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppessøgsmålet, jf. stk. 6 og 8, bestemme, at grupperepræsentanten skal stille sikkerhed for de sagsomkostninger, grupperepræsentanten kan blive pålagt at betale til modparten. Sikkerhedens art og størrelse fastsættes af retten. Stilles sikkerheden ikke, og udpeges der ikke en anden grupperepræsentant, afvises sagen.

Stk. 3. Retten kan senere udpege en ny grupperepræsentant, hvis det er påkrævet. I gruppessøgsmål med tilmelding, jf. stk. 6, skal retten tage stilling til, om det er påkrævet at udpege en ny grupperepræsentant, hvis mindst halvdelen af de gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig gruppessøgsmålet, anmoder herom og anmodningen er ledsaget af et forslag til ny grupperepræsentant, der er villig til at påtage sig hvervet.

Stk. 4. Retten fastlægger rammen for gruppessøgsmålet. Retten kan senere ændre rammen, hvis det er påkrævet.

Stk. 5. Gruppessøgsmålet omfatter de gruppemedlemmer, der har tilmeldt sig gruppessøgsmålet, jf. stk. 6 og 7, medmindre retten bestemmer, at gruppessøgsmålet skal omfatte de gruppemedlemmer, der ikke har frameldt sig gruppessøgsmålet, jf. stk. 8.

Stk. 6. Retten fastsætter en frist for ved skriftlig meddelelse at tilmelde sig gruppessøgsmålet. Retten bestemmer, hvortil tilmelding skal ske. Retten kan undtagelsesvis tillade, at tilmelding sker efter fristens udløb, hvis særlige grunde taler for det.

Stk. 7. Retten kan bestemme, at tilmelding til gruppessøgsmålet skal være betinget af, at gruppemedlemmet stiller en af retten fastsat sikkerhed for sagsomkostninger,

medmindre gruppemedlemmet har en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, der dækker omkostninger ved sagen, eller gruppesøgsmålet opfylder betingelserne for fri proces efter §§ 327-329 og gruppemedlemmet opfylder de økonomiske betingelser efter § 325. Justitsministeren meddeler efter ansøgning fra grupperepræsentanten, om gruppesøgsmålet opfylder betingelserne for fri proces efter §§ 328 og 329. § 327, stk. 4, 2. og 3. pkt., § 328, stk. 5, 2. pkt., og § 329, 3. pkt., finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 8. Såfremt gruppesøgsmålet vedrører krav, hvor det er klart, at kravene på grund af deres ringe størrelse almindeligvis ikke kan forventes fremmet ved individuelle søgsmål, og det må antages, at et gruppesøgsmål med tilmelding ikke vil være en hensigtsmæssig måde at behandle kravene på, kan retten efter anmodning fra grupperepræsentanten bestemme, at gruppesøgsmålet skal omfatte de gruppemedlemmer, der ikke har frameldt sig gruppesøgsmålet. Retten fastsætter en frist for ved skriftlig meddelelse at framelde sig gruppesøgsmålet. Retten bestemmer, hvortil framelding skal ske. Retten kan undtagelsesvis tillade, at framelding sker efter fristens udløb, hvis særlige grunde taler for det.

Stk. 9. De personer, hvis krav falder inden for rammen af gruppesøgsmålet, skal underrettes om de i stk. 1-8 nævnte forhold og om retsvirkningerne af at tilmelde sig henholdsvis framelde sig gruppesøgsmålet. Underretningen gives på den måde, som retten bestemmer. Retten kan bestemme, at underretningen helt eller delvis skal ske ved offentlig bekendtgørelse. Retten kan pålægge grupperepræsentanten at foretage underretningen. Udgifterne ved underretningen betales foreløbig af grupperepræsentanten.

§ 254 f. Som parter i gruppesøgsmålet anses grupperepræsentanten og gruppens modpart.

Stk. 2. Rettens afgørelser i gruppesøgsmålet har bindende virkning for de gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet. Med hensyn til afgørelser om modkrav gælder

dette dog kun krav, som udspringer af den samme kontrakt eller det samme forhold, som gruppemedlemmernes krav støttes på. I gruppesøgsmål efter § 254 e, stk. 8, har rettens afgørelser kun bindende virkning for gruppemedlemmer, der ved sagens anlæg kunne have været sagsøgt her i landet vedrørende det pågældende krav.

Stk. 3. Et gruppemedlem kan pålægges at betale sagsomkostninger til modparten og/eller grupperepræsentanten. Ved afgørelser efter 1. pkt. går modpartens krav forud for grupperepræsentantens. Gruppemedlemmet kan højst pålægges at betale sagsomkostninger med et beløb som fastsat i medfør af § 254 e, stk. 7, med tillæg af beløb, der gennem retssagen kommer gruppemedlemmet til gode.

Stk. 4. I det omfang sagsomkostninger, der pålægges et gruppemedlem, som opfylder de økonomiske betingelser efter § 325, ikke er dækket af en retshjælpsforsikring eller anden forsikring, betales sagsomkostningerne af statskassen, hvis gruppesøgsmålet opfylder betingelserne for fri proces i §§ 327-329, dog højst med et beløb som fastsat i medfør af § 254 e, stk. 7.

Stk. 5. Reglerne i §§ 298 og 300, § 301, stk. 1, §§ 302 og 305 og § 344, stk. 2, 2. pkt., jf. 1. pkt., finder tilsvarende anvendelse for gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet.

§ 254 g. Opstår der spørgsmål om at hæve eller afvise gruppesøgsmålet, skal gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, underrettes, medmindre underretning er åbenbart overflødig. Retten kan bestemme, at der skal ske underretning i andre tilfælde, herunder når der opstår spørgsmål om at godkende et forlig. Reglerne i § 254 e, stk. 9, 2.-5. pkt., finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. Såfremt gruppesøgsmålet hæves eller afvises, kan et gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet, ved skriftlig meddelelse til retten inden 4 uger indtræde som part, for så vidt angår den pågældendes krav, og videreføre sagen efter reglerne om individuelle søgsmål. Det samme gælder, hvis retten i medfør

af § 254 e, stk. 4, 2. pkt., bestemmer, at et krav ikke skal være omfattet af gruppesøgsmålet.

§ 254 h. Forlig, som grupperepræsentanten indgår om krav, der er omfattet af gruppesøgsmålet, opnår gyldighed, når forliget er godkendt af retten. Retten godkender forliget, medmindre der ved forliget sker usaglig forskelsbehandling af gruppemedlemmer eller forliget i øvrigt er åbenbart urimeligt. Gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, skal underrettes om rettens godkendelse af et forlig. Reglerne i § 254 e, stk. 9, 2.-5. pkt., finder tilsvarende anvendelse.

§ 254 i. Retten underretter gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, om sagens afgørelse. Reglerne i § 254 e, stk. 9, 2. og 3. pkt., finder tilsvarende anvendelse. Retten meddeler efter anmodning gruppemedlemmer, der er omfattet af gruppesøgsmålet, en ekstraktudskrift af dommen.

§ 254 j. Ankes en dom i et gruppesøgsmål af grupperepræsentanten, finder § 254 e, stk. 5-9, tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. Anker grupperepræsentanten ikke, kan anke iværksættes af enhver, der efter § 254 c, stk. 1 og 2, kan udpeges som grupperepræsentant, og § 254 b, stk. 1, nr. 1, 5 og 7, og § 254 e, stk. 1 og 4-9, finder tilsvarende anvendelse. Anker grupperepræsentanten en del af en dom, finder 1. pkt. anvendelse på de øvrige dele af dommen.

Stk. 3. Ankes en dom i et gruppesøgsmål af gruppens modpart, behandles anken efter reglerne om gruppesøgsmål.

Stk. 4. Reglerne i § 254 c, § 254 e, stk. 2 og 3, og §§ 254 f-254 i finder tilsvarende anvendelse under anken. Reglerne i § 368, stk. 1, 2. pkt., og stk. 2, finder ikke anvendelse.

§ 254 k. Et gruppemedlem, der er omfattet af gruppesøgsmålet, og hvis krav ikke er omfattet af en anke efter § 254 j, kan anke en dom i et gruppesøgsmål, for så vidt angår den pågældendes krav.

Anke eller ansøgning om anketilladelse anses som rettidig, såfremt ankestævningen eller ansøgningen om anketilladelse indleveres senest 4 uger efter udløbet af den almindelige frist herfor.

11. I § 378, stk. 4, ændres »domsforhandles« til: »hovedforhandles«.

12. I § 400, stk. 3, indsættes efter »i kapitel«: »23 a,«.

13. I § 696, 1. pkt., ændres »Domsforhandling« til: »Hovedforhandling«.

Stk. 1. Loven træder i kraft den 1. januar 2008.

Stk. 2. Retsplejelovens kapitel 23 a som affattet ved denne lovs § 1, nr. 10, finder anvendelse i sager, der anlægges efter lovens ikrafttræden.

Stk. 3. Justitsministeren fremsætter forslag om revision af loven i folketingsåret 2010-11.

Departementsserien 2008

Kronologisk förteckning

1. Sveriges antagande av rambeslut om överförande av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen. Ju.
2. Europeiskt betalningsföreläggande. Ju.
3. Införande av en rehabiliteringskedja. S.
4. Ettårsgräns för sjukpenning och införande av förlängd sjukpenning. S.
5. Ändringar i EG:s redovisningsdirektiv. Ju.
6. Sveriges antagande av rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet. Ju.
7. Människohandel för arbetskraftsexploatering m.m. – kartläggning, analys och förslag till handlingsplan. A.
8. Godkännande av motorfordon m.m. + Bilaga. N.
9. Sveriges antagande av rambeslut om en europeisk bevisinhämtningsorder. Ju.
10. Insatser för att öka intresset för ingenjörsvrket. Rapport från Globaliseringsrådet. U.
11. Kommunal medfinansiering av regionala infrastrukturprojekt. Fi.
12. Europeiskt småmålsförfarande. Ju.
13. En ny betygsskala. U.
14. Från sjukersättning till arbete. S.
15. Återanvändning av upphovsrättsligt skyddat material som finns i radio- och TV-företagens programarkiv. Ju.
16. Arbetsmiljön och utanförskapet – en tanke-ram för den framtida arbetsmiljöpolitiken. A.
17. Remissammanställning. Ansvarskommitténs betänkande Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft (SOU 2007:10). Fi.
18. Stöd till anhöriga som vårdar och stödjer närstående. S.
19. Sfi-bonus – stimulans för nyanlända invandrare att snabbare lära sig svenska. IJ.
20. Ytterligare åtgärder för att motverka ordningsstörningar i samband med idrottsarrangemang. Ju.
21. Stranden – en värdefull miljö. M.
22. Överförande av startprogrammen i Swedfund. UD.
23. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. + Daisy. S.
24. Bättre genomförande av EG:s bygglats-direktiv. A.
25. Nya villkor för presstödet. Ku.
26. Nationella minoritetsspråk vid domstolar och myndigheter. Ett alternativ. IJ.
27. Flexibla finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser. S.
28. Officialprövningens omfattning vid registrering av varumärken och firmor m.m. Ju.
29. Värdesäkring av riksnormen. S.
30. Antagande av rambeslut om skydd av personuppgifter som behandlas inom ramen för polissamarbete och straffrättsligt samarbete. Ju.
31. Förslag om ändring i lagen (2005:807) om ersättning för viss mervärdesskatt för kom-muner och landsting. Fi.
32. Behörighetsbevis för fritidsbåtar och fritids-skepp. N.
33. Kompletterande bestämmelser till EG:s för-ordning om förbud mot utsläppande på marknaden av päls av katt och hund m.m. Jo.
34. Ett starkare skydd för den enskildes integritet vid kreditupplysning. Ju.
35. Eftersök av trafikskadat vilt. Jo.
36. Fler i arbete – grunden för framtidens välfärd. Fi.
37. Sveriges antagande av rambeslut om ändring i rambeslut 2002/475/RIF om bekämpande av terrorism. Ju.
38. Nationell mobilisering mot den grova organiserade brottsligheten – överväganden och förslag. Ju.
39. Ledighetsrätt för personer som arbetar med stöd av särskilda regler och sjukersättning. A.
40. En förenklad revisorsgranskning vid fusion och delning av aktiebolag. Ju.
41. Glömda regler?
– En överyn av bestämmelserna i 2 kap. lagen om allmän försäkring m.fl. S.
42. Sveriges antagande av rambeslut om erkännande och övervakning av vissa icke frihetsberövande påföljder. Ju.
43. Gör Sverige till ett elbilens pionjärland – Rapport från Globaliseringsrådet. U.

44. Vissa internationella adoptionsfrågor. S.
45. Överlåtbara fiskerättigheter. Jo.
46. Direktivet om aktieägares rättigheter
– förslag till genomförandeåtgärder. Ju.
47. Etisk bedömning av nya metoder i vården. S.
48. Försvar i användning. Fö.
49. Sveriges antagande av rambeslut om utbyte
av uppgifter ur kriminalregister. Ju.
50. Sammansättningsreglerna i Högsta dom-
stolen och Regeringsrätten. Ju.
51. Ett förenklat trossamfundsregister. Ku.
52. Genomförande av ändringsdirektiv
2007/47/EG avseende vissa medicintekniska
produkter. S.
53. Allmänna sammankomster på offentlig
plats. Ju.
54. Utvidgade möjligheter att avlägsna deltagare
i en ordningsstörande folksamling m.m. Ju.
55. Bör konsumenttjänstlagen utvidgas?
En diskussionspromemoria. Ju.
56. Barnomsorgsavgift och allmän förskola även
för treåringar. U.
57. Djurförbudsregister. Jo.
58. Ändringar i lagen (2005:258) om läkemedels-
förteckning m.m.
59. Säljstödande finansiering. Fi.
60. Utvecklingen av nationalstadsparken. M.
61. Finansiering av arbetslöshetsförsäkringen. A.
62. En arbetslöshetsförsäkring för arbete. A.
63. Ytterligare reformer inom arbetsmarknads-
politiken. A.
64. En jobbgaranti för ungdomar. A.
65. Bättre möjligheter till tidsbegränsad
anställning, m.m. A.
66. Kommunernas medverkan i arbetsmarknads-
politiska åtgärder. A.
67. Den nya myndigheten för arbetsmarknads-
frågor – Arbetsförmedlingen. A.
68. Alkoholutandningsprov i svenska hamnar. Ju.
69. Genomförande av Kommissionens direk-
tiv 2006/86/EG.S.
70. Ett förhöjt förbehållsbelopp vid fastställande
av avgift enligt socialtjänstlagen. S.
71. Förvärv av kvalificerade innehav i finansiella
företag m.m.
72. Enklare informationsutbyte i brottsbekämp-
ningen inom EU. Ju.
73. Sweden's third national report under the
Joint Convention on the safety of spent
fuel management and on the safety of radio-
active waste management.
Swedish implementation of the obligations
of the Joint Convention. M.
74. Utvärdering av lagen om grupprättegång. Ju.

Departementsserien 2008

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Sveriges antagande av rambeslut om överförande av frihetsberövande påföljder inom Europeiska unionen. [1]
- Europeiskt betalningsföreläggande. [2]
- Ändringar i EG:s redovisningsdirektiv. [5]
- Sveriges antagande av rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet. [6]
- Sveriges antagande av rambeslut om en europeisk bevisinhämtningsorder. [9]
- Europeiskt småmålsförfarande. [12]
- Återanvändning av upphovsrättsligt skyddat material som finns i radio- och TV-företagens programarkiv. [15]
- Ytterligare åtgärder för att motverka ordningsstörningar i samband med idrottsarrangemang. [20]
- Officialprövningens omfattning vid registrering av varumärken och firmor m.m. [28]
- Antagande av rambeslut om skydd av personuppgifter som behandlas inom ramen för polissamarbete och straffrättsligt samarbete. [30]
- Ett starkare skydd för den enskildes integritet vid kreditupplysning. [34]
- Sveriges antagande av rambeslut om ändring i rambeslut 2002/475/RIF om bekämpande av terrorism. [37]
- Nationell mobilisering mot den grova organiserade brottsligheten – överväganden och förslag. [38]
- En förenklad revisorsgranskning vid fusion och delning av aktiebolag. [40]
- Sveriges antagande av rambeslut om erkännande och övervakning av vissa icke frihetsberövande påföljder. [42]
- Direktivet om aktieägares rättigheter – förslag till genomförandeåtgärder. [46]
- Sveriges antagande av rambeslut om utbyte av uppgifter ur kriminalregister. [49]
- Sammansättningsreglerna i Högsta domstolen och Regeringsrätten. [50]
- Allmänna sammankomster på offentlig plats. [53]

- Utvidgade möjligheter att avlägsna deltagare i en ordningsstörande folksamling m.m. [54]
- Bör konsumenttjänstlagen utvidgas? En diskussionspromemoria. [55]
- Alkoholutandningsprov i svenska hamnar. [68]
- Enklare informationsutbyte i brottsbekämpningen inom EU. [72]
- Utvärdering av lagen om grupprättegång. [74]

Utrikesdepartementet

- Överförande av startprogrammen till Swedfund. [22]

Försvarsdepartementet

- Försvar i användning. [48]

Socialdepartementet

- Införande av en rehabiliteringskedja. [3]
- Ettårsgräns för sjukpenning och införande av förlängd sjukpenning. [4]
- Från sjukersättning till arbete. [14]
- Stöd till anhöriga som vårdar och stödjer närstående. [18]
- FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. + Daisy [23]
- Flexiblare finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser. [27]
- Värdesäkring av riksnormen. [29]
- Glömda regler?
– En översyn av bestämmelserna i 2 kap. lagen om allmän försäkring m.fl. [41]
- Vissa internationella adoptionsfrågor. [44]
- Etisk bedömning av nya metoder i vården. [47]
- Genomförande av ändringsdirektiv 2007/47/EG avseende vissa medicintekniska produkter. [52]
- Ändringar i lagen (2005:258) om läkemedelsförteckning m.m. [58]
- Genomförande av Kommissionens direktiv 2006/86/EG. [69]
- Ett förhöjt förbehållsbelopp vid fastställande av avgift enligt socialtjänstlagen. [70]

Finansdepartementet

- Kommunal medfinansiering av regionala infrastrukturprojekt. [11]
- Remissmanställning. Ansvarskommitténs betänkande Hållbar samhällsorganisation med utvecklingskraft (SOU 2007:10). [17]
- Förslag om ändring i lagen (2005:807) om ersättning för viss mervärdesskatt för kommuner och landsting. [31]
- Fler i arbete – grunden för framtidens välfärd. [36]
- Säljstödande finansiering. [59]
- Förvärv av kvalificerade innehav i finansiella företag m.m. [71]

Utbildningsdepartementet

- Insatser för att öka intresset för ingenjörsyrket. Rapport från Globaliseringsrådet. [10]
- En ny betygsskala. [13]
- Gör Sverige till ett elbilens pionjärland – Rapport från Globaliseringsrådet. [43]
- Barnomsorgspeng och allmän förskola även för treåringar. [56]

Jordbruksdepartementet

- Kompletterande bestämmelser till EG:s förordning om förbud mot utsläppande på marknaden av päls av katt och hund m.m. [33]
- Eftersök av trafikskadat vilt. [35]
- Överlåtbara fiskerättigheter. [45]
- Djurförbudsregister. [57]

Miljödepartementet

- Stranden – en värdefull miljö. [21]
- Utvecklingen av nationalstadsparken. [60]
- Sweden's third national report under the Joint Convention on the safety of spent fuel management and on the safety of radioactive waste management. Swedish implementation of the obligations of the Joint Convention. [73]

Näringsdepartementet

- Godkännande av motorfordon m.m. + Bilaga. [8]
- Behörighetsbevis för fritidsbåtar och fritids-skepp. [32]

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

- Sfi-bonus
– stimulans för nyanlända invandrare att snabbare lära sig svenska. [19]
- Nationella minoritetsspråk vid domstolar och myndigheter. Ett alternativ. [26]

Kulturdepartementet

- Nya villkor för presstödet. [25]
- Ett förenklat trossamfundsregister. [51]

Arbetsmarknadsdepartementet

- Människohandel för arbetskraftsexploatering m.m. – kartläggning, analys och förslag till handlingsplan. [7]
- Arbetsmiljön och utanförskapet – en tankeram för den framtida arbetsmiljöpolitiken. [16]
- Bättre genomförande av EG:s byggplats-direktiv. [24]
- Ledighetsrätt för personer som arbetar med stöd av särskilda regler om sjukersättning. [39]
- Finansiering av arbetslöshetsförsäkringen. [61]
- En arbetslöshetsförsäkring för arbete. [62]
- Ytterligare reformer inom arbetsmarknads-politiken. [63]
- En jobbgaranti för ungdomar. [64]
- Bättre möjligheter till tidsbegränsad anställning, m.m. [65]
- Kommunernas medverkan i arbetsmarknads-politiska åtgärder. [66]
- Den nya myndigheten för arbetsmarknads-frågor – Arbetsförmedlingen. [67]